

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA PODIPLOMSKI ŠTUDIJ

**DIPLOMACIJA MEHKE MOČI V ELEMENTIH ANALIZE
SVETOVNIH VODITELJEV**

DISERTACIJA

Anja Fabiani

Mentor:izr. prof. dr. Milan Jazbec

Nova Gorica, 2014

Izjava

Izjavljam, da sem doktorsko disertacijo pripravljala samostojno na podlagi lastnih spoznanj in ob virih, ki so navedeni v disertaciji.

mag. Anja Fabiani

Zahvala

Zahvaljujem se svojim dragima staršema, Marjeti in Kristijanu Mucku, ker sta mi omogočila odraščanje v intelektualnem, ustvarjalnem, poštenem in ljubečem okolju. Zaradi teh okoliščin sem uspela realizirati svoje zamisli.

Posebej se za pomoč pri izdelavi naloge zahvaljujem svojemu mentorju, veleposlaniku izr. prof. dr. Milanu Jazbecu, ki mi je s svojimi izkušnjami, strokovnim znanjem, predvsem pa z veliko mero spodbude in nesebične podpore ves čas stal ob strani. Brez njegove pomoči moje disertacije ne bi bilo.

Zahvaljujem se delodajalcu, Ministrstvu za zunanje zadeve RS, ki me je, v skladu z zakonodajo, podprlo pri izobraževanju.

Posvetilo

Doktorat posvečam svojemu angelu, hčerki Pii Župan Muck. Pia, mami 'ma te rada.

POVZETEK

V disertaciji smo analizirali konkretne svetovne voditelje in skušali dognati, kako pri svojem vladanju uporabljajo elemente diplomacije mehke moči. Zanimalo nas je tudi, kako so elementi mehke moči vplivali na same voditelje, obenem pa smo analizirali voditeljstvo kot poseben fenomen. Del naloge predstavlja tudi analiza geopolitičnih entitet (regij, držav in mest). Pri slednjih gre po našem mnenju za samostojne entitete, ki pa so obenem produkt različnih dejavnikov in kot take jih je treba opazovati in analizirati ne le v kontekstu poenostavljenih, strogo realističnih političnih danosti, ampak več kot to: te entitete diha avtonomno življenje, ki je tako močno, da ima zmožnost vplivanja in privlačenja, kar pa je že bistven element mehke moči. V nalogi smo tako skušali z uporabo diplomacije mehke moči prikazati, kakšen je rezultat delovanja medsebojne dinamike voditeljev (osebnosti, posameznikov) in družbeno-prostorskih entitet (regije, države, mesta) ter kako se to kaže v pristopu do aktualnih dilem sodobnega časa – z njimi pa se soočajo tako izstopajoče osebnosti (voditelji) kot tudi družbeno-prostorske entitete (saj so obenem konglomerati posameznikov, odnosov, ki jih slednji ustvarjajo, in drugih socioloških danosti).

Nova vloga diplomacije mehke moči je po našem mnenju torej temeljni kamen za proučevanje sodobne mednarodne politike. Tako diplomacija mehke kot posledično pametne moči sta relativno nova termina. Prikazujemo, da sta spontani sopojav globalizacije, ki jo v tem kontekstu razumemo kot prostorsko prestrukturiranje in kot prestrukturiranje težišč v demokratičnih procesih odločanja. Mehka (in pametna) moč pa je hkrati tudi doktrina, ki se je izoblikovala v ameriški teoretski misli.

Diplomacija mehke moči sicer ni nek nov pojav, saj je povezana s temeljnimi dejavniki, ki se skozi vso zgodovino pojavljajo v praksi političnih odnosov kot taki; predvsem gre tu za relacijski vpliv. A v sodobnem času se je razvoj diplomacije mehke moči pospešil, kar je povezano z novimi sociološkimi danostmi, s postmodernizmom družbe (številnost procesov in njihova površinskost).

V našem proučevanju smo si zastavili naslednje štiri hipoteze: prvič, da je diplomacija mehke moči bistvena za kvalitetne mednarodne odnose v prihodnosti; drugič, da imajo svetovni voditelji velik pomen pri implementaciji mehke moči

(zaradi procesov individualnega odločanja) in da se ti procesi kristalizirajo prav v analizi elementov mehke moči pri posamičnih političnih osebnostih; tretjič, da so tudi posamezne geografske entitete (regije, države, mesta) nosilke mehke moči; četrto, da mehka moč na nivoju voditeljstva (osebni vidik) in na nivoju meta-geopolitike funkcionira prepleteno (z uporabo doktrine mehke moči lahko, v aplikativnem smislu, pripomoremo k izboljšanju družbenih pogojev). Ob tem poudarjamo, da je diplomacija mehke moči pomembna tudi za proces širitve EU – seveda v primeru, da bo za širitev sploh še obstajal (obojestranski) interes.

Naše proučevanje nas je pripeljalo do ugotovitve, da sta mehka in pametna moč pravzaprav ciljno in metodološko opredeljeni, kot tudi izvajani, samo pri voditeljih v ZDA (ki so obenem zibelka te skovanke). Za tem gotovo tiči zelo premišljen in dodelan načrt. V Evropi podobnega trenda ni mogoče opaziti. Evropski voditelji posamično sicer izvajajo določene vidike mehke moči, a brez pravega načrta. Med največjimi evropskimi voditelji je mehka moč najbolj pomembna in najbolj izražena v njihovih medosebnih odnosih, medtem ko je drugje bolj rezultat zgodovinskih in družbenih danosti.

Lahko trdimo, da mehka moč v Evropi še ni dobila pravega pomena; politiki je enostavno ne implementirajo v svojo politično agendo. V Evropi deluje skoraj na instinktivnem nivoju – kot odgovor na različne družbene krize, na preteklost in njene še vedno obstoječe težave, na prihodnost in na njene negotove izzive. Zato menimo, da bodo brez bolj eksplicitnega soočenja z mehko močjo Evropa in njeni voditelji še vedno tekli kvadrato kroga.

Mehka moč, s tipično značilnostjo, t. i. privlačnostjo, temelji na treh temeljnih postulatih: kulturi, političnih vrednotah in zunanji politiki. Vse troje pa ni odvisno zgolj od vlad posamičnih držav, pač pa tudi in predvsem od civilne družbe. Prav slednja je na velikem pomenu pridobila ravno v minulem desetletju zaradi intenzifikacije globalizacije, z vsemi svojimi tipičnimi sopojavi. Nedržavni akterji so torej dodaten pomemben dejavnik pri opredeljevanju pomena mehke moči.

Ob tem menimo, da je mehka moč posebno zanimivo analizirati v elementih voditeljstva. Odločitve močnih posameznikov so najbolj pomembne za analizo politike oz. diplomacije mehke moči, saj so voditelji kot nosilci osebnih odločitev *eo ipso* del mehke moči. Mehka moč, ki temelji na privlačnosti, je namreč vsebovana v

politični osebnosti kot taki in v karakteristikah (vrednotah), ki izhajajo iz nje. Tako bi lahko naše raziskovanje strnili v širšo ugotovitev, da bo v prihodnje še kako pomembno, da se mehko moč povezuje z voditeljstvom in se jo tudi načrtno vpelje v zunanjepolitično in diplomatsko prakso ključnih državnikov in drugih nosilcev odločitev. Zlasti to velja za EU oziroma za evropske države sploh, kjer do sedaj še ni bila ustrezno reflektirana. Kot taka, v elementu voditeljstva (in prostora), je diplomacija »mehke moči« konstantno v procesu transformacije v »pametno moč«, saj se vedno znova pojavljajo kontekstualni dejavniki, ki širijo paleto možnosti vpliva, in s tem moči, na civiliziran način.

Ključne besede: diplomacija, mehka moč, pametna moč, voditelji, regije, države, mesta, sociologija, kulturologija, globalizacija.

SUMMARY

In this dissertation, aiming to establish how the elements of soft power are employed in the process of policy making, we analysed the bearing of several influential world leaders and their methods. We also wanted to find out what influence these elements exerted upon the statesmen themselves and we consequently analysed leadership as a phenomenon *per se*. A part of our dissertation is, further, an analysis of geopolitical entities (regions, states, cities). We have come to see them as independent entities as well as a product of various interacting factors. As such, they should be observed and analysed not just in the context of simplified, strictly factual political data, but also seen as entities possessing their autonomous lives, which are so strong that they can both influence and attract - attraction being an essential component of the soft power. In our research we set ourselves a task to show, through the diplomacy of soft power, some results of the dynamics between leaders (individual personalities) and the socio-spatial entities (regions, states, cities), and bring to light how this can be observed in their approach to the present-day dilemmas, since both influential leaders as well as the socio-spatial entities - the latter being a conglomerate of individuals, their mutual relations and other social features – are continuously confronted by these current dilemmas.

The new role of the diplomacy of soft power is therefore perceived as a milestone for the study of contemporary international politics. The diplomacy of soft power and consequently the diplomacy of smart power are relatively new terms. This research proposes that they are a natural accompanying phenomenon of globalization, which in this context can be best understood as a spatial re-structuring and also a re-structuring of the focal points within democratic decision-making processes. The diplomacy of soft/smart power, to be sure, is a doctrine that took shape in the American theoretical thought.

The soft power diplomacy, however, is not a new phenomenon; it proceeds from some basic components, which have been present throughout the history of political relations; above all, it has to do with the relational influence. But in the present-day society the development of the soft power diplomacy has made a quick progress, due

to the new social conditions and our postmodern society with its innumerable activities and their superficiality.

In our study we have set up four hypotheses. First, that the diplomacy of soft power is crucial for beneficial international relations in the future. Second, that the world leaders play an important role in the implementation of the soft power diplomacy (due to individual decision-making processes, which came to forefront through our analysis of the elements of the soft power as adopted by individual politicians). Third, that the geopolitical entities (regions, states, cities) are noteworthy holders of the soft power as well. And fourth, that the functions of the soft power at the level of leadership (its personal aspect) and at the level of meta-geopolitics are interrelated. By using the soft power in the applicative sense, social conditions could be bettered. Hereby we would like to emphasize that the soft power diplomacy is significant also for the integration processes of the EU – provided that bilateral interest for further expansion persists.

Our research led us to a conclusion that the purpose and methodology of the soft/smart power diplomacy is at present purposely defined as well as implemented only by the American statesmen (the United States are also the cradle of both terms). It is presumably based upon a deliberate and elaborate plan. In Europe such an orientation could not be detected; comparable deficiency could be noted within broader areas as well. Individual European politicians do implement some aspects of the soft power, but quite at random. For the most part, the influential European leaders make use of the soft power among themselves, personally; elsewhere, however, it is to a much greater extent a result of historical and social circumstances.

It can be maintained that in Europe the soft power has not been firmly established yet; European politicians simply do not incorporate it in their agenda. In Europe it works at an instinctive level – as a response to various social crises, to some past and still existent problems, and to some envisaged as well as unknown future challenges. We are therefore of the opinion that the European countries and their leaders will be running in circles until they confronted the soft power more thoroughly.

The soft power with its typical characteristic – attraction - is based on three postulates: culture, political values and foreign policy. However, these three postulates are dependent not only upon the governments of individual states but also

and above all upon the civil society. Civil society has gained considerable importance in the last ten years on account of the intensified processes of globalization with their typical accompanying effects. In examining the meaning of the soft-power, non-state protagonists are therefore an important additional factor for its definition.

We are thus of the opinion that it would be particularly interesting to analyse the soft power in the framework of leadership. Decisions of influential individuals are essential for the analysis of the politics/diplomacy of the soft power because the politicians as bearers of personal decisions are the *eo ipso* part of the soft power. Basing on attraction, the soft power is contained in a politician's character and his ensuing values. Eventually our research could be summed up by stating that in the future it will be of the utmost importance that the soft power be incorporated into the policy making and systematically included in the foreign policy and diplomatic activities of outstanding statesmen and other decision makers. This would be especially important for the EU and other European countries where much remains to be done in this context. The soft power as such, in its political and spatial aspects, is constantly involved in the process of transformation into the "smart power". Now and again there appear some contextual factors broadening the possibilities of its influence and thus its power, to be implemented tactfully.

Key words: diplomacy, soft power, smart power, leaders, regions, states, cities, sociology, cultural studies, globalization.

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

ACTA	-	Anti-Counterfeiting Trade Agreement
ADP	-	Avstrijska državna pogodba
AKP	-	Justice and Development Party (of Turkey)
ASA	-	Africa – South America
BDP	-	Peace and Democracy Party (of Turkey)
DDR	-	Nemška demokratična republika
BP	-	British Petroleum
BRIC	-	Brazil, Russia, India, China
CDA	-	Christian Democratic Appeal
CHP	-	Republican People's Party (of Turkey)
CIA	-	Central Intelligence Agency
COIN	-	Counterinsurgency Strategy
CSU	-	Krščansko-socialna unija
ECOFIN	-	Economic and Financial Affairs Council
ETA	-	Basque Homeland and Freedom
EU	-	European Union
G192	-	The Group of Hundred ninety-two
G20	-	The Group of Twenty
G8	-	The Group of Eight
GAERC	-	General Affairs and External Relations Council
GICM	-	Moroccan Islamic Combatant Group

GIGA -	German Institute of Global and Area Studies
IAF -	Islamic Action Front
ICC -	International Criminal Court
IMF -	International Monetary Fund
IRGC -	Iran's Revolutionary Guard Corps
KFOR -	Kosovo Force
LAC -	Latin America Caribbean
LNG -	Liquefied Natural Gas
MHP -	Nationalist Movement Party (of Turkey)
MI-6 -	Secret Intelligence Service (of Great Britain)
NATO -	North Atlantic Treaty Organisation
NCP -	National Congress Party (of Sudan)
NKVD -	People's Commissariat for Internal Affairs (of Soviet Union)
NTC -	National Transitional Council
ODS -	Civic Democratic Party
OIC -	Organisation of Islamic Conference
OPEC -	Organisation of the Petroleum Exporting Countries
ÖVP -	Avstrijska ljudska stranka
OVSE -	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN -	Organizacija združenih narodov
PAD -	Personality Assessment-at-a-Distance
PASOK -	Pan-Hellenic Socialist Movement
PLO -	Palestine Liberation Organisation

PO -	Državlјanska platforma
PP -	People's Party (of Spain)
PSOE -	Spanish Socialist Workers' Party
PvdA -	Labour Party (of Netherlands)
SAS -	Stabilisation and Association Agreement
SDR -	Currency Value
SE -	Svet Evrope
SKGZ -	Slovenska kulturno-gospodarska zveza
SNP -	Scottish National Party
SPD -	Socialistična stranka Avstrije
SPLM -	Sudan People's Liberation Army/Movement
SS -	German Occupation Groups
SSO -	Svet slovenskih organizacij
STO -	Svobodno tržaško ozemlje
TICT -	Trieste International Container Terminal
UNAMID -	United Nations Mission in Darfur
UNMIK -	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
USAID -	United States Agency for International Development
VICS -	Verbs in Context System
WTO -	World Trade Organisation
Zanu-PF	Zimbabwe African National Union – Patriotic Front
Zapu	Zimbabwe African People's Party

KAZALO

POVZETEK	III
SUMMARY	VI
SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	IX
KAZALO	XII
1. UVOD	1
2. METODOLOŠKO-KONCEPTUALNI OKVIR	5
2.1 CILJ PROUČEVANJA	5
2.2 HIPOTEZE	6
2.3 METODOLOGIJA	7
2.4 GLOBALIZACIJA IN DRUŽBENE SPREMEMBE	11
2.5 DIPLOMACIJA	13
2.6 MEHKA IN PAMETNA MOČ	18
2.6.1 PAMETNA MOČ IN PRIHODNOST MOČI	19
2.6.2 DRUGA TEORETSKA MISEL O (MEHKI IN PAMETNI) MOČI	23
2.7 VODITELJI IN VLADANJE	27
3. SODOBNA DIPLOMACIJA IN VLADANJE – KOMPARATIVNA ANALIZA SVETOVNIH VODITELJEV S PRIKAZI ELEMENTOV MEHKE/PAMETNE MOČI	32
3.1 NEMČIJA, FRANCIJA IN POLJSKA – ODNOS MED LJUBEZNIJO IN SOVRAŠTVOM	32
3.1.1 NOVA "ŽELEZNA DAMA" ANGELA MERKEL	32
3.1.2 FRANCOŠKI NASPROTUJUČI SI DVOJČEK – NICOLAS SARKOZY IN FRANÇOIS HOLLANDE	37
3.1.3 POLJSKA OPTIMISTIČNA POT – DONALD TUSK	43
3.2 ZDA IN (ŽENSKA) PAMETNA MOČ	47
3.2.1 KARIZMATIČNI IN ZGODOVINSKI BARACK OBAMA	47
3.2.2 HILLARY CLINTON IN PAMETNA MOČ	53
3.2.3 NEVARNI McCHRYSAL	62
3.3 BRITANSKI FILMI KOT UMETNIŠKI PRIKAZ VLADANJA – IMPLICITNE VLOGE GORDONA BROWNA	66
3.4 JUG EVROPE – VPLIVI ZGODOVINE	70
3.4.1 ZAPATERO IN ŠPANSKA DRŽAVLJANSKA VOJNA	70

3.4.2 MODERNIZIRANI SOCRATES V ČASU SPREJEMANJA LIZBONSKE POGODBE	76
3.4.3 CESARSTVO SILVIA BERLUSCONIJA	80
3.5 ČEŠKI EVROSKEPTIK VÁCLAV KLAUS	87
3.6 MULTIKULTURNI BOJI S SEVEROZAHODA EVROPE	91
3.6.1 ZAHTEVNA POT JANA PETRA BALKENENDEJA	91
3.6.2 ANDERS FOGH RASMUSSEN – OD PREMIERA DO GENERALNEGA SEKRETARJA NATA	96
3.6.3 ŠVEDSKI VLAK DO BALKANA – CARL BILDT	101
3.7 RAZLIČNI IN VENDAR PODOBNI – VODITELJI OB MEJI (ALFRED GUSENBAUER, ROMANO PRODI, FERENC GYURCSÁNY)	105
3.8 IZVENEVROPSKI RAZGLEDI	110
3.8.1 VERSKI KARIZMATIČNI VODITELJ IN POLITIK – DALAJLAMA	110
3.8.2 TRAGIČNA USODA NADUTEGA TIRANA, KRVNIKA IN KLOVNA – MUAMMERJA GADAFIJA	112
3.8.3 VEČNI VODITELJ PROPADLE DRŽAVE – ROBERT MUGABE	118
3.8.4 JORDANSKA PRAVLJICA – ABDULLAH II. BIN AL-HUSSEIN	123
3.9 POVZETEK POGLAVJA	128
4. MEHKA MOČ IN PROSTORSKE ENTITETE: KOMPLEMENTARNA INTERPRETACIJA REGIJ, DRŽAV IN MEST	138
4.1 KRHKOST AFRIŠKEGA KONTINENTA	138
4.2 AMERIŠKA IDENTITETA KOT KULISA	140
4.3 LATINSKA AMERIKA IN KARIBI – HIBRIDIZACIJA KULTURE IN POLITIKE	144
4.4 PERSPEKTIVE RUSKEGA DUALIZMA	148
4.5 IRAN – V ISKANJU IZGUBLJENEGA RAJA	151
4.6 ODCEPITEV JUŽNEGA SUDANA IN BITKA ZA VODO – NOV POLIGON MOČI	160
4.7 TURČIJA NA POTI V KONTRADIKTORNO MODERNIZACIJO	165
4.8 GRČIJA – EVROPSKI ENFANT TERRRIBLE	172
4.9 BERLIN JE VEDNO V NASTAJANJU	178
4.10 MULTIKULTURNA IDENTITETA TRSTA	181
4.11 POVZETEK POGLAVJA	187

5. RAZPRAVA	193
5.1 KRIZA IN POGLED V PRIHODNOST	199
6. ZAKLJUČEK	208
LITERATURA	215

1. UVOD

Družba v današnjem času vse bolj spreminja svoj obraz. Lahko bi celo domnevali, da se to dogaja z velikim tempom, saj prihaja do sprememb, ki so vezane na posamične dekade.

Mnogi teoretiki so mnenja, da je vzrok za tako nenadne spremembe po eni strani globalizacija z vsemi svojimi značilnostmi (pri tem imamo v mislih predvsem zaton klasične nacionalne države, vzporedno z vzponom moči nedržavnih akterjev pri soodločanju), a po drugi strani se dogaja tehnološka revolucija, povezana z razvojem informacijskih tehnologij in z novimi oblikami komunikacije (v principu pa je tudi to osnovni segment globalizacije).

Ker je diplomacija bistveno povezana z družbo in njenimi spremembami, se slednje seveda odražajo tudi na njenem področju. A na kakšen način? Prav diplomacija naj bi bila ena izmed praktičnih panog v mednarodnih odnosih, pa tudi v javni upravi, za katero je bila vedno značilna precej visoka stopnja konservativnosti. Pomislimo npr. na diplomatsko korespondenco ali na diplomatski protokol, ki še vedno ohranjata relativno togo formo. Vzrok konservativnosti je seveda tudi v tem, da se vzpostavi nek mednarodni nevtralni diplomatski jezik, *lingua franca*, ki ga sestavlja vrsta bolj ali manj dodelanih univerzalnih in vsakomur, ki je vključen v proces, razumljivih pravil.

A v današnjem času tudi diplomacija dobiva nove dimenzije. Te niso izrazito vidne in mnogokrat niso rezultat preišljenih strategij, pač pa se dogajajo spontano, imajo pa velik vpliv. Nekateri menijo, da npr. diplomat postaja neke vrste sodobni nomad, z *lap-topom* in pametnim telefonom v roki, ves čas na poti in vendar ves čas doma, saj mu marsikatero diplomatsko misijo, tradicionalno vedno vezano na fizično razdaljo, na "pot", olajša nov način komunikacije s svojimi partnerji. Dejansko so pravo revolucijo povzročila že nova družbena omrežja, pri tem imamo v mislih predvsem *Facebook* in *Twitter*. Preko družbenih omrežij se v današnjem času dogaja široka mobilizacija družbenih skupin. Celo do te mere, da vplivajo na popolnoma realne politične pogoje (npr. vpliv *Facebooka* na t. i. arabsko pomlad). Vse to nas navaja na misel, da se mora sodobna diplomacija v celoti prilagoditi – slediti spontanim spremembah, postati sama bolj spontana. To pomeni tudi, da se spreminja

celotna družbena slika diplomacije. Ali, povedano drugače: diplomacija danes postaja bolj družbena, bolj odvisna od družbene interpretacije (torej vpeta v širše družbeno okolje) kot kdajkoli prej. Nehote s tem postaja tudi bolj demokratična, saj na procese soodločanja v diplomaciji vpliva vse več dejavnikov, ki jih ni vedno možno kontrolirati in ki niso samo državne narave.

Vendar pa bi bilo zmotno misliti, da je nova vloga diplomacije povezana zgolj z omenjenimi spremembami in z globalizacijo kot tako. Povezana je, kot opozarjajo nekateri teoretiki, z eno izmed temeljnih prvin politike in posredno diplomacije, z močjo.

Kaj je moč? Verjetno nekaj najpomembnejšega na našem svetu. Moč je povezana praktično z vsem, kar nas obdaja. Definicij moči je veliko in veliko definicij je povezanih s politiko, saj je politika neposredno soodvisna od moči. A zakaj? Kaj je tisti skupni imenovalec, ki povezuje politiko in moč ter pri tem ne prihaja avtomatično do nekih negativnih oznak, v smislu manipulacije ali zlorabe moči, kar je skorajda populistični kontekst.

Skupni imenovalec je v odnosu. Politika je pojem, ki je povezan z odnosom, z odnosom med ljudmi v skupnosti (*polisu*). Tudi moč je lahko moč sama po sebi (da se nekaj naredi, izvede) ali pa gre za moč vplivanja na druge, torej za relacijo. In zanimivo je, da je prav v teoriji diplomacije v zadnjem času prišlo do spraševanja o tej drugi vrsti moči, torej o moči vplivanja. Oziroma, bolje rečeno, o načinih, s katerimi je možno vplivati na druge.

V preteklem obdobju, t. i. obdobju realistične mednarodne doktrine, je bila moč povezana z vojaško silo in delno z ekonomijo (to je veljalo še celo v polpreteklem obdobju hladne vojne). Pravzaprav bi lahko rekli, da je šlo za pojmovanje moči kot fizične prevlade v relaciji do drugih. Čeprav se je morda spremenila tehnologija ubijanja (postala celo bolj sofisticirana in zato bolj peklerska?), pa se ni spremenil koncept moči kot tak – od pradavnine imamo namreč opravka z vojaško močjo in posledično z vojnami.

Dejstvo je, da moč in izvajanje vplivanja oz. realizacija moči ni nekaj, kar bo z danes na jutri minilo. Po vsej verjetnosti ne bo minilo nikoli – taka je pač narava človeštva

in absolutni pacifizem lahko živi le kot ideal ali utopija (ki pa seveda lahko zadovoljivo vpliva na spreminjanje družbenih razmer).

Če se torej prvinska človeška lastnost – želja po moči – ki se realizira v skupnosti, ne bo umaknila z našega planeta, vse dokler bo človeštvo obstajalo, potem je toliko bolj na mestu razmislek o sami naravi moči tam, kjer njena zloraba lahko naredi največ škode (torej v politiki in posredno, v diplomaciji). Natančneje, razmislek o alternativnih načinih za izvajanje vpliva (moči) v politiki in diplomaciji.

In tako postopoma pridemo do pojma t. i. mehke moči, ki jo je razvil teoretik Joseph S. Nye (2004). S pojmom "mehke moči" je Nye opisal zmožnost privlačiti in sodelovati (namesto osvajati, uporabljati silo in denar, kar so temeljne prvine trde moči). Bistveni pojem v tem konceptu je torej – privlačnost. Doktrina mehke moči se je uveljavila v ameriški zunanji politiki, pa tudi na Kitajskem (in drugod).

V zunanjih odnosih zato govorimo o "diplomaciji mehke moči" – in prav tu je termin "mehka moč" najbolj smiselno uporabiti, saj je prav na področju zunanjih odnosov zaradi obsega oziroma dometa moč tudi najbolj nevarna.

A kako je konkretno realizirana diplomacija mehke moči? Kako izgleda? Diplomacija mehke moči ni le javna diplomacija in ni le komuniciranje preko sodobnih družbenih omrežij. Je veliko več kot to. V neoliberalni teoriji mednarodnih odnosov (predstavniki so npr. Joseph S. Nye, Robert Keohane, Richard Ned Lebow ...), kjer bistveno vlogo igrajo globalizacija in njeni procesi, je diplomacija mehke moči predvsem povezana z mednarodno skupnostjo in s pomenom posamičnih akterjev v njej (npr. vloga množične kulture in masovnih medijev). Pri tem pa pridemo do zaključka, da je prav nova družbena vloga diplomacije, ki je povezana z globalizacijo, hkrati tudi temeljno povezana z mehko močjo oziroma – mehka moč je obenem tudi produkt globalizacije, v elementu njene multiple narave (vključenost več dejavnikov, privatnega sektorja in posameznikov, v procese v družbi in kulturi). To dodatno potrjuje, da je diplomacija dobila nov, drugačen obraz, in da se je temu potrebno prilagoditi – tudi za namen soodločanja v demokratičnih procesih.

Da bi čim bolj plastično ponazorili, kaj pomeni diplomacija mehke moči v praksi – in da gre za izredno širok pojem, ki ni nujno povezan zgolj z javno diplomacijo ali s kulturno diplomacijo – smo za namen naloge analizirali konkretne svetovne voditelje

in skušali dognati, kako so pri svojem vladanju (in v mednarodnih odnosih) uporabljali elemente diplomacije mehke moči. Zanimalo nas je tudi, kako so elementi mehke moči vplivali na same voditelje (npr. vplivi zgodovine, kulture, umetnosti). Voditeljstvo kot tako pa smo analizirali kot samostojen fenomen. Gre namreč za pomemben element v teoriji mednarodnih odnosov, za element, ki ima po naših dognanjih vpliv na dogodke v človeški zgodovini, sedanjosti in prihodnosti (med drugim pa vključuje npr. tudi psihološke vidike). Vzporedno smo prikazali, kako je mehka moč, predvsem v elementu privlačnosti, tudi del geopolitične realnosti (t. i. geografskih entitet, regij, držav in mest). Slednje so samostojne entitete, ki pa so obenem produkt različnih dejavnikov (družbenih, kulturnih). Kot take jih ni mogoče opazovati ali analizirati zgolj v kontekstu poenostavljenih, strogo realističnih političnih danosti. Več kot to: dihalo avtonomno življenje, ki je tako močno, da ima zmožnost vplivanja in privlačevanja (in to je že element mehke moči). V nalogi smo tako skušali z uporabo diplomacije mehke moči prikazati, kakšen je skupen rezultat delovanja medsebojne dinamike voditeljev (osebnosti) in družbeno-prostorskih entitet (regij, držav, mest) ter kako se to kaže v pristopu k ukvarjanju z aktualnimi dilemami sodobnega časa (s katerimi se soočajo tako eni kot drugi, izstopajoče osebnosti, se pravi voditelji, in družbeno-prostorske entitete, se pravi konglomerati posameznikov, skupnosti in njihovih medsebojnih odnosov). Nova vloga diplomacije mehke moči je torej po našem mnenju temeljni kamen za sodobno mednarodno politiko. Upoštevanje njenih danosti je možno preučevati na načine, ki vključujejo osebnostne, družbene in kulturne vidike. Šele ko bomo doumeli, da ne gre zgolj za površne zadeve, pač pa za bistvene premike v razumevanju družbe, bomo zmožni implementirati take politike, ki bodo obenem benigne, vsebinsko utemeljene in uporabne.

2. METODOLOŠKO-KONCEPTUALNI OKVIR

2.1 CILJ PROUČEVANJA

Cilj naše naloge je v opredelitvi pojmov, ki se v našem prostoru, pri tem imamo v mislih zlasti aplikativne vidike raziskav, torej transformacijo v politično odločanje, pojavljajo relativno redko.

Diplomacija mehke in posledično pametne (definirano v nadaljevanju naloge) moči sta relativno nova termina. Prikazali bomo, da sta sopojav globalizacije (prostorskega prestrukturiranja in s tem prestrukturiranja težišč v demokratičnih procesih odločanja, prav tako pa "multifazetne" narave globalizacije). A nista le to – sta tudi doktrina, ki se je rodila v ameriški teoretski misli (čeprav je diplomacija mehke moči kot taka obstajala že stoletja, le opredeljena ni bila na ta način).

V nadaljevanju bomo ugotovili, kako se mehka moč kaže v elementih vladanja pri svetovnih voditeljih. Vprašali se bomo, ali je vpeljava mehke moči v elemente voditeljstva, ki imajo vpliv na svetovne procese, smiselna (in zakaj). Nadalje se bomo tudi vprašali, ali ni mehka moč tudi implicitno vsebovana v družbeno-kulturnih entitetah (regije, države, mesta), ki so kot take nosilke mehke moči, a obravnavane bodo podredno glede na analizo voditeljev.

Ozrli se bomo v prihodnost in skušali ugotoviti, ali naj svetovno pomembni politiki tudi v prihodnje uporabljajo pri vodenju elemente mehke moči in – na kakšen način. Predvsem pa – zakaj.

Prikazali bomo temeljno dilemo sodobne družbe pri prehodu (ali v stanju) postmodernizma. Trčili bomo namreč ob vprašanje: kaj je bistvo mehke moči in diplomacije mehke moči. Pri tem bosta ključni korelacija do osebnosti (politikov) kot nosilcev odločanja in s tem povezanega njihovega vpliva ter korelacija do prostorskih entitet kot nosilk družbeno-kulturnih sporočil.

Glavni cilj pri tem je dognati, ali imajo pojmi mehke (pametne) moči globlje bistvo, abstrahirano v t. i. »privlačnosti«, ki izhaja iz treh temeljnih postulatov mehke moči: političnih vrednot, zunanje politike, kulture.

2.2 HIPOTEZE

1. *Prva hipoteza* naloge je, da je diplomacija mehke moči bistvena za kvalitetne mednarodne odnose v prihodnosti. Pri tem predpostavljamo, da je diplomacija mehke moči soprodukt globalizacije in obenem teoretska doktrina. Kot taka je hkrati spontana in umetna, lahko je spodbujana ali »nedotakljiva«. Pokazati bomo skušali, da je pomembna za mednarodne odnose in mednarodno skupnost v prihodnje. Čeprav po koncu hladne vojne naš planet ni več soočen z direktno grožnjo uničenja zaradi uporabe sile, pa mu grozijo drugi neuspehi, povezani s trdo močjo (nezmožnost ohranjanja ravnovesja med bogatimi in revnimi, med razvitimi in nerazvitimi, neuspešen boj proti korupciji in kriminalu, neučinkovita obramba proti terorizmu, ekološke katastrofe brez ustreznih sanacij, ekonomske vojne ...). V tem smislu bomo torej dokazali, da je mehka moč še kako bistvena za ohranjanje stabilnosti v svetu, v katerem živimo.
2. *Druga hipoteza* temelji na predpostavki, da imajo svetovni voditelji velik pomen pri implementaciji mehke moči (zaradi procesov individualnega odločanja) in da se ti procesi kristalizirajo prav v analizi elementov mehke moči pri posamičnih političnih osebnostih. Gre za to, da prepoznamo karakteristike mehke moči pri voditeljih v elementih: kulture, zunanje politike, političnih vrednot in privlačnosti kot take. Mehka moč, po našem prepričanju, torej ni nekaj abstraktnega, povezana zgolj s političnim procesom, pač pa je v svoji srži rezultat odločilnih potez voditeljev, ki jo implementirajo. To dokazujejo prav elementi mehke moči v njihovi politični agendi. Po našem mnenju je torej mehka moč bolj segment individualnih pogojev kot pa družbene danosti. Celo več, prav t. i. individualni pogoji jo v temelju oblikujejo. Po drugi strani pa bomo ugotovili, da je posameznik obenem rezultat drugih družbenih pogojev, pri čemer izstopajo zgodovinske, kulturne in širše družbene okoliščine. Tako smo soočeni že s tretjo hipotezo.
3. *Tretja hipoteza* temelji na predpostavki, da so tudi posamezne geografske entitete (regije, države, mesta) nosilke mehke moči. Kot take seveda vplivajo na zgoraj omenjeni individualni proces odločanja v segmentih mehke moči, a po drugi strani so tudi samostojne enote, pri katerih je mehka moč dobila svojo funkcijo prav zaradi procesov individualizacije teh entitet (v mislih

imamo regionalno, nacionalno ali lokalno identiteto, pa tudi zgodovinske in kulturne okoliščine). Tudi pri tretji hipotezi bomo torej skušali dokazati, da mehka moč ni abstraktna v smislu napisanega političnega manifesta, ki dobi svoj pomen z načrtno implementacijo, pač pa je bistven in vitalen segment organizmov (ljudi, ki imajo zmožnost sprejemanja odločitev na najvišji ravni) in geografskih entitet kot organskih skupnosti, tudi teh ljudi.

4. V četrthi hipotezi bomo sintetizirali mehko moč v njenih bistvenih elementih in skušali dokazati, kako na nivoju voditeljstva (osebni vidik) in na nivoju meta-geopolitike funkcionira prepleteno in tako obenem skušali prikazati, da z uporabo doktrine mehke moči lahko, v aplikativnem smislu, pripomoremo k izboljšanju družbenih pogojev. Prikazali bomo, da primeri iz prakse to potrjujejo in da jih je možno implementirati za razvoj boljše družbe.

2.3 METODOLOGIJA

V osnovi bomo izhajali iz tipološke metode, s katero bomo na podlagi teoretskega modela t. i. diplomacije mehke moči ustvarili referenčni okvir za opredelitev določenih splošnih karakteristik. Pri teoretski opredelitvi mehke moči (po Nyu, pojmovno bo pojem natančno razdelan v nadaljevanju, kot tudi literatura s tem v zvezi) gre zlasti za osnovno značilnost, ki jo imenujemo t. i. privlačnost. Privlačnost na tem mestu definiramo kot relacijsko danost, ki se konstruira predvsem v odnosu do drugega (drugih, skupnosti) in povzroča zmožnost vplivanja, brez uporabe sile ali (delno) ekonomske prevlade.

Druge karakteristike mehke moči pa so načini, s katerimi dosežemo cilj, tj. privlačnost, in so zato tudi karakteristike, vendar ne v smislu zasledovane premise, pač pa kot metodološki (pod)prijemi, ki se kot taki konstruirajo v (pod)karakteristike. Te so: politične vrednote, zunanja politika in kultura.

Tako imamo mehko moč v našem razumevanju opredeljeno v tipizaciji na osnovno karakteristiko: privlačnost (ki je cilj, lahko tudi nekaj imanentnega) in na tri druge (pod) karakteristike (ki so sredstva za dosego cilja, praviloma nekaj eksternega).

S pomočjo primerjalne analize in abstrakcije bomo skušali dognati, kako se vse štiri karakteristike kažejo v relaciji do voditeljstva pri ključnih izbranih politikah, ki smo

jih vzeli kot študije primera v naši nalogi. Skušali bomo dognati globlje bistvo za pojavom, kot tudi morebitna notranja protislovja.

Prav tako bomo enak postopek primerjalne analize in abstrakcije uporabili tudi pri analizi vseh štirih karakteristik v primeru geopolitičnih entitet (regij, držav, mest) in pri tem domnevali, da na tak način pridobijo »personaliziran« (ali "kulturni") značaj, da torej prav s pomočjo diplomacije mehke moči presegajo polje geopolitike kot take.

Pri tem bo velik izziv predvsem dejstvo, da bomo s pomočjo metodološkega pristopa (razčlenitve in razumevanja karakteristik mehke moči) polje geopolitike povezali s tradicijo angleških kulturnih študij (t. i. birminghamska šola in pomen razumevanja kulturne identitete),¹ v približek t. i. meta-geopolitiki (Al-Rodhan, 2009). Slednja tradicionalni pogled na geopolitiko povezuje z relacijami do moči in mehke moči. Meta-geopolitika je sicer samostojna disciplina. Vključuje sedem vidikov: socialo in zdravstvo, notranjo politiko, ekonomijo, okolje, znanost in človeški potencial, vojsko in varnostne politike, mednarodno diplomacijo. Vseh sedem premis smo sicer osvestili, a jih ne bomo obravnavali brezpogojno, saj se ne konstituirajo v enakovrednem tolmačenju našega koncepta mehke moči, ki kot tak izključuje tako npr. vidik vojske kot ekonomije. Kulturne študije nam bodo torej služile v smislu inovativnega pristopa do geopolitike, ki slednjo konstituira v identitetnem vidiku in v vidiku razvoja postmoderne družbe.

Konstrukcija družbene identitete je v svojem bistvu podobna konstrukciji osebne identitete; detekcija vidikov »privlačnosti« bo presek globlje srži pri obeh modelih.

V naši nalogi se bomo izognili poskusom Jonathana McCloryja po objektivnem merjenju mehke moči in izbranim petim indikatorjem,² saj bi na ta način zašli v

---

¹ *Centre for Contemporary Cultural Studies*. Ustanovljen je bil v prejšnjem stoletju v Veliki Britaniji (Birmingham) in se ukvarjal predvsem z raziskavami družbe v razmerju do kulture. Predvsem gre tu za razmerja med produkcijo in konzumpcijo (masovna kultura), ukvarjali pa so se tudi z drugimi sodobnimi trendi v družbi, ki so se navezovali na subkulturo, popularno kulturo, medije, poststrukturalizem, feminizem. Glavni predstavnik oz. nekaj časa tudi direktor je bil Stuart Hall.

² Kultura, vlada, diplomacija, izobraževanje, posli / ekonomija, kot tudi nekaj subjektivnih kategorij (med njimi je sicer tudi globalno voditeljstvo). Kot tako *je eo ipso* podkategorija McCloryjevega pojmovnega aparata, ki prav zato ne more postati – omejena – osnova za vrednotenje.

preveliko stopnjo znanstvenega, pozitivističnega *mimesisa*, kar pa ni naš osnovni cilj. Evaluacija mehke moči je namreč nekaj, kar ne razvija korelacij do – v naši nalogi inventivno vpeljanih – osebnih in geopolitično-kulturoloških entitet, pač pa zgolj do nacionalnih držav (v bistvu kot nosilk tradicionalne moči in izzivalk zgolj na tem, zelo osnovnem področju). Prav tako se bomo izognili širokoplastnim metodologijam za vrednotenje pojma voditeljev in voditeljstva, omenili in kratko predstavili jih bomo zgolj pri predstavitvi koncepta kot takega.³

Naša najpomembnejša metoda bo zato interpretativna metoda.

V nadaljevanju bomo naša dognanja sintetizirali in jih povezali v logično celoto ter s pomočjo interpretativne metode dognali, ali (in kako) naj se mehka moč obnaša v prihodnje, seveda s poudarkom na individualiziranem pristopu (tako v primeru oseb kot v primeru prostorsko-kulturnih entitet). Kot taka bo mehka moč, v nadaljevanju, torej postala osnovno metodološko orodje; del samega epistemološkega aparata in ne zgolj teoretska doktrina (in praktična danost). Mehka moč namreč lahko preide v operacionalizirano možnost za način političnega ravnanja za doseganje t. i. privlačnosti, po drugi strani pa pomeni tudi način za razumevanje globine in bistva nosilcev te privlačnosti (tako oseb kot geografskih entitet).

Če sklenemo, bomo torej uporabili kombiniran metodološki pristop (z odprto metodo raziskovanja, ki sama po sebi ne bo opredelila ekskluzivnih rezultatov), saj bo, glede na dejstvo, da sledimo določeni stopnji radikalne inovativnosti (eksperiment s teoretskim modelom), prevladujoča interpretativna metoda.

Osnovna bo torej tipološka metodologija, prevladujoča pa interpretativna metodologija.⁴

Več o tem na (2013) *The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power*, http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf, datum ogleda 21. 12. 2013

³ V tem smislu bi morda kot krovna celota, a s psihološkega (in ne sociološko-kulturnega) vidika, še najbolj prišla v poštev psihološka kognitivna teorija, ki zahteva podrobno analizo vsake voditeljeve odločitve in se kot taka najbolj približuje razumevanju političnih vrednot. Prim. Pečjak (1995); avtor obenem prizna, da je klasifikacija t. i. politične psihologije težka, saj je avtorjev toliko kot samih opredelitev.

⁴ Več o obeh metodah prim. Flere (2000) in Ragin (2007).

Izbrali bomo okvirno zgodovinsko obdobje od začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja do sedanjosti (2013), v tem časovnem obdobju pa predvsem politične osebnosti, ki so bistveno vplivale na današnji čas oz. so v njem še delujoče (vidik kontinuitete) in ki so odigrale ključno vlogo v času delovanja v t. i. triu predsedovanja Svetu EU. Poimenovali bi jih lahko tudi nova generacija voditeljev.

Pri tem je torej ključno, da so študije primera, ki jih predstavljamo v nalogi, nastajale predvsem v obdobju od poletja 2007 do zime 2012, to je od pričetka delovanja Slovenije v t. i. triu, skupaj z Nemčijo in Portugalsko (2007–prva polovica 2008), ko je Slovenija kot tretja država zapored v kompoziciji in kot prva nova članica po veliki širitvi 2004 izvedla svoje predsedovanje Svetu EU. Takrat so študije primera služile kot izhodišča za *policy* delovanje v predsedovanju, saj sem avtorica delovala kot diplomatka in analitičarka v slovenskem zunanjem ministrstvu. Po eni strani sem opazovala in analizirala izbrane primere, po drugi strani pa predlagala, kako izsledke vključiti v *policy* delovanje. V prvi polovici leta 2013 so bile vse študije primera aktualizirane, dopolnjene in nadgrajene. Vendar slednje ni prešlo prvotnega raziskovalnega okvira, ki je tak, da obravnavane teme (voditelji, regije, države, mesta) obravnava v smislu refleksije navedenega obdobja. Poznejši poudarki so vključeni zato, da se vidi razvojna smer obravnavanih tem, ni pa bil namen nadgradnje v celoti aktualizirati študije primera, saj bi s tem izgubili osnovno proučevano ost, kontekst in namen, v določenem zgodovinskem obdobju.

V metodološkem smislu delovanje v praksi in njeno proučevanje pomeni, da sem delovala v diplomatskem okolju, v katerem so bile vidne osebnosti, ki jih analiziramo, in analizirala sem jih z vidika slovenskih zunanjepolitičnih interesov. Hkrati pa je bila do proučevanih primerov vedno prisotna objektivna (znanstvena) distanca, saj slednja omogoča tehtnejši pogled in zanesljivejše ugotovitve.

Rezultat tovrstnega raziskovalnega dela v praksi je poudarjen tako z omenjeno interpretativno metodo kot tudi z opisno-razlagalno analizo. Poudarek opisno-razlagalne analize je na rezultatih delovanja, ki so se kristalizirali v konkretnih, življenjskih danostih. Nudi tudi okvire za razumevanje določenega procesa in okvire za preseganje mitov, ki so se ustvarili okoli *policy* aktivnosti, akterjev in nosilcev odločanja.

Vse to pa je seveda možno ob uporabi dodatne metode, metode opazovanja z lastno udeležbo, katero obširno predstavi Burnham (2004).

Ob koncu naj poudarim, da se metodološki pristop kaže tudi skozi stil ubesedovanja – interdisciplinarna in komparativna interpretacija je po eni strani odraz cilja in namena doktorske disertacije, po drugi strani pa je njena metodološka opora in značilnost. Prepričani namreč smo, da je možno samo na ta način proučiti zahtevne, subtilne in v delovanju spremenljive pojave, kot so »svetovni vladarji« in svetovni geopolitični »organizmi«.

Oboje zahteva dinamičen, fleksibilen, interdisciplinaren in interpretativen jezik ter stil, ki predstavlja večplastnost pojavov v času in prostoru oziroma v prostoru, ki dobiva (postmoderne) dimenzije časa, vizije prihodnosti in sledenje komaj pretekli in nikoli dokončani zgodovini.

2.4 GLOBALIZACIJA IN DRUŽBENE SPREMEMBE

Globalizacija je danes eden izmed bolj popularnih pojmov, ki pa jo je nujno obravnavati glede na njeno referenčno točko (npr. ekonomsko, politično, kulturno ...). Kulturna globalizacija je tesno povezana s postmodernizmom: po eni strani z relativizmom, po drugi strani z množičnostjo pojavov (in njihovo navideznostjo). Ter seveda s prepletenostjo le-teh; prav to pa je bistveno za razumevanje pojmov v naši nalogi.

Nekateri teoretiki (Beck, 1997) npr. globalizacijo povezujejo z zatonom nacionalne države, ki jo nadomešča obdobje subpolitike. S tem pa se družboslovno raziskovanje tudi približuje teorijam o prostorskem prestrukturiranju. S pojavom globalizacije se oblikujejo transnacionalni družbeni prostori. Klasična vloga države in nacionalne (ali državljanske) identitete pa postaja vse manjša. Na ta način prihajajo v ospredje socialna vprašanja, saj izginja soodvisnost med razredom bogatih in med razredom revnih, ki ju je povezoval državni okvir.

Drugi teoretiki (Robertson, 1992) npr. v kontekstu globalizacije razlikujejo med univerzalnim in partikularnim – globalizacija ta odnos postavi na skupni imenovalec. Oseba vstopa v procese transnacionalnega organiziranja, po drugi strani se pojavljajo številne nevladne organizacije, ki se ukvarjajo s posameznikovimi pravicami. Dogaja

se torej intenzivna interakcija med univerzalnim in partikularnim. A pri tem je najbolj pomembna – medkulturna komunikacija. Obenem se z nastopom postmodernizma konča obdobje homogenosti (ali velikih zgodb) in nastopi obdobje heterogenosti. To pa je značilno tudi za globalni kapitalizem (produkcija razlik).

Z novimi vlogami prostora so se ukvarjali tudi slovenski analitiki (Mlinar, 1995: 161–180). Tudi on poudarja, da prostor izgublja svojo zaščitno vlogo in jo nadomešča s t. i. ubikviteto (povsod-prisotnostjo). Pri tem je na mestu definicija t. i. pozitivne vsote ("positive sum"): odnos med globalnim (torej močnejšim) in individualnim (torej šibkejšim) povečuje moč slednjega in ne gre več za direktno dominacijo, saj smo v današnjem svetu, tudi zaradi informacijsko-komunikacijskega razvoja, predvsem – soodvisni. Soočeni smo s t. i. mrežnim modelom družbe. Prav zaradi vplivov prostorskega prestrukturiranja pa ni mogoče več govoriti o klasični državni politiki.

Dogaja se torej »podružbljanje« mednarodnih odnosov, ki izhaja iz aktiviranja posameznih družbenih skupin na globalni ravni in obenem zatona »klasičnega« mednarodnega sistema, ki se je uveljevil z westfalskim mirovnim sistemom, in suverenosti, povezane s teritorijem. Globalna teorija mednarodnih odnosov je odgovor na globalno raven mednarodnega pojava (Shaw, 1994: 72–81). Značilnosti sodobne mednarodne skupnosti so: univerzalnost, globalnost, heterogenost, visoka stopnja strukturiranosti.⁵

Vsi ti pojmi pa vključujejo novo raziskovanje v teorijo mednarodnih odnosov, kar vodi do prepleta disciplin in obenem do novega razumevanja pojma diplomacija.

Diplomacija tako postaja povezana tudi s pojmom mehke moči in posredno, z vlogo kulture (ki je eden izmed elementov mehke moči). A kakšna je vloga (postmodernistične) kulture v novih, spremenjenih pogojih? Do kakšnih interakcij oz. medsebojnih vplivov prihaja v kontekstu družbenih sprememb?

---

⁵ Benko (1997: 18–21) pravi, da je sodobna mednarodna skupnost splošna, sodobni mednarodni pojav je globalni pojav, v tej skupnosti obstaja heterogenost kot ključna značilnost, obstaja pa tudi velika razlika med sodobno mednarodno skupnostjo in njenimi predhodnicami; v slednjih ni nikoli obstajalo vprašanje preživetja skupnosti kot celote (samomorilska narava moderne civilizacije).

Bistvena značilnost postmodernizma je dejstvo, da ga nihče ne obravnava kot zgodovinsko-geografsko značilnost (Harvey, 1989). Soočeni smo z rekonstrukcijo prostorskih in časovnih razsežnosti. Pri tem se materialna, ekonomsko-politična realnost razširi v smer avtonomije kulturnih praks (ki pa so v kontekstu postmodernizma vse bolj fiktivne). Živimo torej v obdobju velikih sprememb, ki se nanašajo na prostorske in časovne dimenzije, na fiktivni akumuliran kapital in premik k estetizaciji (to velja tudi za t. i. karizmatično politiko). Kultura je prevladala ekonomijo, a obenem v kulturi zavladajo ekonomski odnosi.

Vse torej postaja prepleteno z vsem. Prej samostojne kategorije postajajo soodvisne. Pojavi se interdisciplinarnost, ki je povezana z velikim številom novih akterjev – slednji delujejo predvsem v mednarodni areni in imajo kot taki seveda bistven vpliv na politiko oziroma posledično, na diplomacijo. Zato lahko nadalje tudi trdimo, da je Evropska unija v tem smislu stranski produkt globalizacije in prva postmoderna politična oblika (Muck, 2001).

Kultura v novi Evropi postaja pojem, ki je pomemben za preučevanje fenomena evropske družbe kot celote. Tako je – posredno – udeležena tudi v interpretacijah pojma mehke moči.

2.5 DIPLOMACIJA

Vzporedno z globalizacijskimi procesi in obenem s postmodernizmom kot družbenim pojavom se torej dogajajo velike spremembe tudi v polju diplomacije. Uvaja se nov širok pojem – sociologija diplomacije. V znanstvenem smislu gre pri diplomaciji za samostojno znanstveno disciplino; v novejšem času pa lahko govorimo tudi, da gre za njeno umeščenost v posebno sociologijo. Ključnega pomena pri tem pa je, da razumevanje, poznavanje in tudi, končno, uporaba diplomacije niso možni brez preučevanja njenega konkretnega družbenega ozadja.⁶

Po eni strani diplomacija ni več zgolj institut nacionalne države (kot teritorialno utemeljene institucije); po drugi strani pa gre za prepletenost in soodvisnost več družbenih dejavnikov. Diplomacija vse bolj postaja del družbenega procesa in

---

⁶ Več o sociologiji diplomacije prim. Jazbec (2012).

diplomat njegov glavni akter, ki ni več samo izvajalec posameznih dejanj, ampak ta dejanja pridobivajo vedno bolj procesno naravo; postajajo torej proces, ki se oblikuje in deluje v zapletenih družbenih razmerjih globalizirajoče se mednarodne skupnosti. Vse to pa je seveda povezano tudi z razvojem komunikacijske tehnologije. Predvidevamo lahko, da bo v prihodnosti še več poudarka namenjenega delovanju nedržavnih akterjev, diplomacija bo še bolj javna, poudarjen bo menedžerski *policy* princip, če naštejemo le nekaj značilnosti (Jazbec, 2010: 877–895).

Sodobna diplomacija se zato bistveno razlikuje od klasične diplomacije, ki je svoj vrh doživela v 19. stoletju, pa tudi od moderne diplomacije, ki je zaživela v 20. stoletju. Danes zato lahko govorimo o postmoderne diplomaciji, za katero je značilna transformacija v razumevanju in pomenu elementa prostora. Po eni strani prostor pomeni osnovo za razvoj interakcij med subjekti v mednarodni skupnosti, po drugi strani pa je, z razvojem prometne in komunikacijske tehnologije, njegov tovrstni fizični pomen praktično usahnil. Obdobje, ko so se ti elementi začeli bolj opazno pojavljati, se ujema s koncem hladne vojne, obenem pa je to čas izrazito okrepljene arhitekture EU kot temeljne postmoderne tvorbe. Lahko celo rečemo, da se po koncu hladne vojne tudi v delovanju EU in zlasti v njenem razvoju, ki se kaže skozi posamezne širitvene etape, zaznava oblikovanje evropskega integracijskega procesa kot "procesnosti." Menimo, da je t. i. procesnost pomembna značilnost ne samo postmoderne diplomacije, ampak postmodernosti sploh.

Za konkretnjši vpogled v razumevanje postmoderne diplomacije, kot aktualne razvojne faze diplomacije, bomo v nadaljevanju našli njene bistvene značilnosti:

- Obstoj stalne diplomatske organizacije in stalnega osebja, ki se ukvarja z diplomacijo, ter stalnih diplomatskih misij v drugih državah in pri mednarodnih organizacijah.
- Obstoj stalnega medsebojnega komuniciranja med državo pošiljateljico in njenim diplomatsko-konzularnim predstavništvom pri subjektu akreditacije.
- Razmah dodatnih oblik mednarodnega diplomatskega komuniciranja (parlamentarna diplomacija; osebna, neposredna diplomacija šefov držav in vlad itd.), predvsem zaradi naraščajočega števila vrhunskih srečanj državnikov in zaradi naraščajočega števila držav članic različnih mednarodnih organizacij.

- Razmah instituta posebnih odposlancev (po eni strani se zvišuje rang visokih diplomatov, ki so nosilci odposlanske funkcije, po drugi strani pa je med odposlanci vse več bivših državnikov, zlasti šefov držav).
- Izrazit razmah multilateralne diplomacije, ki je posledica velikega porasta mednarodnih organizacij in naraščajočega števila poskusov reševati konflikte (nove, latentne in zamrznjene), s strani različnih subjektov.
- Izrazito povečana rekrutacija nediplomatov v diplomacijo, kar je predvsem posledica povečanega delovanja in širitvenih procesov. V primeru EU gre za strokovnjake različnih, praktično vseh resorjev, v primeru Nata pa zlasti za rekrutacijo varnostnega, obrambnega, vojaškega in obveščevalnega sektorja. Znotraj npr. SE in OVSE opazamo naraščajoče pojavljanje predstavnikov civilne družbe v mednarodni diplomatski dejavnosti, ki jim ti instituciji priznavata določen status.
- Zunanja ministrstva so kot rezultat navedenega dokončno izgubila primat oz. monopol nad izvajanjem zunanje politike in diplomacije. Ostajajo njun najpomembnejši izvajalec, vendar pa je koordinacija zunanje politike zaradi navedenih sprememb vedno bolj zahtevna in težja, dostikrat pa tudi neuspešna.
- Mogoče bi bilo tudi zaznati, da se zunanjepolitična in diplomatska dejavnost v nekaterih ključnih segmentih ponovno koncentrira na izključne odločitve šefov držav in vlad (npr. zasedanja Evropskega sveta).
- Do določene mere se kažejo trendi krepitve diplomatske dejavnosti na nadnacionalni ravni (zlasti EU), kar spreminja vlogo in vsebino diplomacij nacionalnih držav. Pojav v primerjavi z zadnjim obdobjem moderne diplomacije sicer ni nov, vendar pa opazno pridobiva na prisotnosti in pomenu.
- S krepitvijo integracijskih procesov na področju varnosti in obrambe (izvajanje obrambnih reform), zlasti v okviru zveze Nato in v EU, prihaja do določene relativizacije bilateralne vojaške diplomacije in do njene delne transformacije v obrambno diplomacijo, ki je pretežno multilateralne narave.
- Pojav in porast pomena javne diplomacije, ki v opazni meri potiska diplomacijo in njeno dejavnost ter rezultate čedalje bolj v področje javnega. To po eni strani prispeva k večji transparentnosti delovanja diplomacij, po

drugi strani pa najeda učinkovitost pogajalskih procesov, ki niso učinkoviti, če niso nejavni.

- Naraščajoča vloga javnosti in javnega mnenja ter medijev v kreiranju politike in v njenem izvajanju skozi diplomatsko dejavnost.
- Postmoderna diplomacija ima svojo osnovo v načelu odpiranja notranjih zadev mednarodnemu nadzoru, utemeljenem v številnih mednarodnih sporazumih in v delovanju številnih mednarodnih integracij.
- Postmoderna diplomacija je odprta diplomacija, njene metode pa so po *eni strani* usmerjene v zaščito posameznika na različnih področjih (npr. človekove pravice, varnost, izobrazba, pravice otrok, žensk in prizadetih ter marginaliziranih oseb) in po *drugi strani*, tako zaradi strukturne neprimernosti sodobnih družb za vodenje vojn kot zaradi širitve območja sodelovanja in stabilnosti, v izvajanje različnih preventivno naravnanih ukrepov (npr. vzpostavljanje zaupanja in varnosti, preprečevanje konfliktov, vzdrževanje in obnavljanje miru, nadzorovanje, opazovanje).
- Visoki diplomati postajajo vse bolj upravljalci procesov – menedžerji (npr. vodenje in koordinacija projektov v okviru različnih predsedovanj in v velikih misijah, npr. misija pri EU).
- Bolj kot kadarkoli prej je prisotna potreba po izobraževanju iz diplomatskih in zlasti ostalih znanj (upravljanje, javni nastopi itd.).⁷

Gre za obsežne strukturne spremembe aktualne mednarodne skupnosti, iz katerih izhajajo navedene značilnosti in odločilno posegajo tudi v oblikovanje koncepta diplomacije mehke moči.

Zapišemo lahko tudi, da je za klasično diplomacijo značilen bilateralizem in za moderno multilateralizem, za postmoderno pa komplementarnost obeh (pri tem gre za notranjo strukturno dinamiko). Prostor kot osnovna komponenta pa je tudi povezan z dejstvom, da v postmodernem času usiha pomen fizičnega prostora in narašča pomen socialnega. Jazbec (2009: 50–51) tako ugotavlja krčenje časa in prostora kot zgodovinsko ključnih determinant delovanja in oblikovanja pojavnih faz diplomacije in obenem naraščajoč pomen medijev v tem procesu. Zato bi morda lahko kar govorili o postmoderni diplomaciji kot rezultanti delovanja časa, prostora

---

⁷ Več o postmoderni diplomaciji prim. Jazbec, 2007: 877–895 in 2009: 44–45.

in medijev (*ibid.*), tako pojmovanje pa je za nas okvir, v katerem se pojavi diplomacija mehke moči kot vsebinski vidik in pripomoček za analiziranje delovanja svetovnih voditeljev.

Kaj je torej najbolj tipično za postmoderno diplomacijo? Visoka stopnja komplementarnosti bilateralizma in multilateralizma. Gre obenem za drugačno razumevanje prostora (njegovo krčenje v smislu teritorija in širitev v smislu socialnih funkcij). In naprej, gre za spremembo v razvoju same diplomacije, ki postaja vse bolj odvisna od konkretnih družbenih razmer.⁸

Ko razpravljamo o diplomaciji, je treba omeniti dve vrsti posebnih (specialnih) diplomacij, katerih se bomo v disertaciji občasno dotaknili in ju komentirali v okviru naše razprave, in sicer kulturne in javne diplomacije. Posebne diplomacije predstavljajo rezultat notranjega strukturiranja diplomacije kot dejavnosti. Do tega pojava prihaja, posplošeno rečeno, ker v posameznih obdobjih postaja predmet delovanja diplomacije in način njenega delovanja zaradi družbenega okolja ter potreb in namenov nacionalne države tako pomemben, da tega ni več mogoče učinkovito izvajati v okviru splošne diplomacije (Jazbec: 2009, 69–96).

Kulturna diplomacija (Jazbec, 2009: 81–83) pomeni uporabo kulturnih vsebin oz. vsebin s področja kulture v razvijanju meddržavnih odnosov, pri čemer je izstopajoče to, da ravno kultura omogoča vključevanje vrste nedežavnih akterjev v oblikovanje in izvajanje zunanje politike. Ta je zato, če parafriziramo Nya (2004), lahko bolj privlačna in pritegne zaradi konkretne vsebine, ne pa ravno zato, ker bi šlo za zunanjo politiko določene države. Javna diplomacija (Jazbec, 2009: 93–94) pa pomeni uporabo medijev s strani izvajalcev zunanje politike (torej predvsem diplomatov) za posredovanje podobe o svoji državi v tuji javnosti, z namenom pritegniti pozornost, pridobiti naklonjenost in s tem ustvariti ugodno okolje za izvajanje vpliva. Obe vrsti diplomacije se tesno povezujeta z uporabo mehke in pametne moči.

---

⁸ Benko pravi, da je diplomacija »v funkciji zgodovinske situacije« (1998: 40).

2.6 MEHKA IN PAMETNA MOČ⁹

Diplomacijo mehke moči je kot teoretični termin predstavil in vpeljal v znanstveno misel Nye (2004) v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Kasneje je pojem doživel pravi razmah tako v teoretski misli kot tudi v praksi (ameriške) zunanje politike.

Nye je pojem politične moči opredelil v dveh kategorijah. Prva kategorija se nanaša na vojaški in ekonomski vidik in se imenuje trda moč (*hard power*). Druga kategorija pa se nanaša na kulturo, politične vrednote in zunanjo politiko ter se imenuje mehka moč (*soft power*). Bistvena razlika med obema tipoma moči je v tem, da pri prvi osvojiš, pri drugi pa pridobiš za sodelovanje, drugi ti želijo slediti. Nye večkrat uporabi termin »privlačnost« – pri mehki moči je predvsem na delu ta silnica: »Ko sem prepričan v to, da sledim drugemu brez grožnje, je na delu mehka moč« (*ibid.*, 7), in dodaja: »Ko države svojo moč naredijo za legitimno v očeh drugih, njihove želje trčijo na manj odpora« (*ibid.*, 10).

Sama narava moči se je spremenila zaradi informacijske revolucije, saj postajata trda in mehka moč vse bolj prepleteni. V današnji dobi je informacija moč, saj ima vse večji obseg populacije dostop do informacij, a hkrati s tem tudi možnost vplivanja. Po drugi strani je postal občutek za kredibilnost vse bolj izostren – pomembno je, čigava zgodba zmaga. V »paradoksu množičnosti« ima tako kredibilnost najbolj pomembno vlogo. Javna diplomacija naj bi se zato orientirala predvsem na dnevno komunikacijo z razlagami konteksta notranje in zunanje politike, na strateško komunikacijo s preprostimi temami, ter z razvojem dolgoročnega odnosa s ključnimi posamezniki, npr. s pomočjo štipendij, izmenjav, usposabljanj, seminarjev, simulacij in s podobnimi oblikami manifestiranja človeškega kapitala v neposredni socialni interakciji. Pri tem pa je pomembno, da ne prihaja do neskladja med govornim in storjenim (*ibid.*, 105–118).

---

⁹ V nalogi izhajamo iz koncepta mehke moči, pri čemer bi lahko govorili o dveh različicah. Ena je koncept mehke moči v t. i. ožjem smislu (čisti koncept), druga je pa t. i. širši smisel, in sicer mehka/pametna moč (poudarjena soodvisnost, ki kaže na strukturno soodvisnost in nadgradnjo družbenih pojmov in pojavov). Iz tega pa izvajamo izpeljanke, kot je diplomacija mehke ali pa tudi pametne moči.

2.6.1 PAMETNA MOČ IN PRIHODNOST MOČI

Nye (2011) je svoj koncept mehke moči razvil in nadgradil v »moč prihodnosti«, t. i. pametno moč (*smart power*). Pametna moč, kot jo v nadaljevanju povzemamo in predstavimo (*ibid.*), je na kratko – kombinacija osvajanja in plačevanja ter prepričevanja in privlačnosti. Vedno ima pri tem osrednji pomen kontekst. Predstavljajmo si npr. tridimenzionalno šahovsko igro. Na vrhu je unipolarna vojaška moč (tu so ZDA še vedno v prednosti). Na sredini je multipolarna ekonomska moč, kjer gre za več enakovrednih igralcev (npr. ZDA, EU, Japonska in Kitajska). Na dnu pa je razpršena realnost transnacionalnih odnosov, ki niso več državni. V našem stoletju se je namreč zgodil velik premik od državnih k nedržavnim ali paradržavnim akterjem. Na tretji, transnacionalni ravni je veliko in pomembno vlogo odigrala tudi informacijska revolucija. Tu države praktično nimajo več nobenega vpliva. V prihodnosti bo še kako pomembna t. i. kontekstualna inteligenca – države ne bodo zmožne doseči svojih ciljev brez pomoči drugih akterjev.

Kaj je pravzaprav moč po Nyu? Definicija odseva interese in vrednote. Čeprav bi moč sicer lahko definirali kot vpliv, pa je vse odvisno od tega, kaj tarča oz. »žrtev« misli. Najbolj pomemben pri definiciji moči je torej kontekst, ki nam pove, kdo dobi kaj, kako, kje in kdaj. Moč je torej po eni strani odvisna od virov in po drugi od relacijskega ali behaviorističnega pristopa. Oba aspekta pa bistveno vplivata na rezultate, ki jih dosega določena država. Relacijska moč ima nadalje tri vidike: poveljevanje spremembam, kontrolo agend in postavljanje prioritet (*ibid.*, 5–22).

Če govorimo o moči kot o tridimenzionalni šahovski igri, pa bi se morali vprašati, če v 21. stoletju za *policy* procese ni najbolj pomembno, da se na moč pogleda v reverzibilnem vrstnem redu: tisti, ki namreč še vedno vztrajajo na misli, da je na prvem mestu vojaška moč, so morda v veliki zmoti.

Klasični ali realistični pristop do mednarodnih odnosov danes predstavlja le eno stran medalje. Države niso več najpomembnejši akterji v mednarodnih odnosih in varnost ni edini rezultat, za katerim bi bilo smiselno stremeti. Pametna moč je zato mešanica predvsem druge in tretje ravni tridimenzionalne šahovnice.

Trda moč pomeni poriniti (*to push*), mehka moč pomeni vleči (*to pull*). Zato so viri, povezani s trdo močjo: denar, sila. Viri, povezani z mehko močjo, pa so: institucije,

vrednote, ideje, kultura in legitimnost politik. Kljub temu je treba opozoriti, da so nekateri analitiki mehko moč opredelili zgolj v aspektu kulture, kar pa nikakor ne drži (na ta način so celo zmanjšali njen pomen). Nye glavne vire mehke moči zato definira kot: kulturo, politične vrednote in zunanjo politiko države (*ibid.*, 84).

Kakšna bo prihodnost vojaške moči? Vojaška moč še vedno predstavlja vitalni vir moči. Predstavlja okvir za minimalno stopnjo reda oziroma varnosti, ki je za red to, kar je kisik za dihanje. Vendar v prihodnje ne bo imela tako bistvene vloge, kot je bilo to v prejšnjih stoletjih.

Kakšna bo prihodnost ekonomske moči? Robustna in rastoča ekonomska moč pravzaprav predstavlja osnovo za vse elemente moči. V bodoče bodo veliko vlogo odigrala orodja, kot so npr. gospodarske sankcije ali pomoč. A tudi stališče, da bo 21. stoletje – stoletje geoekonomije, je napačno. Difuzija moči na nedržavne akterje bo namreč tako močna, da bo omejila države pri uporabi ekonomskih instrumentov. To v bistvu pomeni, da bo tudi tokrat pomemben kontekst, kar je paradigma pametne moči. Ekonomska moč bo tako pogojena s posamičnim trgom in z asimetrijo njegove ranljivosti.

Privlačnost – osrednji termin za razumevanje mehke in posredno tudi pametne moči – je bolj kompleksna, kot se zdi na prvi pogled. Njene bistvene komponente naj bi bile: benignost (kako se dejavnik moči obnaša do drugih – deluje simpatično, kredibilno), kompetentnost (kako dejavnik moči dela stvari) in lepota ali karizma (kakšno je razmerje dejavnika moči do idealov, vizij in vrednot). Prepričevanje je močno povezano s privlačnostjo, a lahko vsebuje elemente manipulacije. Zato je sama percepcija lahko zmotna (učinek propagande). Večji učinek ima indirektni pristop, v katerega je vključena javnost in ne le elite. V tem je tudi velik pomen javne diplomacije, ki pa je, kot že omenjeno, v novi dobi težko obvladljiva ali kontrolirana.

V tem smislu se je potrebno ponovno ozreti v prihodnost. Dva tipa premikov v moči sta se pojavila v tem stoletju: tranzicija moči in difuzija moči (*ibid.*, 113–204). Predvsem je pomembna difuzija moči. Informacijska revolucija je namreč pospešila difuzijo moči. Bistvena sprememba je v velikanskem znižanju stroškov informacij. Informacijska revolucija je torej vodila k difuziji moči, a večje države imajo še vedno večje vire (ne glede na nove akterje, ki so težje obvladljivi, saj nimajo referenčne točke – države, kot je to npr. pri teroristih). V tem smislu se nova moč

prihodnosti lahko imenuje tudi kibernetska moč – to obsega ustvarjanje, kontrolo in komunikacijo preko elektronskih in drugih novih medijev. Dejavniki v odnosu do te nove moči (ki za razliko od pametne moči ni del teoretskega diskurza, pač pa povsem realna danost) so: vlade držav, organizacije in njihova visoko strukturirana omrežja, posamezniki in njihova blažje strukturirana omrežja. Bistvena dimenzija moči v novi dobi bo torej – povečanje difuzije v smeri do nedržavnih akterjev in omrežij, v okvirih kiberprostorov.

Prav zaradi tega pa je pametno moč zelo težko implementirati. Pametna moč je namreč del okolja z asimetričnimi grožnjami, bodisi da gre za terorizem ali za kibernetsko varnost. Da bi se te grožnje zajezilo, je smotrno vpeljati naslednje instrumente: vladavino prava, organizacijske smernice, financiranje pametne moči in strateško komunikacijo.¹⁰

Pri tem se kot pomembno zastavlja vprašanje padca ameriške moči. Nyu (*ibid.*, 153–204) se zdi pomembno, da se ZDA kot oblika imperija ne razgradijo od znotraj. Če bi ameriška družba in institucije začele razpadati, bi ZDA izgubile svojo privlačnost. Če bi padla ameriška ekonomija, bi ZDA izgubile tako na trdi kot na mehki moči. In celo če se to ne bi zgodilo, bo za ZDA težko ohraniti učinkovit vpliv. Nye je mnenja, da ameriška moč ne bo padla; verjetno pa ne bo tako dominantna, kot je bila nekoč. Zaradi nove narave moči bo predvsem pomembno, da bodo ZDA sposobne ustvarjati zaveznitva in omrežja (moč Z drugimi in ne NAD drugimi). Notranje reforme bo potrebno kombinirati s pametnimi strategijami. V tej luči Nye predlaga tudi sodelovanje z EU.¹¹

Nye zato zaključuje, da je edina prava moč prihodnosti – pametna moč. Narativnost pametne moči v 21. stoletju ni v povečanju ali ohranitvi hegemonije. Gre za

---

¹⁰ Več o tem v poročilu simpozija, ki ga je v letu 2012 sponzoriral CACI. Na (2013) *Dealing with Today's Asymmetric Threat*,

http://asymmetrichthreat.net/docs/asymmetric_threat_3_paper.pdf, datum ogleda 15. 6. 2013

¹¹ Po Josephu Nyu: EU kot celota je malo večja od ZDA, prav tako njena populacija. Pred finančno krizo so ekonomisti napovedovali, da bo evro nadomestil dolar. EU nameni manj sredstev kot ZDA za vojsko, a ima več ljudi. Na področju mehke moči pa EU vsekakor prednjači (tradicija in pozitivni *image* v svetu, vloga mednarodnih institucij in Bruslja ...). Po drugi strani je pomembno, da poudarimo, kako v zadnjem času ZDA pametno moč implementirajo zlasti v odnosu do Kitajske in do Turčije; OZN (multilateralizem kot tak) pa smatrajo za instrument pametne moči. Več o tem na (2013) *Smart Power*, http://en.wikipedia.org/wiki/Smart_power#cite_note-21, datum ogleda 15. 6. 2013

kombinacijo virov v uspešne strategije, v okviru novega konteksta difuzije moči in »dviga ostalih«. Pametna moč tako ponudi odgovore na pet vprašanj. Prvič: kateri cilji ali rezultati so najbolj zaželeni? Drugič: kateri viri in v katerih kontekstih so na razpolago? Tretjič: katere so pozicije in prednosti vplivnih ciljev in poskusov? Četrto: katere oblike obnašanja moči bodo najbolj uspele? In petič: kakšna je možnost uspeha? (*ibid.*, 207–234).

Pametna moč se je predvsem uveljavila v času Obamove administracije oz. je bila del vizije državne sekretarke Hillary Clinton.¹² A to še ne pomeni, da njene premise veljajo samo za ZDA. Majhne države ali države v vzponu so npr. vedno uporabljale strategije pametne moči. Preveč rigiden pristop velikih držav (poenostavljene formule) je lahko kontraproduktiven; najpomembnejša je, kot rečeno, kontekstualna inteligenca. Teorije hegemonije danes niso edina pot – a kaj bo sledilo? Globalna vlada bolj malo verjetno, globalno upravljanje pa že obstaja. Obenem z distribucijo moči se bo razmahnil tudi multilateralizem. Omrežja bodo imela tako močne kot šibke vezi. Močne vezi bodo npr. zaveznitva, sodelovanje v orožju, inteligenci in trgovanju. Šibke vezi bodo globalne multilateralne institucije, pri katerih naj bi ZDA še vedno ohranile ključno vlogo.

Sinteza nas torej privede do t. i. liberalnega realizma. Do razumevanja omejitev moči, ki je vedno odvisna od konteksta. Nove rešitve bodo zahtevale: sodelovanje med vladami in mednarodnimi institucijami, kombiniranje trde in mehke moči v pametno moč, ohranjanje varnosti v okviru OZN, krepitev mednarodne ekonomije, zaščito pred naravnimi nesrečami in spodbujanje liberalne demokracije ter človekovih pravic. Obenem nas čaka pet glavnih izzivov: borba proti terorizmu, politični islam, sovražna in hegemonistična Azija, gospodarska depresija in ekološki zlomi.

Končno: pametna moč naj si prizadeva za dolgoročno evolucijo svetovnega reda, z odgovornostjo največjih držav v mednarodnem sistemu, da bodo skrbele za globalne skupne dobrine (*ibid.*, 233).

---

¹² Kot zanimivost povejmo, da je Condoleezza Rice, državna sekretarka v Bushevi administraciji, uporabila termin »transformativna diplomacija« (»transformational diplomacy«), pri kateri naj bi se demokracijo izvajalo s sredstvi trde moči.

2.6.2 DRUGA TEORETSKA MISEL O (MEHKI IN PAMETNI) MOČI

Nye je torej inovator terminološke zveze mehka in tudi pametna moč. Predhodnik njegove misli je bil na svoj način že Gordon C. Schloming (1990).

Moč kot osnovni pojem je centralni dejavnik vsake svetovne politike in vendar ni enostavno definirati, kaj pomeni. Realisti (npr. Morgenthau, 1995) verjamejo, da je moč ključna za vse odnose med državami in da je militaristična moč (ali vojna) skrajno sredstvo za rešitev vseh konfliktov. Moč je tudi neke vrste univerzalna valuta, s katero nacije trgujejo za varnost, blaginjo, zaveznitva, teritorij in druge dobrine. Bistveni sta torej vojaška in ekonomska moč. Idealisti (npr. Kober, 1990: 3–24), po drugi strani, o moči razmišljajo v širših terminih in k vojaškemu ali ekonomskemu osvajanju dodajajo bolj pozitivne vidike moči, kot so npr. legitimnost, diplomatske finese, moralna drža ter ideološki videz. Ne glede na realiste ali idealiste pa ima za Schlominga (*ibid.*) moč dinamičen, kontekstualen in multidimenzionalen značaj. Posplošeno bi lahko rekli, da idealisti zagovarjajo, da je v mednarodnih odnosih ključnega pomena morala, realisti pa moč; idealisti so velik navdih črpali v pogledih Woodrowa Wilsona na potrebo in pomen delovanja Društva narodov in so v času hladne vojne, za razliko od realistov, izgubili na pomenu, medtem ko se jih v zadnjem času ponovno upošteva.

Po Nyu bi lahko rekli, da realisti moč razumejo kot trdo, idealisti pa kot mehko – Schloming je pravzaprav uvedel nastavke za to delitev. Lahko bi celo rekli, da je v smislu dinamičnosti, kontekstualnosti in multidimenzionalnosti govoril v bistvu o pametni moči. Schloming prav tako razglablja o novi vlogi diplomacije v globalni, komunikacijski dobi (*ibid.*, 33–34, 673).

Nye pa je bil deležen tudi različnih kritičnih ocen in komentarjev. Nekateri (Zahran, Ramos, 2010: 12–31) njegove teorije primerjajo z Gramscijevim konceptom kulturne hegemonije.¹³ Lock (2010: 32–50) piše o veličini Nya v kontekstu ponižnosti (mišljena je ponižnost ameriške sicer dominantne pozicije). Spet drugi, ki bi jih po stari delitvi lahko označili za realiste, so precej kritični in govorijo o »neznosni

---

¹³ Kulturna hegemonija naj bi sicer pripomogla k uveljavitvi delavskega razreda v svetu (t. i. inteligenca delavstva). Vladajoči razred namreč upravlja s kulturo družbe (vrednotami, verovanji, predstavami ...), da postane – kulturna norma in dominantna univerzalna ideologija.

lahkosti mehke moči« (Layne, 2010: 51–82). Za njih je Nye »liberalni internacionalizem« kar Wilsonova tradicija in pravzaprav "pesek v oči." ZDA slabijo prav zato, ker slabi njihova trda moč in se vzporedno dviga Kitajska (*ibid.*, 2010). Z vidika mednarodnih zgodovinarjev je mehka moč vprašljiva zato, ker je vlade nikoli ne bodo mogle kontrolirati (Geiger, 2010: 83–107), o čemer je Nye že sam pisal in to postavil kot enega izmed največjih izzivov v 21. stoletju. Drugi teoretiki se ob navezavi na Nya sprašujejo o asimetriji tehnološkega razvoja, o moči informacijskih kampanj v vojnah, o razmerju med javno diplomacijo in informacijsko vojno s terorjem in o novi paradigmi javne diplomacije nasploh (Krige, 2010: 121 - 136, Scott-Smith, 2010: 165–181, Taverner, 2010: 137–151, Taylor, 2010: 151–164).

Pojavljajo se tudi teoretske misli o pomenu javne diplomacije v razmerju do mehke moči (Lee, Melissen, Sharp, 2005). V tem kontekstu (ob pojmu Nyeve »privlačnosti«) je nov še en pojem, t. i. lepljiva moč (*sticky power*). Lepljiva moč je povezana z ekonomsko privlačnostjo (po letu 1945 naj bi ZDA utrdile svojo lepljivo ekonomsko moč z Bretton-Woods sistemom).

Ali je torej javna diplomacija povezana z mehko močjo? Javna diplomacija je vse troje: trda, mehka in lepljiva (po Nyu bi kasneje dodali še pametna) moč. Če bi bila mehka moč ali celo kulturna diplomacija zadostna – zakaj je torej toliko energije vloženo v javno diplomacijo? Odgovor je v tem, da prav mehki moči primanjkuje »hegemonije«, zato toliko vlad rekrutira javno diplomacijo.

Kulturne intervencije kot take so bile pri razlikovanju med mirom in vojno vedno zelo pomembne. Kulturne razlike lahko povzročijo vojno; po drugi strani jo mediacija s pomočjo kulturnega dialoga sklene. A tu gre še za poseben, semantičen pomen diplomacije: diplomatski jezik kot tak je vedno predstavljal možnost sporazumevanja med različnimi stranmi in je v tem smislu neke vrste *lingua franca*. Modeli pogajanja so, tako kot teoretični modeli dialoga, zmožni seči do racionalnosti akterjev (Fierke: 2005, 117–136). Omenimo še, da je moč poleg ekonomskega konteksta (lepljiva) omenjena še z referenco na pravni kontekst (t. i. *just power* – »just« izhaja iz angleške termina »justice«, tj. pravičnost) in se nanaša predvsem na področje človekovih pravic ter je tako razumljena v minimalističnem smislu. Tako

trda kot mehka moč morata biti v službi pravičnosti, če naj bo moč trajnostna (Al-Rodham, 2009).

Obširna raziskava je bila v letu 2012 ponovno izvedena v reviji *Monocle Magazine*.¹⁴ Mehka moč je merjena in nato je ocenjeno, katera država je najbolj učinkovita. Meritve so povezane z diplomatsko infrastrukturo, kulturno diplomacijo, zmožnostjo izobraževanja, spodbujanjem poslov, olimpijskimi medaljami in podobnimi kriteriji; vsega skupaj je naštetih okoli petdeset dejavnikov, ki vplivajo na učinkovitost mehke moči. Tak pristop je svojevrstna novost. Do sedaj smo bili navajeni le na meritve trde moči s kvantitativno metriko (kot npr. velikost populacije, BDP, vojaške kapacitete in podobno). Domet privlačnosti (temeljne komponente mehke moči) pa se lahko meri z ocenami javnega mnenja, intervjuji elit, študijami primera (kar je bilo tudi izhodišče, da smo v našo nalogo vpeljali večje število študij primera). Po omenjeni raziskavi je prvo mesto v mehki moči zavzela Velika Britanija, sledita ji ZDA in Nemčija.

Mehka ali/in pametna moč sta torej taki v najširšem možnem kulturnem označevalcu. Pri tem imamo v mislih jezik kot promocijo, pa tudi psihološke in sociološke koncepte moči. Ko govorimo o diplomaciji mehke/pametne moči, je izredno pomembno, da imamo to ves čas na vidiku. V nekem precej okrnjenem smislu (npr. v smislu predstavljanja nacionalne identitete) kulturo še vedno reduciramo na umetnost; a to je le en vidik t. i. kulturne diplomacije. Razlika z diplomacijo mehke/pametne moči pa je bistvena. Pri mehki/pametni moči gre v prvi vrsti za sredstvo, šele nato za končni izdelek. Pri kulturni diplomaciji sicer lahko uporabljamo medkulturni dialog kot sredstvo sporazumevanja; a vendarle imamo pri tem bolj v mislih prezentacijo določene entitete, kar služi v prvi vrsti za promocijo. Mehka/pametna moč je veliko več – seže v samo srž psihologije, v očaranje nad sogovornikom, ki mora (in zato moramo ves čas razmišljati interdisciplinarno) vedno upoštevati receptorja v njegovi večplastni dimenziji, kar vključuje tudi etične vidike. Naš odnos v komunikaciji mora biti zato vedno iskren.

---

¹⁴ Več o tem na (2013) *Soft Power Survey 2012*, <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>, datum ogleda 15. 6. 2013

Sklenemo lahko, da je ne glede na razlikovanje po osi realisti – idealisti v teoriji mednarodnih odnosov¹⁵ v današnji dobi nujno uvesti novo, bistveno razliko – govorimo lahko o neorealistic ali o postpozitivistic. Ne glede na vsebinsko opredelitev trde, mehke ali pametne moči gre pri slednjih predvsem za priznavanje nove realnosti – da se v mednarodnem sistemu pojavljajo drugi, ne le državni dejavniki – kot npr. socialni razredi, subnacionalne politične združbe in multinacionalke. Obenem se večja tudi pomen gospodarske diplomacije. Vse bolj očitno postaja, da se brišejo razlike med mednarodnim in domačim, javnim in privatnim, političnim in ekonomskim, in obenem zaključuje z marginalizacijo nedržavnih akterjev. Nekateri pa gredo dlje in diplomacijo kot proces celo razumejo intersubjektivno (v smislu strukturalizma, kjer je jezik sam po sebi neke vrste »predstavništvo«). Vsekakor se v bodoče jedro diplomacije ne bo spremenilo, a v globalni družbi bo diplomatska mreža veliko bolj kompleksna in tanjša. Diplomati bodo morali postati večji v uporabi novih tehnologij in socialnih omrežij ter biti ob tem posledično še bolj individualno neodvisni in samostojni, kar jim taka tehnologija sicer omogoča.¹⁶ Diplomacija bo v bodoče še manj privilegirana, vanjo se bodo vključevali različni, tudi (v klasičnem smislu) nediplomatski dejavniki, zato bo po drugi strani postala veliko bolj tekmovalna.¹⁷

A opozoriti moramo še na zelo bistveno zadevo. V kontekstu globalizacije in družbenih sprememb, naraščajoče družbene odvisnosti diplomacije in njene postmodernosti, diplomacija mehke moči torej ni zgolj produkt izdelane ameriške doktrine, pač pa gre za spontan proces samooblikovanja novih entitet. To pomeni, da diplomacija npr. ni le teorija in praksa, ki bi se povezovala s klasičnimi panogami, kot so pravo, politika, ekonomija. Postaja tesno prepletena s številnimi partikularnimi

---

¹⁵ Za boljše razumevanje ponovno opredelimo bistvo realistične šole. Realistična ali klasična šola – diplomatske študije – je v fokus postavila varnost, visoko politiko, meddržavne odnose, rojstvo diplomacije v renesansi z Westfalskim mirom. Njeni predstavniki so npr. Berridge (2005), Nicolson (1988), Watson (1991).

¹⁶ V minulih nekaj letih se je v praksi uveljavil izraz *laptop* diplomat (njegovo glavno orodje je računalnik, kar mu omogoča mobilnost), zraven že predhodno uveljavljenih *rowing* diplomat in diplomat *at large*. Vsi so potujoči, akreditirani nerezidenčno iz države pošiljateljice in ker jim nove tehnologije omogočajo ne samo stalno, ampak hipno povezavo s svojo vlado (oz. z zunanjim ministrstvom), so veliko bolj fleksibilni in operativni ter povzročajo bistveno manj stroškov kot rezidenčne diplomatske misije. O razliki v diplomatski učinkovitosti med obema tipoma diplomatskega predstavljanja tu ne razpravljamo.

¹⁷ Več razlage o različnih dejavnikih in vidikih mehke moči prim. v Cox, Parmar (2010).

policy procesi, pri čemer imajo izrazito pomembno vlogo npr. kultura, ekologija in mediji. Iz dinamike teh prepletanj izvajamo bistvo nastanka diplomacije mehke moči.

Bistvo uporabe mehke moči kot orodja za regulacijo dominantnih odnosov med državami in/ali narodi pa je dejansko možno poiskati v obstoječih teorijah o diplomaciji mehke moči. Vloga svetovnih voditeljev v teh novih pogojih zato trči ob vprašanje, ali in v kolikšni meri so še nosilci družbenih procesov. Evidentno dejstvo je, da so še vedno glavni akterji; bolj pa nas zanima, koliko so sposobni zaznavati družbene spremembe in se jim prilagajati ter v tem smislu implementirati mehko moč v svojem političnem / voditeljskem delovanju.

2.7 VODITELJI IN VLADANJE

»Podstat psihologije, s katero voditelji vidijo in skušajo oblikovati svet, se nanaša na izkušnjo moči, ki jim je podeljena« (Rehnson, 2001: 251–252).

V teoriji obstaja kar nekaj vidikov, ki obravnavajo fenomen voditeljstva (in voditeljstvo kot del politike je vedno v razmerju do moči).

V celotni zgodovini močnih ljudi je prihajalo do razlikovanja med vplivanjem in prisvajanjem (*coercion*), kar bi lahko poimenovali tudi »korenček in palica« in kar je Nye opredelil v sintagmi trde ali mehke moči. Na nek način pa je moč vpliva vedno imela večjo legitimnost (Williams, 2012: 59).

Prav tako se je ves čas odpirala dilema, ali so voditelji rojeni ali narejeni. Pri tem je prišlo do razlikovanja glede na teorije lastnosti (npr. po Heglu »rojeni veliki ljudje«), ki vključujejo mentalne in osebne vidike, in glede na situacijske teorije (z vidika usode ali izbire, kot npr. pri izboru Dalailame). Nadgradnjo v tem kontekstu predstavljajo behavioristične teorije, saj se je obnašanja možno priučiti, navaditi. V novejšem času pa so zlasti v ospredje prišle t. i. transakcijske teorije, pri katerih so pomembni tudi t. i. sledljivci (followers)¹⁸ oz. razmerje med voditelji in vodenimi. Prav tako v zadnjem času prihaja do izraza t. i. globalno voditeljstvo z

---

¹⁸ V slovenščini ni ustreznega prevoda. Gre za vse preostale ljudi, ki sledijo voditelju (tj. »vodeni«). V nadaljevanju bomo uporabili termin »vodeni«.

multikulturalnim oz. internacionalnim kontekstom. Vse teorije pa večinoma nimajo neke dokončne definicije in so bolj ali manj »študije primera« (ibid.: 69–77).

Če izhajamo iz praktičnega ozadja in konkretnih primerov, pa izstopajo zlasti teorije, ki se nanašajo na psihološko ozadje in na motivacije posamičnih voditeljev ali pa na medkulturne študije.

V sami metodologiji kot izvorno in izstopajočo pri analizi svetovnih voditeljev in torej v okviru mednarodnih odnosov lahko opredelimo t. i. *operational code analysis*, ki je pravzaprav produkt študije boljše vizma s strani Nathana Leita v petdesetih letih prejšnjega stoletja in pri kateri gre v bistvu za t. i. behavioristični pristop – študije osebnih lastnosti oz. verovanj, ki jih posameznik »internalizira« (Alexander, 2013). Pri tem je npr. v novejših pristopih zanimiva t. i. VICS metoda («verbs in context system» – primer Tonyja Blaira pri internalizaciji logike in verovanj demokratičnega mirovnega procesa (Schafer, Walker, 2001: 21–35). Pomembna je tudi metoda, PAD («Personality Assessment-at-a-Distance»), pri kateri gre za širši spekter primerjav različnih voditeljev. S to metodo se je možno izogniti izključujoči zahodni logiki. V primeru analize Mohammeda Khatamija je tako prišlo do primerjave 120 svetovnih voditeljev (Taysi, Preston, 2001: 57–77).

Pri psiholoških študijah bi na tem mestu veljalo omeniti še npr. vlogo voditeljevega stila pri sprejemanju odločitev, vlogo narcistične osebnosti (Mao Zedong), interakcijo med psiho-historičnimi in psiho-biografskimi vidiki (ruski voditelji) (Feldman, Valenty, 2001).

Za nas pa je posebej zanimiva vloga kulturnega konteksta pri analiziranju svetovnih voditeljev. Tako trčimo ob posebno t. i. Blondelovo metodologijo, ki klasificira devet kategorij voditeljev, glede na njihove cilje in vpliv na družbo (stopnja intervencije). Pri tem razlikuje tri osnovne kategorije: veliki voditelji (visoka stopnja intervencije, kot npr. pri de Gaullu), predsedniki vlad (omejena stopnja intervencije) in *policy* menedžerji (specializirana stopnja intervencije). Družba, ki je ogrožena, bo zahtevala prvo kategorijo voditeljev, medtem ko bo za normalno stanje v družbi zadoščal tip menedžerja. Glede na Blondelovo metodologijo je bil podrobno analiziran japonski premier Nobusuke Kishi (1957–1969) (Fukai, 2001: 67–201).

Zanimiva je tudi Barberjeva metodologija, ki je precej preprosta in temelji na stopnji energije, ki jo politiki namenijo političnemu življenju in temu, kako se pri tem počutijo (»dejavnost in učinek«). Pomembno vlogo igrajo pojmi kot dominantnost – submisivnost, ekstrovertnost – introvertnost, agresivnost – sramežljivost, napad – obramba. Pri tem je mogoče razlikovati štiri karakterje: aktivno-pozitivni, aktivno-negativni, pasivno-pozitivni in pasivno-negativni. Pomemben je izsledek pri analizi novozelandskega premiera Davida Langa, in sicer da je v osnovi obnašanje voditeljev predvidljivo (Henderson, 2001: 203–216).

Za uspešno vodenje in analizo le-tega pa je pomembna tudi stopnja samopromocije. Razlikovati je možno med tremi glavnimi kategorijami: samozavestno, agresivno in obrambno. Vse tri vključujejo posebne prednosti, pa tudi slabosti. Zavedanje o stopnji samopromocije je pomembno tudi z vidika volivcev, saj slednji tako lahko opredelijo stopnjo manipulacije. Vidik samopromocije je bil analiziran na primeru nemškega kanclerja Helmuta Kohla (Schütz, 2001: 217–232).

Zelo pomembna za razumevanje razmerja med voditelji in trdo / mehko močjo, v kontekstu do družbenega okolja, pa je predvsem teorija, pri kateri so bili analizirani izraelski voditelji in ki temelji na prikazu, kako so »trdo linijo« spremenili v »mehko«. Analizirane so bile ideologija, časovni horizont in kognitivna rigidnost. Prišlo je do zanimivega izsledka, da je politična ideologija pomembnejši faktor za spremembo kot pa struktura osebnega prepričanja (čeprav ne gre za povsem neodvisni kategoriji) (Aronoff, 2001: 185–201).

Našteli smo nekaj najbolj pomembnih in najbolj zanimivih teorij, ki se nanašajo na voditelje in vladanje (tudi v relaciji do moči kot take). Seveda pa je osnovna misel, da v bistvu ne obstaja neka konsistentna in zaključena teorija, da ni nekega splošnega znanstvenega konsenza in da gre pri analizi voditeljev predvsem za primere iz prakse ter za njihov študij v konkretnem raziskovalnem kontekstu. Predvsem pa je mogoče razlikovati med novejšimi in starejšimi pristopi. Za novejše pristope je značilno, da vključujejo tudi t. i. vodene (upamo si zapisati, da gre pri tem za nekakšen soprodukt globalizacije, kjer bodo v bodoče tudi vodeni dobivali vedno večjo moč, zaradi vse večje demokratizacije procesov odločanja, ki potekajo vzporedno z informacijsko revolucijo). Starejši pristopi pa ta vidik izključujejo.

Do razlike je prišlo predvsem po drugi svetovni vojni, ko je podpora dobila misel, da brez prostovoljne akcije s strani vodenih – voditeljstvo ne bi bilo mogoče (pomen interakcije voditelj – vodeni). Pri tem je mogoče razlikovati med štirimi koncepti, ki se nanašajo na vprašanja:

- Ali imajo voditelji vizijo?
- Ali imajo veščine, da jo komunicirajo?
- Ali imajo veščine, da mobilizirajo podporo vodenih?
- Ali imajo veščine, da svoje vizije spremenijo v skupne? (Phillips, Rejai, 2002: 107)

Mogoče je reči, da sta prva dva koncepta predvojna, druga dva pa povojna (II. svetovna vojna). A v vsej zgodovini teoretske misli bi bilo le za dva teoretika možno reči, da sta pozitivno gledala na človeško naravo (Rosseau in Marx). Vsi ostali so človeško naravo opredelili kot samo-destruktivno in zlo (npr. Platon, Avguštin, Machiavelli). Zato želeno stanje v družbi sodi v prihodnji svet (*ibid.*).

Končanje hladne vojne tako tudi ni predstavljalo devize za mir, pač pa nepredvidljivo mednarodno okolje, pri kateri so bile velesile nadomeščene z različnimi, resnimi regionalnimi konflikti in grožnjami (npr. orožje za množično uničevanje). Pomembno vlogo so odigrali prav voditelji (npr. figura destruktivnega karizmatičnega terorističnega voditelja – Osama bin Laden, Milošević). Zato vloga analize voditeljev spet pridobiva na pomenu. Kdor kontrolira informacije, kontrolira bojno polje. Centralnost informacij je strateškega pomena. Kdor ima moč, da manipulira informacije, bo vplival tudi na potek asimetrije kampanje. Pomembno je, kako voditelji nagovarjajo množice in jih mobilizirajo ter preizkušajo njihovo ranljivost. Močne silnice, ki vplivajo na osebno in politično obnašanje, so obenem tiste, ki povzročajo nasilna gibanja (Post, 2004).

To pa obenem pomeni dvoje. Po eni strani nova doba prinaša večjo demokratizacijo in s tem zmanjšano vlogo voditeljev. Po drugi strani pa se, prav zaradi zmanjšane vloge klasičnih voditeljev (produkt globalizacije), lahko pojavi tudi večja stopnja lokalizacije oz. lokalne moči posamičnih voditeljev. Hkrati pa tudi voditeljev, ki imajo moč, da hegemonizirajo komunikacijske kanale. Ti voditelji so, v svojih potencialnih razsežnostih, nevarni toliko, kolikor ostajajo – brez refleksije.

V nalogi smo, pri konkretnih študijah voditeljev, uporabili predvsem pristop, ki izhaja iz prakse, torej študije primera. Pri tem nam ni bilo toliko pomembno, da bi se naslonili na katero izmed obstoječih teorij in se s tem kvečjemu opiramo na Williamsovo trditev, da (še) ni izdelane neke konsistentne metodologije. Še najbolj smo se približali metodi, ki vključuje kulturni kontekst in stopnjo intervencije v družbo, vendar pri tem nismo uporabili obstoječih kategorij.

Bolj nas je zanimalo, da razvijemo povsem nov metodološki pristop, kjer gre pravzaprav za aplikativne vidike uvajanja diplomacije mehke moči v konkretno politično prakso in s tem povezane odločitve voditeljev, ki vplivajo na mednarodno skupnost. Karakteristik voditeljev torej nismo ocenjevali oziroma opredeljevali na podlagi obstoječih teorij, psihologije ali (izključno) kulturologije, pač pa glede na stopnjo mehke moči, ki jo uporabljajo. Pri tem smo uporabili izrazito interpretativen pristop, saj smo le tako lahko ohranili potrebno znanstveno inovativnost.

Mehka moč nam tako predstavlja novo možnost za razlago voditeljev in voditeljstva.

3. SODOBNA DIPLOMACIJA IN VLADANJE – KOMPARATIVNA ANALIZA SVETOVNIH VODITELJEV S PRIKAZI ELEMENTOV MEHKE/PAMETNE MOČI

3.1 NEMČIJA, FRANCIJA IN POLJSKA – ODNOS MED LJUBEZNIJO IN SOVRAŠTVOM

3.1.1 NOVA "ŽELEZNA DAMA" ANGELA MERKEL

Angela Dorothea Merkel (rojena Kasner, leta 1954) je v marsičem »prva dama« Zveze republike Nemčije: bila je prva ženska zvezna kanclerka, prva državljanka bivše Nemške demokratične republike (DDR), ki je prevzela položaj kanclerke po združitvi obeh Nemčij, prva ženska, ki je vodila Nemčijo, odkar je le-ta postala moderna država v letu 1871, in obenem najmlajša kanclerka po drugi svetovni vojni. A ne le to. Mnogi jo imenujejo za *de facto* voditeljico EU. In več kot to – po oceni revije *Forbes* (2013) je peta najvplivnejša oseba na svetu in je torej dosegla za ženske najvišjo stopničko.¹⁹

Odraščala je v družini protestantskega pastora v Nemški demokratični republiki, ki je razpolagala s privilegijem prostega potovanja čez mejo (po vsej verjetnosti je bil oče v dobrih odnosih s komunistično oblastjo). V mladih letih se je priključila levičarskemu političnemu gibanju. Ob padcu berlinskega zidu je zamenjala orientacijo in postala članica stranke *Demokratischer Aufbruch*. Stranka se je kasneje združila z nemško CDU in Angela Merkel je začela resno politično pot kot ministrica za ženske in mladino v tretjem Kohlovem kabinetu. Bila je ena izmed Kohlovih ljubljenk, poimenovana »deklica«. Vendar je kasneje postala Kohlova kritičarka zaradi finančne afere v stranki (Kohl je ščitil takratnega strankarskega predsednika Schäubla) in se zavihtela na čelo CDU v letu 2000. Bila je neke vrste »posebnost« v sicer izrazito konzervativno, moško in katoliško usmerjeni stranki.

---

¹⁹ Več o tem na (2013) *The world's most Powerful People*, Forbes, <http://www.forbes.com/pictures/lmh45kjle/no-5-angela-merkel/>, datum ogleda 14. 11. 2013

Pogosta je primerjava z nadvse vplivno Margaret Thatcher (Risen, Clay, 2013), njen naziv je prav tako »železna dama«; obe imata izobrazbo s področja naravoslovnih znanosti (Angela Merkel, po izobrazbi fizičarka, je doktorirala z disertacijo s področja kvantne kemije in nekaj časa delala na področju raziskovanja). Osebnosti obeh političark, kot tudi njune politike, pa so verjetno precej različne.²⁰

V letu 2007 je bila Angela Merkel predsednica Evropskega sveta in obenem je predsedovala G8 (tudi v tem smislu je bila po Thatcherjevi druga ženska na tem položaju). Odigrala je osrednjo vlogo v pogajanjih za Lizbonsko pogodbo in za Berlinsko deklaracijo. V drugem mandatu (prisega kabineta je bila oktobra 2009) pa je odigrala predvsem ključno vlogo pri upravljanju s finančno in gospodarsko krizo. Na področju domače politike je dala prednost reformi zdravstva in energetskega razvoju.

Nemško predsedovanje EU (januar–junij 2007) je potekalo pod geslom »Evropa uspeva skupaj«.²¹ Že sam slogan je nakazoval, da naj bi šlo za kooperativnost in sodelovanje, ki naj bi bila po nekaterih oznakah značilno "ženska" termina (v nasprotju z "moško" tekmovalnostjo). Predsedovanje je tudi obeležilo povezovanje v t. i. triu (ZRN – Portugalska – Slovenija), kar je bil dodaten znak za voljo po skupinskem delu. To je bil prvi trio s kako novo državo članico – v tem primeru Slovenijo – po veliki širitvi 2004.

Največji uspeh nemškega predsedovanja je bil dogovor o novi podlagi za pogodbo. Napredek je bil dosežen že z Berlinsko deklaracijo ob 50. obletnici Rimskih pogodb (v marcu 2007), pri kateri so se članice obvezale, da naj bi bila nova podlaga za pogodbo ratificirana do volitev v Evropski parlament leta 2009. Berlinska deklaracija je bila "idejno dete" nemškega predsedovanja EU in Angela Merkel je na ta način, s politiko premišljene strategije, pripomogla k pospešitvi reševanja ustavne krize.

Spravljalnost in preseganje lastnih interesov, zlasti pa realizem pri razumevanju stanja v moderni družbi, je Angela Merkel dodatno dokazala pri srečanju s svetovnimi verskimi voditelji v Bruslju (maja 2007), kjer je ocenila, da ni potrebe, da se v novo

---

²⁰ Za Margaret Thatcher prim. Harris (2013)

²¹ Več o tem na (2013) *Nemško predsedovanje Svetu EU*, 1. 1. 2007–30. 6. 2007, <http://www.eu2007.de/de/index.html>, datum ogleda 14. 11. 2013

pogodbo vključi omemba krščanskega Boga, kljub njenemu »osebnemu mnenju«. Prav v Berlinski deklaraciji se torej ni pojavila omemba krščanstva, pač pa čaščenje identitet in različnih tradicij držav članic in kako je EU obogatena z mnogovrstnostjo jezikov ter kultur (Reitman, 2013).

V tem smislu je Angela Merkel v agendo EU vpeljala nove politične vrednote, ki so presegle lastne ali strankarske omejitve.

Drugi uspeh predsedovanja Nemčije se je nanašal na jasne klimatske oz. okoljevarstvene (energetske) cilje.

Historični spomin nas vodi do dejstva, da segajo pričetki svetovne okoljevarstvene politike v institucionalnem smislu v Nemčijo, saj so bili »Zeleni Nemčije« prva okoljevarstvena stranka oz. sprva širša politična alternativa, ki je dobila nacionalni pomen in kasneje vladno pozicijo. Ustanovljeni so bili leta 1980, predvsem z jasnim ciljem delovanja proti nuklearni energiji in za zaščito okolja. V letu 1983 so že prodrli v Zvezni parlament (čeprav so se sprva opredeljevali kot "anti-partijski").

Tej tradiciji je v svojem slogu sledila Angela Merkel in tako postala neke vrste »evropski Al Gore«; ne imenujejo je zaman »nova okoljevarstvena voditeljica« (Bals, 2013). Kot bivša ministrica za okolje in naravoslovna znanstvenica se je zavedala, da so dokazi temeljne znanosti o podnebnih spremembah neizpodbitni in da pri novih političnih usmeritvah ne gre več za izbiro, pač pa imperativ, za vprašanje današnjega in ne jutrišnjega dne. A pri tem je bila praviloma proti načelni koliziji s konzervativno usmeritvijo svoje stranke, ki je podpirala industrijske gigante.

S tem je drugič presegla politične vrednote tradicionalne, konservativne stranke.

Ugotoviti je mogoče znamenja časa – pomen svetovnih voditeljev bo v prihodnosti merjen z vatli iskrenosti pri odnosu do problema, s katerim se sooča načeta vitalnost našega planeta.

Angeli Merkel je torej uspelo dvoje: pospešiti oz. izboljšati proces evropskega institucionalnega povezovanja in okoljevarstveno tematiko postaviti na sam vrh nemške politične agende (ter jo celo pripeljati v mednarodno areno).

Po drugi strani pa ne gre prezreti presenečenja – odpovedi kanclerke Angele Merkel, da se udeleži okoljskega vrha Rio+20 (junij 2012), kar je posebej obžaloval Achim Steiner, direktor okoljevarstvenega programa UNEP pri OZN. Nemčija je, še preden je vodstvo prevzela Angela Merkel, pri vseh predhodnih okoljskih vrhovih predstavljala pravo vzornico, ki je dokazovala, da rast in okoljevarstvo nista v nasprotju. A očitno so se časi spremenili. Bolj je postalo pomembno reševanje evra kot, sicer visoko, zastavljeni okoljevarstveni cilji. V tem smislu bi lahko dodali, da se mora "ženski" princip mehke moči, v paradigmi ekologije, umakniti tršemu pristopu, ekonomiji.²²

In vendar – ali je Angela Merkel voditeljica – vzornica za 21. stoletje? Njen izjemen uspeh bi nas lahko prepričal o slednjem.

Angela Merkel je po izvolitvi za vodjo CDU (leta 2000) postala ena izmed najpopularnejših nemških politikov in s svojim vplivom posegla globoko v mednarodno areno.

Na parlamentarnih volitvah leta 2009 je bila ponovno izbrana za nemško kanclerko. Drugi mandat je možno oceniti kot veliko težji, saj je bila zaradi svetovne gospodarske krize primorana ves fokus prenesti na reševanje evropskega gospodarstva.

V svojih političnih usmeritvah je Angela Merkel odstopala od trde linije CDU, v smeri liberalizacije prostega trga in deregulacije, prav tako pa v smeri reforme delovnega časa za podporo večji kompetitivnosti, pri čemer pa je izvajala določeno (samo) kritiko oz. refleksijo prejšnjega »liberalizma«, kar je bilo – glede na dejansko stanje in indikatorje v gospodarstvu – skorajda nujno (Grass, 2013).

Vsekakor pa je oziroma ostaja ključna značilnost Angele Merkel – zavzemanje za urejanje tistih vprašanj, ki so direktno povezana s preživetjem mednarodne skupnosti in slehernega posameznika, zato lahko nemško kanclerko označimo za

---

²² Več o tem na (2013) *Umwelt-Gipfel Rio+20: Bedauern bei Uno über Merkels Fernbleiben*, Spiegel, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/umwelt-gipfel-rio-20-uno-bedauert-fernbleiben-von-merkel-a-839478.html>, datum ogleda 21. 3. 2013

(post)moderno voditeljico, ki je svoje politične vrednote prilagajala tako aktualnemu stanju v notranji kot tudi v zunanji (globalni) politiki.

Prislovična zmožnost sklepanja kompromisov in zmožnost konsenza, ki sta bila tako značilna za Angela Merkel, naj bi bila sicer bolj uspešna v mednarodni areni kot pa v notranji politiki (Conolly, 2013).

Pragmatizem Angele Merkel je, v luči zunanje politike, pripomogel tudi k novi močni osi Berlin-Pariz. Nemško-francoski »ne« približevanju Turčije EU je le bistven element podobnosti, pri čemer je mogoče ugotoviti, da je bila Angela Merkel v izjavah spravljivejša do članstva Turčije v EU kot njen strankarski kolega, Francoz Nicolas Sarkozy, in je omilila stališče do večinsko muslimanske države s t. i. privilegiranim članstvom. Pri tem je naletela na kritike tako v lastnih vrstah (CDU) kot tudi pri zunanjem ministru v drugi vladi Angele Merkel, Guidu Westerwelleju.²³

Francosko-nemški odnosi predstavljajo izjemno in morda najbolj pomembno poglavje v evropski zgodovini. V dvajsetem stoletju sta bili posredno z nemško-francoskimi odnosi povezani dve najhujši svetovni vojni. Francoska in nemška stran sta iz te strahovite izkušnje potegnili številne lekcije, predvsem pa nenehno in obnavljajočo se skrb, da se zgodovina ne bi nikoli več ponovila. To skrb je mogoče zaznati na več ravneh, ne samo na politični. Medosebni stiki med voditelji sicer sodijo na področje politike, vendar jo presegajo prav v elementu diplomacije mehke moči. Sodijo namreč na področje, ki predstavlja element psihologije, a pri vsem je potrebno tudi nekaj medosebne politične "kemije". Ta se prepleta z zunanjepolitično strategijo in prihaja do zlitja racionalnih in iracionalnih dejavnikov.

Glede na francosko-nemško zgodovino ni naključje, da je bil prvi mednarodni obisk Angele Merkel – Pariz; obenem je novoizvoljeni francoski predsednik Nicolas Sarkozy svoj prvi obisk namenil Nemčiji.

Žal pa so se dobri odnosi, ki so se spletli med političnima zaveznikoma, Angela Merkel in Nicolasom Sarkozyjem, kaj kmalu obtokli prav zaradi aktualne gospodarske krize. Tako je začetek vrha EU, jeseni 2012, minil v znamenju razlik med Francijo in Nemčijo. Bistvena razlika je bila v tem, da je novi francoski

---

²³ CDU/CSU sta v letu 2004 predlagala t. i. privilegirano članstvo, medtem ko je Sarkozy v letu 2007 kot nadomestilo predlagal t. i. Sredozemsko unijo.

predsednik François Hollande želel predvsem čimprejšnjo vzpostavitev enotnega bančnega nadzora, Angela Merkel pa je zagovarjala kakovost pred hitrostjo – predvsem več nadzora nad nacionalnimi proračuni. Po zamislih Angele Merkel naj bi imel evropski super komisar za finančne in gospodarske zadeve pravico veta na nacionalne proračune, če bi ti kršili evropska pravila. Lahko bi zapisali, da je François Hollande zagovarjal t. i. bančno unijo, medtem ko je Angela Merkel zagovarjala t. i. proračunsko unijo.²⁴

Razlika med Francijo in Nemčijo izhaja iz globokega kulturnega nasprotja, nasprotja med prislovično francosko racionalnostjo in nemškim (Wagnerjanskim) romanticizmom. A uspešnost Angele Merkel nas prepriča o nečem drugem. Politične vrednote Angele Merkel, ki jih enačijo z ženskim značajem, kristalizirajo mehko moč v zmožnosti preseganja lastnega ega (ali strankarskega *creda*) in v povezovanju na videz nezdružljivih segmentov, tudi na globalni ravni. V tem smislu se sodobna Nemčija, z voditeljico Angelo Merkel, pravzaprav odpoveduje historičnemu in kulturno pogojenemu romanticizmu in ga zamenjuje z radikalnim pragmatizmom. Ta je najmočnejša nemška »deviza« personalizirane mehke moči.

3.1.2 FRANCOSKI NASPROTUJOČI SI DVOJČEK – NICOLAS SARKOZY IN FRANÇOIS HOLLANDE

»Francozi so izbrali spremembo in sprememba je, kar bom izvajal.«²⁵

(Nicolas Sarkozy)

V letu 2007 je Nicolas Sarkozy povedel na volitvah, ki se jih je udeležilo kar 84 % volivcev, in tako premagal svojo socialistično tekmico Ségolène Royal. Postal je prvi predsednik, ki je bil rojen po drugi svetovni vojni, prvi "gaullistični" predsednik, ki ni nikoli služil pod de Gaullom, in predvsem – prvi predsednik, ki ima za očeta Madžara, torej je nefrancoskih (v bistvu tudi judovskih) korenin.

---

²⁴ Več o tem na (2013) *Začetek vrha EU v znamenju razlik med Francijo in Nemčijo*, Siol, http://www.siol.net/novice/svet/2012/10/vrh_eu_veliko_idej_in_malo_odlocitev.aspx, datum ogleda 19. 3. 2013

²⁵ Izjava Nicolasa Sarkozyja v njegovem govoru ob zmagi na volitvah, 6. maja 2007. Več o tem na (2013) *The Gaullist revolutionary*, Economist, <http://www.economist.com/node/9149752>, datum ogleda 21. 3. 2013

Povedel je z jasnim glavnim sporočilom – Francija potrebuje spremembo in Francozi bi morali več delati. Obljubil je majhen kabinet, v katerem naj bi polovico sestavljale ženske, kar je bila precejšnja novost. Na zunanjepolitičnem področju je poudaril alianso z ZRN (prvi obisk v mandatu je bil v Berlin; Angela Merkel mu je takoj čestitala za zmago). Prav tako je poudaril, da bo Francija obnovila svoje proevropske cilje. Vsekakor pa je bila opazna tudi velika naklonjenost Nicolasa Sarkozyja do ZDA.

Sarkozy se je zavzemal za bolj fleksibilne delovne pogodbe (lažji pogoji za najemanje in odpuščanje delavcev); prav tako za reformo 35-urnega delavnika, ki naj bi pomenila oster poseg v delavske pravice. Tudi študenti naj bi bili soočeni z reformo univerze (večja avtonomnost, kar bi pomenilo višje šolnine oz. strožje pogoje za vpis). Po drugi strani naj bi se izkazal z dokaj liberalno politiko do imigrantov (t. i. pozitivna diskriminacija).²⁶

V Franciji so se pojavljale primerjave med Sarkozyjem in angleško Margaret Thatcher (podobno kot med Angelo Merkel in Thatcherjevo). Seveda pa je veliko vprašanje, ali je tovrstni "thatcherizem" v Franciji sploh možno implementirati. Predvsem zaradi veliko višjega BDP v Veliki Britaniji in počasnejšega spopada s sindikati v primeru Thatcherjeve; poleg tega je Thatcherjeva svoje reforme izvedla v državi z manjšo revolucionarno tradicijo. Sarkozy pa se je moral z reformami spopasti v državi, ki obožuje besedo "solidarnost" (Rachman, 2013a).

Eden izmed ključnih dosežkov Sarkozyjeve vlade je bil t. i. Zakon o modernizaciji ekonomije (2008), ki je sprostil restrikcije pri cenah na drobno in odstranil določene omejitve pri ustvarjanju delovnih mest. A zaradi poglobitve globalne finančne krize se je Nicolas Sarkozy vrnil k doktrini državnega intervencionizma – zavzel se je za 100.000 novih mest v javnem sektorju.

Zanimivo je, da se je v času francoskega predsedovanja EU v drugi polovici leta 2008 (se pravi, takoj po slovenskem), v triu s Češko in Španijo, Nicolas Sarkozy precej približal okoljevarstvenim usmeritvam Angele Merkel, na tem mestu lahko

---

²⁶ Več o predvolilni kampanji prim. na (2013) Nicolas Sarkozy, spletna stran in predsedniška kampanja, http://www.support-sarkozy-france.com/2007_presidentials/press_review.php, datum ogleda 14. 11. 2013

najdemo zelo konkretno povezavo. Zavzel se je za t. i. energetski sveženj, ki bi pomenil znatno redukcijo emisij ogljikovega dioksida.²⁷

Sicer pa je v zunanji politiki Sarkozyja opredeljevalo predvsem negativno stališče do širitve EU. Striktno se ni strinjal s članstvom Turčije v EU. Zavzemal se je tudi za redukcijo ustavne pogodbe na t. i. »mini Treaty« (s preimenovanjem v »pogodbo«), za katero ne bi bil več potreben referendum in bi bila skrčena na svoje pravno bistvo. Evropski svetovalec Sarkozyja, Alain Lamassoure, je v zadnjih nastopih zagovarjal »realistično varianto«: ob določenih »kozmetičnih« posegih (npr. simboli EU se ne omenjajo, preimenovanje funkcije evropskega zunanjega ministra) bi prvi del, ki ureja delovanje institucij EU, ostal nespremenjen, v drugem delu bi listino o temeljnih pravicah omenili le v enem členu, v tretjem delu pa bi ostale le politike EU, ki jih ne urejajo prejšnje pogodbe. Na koncu sprejeto besedilo bi imelo samo 130 in ne 400 členov. V tem smislu je bilo francosko stališče vsekakor trše od nemškega; vendar sta obe praktično najmočnejši državi članici ostali precej striktni v svojih nepremakljivih stališčih do Turčije.

Glavni poudarki zunanje politike Angele Merkel in Sarkozyja torej vodijo k skupnim stališčem glede širitve EU (in vstopa Turčije v EU), prav tako pa tudi k enako usmerjeni okoljski politiki. Večje razlike pa so se v naslednjem obdobju med obema državama začele kazati predvsem v odnosu do gospodarske krize.

Osebnost in politika Sarkozyja je v določenih elementih kontroverzna. Francijo je uspel prepričati, da bo prinesel spremembe, kljub temu da so bili socialisti že dvanajst let brez predsedniške funkcije. Zato je bila ena njegovih najtežjih nalog – kako v relativno kratkem času obvladati bodoče socialne probleme, izražene zlasti pri problemu brezposelnosti (v Franciji je bila osem odstotna, Sarkozy pa jo je želel po vzoru nekaterih držav EU znižati na ničelno stopnjo) (Dickey, 2007). Vprašanje je, če je poleg pospeševanja ekonomskih ukrepov, ob poudarjanju delovne storilnosti, to sploh možno. Značilno je bilo npr. njegovo nasprotovanje delavskim in študentskim protestom v letu 1968; označil jih je za »generacijo lenuhov« (Abboud, Valla, 2007).

---

²⁷ Več o tem na (2013) *Francosko predsedovanje Svetu EU*, 1. 7. 2008–31. 12. 2008, <http://www.affaires-strategiques.info/spip.php?article465>, datum ogleda 14. 11. 2013

Ob pomisleku, ali je Francija sploh pripravljena na spremembe, pa naj bi bila usodna vsaka izgubljena minuta. Prav tako pa se je pojavljalo vprašanje, ali bi bila Francija pripravljena na to – da obeti ne bi bili izpolnjeni (Wallerstein, 2007: 8).

Na tem mestu velja omeniti intelektualnega podpornika Sarkozyja, znanega francoskega filozofa in pisatelja Andréa Glucksmanna.²⁸ Glucksmann se je priključil predvolilni kampanji Sarkozyja. Paradigmatičen je bil njegov članek v reviji *Die Welt* leta 2005: *The Victory of Euro-nihilism* (Glucksmann, 2013), v katerem je analiziral francosko zavrnitev predloga evropske ustave. Mnenja je, da je prevladal nihilizem, ki je celo presegel običajni evroskepticizem, saj naj bi šlo za referendum proti širitvi (»ura bratstva je minila«). Francozi naj bi plačevali za desetletja laži in iluzij, v katerih se je liberalizem izkazal za nezadostni antipod ekstremnim levičarjem ali desničarjem. Francija je tako soočena z globalno tržno ekonomijo, obenem pa govori jezik socialne pravičnosti in nacionalizma (in sanja o »francoski Evropi«, ki je ni mogoče misliti brez povezave z Nemčijo).

V luči vzpona Sarkozyja na oblast lahko tudi interpretiramo dihotomijo, ki jo je nakazal Glucksmann v svojem članku leta 2005. Bistveno vprašanje zanj ni, ali naj bo evropska ustava socialna ali liberalna, pač pa: ali so levičarske stranke, tako v Franciji kot v Nemčiji, sposobne sprejeti izziv »socialne tržne ekonomije«. Morda bi lahko odgovor ponudil Sarkozy po svoji zmagi. Vprašanje pa je, kako je interpretacija zavrnitve evropske ustave s strani Francije, ki jo je podal Glucksmann, povezana z idejo o tekstovnem kleščanju ustave; če so bili namreč vzroki za zavrnitev ustave zgolj protekcionistične narave, je ostal politični paradoks Sarkozyja nerešen.

Evropsko intelektualno klimo ob vprašanjih njene bodoče sociološke podobe označuje nekaj večjih imen ali struj. V Franciji so izraziteje vplivali na dnevno politiko in so posredno povezani s predsedniško kampanjo Sarkozyja. Revolucionaren pogled na ekonomske reforme, ki se zaveda nujnosti socialne

---

²⁸ Glucksmann je poleg Alaina Finkielkrauta in Bernarda H. Lévyja predstavnik t. i. novih francoskih filozofov (*nouveaux philosophes*), ki so se v Franciji pojavili v začetku 70. let in so prekinili s tradicijo intelektualnega levičarstva (npr. post-strukturalistov ali Sartra) oz. s stereotipom »levičarskega intelektualca«. Glucksmann je bil tudi eden redkih francoskih intelektualcev, ki so podprli ameriško invazijo na Irak. Več o tem na (2013) *New Philosophers*, http://en.wikipedia.org/wiki/New_Philosophers, datum ogleda 22. 3. 2013

regulacije (zlasti glede na tradicijo francoske misli in treh zgodovinskih besed: svoboda, bratstvo, enakost), naj bi bil odgovor na nihilizem. Z njim se je soočil krog omenjenih novih filozofov, ki so se pridružili antiglobalizacijskim težnjam in zavrnitev evropske ustave s strani Francije razumeli v tej luči. Pri tem je ostal odnos do imigrantov odprt, predvsem glede dileme, koliko situaciji botruje negotov socialni status oz. kako radikalno bo Nicolas Sarkozy opravil s problemi tovrstne narave.

Krepitev osi Francija–Nemčija, ob navezavi na ZDA, pa »evropski etatizem« postavlja pod vprašaj zaradi možne neuravnoteženosti med gonilnimi državami članicami in novimi pristopnicami. Podobno kot pri problemu imigrantov ni mogoče stoočtoto računati na rast in razvoj, ki bi bila usklajena med novimi in starimi državami. Ko imamo v mislih medkulturni dialog, naj bi se zavedali tudi različnosti filozofskih stališč – Nемеc Jürgen Habermas namreč še vztraja na trditvi, da je multikulturalizem možni izhod za odpiranje »trdnjave Evrope«, pa tudi za njeno plemenitenje (Habermas, 2013). V tej smeri bi veljalo razumeti tudi njegove ideje o evropskem državljanstvu. A dialog med socialnimi in etničnimi imperativi ostaja – nedokončan izziv.

Veliki evropski voditelji so ključni tudi za reševanje obstoječe gospodarske krize. Vprašanje je, če je bilo priznanje Sarkozyja, da so njegovi dosežki rezultat ponižanj, ki jih je preživel v otroštvu, zadosten motiv za dokončanje "velikih zgodb" (Nay, 2007).²⁹

Dejstvo je, da je naslednik Sarkozyja, François Hollande, v prvem letu pričel pospešeno izgubljati na popularnosti, tako da se ga je celo prijel vzdevek "Monsieur Unpopular" ("nepopularni gospod"), saj mu v kriznih časih nikakor ni uspelo izpolniti (socialističnih) obljub in je zabeležil najhitrejši padec popularnosti, ki se je kdajkoli zgodil francoskemu predsedniku. Seveda pa je to povezano z izjemno slabimi ekonomskimi podatki; medtem ko si je Sarkozy še lahko privoščil briljantne nastope navzven, v javnosti, za Françoisa Hollanda to ni bilo več možno (Von Rohr, 2013).

Podobno nepriljubljen je bil Hollande tudi v Rusiji, predvsem zaradi svoje izrazite kritike in napadov na režim sirskega predsednika Bašarja Al Asada. Kar zadeva

---

²⁹ Več o tem prim. Nay (2007); gre za obširno biografijo o Nicolasu Sarkozyju.

Sirijo, se namreč stališči med Parizom in Moskvo ne bi mogli bolj razhajati. Odnos med obema prestolnicama naj bi se celo zelo ohladil, ko je položaj predsednika prevzel Hollande.³⁰

In medtem ko je Hollande zgubljal svoje točke v notranji politiki ter npr. pri Rusiji, je vzporedno potekal proces ohlajevanja odnosov z Nemčijo, da je bilo možno že govoriti o koncu osi Berlin–Pariz. Pri tem je Hollande Nemčijo predvsem obtožil dvojnih standardov – obenem, ko zelo veliko zahtevajo od Evrope, močno ščitijo lastne nacionalne interese. To se je zgodilo v primeru združevanja velikih letalskih družb, pri čemer Nemčija ni bila pripravljena na povezovanje zaradi možnosti izgube delovnih mest na Bavarskem. Angela Merkel, ki se je vedno zavzemala za "manj vlade", je torej po Hollandu omejevala evropsko kompetitivnost. Dejstvo je, da se je od prihoda Hollanda na Elizejske poljane odnos med obema državama konstantno poslabševal.³¹

Pri tem ostaja odprto vprašanje, ali je to povezano z "osebno kemijo" (privlačnostjo po kodi mehke moči) oz. strankarsko pripadnostjo (politične vrednote) ali pa gre za veliko globlje razpoke, ki bi lahko imele dolgoročne posledice (zlasti v zelo težkih pogojih gospodarske krize). Pravzaprav bi lahko šlo za zgodovinsko vprašanje.

22. januarja 2013 so v Berlinu slovesno obeležili 50. obletnico podpisa Elizejske pogodbe, ki je postavila temelje sprave in prijateljstva med Francijo in Nemčijo. Še vedno je bilo govora o tem, da sta Nemčija in Francija motor Evrope, ki morata poskrbeti, da bosta pritegnili tudi druge države.³² Enaka retorika, spremenjene okoliščine? Morda. A to bo pokazal samo čas; osebnosti in njihov "magnetizem" skorajda malo manj.

---

³⁰ Kot zanimivost omenimo, da se je le nekaj dni pred obiskom Hollanda (februarja 2013) v Moskvi mudil francoski igralec Gérard Depardieu, ki se je za rusko državljanstvo odločil prav zaradi predloga François Hollanda o 75-odstotnem obdavčenju francoskih milijonarjev. Več o tem prim. na: Frelih (2013) *Françoise Hollande v Moskvi: doma ni priljubljen, v Rusiji pa še manj*, Delo, <http://www.delo.si/novice/svet/francois-hollande-v-moskvi-doma-ni-priljubljen-v-rusiji-pa-se-manj.html>, datum ogleda 26. 3. 2013

³¹ Več o tem na (2013) *Parallel Universes in Paris and Berlin: Is the Franco-German Axis Kaput?*, Spiegel, <http://www.spiegel.de/international/europe/crisis-of-confidence-develops-between-merkel-and-hollande-a-862644.html>, datum ogleda 26. 3. 2013

³² Več o tem na (2013) *Francija in Nemčija: 50 let prijateljstva in skupna odgovornost*, Delo, <http://www.delo.si/novice/svet/francija-in-nemcija-50-let-prijateljstva-in-skupna-odgovornost.html>, datum ogleda 27. 5. 2013

V smislu prikladne retorike lahko te stavke označimo za del zunanje politike obeh držav, torej za elemente mehke moči, ki pa skladno s krotivjo ekonomije postajajo vse bolj – majave parole.

3.1.3 POLJSKA OPTIMISTIČNA POT – DONALD TUSK

Poljski mandatar Donald Tusk je s svojo stranko Državljska platforma (*Platforma Obywatelska*) zmagal na predčasnih volitvah v letu 2007 (premagal je Jaroslawa Kaczyńskiego in njegovo stranko *Law and Justice*) in nato ponovno v letu 2011 – tako je postal prvi poljski predsednik vlade, ki mu je uspelo ponoviti mandat.

Donald Tusk je bil rojen 22. aprila 1957 v mestu Gdansk in je predstavnik kašubske³³ manjšine. Po izobrazbi je magister zgodovine. Tusk je izkušnjo kašubske manjšine primerjal z izkušnjo Judov oz. njihovega statusa "ne pripadati."

Tusk se je že v študentskih letih izrazil politično angažiral, bil je ustanovitelj in voditelj Neodvisne študentske zveze v okviru gibanja Solidarnost, deloval je tudi v Svobodnih sindikatih. Zaradi svoje opozicijske drže je za obdobje sedmih let izgubil službo ter se medtem preživljal s fizičnimi deli. Bil je izrazito protikomunistično usmerjen, a v liberalno smer. Tako je bil eden izmed soustanoviteljev Liberalno-demokratskega kongresa v začetku 90. let, njegov predsednik in poslanec. Njegov takratni slogan je bil: "ne levo, ne desno, pač pa naravnost v Evropo" (s poudarjanjem prostega trga, evropske integracije, privatizacije državne industrije). V desetih letih, ko je stranka šla skozi procese transformacije, je v letu 2001 ustanovil Državljsko platformo (PO), katere vodstvo je prevzel čez dve leti. Leta 2005 je kandidiral za predsednika države, a ni uspel – zato pa mu je to toliko bolj uspelo na predčasnih volitvah v parlament leta 2007.

Tuska lahko označimo za liberalnega konservativca. Zavzemal se je za prosti trg, z minimalnimi posegi države in kooperativnim odnosom z ostalimi državami članicami EU. Ves čas je podpiral boj proti korupciji.

---

³³ Zahodno-slovanska etnična skupina, locirana na področju osrednje severne Poljske, z glavnim mestom Gdanskom. Kašubov je danes med 200.000 do 300.000, imajo tudi svoj jezik. Znan Kašub je tudi nobelov nagrajenec Günther Grass.

Temeljna značilnost njegove zunanje politike je bila torej: močne vezi z EU (implementacija Lizbonske pogodbe in uvedba evra – prav slednje pa je začel zavirati ob gospodarski krizi, tako naj bi Poljska evro uvedla šele v letu 2015). V času poljskega predsedovanja EU (druga polovica leta 2011) je Poljska zlasti podpirala vstop Hrvaške v EU (Cianciara, 2013).

V zunanji politiki je bil pri Tusku značilen prijateljski odnos do Nemčije ter Ruske federacije (zlasti pri energetske politiki). Zavzel je bolj zadržano politiko do ZDA pri vprašanih namestitve jedrskega ščita ter pri umiku poljskih vojakov iz Iraka.

Da je prva prioriteta Poljske prav integracija v EU, je razvidno tudi iz dejstva, da je Tusk posebej poudaril, naj Poljska prva ratificira reformno pogodbo o EU.

Pri notranji politiki naj bi bila (vsaj v prvem mandatu) vsa pozornost namenjena ekonomiji: zmanjševanje državnih izdatkov in uvedba enotne davčne stopnje ter hitrejša prodaja državnih deležev v podjetjih (McQuaid, Walker, 2007: 32).

Poljska vlada je v januarju 2012 odobrila podpis *Anti-Counterfeiting Trade Agreement* (ACTA), katerega bistvo je zaščita intelektualnih pravic v zvezi z rabo interneta. Podpis sporazuma ACTA je sprožil vrsto neodobranj v številnih državah članicah EU, ki so sporazum tudi podpisale – a na množične proteste je bilo moč naleteti prav v primeru Poljske.³⁴ Se je to morda zgodilo prav zato, ker je sicer Tusk precej izrazit liberalec in je vsako omejevanje svobode, v tem primeru svobode interneta – naletelo na toliko bolj izrazit odpor?

Dejstvo je, da se je Tusk predvsem v drugem mandatu precej dobro soočil z izzivi gospodarske krize v EU, kar si velja podrobneje ogledati.

Šesta največja evropska ekonomija je bila pravzaprav edina država članica EU, ki je ni prizadela globalna finančna kriza v letu 2009, in edina, ki je v letu 2010 celo izkusila gospodarsko rast. Kljub vsemu pa tudi Poljski grozijo težave kot npr. visoka stopnja brezposelnosti, riziko inflacije in naraščajoč fiskalni deficit. Seveda pa je tudi še pred odločitvijo, kdaj bo uvedla evro.

---

³⁴ Več o tem na (2013) *Thousands march in Poland over Acta internet treaty*, BBC, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-16735219>, datum ogleda 8. 4. 2013

Po padcu komunizma je Poljska, pod vlado premiera Tadeusza Mazowieckega, uvedla posebni tranzicijski ekonomski model, ki sta ga vodila takratni finančni minister Leszek Balcerowicz in ameriški ekonomist Jeffrey Sachs. Šlo je za neke vrste šok terapijo, pri kateri so po hiperinflaciji državi odpisali polovico dolga. Prav ta terapija šoka je Poljski precej pomagala, da si je hitro opomogla.³⁵

V času pristopa v EU je Poljska resnično zelo dobro izkoristila strukturne sklade in si s podporo EU pomagala v kmetijskem sektorju. Ko je v letu 2004 v Veliko Britanijo in na Irsko emigriralo večje število poljskih delavcev, je to pripomoglo k zmanjšanju brezposelnosti.

Kasneje Poljska ni zapadla v finančno krizo iz več razlogov. Med njimi npr.: visoka stopnja notranjega povpraševanja, striktna regulacija finančnega sektorja, fleksibilna valuta (ni uvedla evra) in predvsem – zelo močna povezava z nemško ekonomijo.

Poleg tega je Poljska beležila tri pomembne kapitalske tokove: direktne tuje investicije, EU strukturne sklade (pri katerih je bila prav Poljska največji prejemnik), nakazila v tujini živečih Poljakov. Seveda pa je bilo zelo dobro tudi to, da so bile poljske finančne institucije zastarele in se zato niso mogle udeleževati visoko rizičnih transakcij, ki so pokopale mnoge banke na Zahodu. Biti staromodni je bil v tem primeru – velik plus.

Po drugi strani je Poljska olajšala pogoje za tuje investicije in razširila trgovske vezi. Tako se je izboljšala njena produktivnost in Poljska je, skupaj z nizkimi plačami in izobraženo delovno silo, postala atraktiven cilj za finančne storitve, čisto energijo in visokotehnološko proizvodnjo. Varšavska borza pa je postala največja borza v Vzhodni Evropi.³⁶

Seveda pa ni mogoče trditi, da finančna kriza vendarle ni vplivala tudi na Poljsko. Predvsem zato, ker se je povpraševanje iz Zahodne Evrope zmanjšalo, prav tako pa tudi potrošništvo na Poljskem; obenem se je vendarle zabeležila rast brezposelnosti.

---

³⁵ Doktrino šoka je sicer v tem smislu v svoji knjigi *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* zelo kritizirala Naomi Klein (2008); Sachs naj bi v tem smislu izrabil postkomunistične države, vključno Poljsko, za implementacijo radikalnih politik prostega trga in striktno neoliberalne ideologije, na škodo demokracije.

³⁶ Več o poljski poti v demokracijo na (2013) *Democracy in Poland 1989–2009*, <http://isp.org.pl/files/8271284100947554001281523312.pdf>, datum ogleda 14. 11. 2013

Poljska je torej pridobila s strani enotnega trga in ker ni uvedla evra – in slednje se po vsej verjetnosti še ne bo zgodilo tako kmalu. Po vsej verjetnosti šele do leta 2020 (Poljska niti še ni izpolnila vseh konvergenčnih kriterijev EU). A pri tem seveda ostaja bojazen, da se bo Poljska pridružila skupini držav EU, ki bodo ostale na "drugem tiru" (Alessi, 2013).

Tusk je torej postavljen pred nov izziv.

Po eni strani mora ostati zvest svojemu političnemu izročilu, ki se nanaša na precejšnjo naslonitev na Zahod in zahodne doktrine (to je bila tudi njegova politična menica); po drugi strani pa se je primoran prilagoditi novim, spremenjenim okoliščinam, ki se nanašajo na pogoje ekonomske svetovne krize. Kako mu bo to uspelo – ostaja verjetno njegov največji politični izziv.

Ta izziv pa je med drugim povezan tudi z uspešnimi odnosi z najmočnejšimi državami članicami EU. Predvsem Nemčijo. Delno pa tudi Francijo.

Seveda pa ni mogoče zaobiti dogodkov, ki se nanašajo na poljsko spopadanje z uvedbo evra. Medtem ko je EU začela pokati po šivih zaradi gospodarske krize, so se na Poljskem začele razprave o uvedbi evra. Za Poljsko, ki je ostala relativno neprizadeta s krizo, je odločanje o uvedbi evra predvsem – odločanje o političnih ambicijah, ali želi ostati v sredici evropskega projekta. Težnjam, da bi se izognili t. i. periferiji, se je po Tusku pridružil še zunanji minister Radosław Sikorski. Nemire na jugu in izolacionizem Velike Britanije so celo razumeli kot možnost za vstop v najožji krog odločanja v EU. Poljska bi se tako, po besedah Sikorskega, lahko prebila med tri do pet držav, ki imajo v EU največ besede. To pa je s strani Velike Britanije povzročilo celo kritiko, češ da želijo Poljaki zavzeti njihov prostor (Vidmajer, 2013).

Tusku je torej uspelo, da je s pomočjo liberalnih političnih vrednot (predvsem tudi v gospodarstvu), ki so sledile standardnemu modelu implementacije v bivših komunističnih državah (z močno naslonitvijo na Zahod), naredil Poljsko sodobno, uspešno in privlačno.

Dodajmo še prikaz uspešnih povezav na ravni Nemčija – Francija – Poljska.

Sodelovanje v Weimarskem trikotniku (ZRN – Francija – Poljska) predstavlja pomemben temeljni kamen v nemško-francosko-poljskih odnosih. Weimarski

trikotnik je ob imenovanju nemškega zunanjega ministra Guida Westerwelleja dobil nov zagon, ob sodelovanju njegovega, prav tako liberalno usmerjenega kolega Stanislawa Komorowskega. Sodelovanje je namreč delno zamrlo v letu 2004, ko je Poljska vstopila v EU in so nato sledile dileme glede ustavne pogodbe EU.³⁷

Druga pomembna povezava je Poljsko-nemški forum. 14. Poljsko-nemški forum je potekal neposredno po srečanju Weimarskega trikotnika (23.-24. junija 2010 v Varšavi; tudi Poljsko-nemški forum je pričel znova delovati po triletni prekinitvi med letoma 2005–2008). Takratno srečanje je bilo osredotočeno na ekonomsko sodelovanje, na sodelovanje na področju raziskav in razvoja ter na izzive čezmejnega sodelovanja. Westerwelle in takratni poljski zunanji minister Sikorski sta ob tej priložnosti nemško-poljsko prijateljstvo označila kot simbol uspešnega zaključka evropske integracije ter model sprave med narodi. Po besedah Cornelia Pieper, namestnice Westerwelleja in koordinatorke za poljsko-nemške odnose, pa je tudi napočil trenutek za premostitev bilateralne osredotočenosti foruma, v smeri delovanja na področju evropskih tem.³⁸ Po vzoru nemško-francoskega sporazuma iz leta 1963, na podlagi katerega ZRN in Francija redno izmenjujeta visoke diplomate, sta podoben dogovor o sekundiranju visokih diplomatov leta 2009 sprejeli tudi ZRN in Poljska.

3.2 ZDA IN (ŽENSKA) PAMETNA MOČ

3.2.1 KARIZMATIČNI IN ZGODOVINSKI BARACK OBAMA

»Ta teden se je zgodil najpomembnejši dogodek v mojem novinarskem življenju.«³⁹

(novinar Jurij Gustinčič po izvolitvi Baracka Obame v intervjuju za Dnevnik)

---

³⁷ Več o tem na (2013), *Weimarski trikotnik*, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Europa/DeutschlandInEuropa/BilateraleBeziehungen/Weimarer-Dreieck_node.html, datum ogleda 8. 4. 2013

³⁸ Več o tem na (2013) *Poljsko-nemški forum*, http://www.deutschland-polen.diplo.de/Vertretung/deutschland-polen/de/_01_Politik/Deutsch-polnischesForum.html, datum ogleda 8. 4. 2013

³⁹ Več o tem na (2013) *Intervju z Jurijem Gustinčičem*, Dnevnik, <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042220452>, datum ogleda 16. 4. 2013

Slovenija je z zmago Baracka Obame dobila svoj nov "zgodovinski citat". Obenem se zdi, da je ob izvolitvi prvega temnopoltega ameriškega predsednika Baracka Obame skorajda nemogoče napisati nekaj, kar bi zaobšlo do sedaj napisano o njem, kar je znano, celo popularno. Zlasti slednje. Zelo mogoče se zdi – če bi Andy Warhol⁴⁰ še živel, bi Obama uvrstil, poleg Mao Tse Tunga in Marylin Monroe, v svojo popularno ikonografijo. Obama je postal neke vrste *pop-art*.

Zato ni čudno, da je Obama zmagal prav v ZDA. Obama presega lastno podobo, postaja površina z več pomeni. V tem pa se skriva tudi osnovna past njegovega vladanja v prihodnjih letih. »Uporaba in izraba Obame kot metafore za dramatično rasno in socialno spremembo je nenadoma postala tako razširjena, da lahko postane simbol«. ⁴¹ Splošna evforija, ki je zavládala ob izvolitvi Obame, pa ni reflektirala dejstva, da gre pri fenomenu Obame za edinstveno osebnost v edinstvenem trenutku v ameriški zgodovini. Medtem ko se po Evropi in drugod iščejo kopije Obame (še najbližje naj bi mu bil nemški "zeleni" politik s turškim poreklom Cem Özdemir), pa lahko razmislimo tudi o bistvu nove ameriške idolatrije.

Na prvi pogled bi lahko uspeh Obame opredelili z metodološkimi in aktualno-političnimi vzroki. Med metodološke sodi npr. aktiviranje velikega števila volonterskih pomočnikov pri volitvah, uporaba novih internetnih tehnologij kot *YouTube*, *Facebook*, izbor posrečenih sloganov, npr. »sprememba«, »upanje«. Med aktualno-politične pa gotovo sodi izbruh največje gospodarske krize v ZDA po t. i. veliki depresiji, ki se je sredi septembra 2008 zgodila po bankrotu *Lehman Brothers*.⁴² Sredi viška volilne kampanje je med tem dramatičnim dogodkom John McCain zatrjeval, da »ima ameriška ekonomija močne temelje«, kar pa je naletelo na veliko nejevero pri tradicionalnih volivcih. To je spremenilo dotedanjo sliko strankarske obarvanosti posamičnih zveznih držav v ZDA. Obama zato ni povedel zgolj pri marginalnih družbenih skupinah (npr. pri mladih s 66 %, pri črni populaciji s 95 % in pri latinski populaciji s 66 %), pač pa npr. tudi pri visoko izobraženih

---

⁴⁰ Andy Warhol – eden najbolj slavnih in najbolj prodajanih ameriških umetnikov iz druge polovice 20. stoletja, pionir gibanja *pop art*, s katerim je izražal vrednote kapitalistične družbe.

⁴¹ Več o tem prim. na (2008) *Obama and Race Barriers*, Newsweek, 14.11. 2008, str. 27

⁴² Četrta največja ameriška investicijska banka. Njen stečaj je do temeljev zamajal svetovne kapitalske trge in povzročil drastično znižanje indeksa *Dow Jones*.

volivcih, ki so koncentrirani v zveznih državah Virginia in Colorado. Po analizah pa je povedel celo pri skupini bogatih (z zaslužki 200.000 USD letno).⁴³

Vendar pa so volilne napovedi kazale na vodstvo Obame že veliko pred finančnim zlomom ameriških in globalnih trgov. V tej smeri se torej podajamo na pot do globljih vzrokov za njegovo zmago. Npopularna Busheva politika je postala skorajda prislovična. Nanašala se je predvsem na neuspeh vojne v Iraku, na neprimerno odzivnost v primeru orkana *Katrina*,⁴⁴ na proračunski deficit in seveda na neprimerno Bushevo javno podobo. Obama torej ni zmagal zaradi barve svoje kože, pač pa zato, ker so v kritičnem trenutku volilci želeli pomagati ZDA. Volivci v ZDA so se v odločilnem trenutku zavedali, da imajo ZDA v svetu izjemno negativno podobo. Prišlo je do premika v sicer ustaljeni ameriški samovšečnosti, pa tudi v podobi, ki so jo ZDA uspešno promovirale (zavedno ali nezavedno) s sredstvi diplomacije mehke moči.

Evropa, v kateri bi Obama zmagal z veliko višjim odstotkom kot v lastni državi, je nevede sugerirala ZDA kako voliti. Zaradi bolj "prefinjenega" okusa? Tudi preostali svet je s komaj zadržanim dihom pričakoval izide volitev. Naj omenimo, da je bila v aprilu 2008 izvedena raziskava BBC in University of Maryland, po kateri so ljudje v triindvajsetih državah izjavili, da ocenjujejo ZDA bolj negativno kot Severno Korejo (Debusmann, 2013).

ZDA so pričele dobivati vse bolj obskurno podobo. Postajale so pokrajina iz filmov Michaela Moora (obenem s paradigmo »*stupid white man*«).⁴⁵

Protikandidat McCain v svojem povolilnem govoru ni le viteško sprejel poraza in z gesto umirjanja strasti pozval zbrano množico, naj spoštuje večinsko voljo. Izrazil je tudi globlje zavedanje o težavah, ki bodo pestile ZDA v prihodnjih letih, in sicer z zavezo »da bo storil vse, kar je v njegovi moči, da bo Obami pomagal pri vodenju

---

⁴³ Več o tem na (2013) *Signed, sealed, delivered*, Economist, <http://www.economist.com/node/12566893>, datum ogleda 16. 4. 2013

⁴⁴ Katastrofalen orkan, ki je v letu 2005 skorajda opustošil New Orleans (in druge predele). Naredil je največ škode v vsej zgodovini naravnih nesreč v ZDA (umrlo je čez 1800 ljudi, škoda je znašala približno 84 milijard dolarjev).

⁴⁵ Režiser dokumentarnih filmov, v katerih kritizira ameriško družbo. Za film *Bowling for Columbine* je leta 2002 prejel oskarja. V filmu *Sicko* se je posmehoval zdravstvenemu sistemu v Sloveniji.

skozi izzive, ki čakajo ZDA«. Torej se je tudi Obamin nasprotnik zavedal, da je sprememba stvar zgodovinske nuje in da se piše usodna zgodovina. Pomen zmage pa je Obama nakazal s prvimi simbolnimi gestami, namenjenimi vrnitvi ugleda v mednarodni javnosti – v prvem televizijskem intervjuju po izvolitvi je poudaril, da bo zaprl zloglasni zapor za sovražne borce v Guantanamu na Kubi, potrdil je delni umik iz Iraka in napovedal večjo pozornost Afganistanu.⁴⁶

So imele torej volitve v ZDA, ki so v globalno orbito dobesečno izstrelile »fenomen Obama«, simbolno ali realno vrednost? Kje je meja, ko simbol prehaja v realnost in obratno? *Pop* ali *art*? *Art* ali *pop*? Je t. i. navidezni denar (sintagma za fiktivni kapital v poznem kapitalizmu) resnično povzročil propad finančnega sistema? Je Obama zmagal zaradi (kljub) barve kože ali zato, ker je barva kože samo zunanost nečesa bolj temeljnega? Je v tem smislu torej barva – zgolj eden izmed najmočnejših simbolov? In Guantanamo – le prvi signal, napoved večjih sprememb, ki bi jih lahko pričakovala mednarodna skupnost?

Verjetno oboje. V naravi fenomena ZDA (in fenomena Obame) v 20. stoletju je enakovredna dvojnost. Obama je po vsej verjetnosti stal na začetku poti, na kateri se ustvarjajo nove »resnične« ZDA, ki poslej ne bodo več tako homogene. Gre za zmagoslavje pluralizma, za uveljavitev trans-rasnih sinergij. Obenem ZDA nikoli več ne bodo tako dominantne – v ekonomskem ali diplomatskem smislu – kot so bile doslej. Postajajo mlajše, bolj optimistične, manj cinične. Prostor, kjer je značaj predsednika bolj pomemben kot barva njegove kože (Klein, 2008a: 22–23). ZDA se torej vračajo k videzu in k vsebini – s tem jim je dana možnost, da ustvarijo pravičnejšo družbo. Ta naj bi slonela na izročilu svobode, ki ga je vpeljal eden izmed očetov sodobnih ZDA, Thomas Jefferson⁴⁷, in ki je tipično za »ameriško dušo«

---

⁴⁶ Več o tem na (2013) *Obama: zaprl bom Guantanamo*, <http://www.24ur.com/novice/svet/obama-zaprl-bom-guantanamo.html>, datum ogleda 13. 4. 2013. Z zaprtjem Guantanamo se je potrdilo idejno zavezništvo med Obamo in Josephom Bidnom, ko ta še ni bil podpredsedniški kandidat, pač pa demokratski senator v Delawaru in je leta 2005 dejal, da bi morale ZDA zapreti taborišče za teroristične osumljence v Guantanamu na Kubi, ki je po njegovi oceni postalo največje propagandno sredstvo za novačenje teroristov po svetu. Biden je tudi menil, da je Guantanamo nepotreben in škodljiv, ker zaradi slabega slovesa ogroža življenje Američanov.

⁴⁷ Thomas Jefferson ni bil samo tretji predsednik ZDA, pač pa tudi politični filozof, ki je vpeljal doktrino klasičnega liberalizma, znano pod imenom »jeffersonova demokracija« (je tudi avtor Virginjskega statuta o verski svobodi, ki poudarja ločitev cerkve od države in predstavlja eno izmed osnov za ustavo ZDA).

(Meacham, 2008: 26–29). Toda prav radikaliziranje principa svobode je v 60. letih prejšnjega stoletja napovedalo kolaps, ko sta se ekonomski red in družbena svoboda izkazala kot nezdržljiva. Z izvolitvijo Obame naj bi bila ta t. i. »kulturna vojna« pri koncu. Namesto *New Deal*⁴⁸ naj bi prišlo do »novega konsenza«. Ta naj bi presegal meje ZDA, saj bo usmerjen v reševanje globalne in ekološke krize, pa tudi terorizma. Njegovo bistvo je torej – v združevanju pravil in svobode (Beinart, 2008).

Obama je v času svoje volilne kampanje večkrat poudarjal, da ni on tisti, ki dela zgodovino, pač pa jo delajo ljudje. Kljub očitni zmagi demokratske stranke zaradi Obame samega naj bi bile ključne poteze v rokah ljudstva. Torej gre pri tem za še eno dihotomijo, in sicer med kultom osebnosti in demokratičnostjo (na skrajni meji populizma). Povzeto po Marcelu Štefančiču, pa »imajo v Ameriki le dve partiji, kar pomeni, da imajo ... le eno partijo več kot v komunizmu« (Štefančič, 2008: 22). To pomeni, da so ZDA – zgodovinska prisposoba demokracije – ves čas na meji enoumja ali, omiljeno rečeno, poenostavljanja. V tem smislu bo demokracija, ki izhaja iz principa svobode, v bodoče bolj kot kdajkoli potrebovala regulacijo, jasna pravila igre. Obama se očitno tega zaveda.

Današnji svet ni samo v recesiji, pač pa tudi v primežu bodočih ekoloških groženj. Zgodovinske primerjave se ponujajo same po sebi: gospodarska kriza, vzpon diktatur, splošna dekadenca in nedokončane vojne. Vendar zgolj pesimisti postavljajo enačaje. Današnji svet ima zgodovinski spomin. In ima velik ekološki problem. Včasih so nova delovna mesta ustvarjali z oboroževanjem. V sodobnih globalnih pogojih pa je razvoj možno usmeriti v bolj pozitivno smer, npr. v reševanje odprtih vprašanj s področja energetike in surovin. Obama je poudarjal, da je ena izmed njegovih prvih prioritet – ustvarjanje nove "energetske ekonomije" (Klein, 2008b: 18).

Ob začetku Obamove poti je veljalo – če naj bi Obama želel uspeti, bi moral dosledno vztrajati na tem, da svojo politiko gradi na »skali in ne na pesku«. Njegova politika bi morala temeljiti na petih strategijah: nova pravila za *Wall Street*, nove

---

⁴⁸ *New Deal* – ime za serijo ekonomskih programov ki jih je ameriški predsednik Franklin D. Roosevelt uvedel med letoma 1933 in 1936, zato da bi zmanjšal brezposelnost, reformiral finančno poslovanje in nasploh okrepil ekonomijo, ki je bila po veliki depresiji zelo oslABLJENA.

iniciative v izobraževanju, alternativna energija, zdravstveni sistem in proračunski prihranki, s katerimi bi zmanjšal nacionalni dolg. S tem pa bi Obama posredno ne vpeljal zgolj nove politike, pač pa nov set nacionalnih vrednot. To dejansko predstavlja radikalno spremembo po več kot trideset let trajajoči »reaganovski dobi« (Klein, 2009: 22–25).

V prvih stotih dneh pa je manjkal "veliki govor" za področje Bližnjega vzhoda, v katerem bi Obama jasno in odločno izrazil ameriško smer. Zato bi se lahko zgodilo, da diskurz prevzame Netanyahu, kar bi lahko pomenilo pravo katastrofo (*ibid.*). V marcu 2013 je Obama prvič, odkar je prevzel predsedniški mandat, obiskal Izrael in obljubil »trajno zavezništvo«. ZDA stojijo ob Izraelu, ker je to v »njihovem temeljnem nacionalnem interesu«. ⁴⁹

Ali je torej mehko v diplomaciji skladna z ambiciozno, energično (celo hiperaktivno) vlogo, ki jo je Obama zavzel do drugih pomembnih (notranjepolitičnih) vprašanj? Kvaliteta boja kot celote bo namreč odločila, ali bo vladavina Obame, tudi po prevzemu drugega mandata, temeljila – na skali ali na pesku.

In končno – zavedamo se, da je prav na področju diplomacije najbolj primerno vpeljati metode mehke moči (posebej v primeru ZDA). Ali je torej Obama resnično večplasten simbol nečesa mnogo večjega? Namreč – možnosti, da ameriška zunanja politika dejansko, v praksi, preide v drugačno smer, v temelju povezano z mehko močjo?

Gre pri Obami torej za paradigmo naše raziskave kot celote? Za eksperiment v praksi? Za podporo teoriji? Za zlitje teorije in prakse, prvič na najbolj temeljit način?

Po enoletni vladavini je teorija o Obami, ki udejanja mehko moč, postala še bolj evidentna. Gre za simbolne geste in govore (Praga, Kairo, Accra, United Nations ...), s katerimi je želel Obama okrepiti ameriško mehko moč in podoba ZDA je postajala bolj pozitivna kot v času t. i. bušizma. Obama je državo prevzel dejansko v težkem trenutku. Nekateri kritiki so bili mnenja, da bo padel zaradi poglobljanja vojne v

---

⁴⁹ Več o tem na (2013) *Obama v Tel Avivu obljubil trajno zavezništvo*, RTVSlo, <http://www.rtvsl.si/svet/foto-obama-v-tel-avivu-izraelu-obljubil-trajno-zaveznistvo/304887>, datum ogleda 31. 5. 2013

Afganistanu (in res naj bi bil Afganistan končni test za uspešnost njegovih mandatov); bolj desni pa so ga označevali za apologeta, šibko osebnost, ki skuša svojo politiko utemeljiti prav na – mehki moči. Prav zato je Obamina administracija z vse večjo intenzivnostjo pričela uporabljati termin »pametna moč«.

Leta 2009 je Obama dobil Nobelovo nagrado za mir. Leta 2011 je dokončno opravil z ameriškim sovražnikom številka ena, Osamo bin Ladnom (likvidacija v Pakistanu s strani posebnih enot ameriške vojske). Istega leta so ZDA z zračnimi napadi na Libijo pospešile propad voditelja Gadafija. 6. novembra 2012 je bil Obama drugič izvoljen za predsednika ZDA.

In čeprav bi se lahko v času Obaminega drugega mandata lahko zgodilo še kaj nepredvidljivega, kar bi na glavo postavilo vse dosedanje teorije, pa je že govora o novi Obamini doktrini in novi zunanjepolitični strategiji. Predvsem gre za temeljni prelom s prejšnjo Bushevo doktrino. Implementacija koncepta pametne moči pa je pomenila tudi povsem konkretno zmanjšanje stroškov za obrambo, sredstva so se prerazporedila v t. i. civilno sfero. A Obamina politika pametne moči, poleg obrambe in diplomacije, vključuje še tretji steber, in to je – razvoj (»trije d-ji«), kar je posredno namenjeno tudi krepitvi ekonomije (Dmitrova, 2013).

3.2.2 HILLARY CLINTON IN PAMETNA MOČ

Verjetno v zgodovini ZDA ni mogoče najti bivše prve dame in bivše kandidatke za predsednico ZDA, o kateri bi bilo napisanih toliko knjig in znanstvenih del kot o Hillary Rodham Clinton. Vendar pa se je vzporedno pojavila cela kopica prispevkov, ki so nastali v »anti-Clinton« duhu (pri tem imamo v mislih oba zakonca Clinton). V stopnjah popularnosti same Hillary Clinton je mogoče zaznati različne vzpone in padce, predvsem v razmerju do njene domnevne »sredinskosti« – torej v točki, ko se je lahko poenotila z delom desnosredinskih volivcev. Kmalu so uredniki v medijih ugotovili, da je Hillary Clinton pravzaprav »donosna obrt« (Smith, 2013). Tezo o polarnosti, ki jo predstavlja osebnost Hillary Clinton, pa npr. potrjuje tudi članek v časopisu Time z naslovom Hillary: Love Her, Hate Her (Tumulty, 2013).

Po navedbah avtorice članka naj bi Hillary Clinton za senatorsko kampanjo porabila več kot 33 milijonov dolarjev, kot »bi ji šlo za življenje in smrt«. Vendar pa se je v

letu 2006 (ko Obama še ni bil predsedniški protikandidat) zastavljalo vprašanje, ali bodo demokratski volivci Hillary Clinton oprostili njeno podporo invaziji v Iraku. To je želela kasneje popraviti z ostro kritiko Bushove administracije in s pozivi k odstopu sekretarja za obrambo Donalda Rumsfelda. Prav nacionalna varnost pa je najbolj zahteven test za demokrate, pri čemer prevelika popustljivost lahko povzroči tudi negativne izide. A ob tem dejstvu pa je prva ženska kandidatka za predsednico ZDA zlasti poudarila mehke teme, kot sta npr. nega otrok in izobraževanje. Verjetno bi – če bi se že odločili za žensko – ameriški volivci v tej vlogi raje videli republikanko tipa Margaret Thatcher (*ibid.*). Sredinskost ne pomaga, kadar je v ZDA v igri ženska.

V primeru Hillary Clinton je namreč mogoče opaziti zlasti slednje: izjemen vznik seksizma,⁵⁰ s katerim je bila – po letih t. i. liberalnega feminizma⁵¹ v ZDA – soočena Hillary Clinton. Omenimo npr. strani *Facebook* – posebne skupine so namreč Hillary Clinton reducirale na objekt poniževanja, z močnimi spolnimi konotacijami (Fortini, 2013). Po drugi strani je bilo mogoče opaziti razliko med mlajšimi volivkami, ki so že osvobojene feminističnega boja svojih mater in žensko vprašanje ne postavljajo v ospredje, torej niso volile Hillary Clinton zgolj zaradi dejstva – da je ženska (Kantor, 2013).

Kakorkoli, Hillary Clinton je »ena izmed najbolj prepoznavnih, vendar najslabše razumljenih oseb v ameriški politiki« (Meacham, 2013). Ko govorimo o dihotomiji med Obamo in Hillary Clinton, govorimo o dihotomiji med raso in spolom, mladostjo in izkušenostjo, novim in znanim. Če se torej sprašujemo, zakaj je Hillary Clinton ena »najslabše razumljenih osebnosti v ameriški politiki«, se posledično vprašajmo – kaj je povzročilo to nerazumevanje? Je to njen spol, izkušenost, že "znano"? Vse troje. V primeru Hillary Clinton imamo namreč opravka z izrazito stereotipizacijo. Najbolj je izrazita prav v elementu spola. To, kar volivci ne

---

⁵⁰ Prepričanje, da je eden od spolov inferioren ali superioren, ženski ali moški šovinizem.

⁵¹ Individualistična smer feministične teorije, ki zagovarja tezo, da ženske svojo enakopravnost dokažejo z lastnim delovanjem in izbirami. Pripadnice te teorije se zavzemajo tudi za boljše zakonske pogoje za ženske, npr. v ZDA za ratifikacijo ustavnega amandmaja o enakih pravicah. V ZDA sta najbolj tipični predstavnici te smeri Betty Friedan in Gloria Steinem (drugi val feminizma), s katero se močno identificira tudi Hillary Clinton. Zlasti Gloria Steinem je podprla Hillary Clinton v njeni kampanji (na začetku je podprla tako Baracka Obamo kot Hillary Clinton) ter označila republikansko kandidatko Sarah Palin kot »nekvalificirano žensko«, ki »nasprotuje vsemu, kar ženske želijo in potrebujejo«.

prepoznajo pri Hillary Clinton, je dejstvo, da je ikona »najbolj tranzitivne osebne revolucije« (Hit, 2013). Hillary Clinton je namreč feministka in ženska, ki je podprla kariero svojega soproga v najbolj kočljivem trenutku oz. v trenutku, ki se je direktno nanašal na njun medosebni odnos (afera Lewinsky). To pomeni, da je presegla lasten stereotip (feminizem), česar niso uspeli njeni potencialni volivci oz. volivke. Hillary Clinton, nasprotna sama v sebi, se je zlila v enotnost prav v točki politične samodefinicije: biti prva ženska predsednica ZDA in biti bivša soproga predsednika ZDA (biti torej prva in biti oboje). Če je Hillary Clinton torej fuzijsko zlila svoj politični *image*, kar je obenem del njenega osebnega razvoja – kako bodo to sporočilo razumele nadaljnje ženske kandidatke v ZDA? Ali bodo sposobne razumeti, da je seksizem zgolj – "faza retardacije"?

V ZDA je, ob močnih osebnostih Obame in Hillary Clinton, po besedah Henryja Kissingerja nastal nov "veliki *team rivalov*" (Kissinger, 2013).

Obama je 1. decembra 2008 na tiskovni konferenci v Chicagu⁵² uradno najavil ekipo za varnostno in zunanjepolitično področje. V tem segmentu je imenoval kabinet politično zelo avtonomnih posameznikov. Državna sekretarka je postala Hillary Clinton, njegova glavna demokratska protikandidatka v predsedniški tekmi. Hillary Clinton se je tako odpovedala senatnemu sedežu in članstvu v senatnem odboru za oborožene sile. Obama jo je ob najavi označil za izredno inteligentno, močno in delovno. Njena nominacija je bila deležna posebne pozornosti zlasti zaradi tesne in napete predvolilne predsedniške tekme. Nominacija je bila pozornosti deležna tudi zaradi Billa Clintona, ki je moral predložiti informacije o tujih donacijah fundaciji *Clinton* in razkriti vsebino kontaktov, ki jih ima s tujimi voditelji. S posebnim sporazumom se je Bill Clinton zavezal, da bo javnosti do konca razkril tajni seznam 208.000 donatorjev, ki financirajo njegovo predsedniško fundacijo in knjižnico.

S tem, ko je Obama ignoriral konvencionalne poti, je uveljavil princip kreativnosti (*ibid.*), ki naj bi bila nujno potrebna v kriznih časih. ZDA enostavno – potrebujejo sodelovanje močnih nasprotnikov. Narobe je predpostaviti, da je koristno, če ima

---

⁵² Več o tem na (2013) *Tiskovna konferenca predsednika Baracka Obame po izvolitvi – predstavitev ekipe za nacionalno varnost*, 1. 12. 2008, Washington, http://en.wikisource.org/wiki/Barack_Obama%27s_president-elect_press_conference_-_1_December_2008, datum ogleda 27. 11. 2013

predsednik ZDA na funkciji državnega sekretarja nekoga, ki je bolj ali manj figura. To bi avtomatično oslabilo položaj predsednika ZDA. Učinkovita zunanja politika in pomembna vloga *State Departmenta* zahtevata, da predsednik in državna sekretarka delita enako vizijo zunanje politike, strategijo in taktiko (tudi za ceno tega, da se eden izmed njiju odpove delu svojih ambicij).

»Zunanja služba« ZDA je elitni zbor; dogodi se, da kot vodja ni dovolj resno sprejet nekdo, ki je ni dovolj spoznal v času svoje kariere, torej kot "notranji član". Ena najzahtevnejših nalog nove državne sekretarke je bila zato – strateško vodenje z morebitno reorganizacijo, za povečanje zmožnosti za izvajanje zahtevnih nalog (*ibid.*).

Hillary Clinton je imela torej dvojno zahtevno nalogo. Prvič, še v predvolilni kampanji je morala preseči svojo žensko vlogo v razmerju do moža, bivšega predsednika ZDA (kot, posledično, do njegove "seksistične" afere Lewinsky). Drugič pa je morala preseči svoj "spol", ko je kot prva ženska kandidatka morala odstopiti prvenstvo v predsedniški tekmi Obami, svojemu demokratskemu kolegu, in nato sprejeti njegovo ponudbo za delo državne sekretarke. Vsekakor je v obeh elementih Hillary Clinton izkazala svojo veličino in po svojih najboljših silah stremela, da uveljavi sintagmo – pametno moč.

Kakšne so bile torej prve poteze nove državne sekretarke Hillary Clinton? Kako je upravičila svoje poslanstvo v kontekstu pametne moči? Oglejmo si, kako so prvi koraki ameriške zunanje politike sovpadali s terminološko zvezo "pametna moč".

Še preden je novi ameriški predsednik Obama zaprisegel in tako prevzel položaj (20. 1. 2009), je pred senatnim Odborom za zunanje odnose potekal prvi del zaslišanja Hillary Clinton (13. 1. 2009).⁵³ Nastop Hillary Clinton je vsekakor pomemben za razumevanje smernic takratne zunanje politike ZDA. Hillary Clinton je poudarila, da prihaja čas za povrnitev ameriškega ugleda v svetu. ZDA sicer same ne zmorejo reševati svetovnih problemov, vendar jih tudi svet brez ZDA ne more. ZDA zato potrebujejo več partnerjev in manj sovražnikov. V ta namen je Hillary Clinton

---

⁵³ Več o tem na (2013) *Govor Hillary Clinton pred Senatnim odborom za zunanje zadeve*, 13. 1. 2009, Washington, <http://www.nytimes.com/2009/01/13/us/politics/13text-clinton.html>, datum ogleda 14. 11. 2013

uporabila besedno zvezo »pametna moč«. To poleg ostalega pomeni, da morajo ZDA uporabljati več poti – vojaških, političnih, pravnih in kulturnih – za reševanje posamičnih problemov. Pri tem je vojaška moč le skrajni izhod.

Zdi se, da je Obama prepustil Hillary Clinton precejšnji del odločanja o novi diplomaciji ZDA; sam se je osredotočil na bolj ali manj reprezentativno vlogo. Ker je bil Irak dejanski in tudi simbolni poraz prejšnje ameriške politike, je nameraval novi predsednik v osrčje postaviti neke vrste zamenjavo: Irak bi nadomestil z Afganistanom. Že v svojih predvolilnih obljubah je na področju zunanje politike obljubljal, da bo iz Iraka ameriško vojsko umaknil v 16 mesecih po prevzemu oblasti. V Afganistan pa naj bi nameraval poslati dodatnih 30.000 vojakov.⁵⁴ Podobno usklajeno pa je razmišljal tudi obrambni minister Robert Gates. Na zaslišanju pred kongresom je namreč izjavil, da je trenutno ameriški največji vojaški izziv Afganistan (in z njim v zvezi Pakistan, kar bomo predstavil v nadaljevanju) (Brstovšek, 2009).

Položaj v Iraku naj bi se namreč umiril, kar pa ni veljalo za Afganistan. Število samomorilskih napadov in napadov z doma izdelanimi bombami se je povečalo za štirideset odstotkov. Talibani so prevzeli nadzor nad večjim delom ozemlja na območjih meje s Pakistanom. Korupcija se je tako močno razrasla, da je bil Obama pripravljen obrniti hrbet predsedniku Hamidu Karzaju, ki so ga čakale volitve, če ne bi ukrepal. Državo je pestila še ena velika težava: proizvodnja mamil. Seveda pa je prvi cilj za Američane v Afganistanu predstavljal boj z *Al Kaido*. Pri tem so pričakovali pomoč Natovih zaveznic, ki dotedaj niso prispevale toliko vojakov, kot bi ZDA želele.

Obama je želel torej v zunanji politiki simbolno presekat z »iraško stigmo«, hkrati se je zavedal svoje reprezentativne funkcije, ki jo ima že s svojim imenom *Hussein* in s katero bi lahko pripomogel k povsem drugemu dialogu z islamskim svetom. Dejstvo je tudi, da ima Obama muslimanske sorodnike in da je v otroštvu živel v največji muslimanski državi na svetu, Indoneziji. Ime *Hussein* sicer v šiitskem islamu predstavlja vnuka preroka Mohameda, poleg tega Obama v farščini pomeni »on je z nami«. Obama se je tudi zavedal kompleksnosti muslimanskega sveta ter tega, da

---

⁵⁴ Več o tem prim. (2009) *Prvi delovni dan novega ameriškega predsednika: Začetni korak k zaprtju Guantanamo*, Delo, 22. 1. 2009, str. 39

islam ne govori z enim glasom. V samem inavguracijskem govoru⁵⁵ je bil opaznejši poudarek, ki se je nanašal na zunanjo politiko, to je na nov odnos do muslimanskega sveta.

Obama in Hillary Clinton sta imenovala tudi posebna odposlanca za dva najbolj pereča problema – Bližnji vzhod ter Afganistan/Pakistan. Z iskanjem miru med Izraelci in Palestinci se je ukvarjal nekdanji vodja demokratske večine v senatu George Mitchell, ki je uspešno posredoval na mirovnih pogajanjih na Severnem Irskem. Pakistanci in Afganistanci pa so za komunikacijo z ZDA dobili posebnega odposlanca Richarda Holbrooka, režiserja Daytonskega mirovnega sporazuma.

V primeru Izraela oz. Gaze se Obama po pričakovanjih ni izrekel za eno stališče; ponovil je trdno zavezo ZDA za ohranjanje varnosti Izraela in dejal, da je *Hamas* več let izstreljeval rakete proti nedolžnim izraelskim civilistom, kar po Obamovih besedah ne bi zmogla prenašati nobena demokracija. Vendar se je posebej zavzel tudi za trpljenje palestinskih civilistov, ki se mora končati. Mitchell je z imenovanjem na funkcijo posebnega odposlanca dobil neke vrste popravni izpit, saj je končno poročilo o stanju na Bližnjem vzhodu podal že predsedniku Georgeu Bushu (na krizno žarišče ga je poslal Bill Clinton), vendar je bil pogajalski proces bolj ali manj neuspešen, za kar naj bi bila kriva republikanska administracija. Mitchell je takoj po nastopu funkcije odpotoval na območje problematične regije.

Hillary Clinton je, skladno z Obamino smerjo, napovedala, da z vsem srcem verjame, da se za ZDA začneja novo obdobje ter da ji ni nič ljubšega kot debata in dialog. Po njenih besedah ameriška zunanja politika temelji na treh stebrih: obrambi, diplomaciji, razvoju, pri čemer je *State Department* zadolžen za slednji dve. Vendar pa močno izraženo željo po dialogu s strani obeh najvplivnejših figur na področju zunanje politike v ZDA ni enako razumel drugi mož *Al Kaide* Ajman Al Zavahiri. Znova je obsodil Izrael in islamski svet pozval k novim napadom. Za konflikt v Gazi je okrivil »zahodno kolaboracijo«, ki podpira Izrael in ne loči ubijalca od žrtve. Pri

---

⁵⁵ Več o tem na (2013) *Inavguracijski govor Baracka Obame*, Washington, 20. 1. 2009, <http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20text-obama.html?pagewanted=all>, datum ogleda 14. 11. 2013

tem je tudi prvič ostro kritiziral Obamo, ki Gaze ni omenil v svojem inavguracijskem govoru.

Ključni problem v spopadu s skrajnim islamom se v tem primeru torej ne zdi Obamova odprtost (in odprtost Hillary Clinton) oz. pripravljenost na spravo z muslimani, pač pa čisto konkreten odnos do Izraela oz. Gaze. Seveda je vprašanje, ali *Al Kaida* tega problema ni izrabljala za novo militantnost. Obama je bil namreč v primeru *Al Kaide* popolnoma nepopustljiv, česar se je Al Zawahiri dobro zavedal.

Če pa si ogledamo druge zunanje politične prioritete, ki jih je izpostavila Hillary Clinton, bode v prvi vrsti v oči – poleg že omenjenih strateških potez, kot sta zlasti »povezovanje in dialog« – tudi prenos programov pomoči iz *Pentagona* na *State Department*. S tem je Hillary Clinton koncept varnosti povezala z vlogo diplomacije in s t. i. mehkim pristopom (npr. tudi bojem proti korupciji v problematičnih regijah) (Dombey, 2013). Poleg že omenjenih in najbolj perečih tem je kot prednostna omenila tudi področja: Severno Korejo (pomen šeststranskih pogajanj), razorožitev in neproliferacijo (orožje za množično uničevanje je označila kot največjo grožnjo varnosti ZDA) ter podnebne spremembe (ZDA morajo biti na čelu globalnih prizadevanj proti podnebnim spremembam). Podprla pa je tudi prizadevanja za izboljšanje položaja žensk v svetu.

Hillary Clinton je tudi poudarila pomen transatlantskega sodelovanja (med državami je naštel Francijo, Nemčijo, Veliko Britanijo in »nove demokracije«), pa tudi sodelovanja z ostalimi močnimi državami sveta. V tej luči se je 3. februarja 2009 sestala s prvima tujima zunanjima ministroma na uradnem obisku v *State Departmentu*, nemškim kolegom Frankom Walterjem Steinmeierjem ter britanskim kolegom Davidom Milibandom, dan zatem pa s francoskim zunanjim ministrom Bernardom Kouchnerjem.

Prihodnja ameriška politika »povezovanja« naj bi šla v drugi smeri kot Busheva tudi zato, ker zaveznikov Obama ne bo zgolj seznanjal z odločitvami ZDA, pač pa naj bi se o njih posvetoval. Pri tem je treba posebno opozoriti na pomen ZRN, ki je ključnega pomena za ameriško zbliževanje z Moskvo, saj je ZRN glavna partnerica Rusije v EU. Za Obamo je ključ do Rusije – v Berlinu.

Odnosi z Rusijo, kot tudi prihodnja vloga Nata, bodo za ZDA v prihodnje velikega pomena. Čeprav je Rusija ob Obamini izvolitvi napovedala, da bo kot odgovor na postavitev protiraketnega ščita postavila rakete kratkega dosega v Kaliningradu, je kasneje napoved omilila, s čimer naj bi se tenzije med obema državama zmanjšale. K temu je verjetno pripomogel tudi telefonski razgovor med Obamo in Dmitryjem Medvedevim (26. januar 2009), po katerem naj bi – glede na izjavo Kremlja – »državi nameravali obrniti svoja prizadevanja v smer obnove rusko-ameriških odnosov in reševanja na konstruktiven način« (Žerjavič, 2009: 6).

Poudarimo še nekaj. Kljub dejstvu, da je Obama svojo funkcijo na področju zunanje politike dojemal kot reprezentančno in je Hillary Clinton zaupal večji del samostojnega odločanja, pa je mogoče opaziti, da sta pri svojih zunanjepolitičnih potezah pazila na usklajenost. V tem smislu je Obama nastopil tam in takrat, kjer je to bilo najbolj pomembno.

Hillary Clinton je tudi poudarjala podobno delitev pristojnosti v moči (na vojaško in na civilno), pri čemer pa naj bi več poudarka namenili civilni. Prizadevanja naj bi šla tako predvsem v smeri okrepitve USAID (*U.S. Agency for International Development*). Zaposlili so 1.108 novih uradnikov, ki naj bi skrbeli za izpostave po svetu (število pa naj bi se še podvojilo), za podporo ameriškim interesom in vrednotam v svetu. USAID naj bi tako postala ena izmed najboljših organizacij za razvoj, za spodbudo dolgoročne rasti in demokratičnega upravljanja. Hillary Clinton pa je naredila še več. Želela je delati na treh postavkah, in sicer: ponovno premisliti, reformirati in ponovno »umeriti« (*rethink, reform, recalibrate*). Po vzoru resorja za obrambo je Hillary Clinton vpeljala t. i. štiriletni pregled diplomacije in razvoja (*Quadrennial Diplomacy and Development Review*), z namenom boljšega delovanja ameriške diplomatske in razvojne doktrine v svetu. A po besedah Hillary Clinton je šlo več kot le za pregled. Šlo je za definicijo tega, kako koordinirati diplomacijo in razvoj, njuno komplementarnost in vzajemnost (ob upoštevanju tako preteklosti kot prihodnosti). Globalni izzivi so namreč mešanica tako diplomacije kot razvoja in zahtevajo bolj holističen pristop do civilne moči. Pri tem je Hillary Clinton npr. omenjala uspešnost pogajanj med Izraelci in Palestinci, globalni program proti lakoti, in seveda tudi Irak ter Afganistan. Povezano delo State Departmenta in USAID naj bi tako delovalo na treh prioriteth področjih: modernizacija in koordinacija diplomacije v ameriških državnih agencijah, z zagotavljanjem trajnostnega razvoja;

ustvarjanje močne povezave med diplomacijo in razvojem; boljša koordinacija med partnerji v vojski, v konfliktnih področjih in v problematičnih državah (Clinton, 2013).

Usklajenost, harmoničnost, povezovanje – lahko bi se vprašali, kaj v resnici tiči za sintagmo »*smart power*« (Keller, 2009: 98–101). Povezava diplomatske in vojaške moči gre v bistvu v smeri liberalnega internacionalizma iz časov Billa Clintona (globalizacija, multilateralizem, humanitarne intervencije, pa tudi (najbolj) pomembna vloga ZDA v svetovni tržni ekonomiji). Dejstvo je, da svet danes še vedno funkcionira po principu »biljardnih kroglic« (harmonija in soodvisnost glavnih svetovnih akterjev). V tem smislu ima prav slovit Francis Fukuyama, da je liberalizem edina pot v modernost (misel, izrečena v letu 1990). Vendar nista – v smislu ameriške izjemnosti – tako liberalni internacionalizem kot neokonzervativizem res različna. Bi se politika Obame lahko zapletla v podobno zanko kot politika Jimmyja Carterja po Vietnamu: z visoko donečo moralistično retoriko, vendar brez praktične moči? Zato gredo glavne kritike zunanje politike Obame prav v tej smeri – da bo preveč »mesijanska« oz. brez prave moči za zaščito ameriških interesov v svetu.

Toda Obama predstavlja v ameriški notranji politiki resnično spremembo, predvsem temeljno spremembo vrednot v smislu odklona od izključujoče »bele Amerike«. Ta simbolno-vsebinska vrednost se razširja tudi na področje zunanje politike. Ni mogoče govoriti o nadaljevanju »clintonizma«, kajti prepletenost in upoštevanje različnih akterjev v polju zunanje politike (pametna moč) – ki naj bi ZDA peljali stran od želje po hegemoniji – ni zgolj deklarativna, pač pa dejanska.

In čeprav je v ženski podobi Hillary Clinton simbolna – tako kot Obama v črni barvi kože – pa se je dobro zavedati, da je koncept »pametne moči« v svojem temelju ženskega spola (pri tem bi lahko imeli v mislih predvsem tudi "ženske" karakteristike kot take, predvsem zmožnost za usklajevanje, organsko prepletenost različnih nivojev itd.).

Državna sekretarka Hillary Clinton pa ni pospremila Obame v njegov drugi mandat.

V svojem zaključnem govoru⁵⁶ je Hillary Clinton še enkrat poudarila nujnost uporabe pametne moči in kreativnih rešitev v časih, ko ameriški narod pluje po negotovih vodah. V nevarnem in kompliciranem svetu se ameriška diplomacija spreminja, zato morajo ZDA prevzeti vodilno vlogo v strukturiranju nove, bolj moderne arhitekture, s katero bo mogoče upravljati ob mednarodnih izzivih. Pri tem bodo odločilno vlogo odigrale npr. znanost in tehnologija, človekove pravice, pa tudi enakost spolov (Madison, 2013).

Hillary Clinton je torej, po naših ocenah, najbolj izrazito, načrtno in točno vpeljevala politiko mehke oz. pametne moči. Ni je vpeljevala zgolj z nekimi zunanjimi, *ad hoc* atributi, pač pa na nivoju globljega razumevanja doktrine in njene sistematične implementacije v ameriško diplomacijo. To je bil del politične strategije, a po drugi strani lahko ocenimo, da se je nanašalo tudi na položaj Hillary Clinton v konotacijah ženske na visokem položaju in obenem v vlogi soproge bivšega predsednika ZDA.

Zato je lik Hillary Clinton, glede na vpetost v Nyevo misel o mehki oziroma pametni moči, v celoti najbolj primeren za preučevanje našega fenomena.

3.2.3 NEVARNI McCHRYSTAL

Ameriški predsednik Barack Obama je 23. junija 2010 sprejel odstop poveljnika ameriških sil v Afganistanu, generala Stanleya A. McChrystala. To je storil le dan zatem, ko je bil v reviji *Rolling Stone* objavljen članek, v katerem je citiranih nekaj ostrih besed na račun vidnih predstavnikov administracije predsednika Obame in je bil McChrystal že poklican na zagovor pri sekretarju za obrambo Gatesu (Hastings, 2013).⁵⁷ Takoj zatem se je McChrystal opravičil za svoje izjave, vendar je Obama vseeno sprejel odločilno potezo. Obama je pojasnil, da je McChrystal z nespoštljivimi izjavami ogrozil civilni nadzor nad vojsko, kar pa ne postavlja pod vprašaj njegove strokovne odličnosti. Šlo naj bi za ščitenje državne varnosti. Obama je McChrystala zamenjal z generalom Davidom Petraeusom, znanim poveljnikom iz vojne v Iraku.

---

⁵⁶ Več o tem na (2013) *Poslovilni govor Hillary Clinton*, 31. 1. 2013, Washington, Council on Foreign Relations, <http://blogs.defensenews.com/intercepts/2013/02/photo-of-the-day-feb-1-2013-clintons-last-day/#more-4129>, datum ogleda 14. 11. 2013

⁵⁷ Raziskovalni novinar Michael Hastings je zatem umrl v tragični avtomobilski nesreči.

Hiter odziv predsednika Obame je bil razumljiv z vidika ohranjanja avtoritete in civilnega nadzora; pri tem je bilo znano, da se strategija pod poveljstvom Petraeusa ne bo spreminjala, saj je z enako doktrino izvajal vojno v Iraku. Bolj pa je bila zamenjava kočljiva v luči dobrih odnosov, ki jih je McChrystal uspel vzpostaviti z afganistanskim predsednikom Hamidom Karzaiem, pa tudi s pakistanskimi partnerji.

General Petraeus je sicer v Iraku uvedel strategijo »boja proti uporništvu« (COIN – Counterinsurgency Strategy),⁵⁸ ki sicer zahteva daljšo, kompaktnjšo in s tem dražjo vojaško prisotnost v Afganistanu. To vojaško strategijo, pri kateri je ključna podpora lokalnega prebivalstva za boj proti upornikom, je podpiral tudi McChrystal, a s strani podpredsednika Bidna, kot tudi npr. veleposlanika ZDA v Kabulu, Karla Eikenberryja, je bila sprejeta s kritikami. Dodatno so jo spremljale napovedi o novih možnih umikih vojakov iz Afganistana.

Kaj je torej v resnici pomenilo imenovanje novega generala v Afganistanu? Znano je dejstvo, da je Afganistan – »Obamov Irak«. V svojem zgodovinskem govoru v Kairu (4. junija 2009)⁵⁹ je Obama na prvo mesto postavil situacijo v Afganistanu. Tesno jo je povezal z gibanjem *Al Kaida* in z dogodki 9/11. Pri tem je Obama dejal, da z nikakršnim navdušenjem ne pošilja svojih čet v Afganistan, pač pa gre za nujo in zato išče koalicijo s 46 državami. Pri tem bo vztrajal, čeprav se zaveda, da samo vojaška moč nasilja ne bo rešila. Potrebna je npr. izgradnja šol, bolnišnic, cest, podjetij in vrnitev beguncev. Ne spominja to torej na znano doktrino COIN, v smislu tesnejšega sodelovanja s prebivalstvom? Pa tudi na mehko oz. pametno moč?

Obama je, skratka, zamenjal osebo, ne pa vsebine. A pri tem se poraja vprašanje o vsebini sami: čeprav gre pri obeh generalih za izjemno močni, strokovno vrhunski osebnosti, pa ni mogoče zaobiti dejstva, da je Irak predstavljal poraz za ZDA po eni strani (kar predstavlja lik Petraeusa), a po drugi strani je McChrystalu uspelo zagotoviti osnovne pogoje za učinkovitost strategije COIN, to je dobro sodelovanje z lokalno oz. regionalno skupnostjo. Če torej enako vsebino predstavljata dve značilni

---

⁵⁸ Več o strategiji COIN na (2013) *Counter Insurgency*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Counter-insurgency>, datum ogleda 14. 11. 2013

⁵⁹ Več o tem na (2013) *Govor Baracka Obame*, 4.6.2009, Kairo, http://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html?pagewanted=all&_r=0 datum ogleda 8. 5. 2013

osebnosti – katera je bolj primerna? A če bi se bilo potrebno poglobiti v samo vsebino – zakaj se ta zdi nezamenljiva?

Ameriška zunanja politika je tesno povezana z notranjo in v primeru Afganistana je Obama vložil relativno malo političnega kapitala, da bi vojno uspešno prodal ameriški javnosti. Je torej Obama želel pri odpoklicu McChrystala svojim državljanom in državljanom sporočiti, da v primeru Afganistana ne bo kazal nobene šibkosti? In vendar je odpoklic McChrystala v tistem času predstavljal določeno tveganje.⁶⁰

A če bi želel Obama primerno komunicirati z domačo javnostjo, bi se moral izogniti pastem, ki jih ponuja navidezna moč ali spremembe zaradi sprememb. Celotna komunikacija z mediji McChrystalu v tem smislu ni mogoče očitati nestrokovnosti. Novinarje je McChrystal vabil na posebne briefinge; strateško komuniciranje z javnostjo tako doma kot v Afganistanu in z zavezniki je bilo zato zelo pomemben del vojaško-civilne strategije. Kvalitete svojega generala v celoti se je tako zavedal sekretar za obrambo Gates, ki je skušal pri Obami izposlovati, da McChrystal ostane na položaju (Lander, 2010: 4).

Zastavljala so se vprašanja, kot npr. ali bo Obama novemu poveljniku Petraeusu dodelil več politične opore in osebne pozornosti, kot je to bilo v preteklih mesecih. Lahko bi npr. pomagal z namestitvijo civilne skupine in zamenjavo veleposlanika Eikenberryja (njegovi odnosi s Karzaiem so bili tako problematični, kot so bili z McChrystalom) z bivšim veleposlanikom ZDA v Iraku, Ryanom Crockerjem. A vendar bi v tem primeru Afganistan še bolj spominjal na Irak, ki je postal glavna tarča kritik v prejšnji ameriški politiki. Ustreznejša se bi v tem primeru morda zdela zamenjava posebnega predstavnika za Afganistan in Pakistan, Richarda Holbrooka, ki pa prav tako ni užival posebne naklonjenosti.

Dejstvo je, da sta se McChrystal in Petraeus strinjala v eni, evidentni zadevi: nerealnosti umika čet iz Afganistana v juliju 2011 (Whitlock, 2013). A pri Afganistanu gre še za eno, zelo pomembno razliko z Irakom: ameriške sovražnike v Afganistanu ne vodi zunanji terorizem. Zato bi pozicijo generala Petraeusa lahko opredelili kot resničen izziv – tako za njega samega, kot tudi za Obamovo politiko v

---

⁶⁰ Več o tem prim. (2010) *The McChrystal Mess*, Wall Street Journal, 24. junij 2010, str. 11.

celoti. Če vojna v Afganistanu ne bi potekala po načrtih, bi to odločilno vplivalo na Obamovo predsedovanje (Klein, 2010: 21–23).

Vojna v Afganistanu pa še zdaleč ni povezana z eno samo osebo. Za učinkovite rezultate vojne bi general McChrystal gotovo potreboval več časa, kot si želijo ZDA in evropske vlade. Pa naj bi bil general Petraeus kos temu izzivu?⁶¹

Tom Engelhardt (2010) je pisal o tem, kako so Busheve vojne postale Obamine vojne. Pri tem je med drugim spomnil, kako je sovjetski imperij propadel, ko se je državno-partijsko vodstvo, ki je zgubilo stik z realnostjo, začelo vse bolj zanašati na vojaško moč in prekomerno vlagati v vojaški aparat. Ta se je potem spustil v Afganistan in imperij je počasi shiral, država pa propadla. Se nekaj podobnega danes dogaja v ZDA? Vsekakor smo soočeni z dejstvom, da se je vojna v Afganistanu začela hraniti sama s sabo – to pa je zelo kritična situacija, ki odpoklic generala McChrystala zadeva zgolj posredno. Tudi strategijo COIN je v tem kontekstu možno razumeti na dva načina, kot pozitivno ali kot negativno (Mastnak, 2010: 20).

Vendar pa je v točno letu dni po samem odpoklicu generala McChrystala vendarle prišlo do znatnih premikov. 22. junija 2011 je Obama napovedal umik 10.000 ameriških vojaških enot iz Afganistana do konca leta 2011. Dodatnih 23.000 enot pa naj bi državo zapustilo do poletja 2012. Svoj umik so počasi napovedale tudi druge države članice Nata. 21. maja 2012 je bil vrh Nata v Chicagu. Sile ISAF (Natova vojaška sila v Afganistanu) naj bi do sredine leta 2013 predale poveljstvo afganistanskim silam in se osredotočile na izvajanje civilnih nalog.

Na tem mestu se vprašajmo, ali ni morda prav izraz »civilna moč«, ki ga je uporabila sekretarka Clintonova ob svojem odhodu, cilj na spremembo poudarka v Afganistanu, ki je bil za ameriško administracijo največji zunanjepolitični zalogaj? Poleg tega je bilo sklenjeno, da se bodo vse preostale sile Nata umaknile iz Afganistana do konca leta 2014.

Ali bi lahko odpoklic generala McChrystala torej razumeli tudi v kontekstu tega, da je bil – še preveč učinkovit? Preveč samovoljen, preveč – neuklonljiv? Ostajajo lise, ki so nekoliko skrivnostne.

---

⁶¹ Več o tem prim. (2010) *Afganistan: More than a one-man problem*, *Economist*, 24. 6. 2010, str. 29–32

A dejstvo je, da je nova politika do Afganistana, potem ko v državi ni bilo več generala McChrystala, sovpadala tako s politiko Hillary Clinton kot z ozadjem te politike, pametno močjo.

3.3 BRITANSKI FILMI KOT UMETNIŠKI PRIKAZ VLADANJA – IMPLICITNE VLOGE GORDONA BROWNA

Britanski filmski režiser Stephen Frears je v filmu *Kraljica*⁶² prikazal verodostojno podobo razmer v Veliki Britaniji. Za našo analizo in portret je zanimiv zlasti odnos bivšega britanskega premiera Tonyja Blaira do monarhije. Antirojalistične usmeritve nikoli ni delil s svojo soprogo Cherie; bil je prej zvesti slednik vzgoje, kot mu jo je posredovala mati. Sredinska (tretja) pot, ki so jo v praksi preizkusili britanski laburisti, v tem smislu morda ni toliko plod skupnega dela s teoretikom Giddensom,⁶³ pač pa potrjevanje vrednostnega vzorca, pridobljenega v času rane mladosti in odraščanja. Klasične socialistične ideje so bile amortizirane z zmanjšano vlogo države – ki ima v socializmu sicer velik pomen – na račun socialnega partnerstva med državo in civilno družbo, a tudi s konzervativno lojalnostjo do kraljice Elizabete II. Vsaj enkrat v življenju je imel Blair priložnost, da – ob 10. obletnici smrti princese Diane, do katere je gojil velike simpatije⁶⁴ – postane »monarh«. To se je zgodilo ob imenovanju Gordona Browna za predsednika laburistične stranke in nato za predsednika vlade.

Gordon Brown ni postal predsednik po »naravni poti«, pač pa je, skladno z britanskim pravnim sistemom, postal predsednik vlade zato, ker je postal predsednik

---

⁶² Gre za film *The Queen* angleškega režiserja Stephena Frearsa, ki je bil posnet v letu 2006. Glavna igralka Helen Mirren je za vlogo prejela nagrado oskar, Frears pa nagrado BAFTA (»britanski oskar«) za najboljši film leta. Plot je napisal scenarist Peter Morgan in temelji na resničnih dogodkih ob smrti princese Diane. Kot tak je film kirurško natančen psihološki portret kraljice in članov kraljevske družine ter detekcija stanja v sodobnem angleškem političnem sistemu.

⁶³ Anthony Giddens (rojen l. 1938) je vodilni britanski sociolog in eno najpomembnejših imen v sodobni sociologiji. V političnem smislu je pomembna njegova iznajdba t. i. tretje poti, kratko označene kot napredne sredinsko-leve orientacije.

⁶⁴ Blair je znan tudi po svoji izjavi ob tragični smrti princese Diane, ko jo je označil za »princeso ljudskih src«. Ministrski predsednik je postal v istem tednu, kot je umrla Lady Di. Zelo se je zavzel – po prigovarjanju svojega glavnega predstavnika za stike z javnostjo, Alistaira Campbella – da kraljica Elizabeta II. potrdi primerne pogrebne slovesnosti in spomin na umrlo princeso, kljub temu da je bila tedaj že bivša soproga prestolonaslednika.

najmočnejše stranke. Pri tem je šlo pravzaprav za poravnavo starega dolga, saj sta bila Blair in Brown dolgoletna soborca z začetka devetdesetih let 20. stoletja in sta skupaj pripravljala reformo laburistov. Po nenadni smrti takratnega vodje laburistov, Johna Smitha (1994), je Brown s posebnim dogovorom predal prednost Blairu (na vlado je prišel leta 1997), s predpostavko, da bo Blair po prvem mandatu na oblasti predal vladavino Brownu.⁶⁵ Ta čas se je sicer podaljšal, zato pa sta oba s toliko večjo strastjo kasneje lahko ohladila svoje velike politične ambicije. Brown je postal premier, Blair »monarh«.

Prevzem oblasti s strani Browna, ki bi ga lahko poimenovali tudi z oznako "kronanje", torej prikazuje zapleteno razmerje Blair – Brown in razmere v laburistični stranki, predvsem medsebojno soodvisnost obeh vrhunskih politikov, njuno rivalstvo ter dogovore (Rawnsley, 2000).⁶⁶

7. septembra 2006 je Blair objavil namero, da bo odstopil z mesta predsednika vlade Velike Britanije. 24. junija 2007 je sledil izredni kongres laburistov v Manchesteru. Brown praktično ni imel protikandidatov. 27. junija je Blair zadnjič nastopil v parlamentu in v emocionalnem vzdušju potrdil svojo namero odstopa z oblasti. Še isti dan je Brown zaprisegel v Buckinghamski palači in se odpeljal na *Downing 10*. V kratkem govoru se je predstavil britanskemu narodu kot novi predsednik vlade. Pred tem (7. junija) je Brown že imenoval najožje sodelavce v vladi.

Brown je oblast v stranki in vladi prevzel s pravim »pastoralnim zanosom«. Uporabil je besedne konfiguracije, kot npr.: »stranki je treba vrniti dušo«, »svoj položaj sem prevzel s ponižnostjo in navdušenjem«, »pripravljen sem služiti britanskemu narodu in naredil bom vse, kar je v moji moči«. Po drugi strani pa z veliko ambicioznimi napovedmi, ki označujejo olajšanje po dolgoletnem koprnenju po oblasti, npr.

---

⁶⁵ Dogovor med Blairom in Brownom naj bi bil sprejet v znani restavraciji *Granita* v Islingtonu v Londonu. Brown je ocenil, da bo popularni Blair bolj zmožen popeljati stranko do volilne zmage, vendar je bila pomanjkljivost dogovora v tem, da ni vseboval časovnih determinant. Tudi ni znano, če je bil zapisan. Dogovor je služil za plot režiserju Stephenu Frearsu, ki je leta 2003 posnel televizijsko dramo »The Deal«, za katero je prejel nagrado BAFTA. V vlogi Tonyja Blaira je igral mladi Michael Sheen, ki ga je kasneje tudi uprizoril v Kraljici.

⁶⁶ Avtor opisuje razmerja v laburistični stranki v začetku 90. let, predvsem pa odnos med Blairom in Brownom.

»ustvaril bom vlado vseh britanskih talentov«, »Velika Britanija bo globalna zgodba o uspehu«.

»Rdeči Gord«, kot so Browna popularno poimenovali Britanci, je bil rojen leta 1951 v Glasgowu na Škotskem. To je vse prej kot nepomemben podatek.

Na Škotskem, ki je stoletja sanjala in fizično krvavela za neodvisnost,⁶⁷ se je končno uresničila želja – ne le po avtonomni škotski upravi – pač pa možnosti za samostojnost, s prihodom Škotske nacionalne stranke (SNP) z vodjo Alexom Salmondom na oblast (16. maj 2007). SNP dosledno zagovarja neodvisnost Škotske od Velike Britanije.

Med zanimivimi osebnostmi v vladi "vseh talentov" Gordona Browna je gotovo izstopala osebnost Škota Alistaira Darlinga. Brown je njegov tesen prijatelj in politični mentor. Brown je Darlinga v svoji novi vladi imenoval za finančnega ministra. Neke vrste "škotski" značaj Brownove vladavine je, v časih velike gospodarske krize, vse prej kot zanemarljiv podatek.

Lahko bi ocenili, da Škoti (glede na predsodke in stereotipe) niso skopuški, pač pa so se zaradi posebnih naravnih in zgodovinskih pogojev izurili v ekonomski racionalnosti. Ni naključje, da je bil veliki pionir ekonomije v 18. stoletju prav Škot Adam Smith. Browna se bo zato morda bolj kot po uspehih na čelu vlade mogoče spominjati – po strokovnem pristopu do vprašanj finančne narave.

Nemogoče je torej, da se v primeru Browna ne bi izognili vplivom njegove osebnosti na politično in posledično ekonomsko misel. Sežemo lahko celo do korenin Brownove vzgoje – Brown je namreč sin protestantskega pastorja in kot tak je vedno tesno povezoval laburizem z moralnostjo, visokimi etičnimi načeli. To je vsekakor zanimiva kombinacija, pri kateri lahko ugotovimo, da je Brownov vidik etičnosti v ekonomiji / financah pravzaprav označevalec mehke moči (vrednot).

Ne torej zgolj mehka moč in politika, pač pa več kot to – mehka moč in ekonomija. Ekonomija, ki se v elementih mehke moči povezuje z etiko – je bistveno sporočilo

---

⁶⁷ Osebnost škotskega borca in mučenika za osvoboditev izpod britanske krone, Williama Wallacea, ki je bila popularno upodobljena v filmu *Brave Heart* (posnetemu leta 1995, v režiji Mela Gibsona), je le ena izmed številnih.

Brownove paradigme, ki bo morda v prihodnje postala še kako aktualna (Brown, 2010). Tržišča namreč potrebujejo moralo, je bila ena izmed osnovnih premis Gordona Browna. Krize še nekaj časa ne bo konec in v prihodnje se bo glavna politična bitka bila za delovna mesta in za pravičnost. To bo pomembnejše kot strankarski boji. Pri tem se bo treba obrniti od izolacionizma in protekcijonizma h globalnemu sodelovanju – v tem je vera za našo prihodnost. Brown nadalje pravi, da bi potrebovali celo ustavo za nadzor nad globalnimi financami. Brownova ideja za »New Deal« pa se razširja tudi na idejo globalne oskrbe in rasti. Pri tem opozarja, da se je za etično ekonomijo zavzemal že njegov veliki vzornik Adam Smith. V tem smislu bo potrebna nova vrsta politične ekonomije, ki bo združevala tako »dobro ekonomijo« kot »dobro družbo« (*ibid.*, 235–242).

Anglo-saksonska vladavina in usmeritev, ki je v povezovanju z ZDA presegla lastne meje ter postala trend visoko liberalistično naravnane sodobne družbe (v ekstremnih elementih tržnega kapitalizma) in ki jo je kot tako pomagala uvesti britanska političarka Margaret Thatcher (1929–2013), torej v vsakem smislu poka po šivih.⁶⁸ Svet se spreminja ne samo zaradi krize, pač pa tudi zato, ker kriza spreminja njegovo etično srž. Če je bila v osemdesetih letih prejšnjega stoletja ideja o radikalni neenakosti državljanov legitimna in celo povečana v politično prakso z dolgoročnimi posledicami, pa je danes to postavljeno pod velik vprašaj, ki se razteza celo do zahtev po spremembi obstoječih razmer, v smislu nove pravičnosti in etičnosti.

Stojimo torej na točki obrata, ko se bodo vrednote na novo ocenjevale; ko bo mehka moč (v tem primeru etični temelj) tako pomembna, da bo vplivala na odločitve, povezane s politiko kot tako (v mislih imamo seveda prehod na polje političnih vrednot). Filmska umetnost, ki smo jo prikazali v poglavju, pa je tisti element mehke moči, ki sodi na področje kulture in neposredno vpliva na privlačnost (»gledljivost«) britanske politike.

---

⁶⁸ Življenje in delo Margaret Thatcher je prikazano v filmu *The Iron Lady* (2011), režiserke Phyllide Lloyd, z Meryl Streep v glavni vlogi (s katero si je med drugim prislužila oskarja). Film, ki prikazuje življenje in delo "železne dame", pa je kot tak bolj spomenik pretekli situaciji, bolj fosilni ostanek in ne vizionarska napoved bodočega družbenega razvoja.

3.4 JUG EVROPE – VPLIVI ZGODOVINE

3.4.1 ZAPATERO IN ŠPANSKA DRŽAVLJANSKA VOJNA

Obnovimo zgodovinska dejstva. Španska novejša zgodovina je v temelju opredeljena z državljansko vojno med letoma 1936 in 1939 ter njenimi posledicami. Španska državljanska vojna je terjala okoli 350.000 žrtev. Vojna se je začela z vojaškim udarom generala Francisca Franca, ki je vodil t. i. fronto nacionalistov. Ti so se zavzemali za centralizem, konservativne vrednote, katolištvo in monarhijo. Podpirali so jih zlasti takratni fašistična Italija in nacistična Nemčija, sosednja Portugalska in irski katoliški prostovoljci. Na drugi strani so se borili t. i. republikanci, ki so zavzemali politični spekter od sredinsko usmerjenih liberalnih strank do revolucionarnih anarhistov in komunistov. Podpirala jih je takratna komunistična Sovjetska zveza, Mehika, komunistična internacionala z mednarodnimi prostovoljci, kot tudi ameriški prostovoljci in brigade Abrahama Lincolna. Tudi nekatere španske, a nekastiljsko govoreče, dežele (Baskija, Katalonija) so bile na republikanski strani. Vojna se je zaključila s Francovo zmago, kateri je sledila diktatura do leta 1975 (Francova smrt). V času druge svetovne vojne je Španija ostala nevtralna. Po vojni je mednarodna skupnost priznala Španijo, kljub izrazito represivnemu sistemu (npr. nasilna policijska kontrola, cenzura, prepoved javne uporabe nekastiljskih jezikov iberškega polotoka, prepoved civilnih porok, homoseksualnost kot kriminalno dejanje in osebno podpisovanje številnih smrtnih kazni s strani Franca).

Družinsko poreklo Joséja Luisa Rodrígueza Zapatera je močno vplivalo na njegovo politično kariero. Zapaterov ded Lozano je bil prostozidar in poveljnik republikanske vojske, ki ga je ubila Francova armada. V svoji oporoki je med drugim zapisal, naj družina v prihodnosti opere njegovo ime. Zapatero in družina so bili pripadniki komunistične stranke, ki je bila edina organizirana stranka v času Francove vladavine. Kasneje (leta 1979) se je Zapatero pridružil PSOE (Socialistična delavska stranka), saj je menil, da bo ta najbolj učinkovita.

Španska državljanska vojna, v relaciji do Zapaterove »dediščine«, je v Španiji dejansko vplivala na obračun s preteklostjo – na sprejem Zakona o zgodovinskem spominu (Zapaterova osebna iniciativa) in na razglasitev leta 2006 za leto »zgodovinskega spomina«. Oboje je spodbudila PSOE z nekaj manjšimi strankami,

nasprotovala pa ji je opozicijska ljudska stranka (PP), naslednica nekdanje Francove Falange. Zakon je izrecno obsodil Francov režim, razglasil nezakonitost takratnih sodišč, razveljavil vse preostale predpise diktature in rehabilitiral žrtve državljanske vojne ter diktature, med drugim tudi z denarno odškodnino. Dejstvo je, da še danes v Španiji niso razkrita vsa množična grobišča, kot tudi ne odpravljeni simboli Francove dobe. Zakon je povzel tudi poročilo Sveta Evrope iz leta 2006, kjer so navedene »hude kršitve človekovih pravic, zagrešene v Španiji med leti 1939 in 1975« (Alvaro, 2013).

Neke vrste odgovor katoliško-konservativnega tabora je bila beatifikacija žrtev španske državljanske vojne, ki je potekala v Vatikanu oktobra 2007 – šlo je za najštevilčnejšo tovrstno beatifikacijo doslej, saj se nanaša na 498 žrtev – mučnikov, ki so umrli zaradi nasilja republikancev nad duhovščino in katoličani.⁶⁹

Vendar pa tudi Zakon o zgodovinskem spominu obsoja poboje duhovnikov in nun s strani republikancev v letih 1936–1939 (Crafword, 2007). Poleg tega je večina Špancev podprla sprejem zakona; s tem se je prekinila španska tranzicija v demokracijo, ki je vključevala t. i. »pakt tišine« med političnimi strankami, nanašajoč se na ignoriranje španske državljanske vojne in njenih posledic. Španci imajo danes večinsko mnenje, da žrtve potrebujejo minimalni civilizacijski imperativ – dostojen pokop.⁷⁰

Zapatero je prišel nepričakovano na oblast tri dni po največjem terorističnem napadu v španski zgodovini (191 mrtvih, 1700 ranjenih), ki je bil 11. marca 2004 v Madridu. Vzrok za poraz njegovega predhodnika José Maria Aznarja (PP) tiči v dejstvu, da je Aznar za teroristični napad obtožil baskovsko teroristično organizacijo ETA, v resnici pa ga je zakrivila islamistična maroška skupina GICM. Še bolj neposredno pa

---

⁶⁹ Več o tem na (2013) *Spanish Martyrs*, http://en.wikipedia.org/wiki/498_Spanish_Martyrs, datum ogleda 5. 5. 2013

⁷⁰ Izjemno dober opis povojne Španije podaja npr. dopisnik londonskega *Guardiana* iz Madrida, Giles Tremlett, v knjigi *Ghosts of Spain*, kjer ugotavlja, da ostaja Španija ena redkih držav, ki ni opravila z »duhovi preteklosti« (za razliko npr. s Čilom, Južno Afriko, Argentino in drugimi). Več o tem prim. Tremlett (2006) *Ghosts of Spain: Travels through Spain and its Past*, New York: Walker and Company.

je dejstvo Aznarjevega volilnega poraza povezano z tem, da je Aznar podpiral Bushevo politiko in vojaški napad na Irak (ter Afganistan).⁷¹

Zapatero je uresničil predvolilne obljube in takoj po izvolitvi odpoklical 1.300 španskih vojaških čet iz Iraka. To je povzročilo kritike opozicije (tudi v Evropi), ki je argumentirala, da je Zapatero s svojo potezo dal zeleno luč teroristom (»terorizem se spleča«) (Graff, 2013). Seveda pa je bilo tovrstno Zapaterovo politiko mogoče razumeti tudi v okvirih njegove naklonjenosti proevropski zunanjepolitični strategiji, za razliko od Aznarjeve transatlantske. Kakorkoli, dva meseca po nacionalni volilni zmagi PSOE je stranka ponovno zmagala, tokrat na volitvah v Evropski parlament. Socialist iz Katalonije, Josep Borell, pa je postal predsednik Evropskega parlamenta.⁷²

Malce manj radikalen je bil Zapaterov odnos do baskovske separatistične in teroristične organizacije ETA. Zgodovinsko je PSOE bolj naklonjena visoki stopnji avtonomije Baskije kot PP (kar je tudi vzrok za kritike). Aznar je v času svoje vladavine celo prepovedal delovanje Herri Batasune, političnega krila ETE.⁷³

V Baskiji, kjer so na oblasti nacionalistične stranke, pa je bil konec leta 2004, torej že pod Zapaterom, sprejet t. i. načrt *Ibarretxe* (po voditelju ene izmed baskovskih koalicijskih strank), ki predvideva referendum za status svobodne pridružitve Baskije s Španijo (s tem načrtom med Španijo in Baskijo ostaja le malo skupnih pristojnosti; zahteva poglobitev samouprave na večini področij, med drugim tudi baskovsko državljanstvo). Načrt *Ibarretxe* je bil kasneje umaknjen, a vseeno je bil napovedan referendum za leto 2008.

Zapatero je konec junija 2006 napovedal, da bo vlada začela mirovna pogajanja z ETO. Ta je namreč 22. marca 2006 objavila trajno prekinitev ognja (v povezavi z

---

⁷¹ Več o tem na (2013) *Madrid train bombings*,

http://en.wikipedia.org/wiki/2004_Madrid_train_bombings, datum ogleda 15. 11. 2013

⁷² Dodajamo, da so ZDA nekaj časa Španijo simbolno ignorirale (npr. neudeležba ameriških čet na tradicionalni španski vojaški paradi ob nacionalnem prazniku; George Bush ni sprejel Zapaterovega klica, ko mu je le-ta čestital ob izvolitvi. Situacija se je malo izboljšala ob obisku državne sekretarke ZDA Condoleeze Rice, junija 2007).

⁷³ Ta prepoved je zanimiva zaradi dejstva, da gre za prvo ilegalizacijo neke stranke v EU.

obtožbami na račun ETE, češ da je zakrivila veliki teroristični napad v letu 2004).⁷⁴ Pred tem je opozicijski voditelj Mariano Rajoy napovedal prekinitev vseh stikov z vlado zaradi popuščanja ETI. Vendar pa je ETA z eksplozijo bombe v parkirni hiši na madridskem letališču Barajas 30. decembra 2006 končala »trajen« mirovni proces. Uradno je ETA oznanila konec premirja 6. junija 2007 in za glavnega krivca označila prav Zapatera in ga poimenovala celo »fašista«, saj naj bi na zaustavitev oboroženih akcij odgovoril s pregoni, aretacijami in mučenji.⁷⁵ V avgustu 2007 je ETA izvedla prvi napad po uradni prekinitvi premirja – bombni napad na kasarno orožnikov v kraju Durango v Baskiji, v septembru napovedala nadaljevanje nasilja in ga v oktobru ponovno realizirala ob eksploziji avtomobila – bombe v Bilbao. Vrstili so se tudi napadi na simbole španske monarhije (zažiganje slik) in demonstracije. Zapatero je konec oktobra, med pogajanjmi z *Ibarretxejem*, ponovno opozoril na nesprejemljivost referendumu.

Situacija je bila drugačna v drugi »separatistični« deželi, gospodarsko najmočnejši Kataloniji, kjer je bil v juniju 2006 brez večjih problemov, a po dolgotrajnem procesu, na referendumu potrjen novi katalonski statut, ki zagotavlja večjo politično in finančno avtonomijo.⁷⁶

Slednje označujejo za Zapaterovo zmago, a nedokončan mirovni proces z Baski – za poraz. Seveda pa ostaja veliko vprašanje, če je res tako. Španskim socialistom je zrasel volilni rating in nekatere ocene⁷⁷ so to povezovala z dejstvom, da ga protiteroristično usmerjene množice, kot tudi opozicija, ne morejo več obtoževati, da popušča teroristom. Zapatero se je vsekakor zavedal, da ga je terorizem postavil na oblast, lahko pa bi ga tudi odstavil.

---

⁷⁴ Več o tem na (2013) *Tekst deklaracije ETA o prekinitvi ognja*, 22. 3. 2006, <http://gara.naiz.info/idatzia/20060323/art156940.php>, datum ogleda 15. 11. 2013

⁷⁵ Omenimo, da si je Zapatero, kljub Etini prekinitvi premirja, prizadeval za dialog, na kar kaže njegova odločitev pomladi 2007, da naj ima eden največjih teroristov, Inaki de Juana Chaos, zaradi dolgotrajne gladovne stavke, možnost prestajanja kazni v hišnem priporu.

⁷⁶ Več o tem na (2013) *Tekst preambule statuta o avtonomiji Katalonije iz leta 2006*, <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/preambul.htm>, datum ogleda 15. 11. 2013

⁷⁷ Več o tem prim. (2007) *Terrorism in Spain: A Winning Streak for Zapatero*, Economist, 8540, str. 36.

Zapatera⁷⁸ so sicer ljubkovalno klicali »Sosoman« (za razliko od »Supermana«) ali *Bambi* – saj je na videz mehak in priljuden. Tudi sam je izjavil, da »ne želi biti veliki voditelj, pač pa dober demokrat« in da se zavzema za »državljski socializem« (Graff, *ibid.*). To so že na prvi pogled potrjevale nekatere njegove »antimačistične« poteze, kot npr. izenačenje števila žensk in moških v vladi, prizadevanje za spremembo ustave, ki bi med drugim omogočala, da španski prestol zavzamejo ženske, boj proti zlorabljanju žensk s strani njihovih partnerjev, predvsem pa legalizacija istospolnih porok v juliju 2005, vključno s pravico do posvojitve otrok.

Na tej točki lahko pomislimo, da je Zapatero nadaljeval z zavezo opravičenja žrtev španske državljanske vojne, vendar v širšem, etičnem kontekstu. Ta se posredno nanaša na velikega umetnika, šele po Francovi smrti dokončno rehabilitiranega in mednarodno slavnega pesnika, Federica Garcío Lorco. Znano je njegovo osebno trpljenje zaradi homoseksualne usmerjenosti.⁷⁹ To se je stopnjevalo ob nastopu državljanske vojne in vojaških pokolih – bil je izrazito proti nazadnjaškemu Francu – tako da lahko njegovo odhod v Granado, kjer so ga v letu 1936 ubili pripadniki Falange, razumemo kot neke vrste samomor.

Drugi notranjepolitični poudarki Zapaterove vlade so se nanašali na: gospodarsko rast, povečanje števila delovnih mest (z zmanjšanjem stroškov dela in večjo produktivnostjo), legalno in organizirano migracijo, vlaganje v znanost in raziskave, reformo šolstva in nadaljnje pospeševanje turizma, kot tudi ribištva.

Po zaključku neformalnega vrha EU v Lizboni 19. oktobra 2007⁸⁰ je Zapatero izrazil zadovoljstvo in ocenil, da je Španija zmagovalka srečanja, saj je z reformno pogodbo

---

⁷⁸ Njegov priimek v prevodu sicer pomeni čevljar.

⁷⁹ V tem smislu je povezan z drugim velikanom španske umetnosti 20. stoletja, slikarjem Salvadorjem Dalíjem, s katerim naj bi imel afero, na podlagi katere je nastal film Andaluzijski pes (1929) v režiji Luisa Buñuela. Preobčutljivi Lorca je film obeh surrealističnih umetnikov razumel kot napad nanj. Kako drugačna je atmosfera v Španiji danes, lahko vidimo ob ogledu filmov enega največjih sodobnih režiserjev, kulturnega Španca Pedra Almodovarja. Almodovar je javno deklariran homoseksualec in v svojih filmih radikalno podira tolerančne meje v prid istospolne usmerjenosti, kot npr. pri filmu Vse o moji mami (1999, nagrajenim z oskarjem in številnimi drugimi najvišjimi filmskimi nagradami).

⁸⁰ Voditelji članic EU so na neformalnem srečanju v Lizboni dosegli dogovor o novi evropski pogodbi.

dobila največ od vseh držav članic, kar štiri dodatne sedeže v Evropskem parlamentu.

To je bil vsekakor uspeh španske proevropsko usmerjene zunanje politike;⁸¹ ki je med druge prioritete uvrščala odnose z Afriko (pomen, ki ga je dala vrhu EU-Afrika med 8. in 9. decembrom 2007 v Lizboni).⁸² Španija je podpirala sprejem novih članic, tudi Turčije (ni pa bila naklonjena avtonomiji Kosova, v povezavi z znanimi problemi z Baskijo). Skupaj s Turčijo (pobuda Zapatera in turškega premiera Recep T. Erdogana) je oblikovala t. i. Zavezništvo civilizacij,⁸³ ki ima namen iskati skupne vrednote in medkulturni dialog med evropskim in islamskim svetom. V tem kontekstu je tudi podprla Sredozemsko unijo (pobuda Sarkozyja), vendar je dodala, da slednja ne sme biti alternativa turškemu članstvu v EU. Ob tem ni mogoče pozabiti, da je prav Španija pobudnica Barcelonskega procesa.⁸⁴

Tudi ob koncu svojega mandata Zapatero nikoli ni obžaloval odločitve, da je odločil o umiku španskih enot iz Iraka, saj je iraško vojno imenoval »ilegalno« in s tem podprl novo smer v španski in evropski levi politiki. Zapaterova politična filozofija, ki jo je poimenoval »državljski socializem«, ima v mednarodnih odnosih celo elemente pacifizma. Prednost daje pogajanjem in kompromisu, pred konfrontacijo. Njegovo stališče do vojne z arabskim svetom in njegova pogajanja s separatisti pa sta gotovo najbolj izraziti praktični posledici sledenja ideji o mehki moči. A njegova

---

⁸¹ Španija je do sedaj trikrat predsedovala EU, članstvo ji je prineslo izjemni gospodarski in družbeni razvoj, kar je povezano z učinkovitimi naložbami evropskih sredstev. Je integrirana v poglobljeno sodelovanje na področju EMU in v Schengenu, poleg tega gosti tri sedeže agencij EU.

⁸² Več o tem na (2013) *Dokumenti in viri o skupni strategiji EU-Afrika*, <http://europafrica.net/2007/05/20/lisbon-summit/>, datum ogleda 21. 11. 2013

⁸³ Zavezništvo civilizacij je bilo ustanovljeno na pobudo španske in turške vlade septembra 2004. Cilj je, da se opozori na nujnost dialoga med zahodnim in muslimanskim svetom in prepreči razlike, ki bi lahko vplivale na svetovni mir. 14. julija 2005 je pobudo potrdil generalni sekretar OZN Kofi Annan. Oblikovana je bila t. i. "skupina prijateljev" Zavezništva civilizacij, ki se ji je pridružila tudi Slovenija.

⁸⁴ EU je v devetdesetih letih pripravila t. i. »Novo mediteransko politiko«, ki je bila izoblikovana na barcelonski konferenci (27.–28. novembra 1995). S tem se je začel t. i. barcelonski proces oz. evro-mediteransko partnerstvo (*Euromed*). Osnovni cilj *Euromeda* je zagotavljanje trajne stabilnosti na območju Sredozemlja. V barcelonskem procesu sodelujejo vse članice EU, Turčija, Alžirija, Maroko, Tunizija, Egipt, Sirija, Izrael, Jordanija, Libanon in Palestinska oblast ter od začetka novembra 2007 tudi Albanija in Mavretanija. Evro-mediteransko partnerstvo je tudi edina oblika sodelovanja (poleg OZN), kjer za isto mizo sedijo Izraelci in Palestinci.

liberalnost je v Španiji požela tudi kritike – predvsem v smislu tega, da španska družba še ni zrela za tako velike korake (McLean, 2013).

Zapatera lahko v nekem smislu označimo za evropskega nosilca vrednot mehke moči. Če bi jih označili v relaciji do kulture (v širšem pomenu), bi te vrednote zajemale tradicijo in zgodovino; v zunanji politiki pa bi bilo možno prepoznati odtenke pacifizma.

3.4.2 MODERNIZIRANI SOCRATES V ČASU SPREJEMANJA LIZBONSKE POGODBE

»Za Sokrata je bilo pomembno, da je našel trdno podlago za človeško spoznanje. Misli je, da jo je našel v človeškem razumu.«

(Jostein Gaarder, Zofijin svet)

Uradne portugalske prioritete predsedovanja (1. julij–31. december 2007) so bile: prihodnost Evropske unije, Lizbonska strategija, krepitev Evrope kot prostora svobode, varnosti in pravičnosti ter Evropa in svet (zunanje zadeve).⁸⁵

V praktičnem smislu je to pomenilo, da je bila največja pozornost namenjena dogovoru o novi pogodbi EU in s tem povezani medvladni konferenci, ki se je začela 23. julija 2007. Na zasedanju Evropskega Sveta 19. oktobra 2007 naj bi bilo besedilo pogodbe sprejeto.⁸⁶

V zvezi z Lizbonsko strategijo je bila omenjena vloga EU kot globalnega partnerja, s poudarkom na podpori Paktu rasti in stabilnosti.⁸⁷ Organizirani sta bili dve ministrski

---

⁸⁵ Več o tem na (2013) *José Sócrates: Močnejša Evropa za boljši svet*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20070705STO08864+0+DOC+PDF+V0//SL&language=SL>, datum ogleda 5. 5. 2013

⁸⁶ Sócrates se je tu soočal s kritiko opozicije, saj je spočetka obljubljal referendum o pogodbi tudi na Portugalskem. Omenimo, da se je v podporo ambiciji, da pride do podpisa pogodbe prav v Lizboni (»Lizbonska pogodba«), vključil tudi predsednik Republike Portugalske Cavaco Silva in pri tem lobiral pri predsedniku Evropske komisije Joséju Barrosu ter predsedniku Evropskega parlamenta Hans-Gertu Pötteringu.

⁸⁷ Sprejet v letu 1997, države članice EU obvezuje k vzdržni proračunski politiki in preprečevanju prevelikega javnega zadolževanja. To je bila ves čas portugalska šibka točka (npr. stagnacija gospodarstva, nizka produktivnost, nekonkurenčnost in proračunski deficit).

srečanju, na ravni ministrov za konkurenčnost in za delo. Zaposlovanje je bilo več kot pomembna tema. Energetski izzivi oz. okoljske spremembe so bili stalnica; omeniti pa velja še vlogo dobrih odnosov z ZDA, Norveško, Rusko federacijo (srečanje José Sócrates – Vladimir Putin maja 2007) in OPEC, ki jih je izpostavila Portugalska. Pomembna je bila tudi pomorska politika. Boj proti ilegalnim migracijam je bil najpomembnejši vidik tretje portugalske prioritete. V zvezi z zunanjimi odnosi pa je bilo veliko energije usmerjene v vrh EU-Afrika (odnosi z Afriko kot prioriteta zunanje politike),⁸⁸ kot tudi v vrh EU-Brazilija (v okviru tradicionalno dobrih odnosov je bil izveden v začetku julija 2007, bil je prvi vrh EU-Brazilija).⁸⁹ Države, ki jim je Portugalska v zunanjih odnosih namenila največ pozornosti, so bile med drugim predvsem države mediteranskega prostora in Kitajska, Indija ter Ukrajina.

V okviru 18-mesečnega programa predsedovanja Nemčije, Portugalske in Slovenije je bila v začetku izpostavljena skupna prioriteta Slovenije in Portugalske, ki se je nanašala na širitev schengenskega območja in pri tem je šla zahvala Slovenije podpori, ki jo je v zvezi s pristopom novih držav Zahodnega Balkana v EU izrazila Portugalska.⁹⁰ Portugalska je posebno razpravo namenila tudi promociji portugalskega gospodarstva v času predsedovanja in izpostavila vodilni podjetji v svetovnem merilu (*Amorim* – proizvodnja plute, *Galp Energia* – vetrna energija). Zanimiv je nemški komentar (Hartman, 2013) v zvezi s prednostmi malih držav pri predsedovanju, ki naj bi bilo v njihovi »nevtralnosti« – distanci od velikih in usodnih evropskih tem, pri katerih so velike države zvezane z nesvobodo lastnega interesa.

Portugalska je bila prva država, ki je bila soočena z grožnjo Evropske komisije s sankcijami zaradi teh problemov.

⁸⁸ *Dokumenti in viri o skupni strategiji EU-Afrika (ibid.)*. Dilema, ki se je nanašala na vrh, je bila povezana z udeležbo predsednika Zimbabveja, Roberta Mugabeja, in izjavo britanskega predsednika vlade Gordona Browna, da se vrha ne bo udeležil, če bo na njem prisoten Mugabe. Temu mnenju se je pridružil tudi zambijski predsednik Lewy Mwanawasa in pozval druge afriške države, naj ravnajo enako.

⁸⁹ Več o tem na (2013) *Skupna izjava vrha EU-Brazilija*, 4. 4. 2007, Lizbona, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/95167.pdf, datum ogleda 15. 11. 2013

⁹⁰ Omeniti velja tudi neformalno srečanje predsednika Evropske komisije Joséja Barrosa s predsedniki vlad ZRN, Portugalske in Slovenije ter s predsednikom Evropskega parlamenta, ki je potekalo v maju 2007 v Sintri na Portugalskem; osrednja tema je bila ustavna pogodba.

V nadaljevanju bomo predstavili portugalskega predsednika vlade, Joséja Socratesa, v razmerju do predsedovanja, kot tudi njegove notranje politične in druge splošne usmeritve.

Rojen v letu 1957, je portugalski politik José Socrates svoje otroštvo in mladost preživel v liberalnem in intelektualnem ozračju. Kot otrok ločenih staršev je živel pri očetu arhitektu v mestu Covilhã. Po izobrazbi je inženir gradbeništva, svojo končno potrdilo o izobrazbi je pridobil na *Universidade Independente* – privatni univerzi v Lizboni, kar je v letu 2007 sprožilo ostre javne polemike o njeni verodostojnosti (ki pa jih je uspešno prestal).

Sócrates je član socialistične stranke od leta 1981. V začetku devetdesetih let je v stranki deloval na področju stikov z javnostjo, leta 1995 pa je postal državni sekretar za okolje v vladi Antónia Guterresa. Dve leti kasneje je postal minister za mladino in šport. V tem času je bil glavni organizator nogometnega prvenstva EURO 2004. Minister za okolje je postal v drugi Gutteresovi vladi, leta 1999. V letu 2004 je postal vodja stranke, naslednje leto pa je stranka zmagala na volitvah in dobila absolutno večino v parlamentu, oblikovana je bila (po Sócratesovih besedah) »majhna in učinkovita, strokovna vlada«.

Po volitvah v letu 2009 je bil Socrates drugič izvoljen za predsednika vlade.

Sócratesa so opisovali kot enega najprivlačnejših evropskih politikov z ljubkovalno oznako »Armani politik«. Znan je bil namreč po svojem odličnem oblačenju in po obveznih jutranjih ritualih *jogginga*. Čeprav so mu nekateri očitali, da je avtoritaren in nepopustljiv, je sam sebe označeval za »sramežljivega in skromnega«.⁹¹

Kritiki navajajo, da je bil preveč oddaljen od socialističnega izročila, saj je bil usmerjen zelo pro-tržno in reformno. Po drugi strani pa je bil Socrates znan kot oster zagovornik legalizacije splava, torej se je nagnil v smer liberalnih vrednot.⁹²

---

⁹¹ Več o tem na (2013) *Socrates, Portugal's centrist, telegenic PM, takes EU helm*, http://archive.macaudailytimes.com.mo/index.php?option=com_content&view=article&id=1072:-socrates-portugals-centrist-telegenic-pm-takes-eu-helm&catid=20:world-news&Itemid=5, datum ogleda 5. 5. 2013

⁹² Sócratesu je uspelo doseči legalizacijo splava brez predhodnega referendumu. S tem je Portugalska odstopila od skupine redkih evropskih držav, v katerih splav ni legaliziran (to so še Malta, Irska in Poljska). Pretežno katoliško usmerjena Portugalska – kjer pa je velik

Ob zaprisegi nove vlade v letu 2005 je Sócrates predstavil naslednje poudarke: nov zagon gospodarstva in zaposlovanja, odpravljanje revščine in socialna enakost, reforma javnih služb (debirokratizacija državne uprave – »program *Simplex*«), t. i. »tehnološki načrt« (prednost inovacijam in znanju), liberalizacija farmacevtskih proizvodov, liberalizacija trga z zemeljskim plinom in električno energijo, podpora podjetništvu, izgradnja infrastrukture (novo letališče v Lizboni). Na področju izobraževanja se je Sócrates zavzemal za reforme v smeri boljših kvalifikacij in poklicnega izobraževanja, večje finančne podpore študentom, sistematične evalvacije izobraževanja in celo zaprtja nekaterih privatnih izobraževalnih institucij.

Zunanjepolitične prioritete so se nanašale na: spoštovanje mednarodnega prava in krepitev vloge OZN, portugalsko delovanje v EU, transatlantske odnose (ZDA, Nato), dobre odnose s portugalsko skupnostjo po svetu (ter z Latinsko Ameriko). Imenovanje zunanjega ministra Freitaso do Amarala je ob nastopu vlade poželo kritike, saj je slednji izhajal iz vrst krščansko-demokratske stranke (bil je celo njen ustanovitelj). Do Amarala je kasneje zamenjal novi minister za zunanje zadeve, Luis Amado.

Na splošno je mogoče ugotoviti, da se Sócratesova vlada v svojih načelih ni bistveno razlikovala od predhodnih socialnodemokratskih vlad, vsekakor pa je bil nov način oz. metoda, s katerim se je lotila reševanja perečih problemov. Ker je Portugalska v polpreteklosti slabo izpolnjevala obveze Pakta o stabilnosti in rasti, se je Sócrates zavzel za njegovo dosledno izvajanje. Zato je sodila ta tema tudi med prioritete predsedovanja.

Prav tako je sodila med izpostavljene prioritete Lizbonska strategija.⁹³ Evropska komisija je v poročilu decembra 2006 pozitivno ocenila portugalsko izvajanje Lizbonske strategije. Najbolj uspešni kazalci rezultatov Sócratesove vlade so se nanašali na zmanjševanje proračunskega primanjkljaja (0,7 % zmanjšanje). Drugi učinki reform naj bi bili dolgoročni – pri tem gre zlasti za ambiciozen Sócratesov načrt naložb na področju izobraževanja, znanosti in tehnologije, kot tudi

---

razkorak med praktičnimi in deklariranimi katoliki – je namreč še vedno dedinja pol stoletja trajajoče diktature desničarskega politika António de Oliviera Salazarja.

⁹³ Dogovor voditeljev vlad držav članic EU na vrhu Evropskega sveta v Lizboni (marec 2000) o novem strateškem cilju EU – do leta 2010 postati najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu.

preprečevanja bega možganov. V letu 2006 je 28 % vprašanih prebivalcev Portugalske izrazilo prepričanje, da bi bili z veseljem del združenega Iberskega polotoka, saj se sprašujejo, zakaj gre španski sosedi precej bolje. Eden izmed odgovorov tiči v dejstvu, da je Španija reformirala javni sektor in disciplinirala javne finance, preden se je pridružila evru in ne kasneje. Poleg tega so na Portugalskem beležili najnižjo stopnjo rasti BDP v Evropi v letu 2006, kar je porajalo mnoge pomisleke o tem, da je Portugalska »novi evropski bolnik«. ⁹⁴

Sócratesa so mnogi označevali za »demokratskega diktatorja«. Če ta primerjava zdrži vsaj del resnice, je mogoče povleči vzporednice z britanskim voditeljem Gordonom Brownom. Tudi on je namreč levo usmerjen politik, ki pa se je moral zaradi aktualnih razmer zavzeti za bolj strikten (etičen) odnos do ekonomije.

Vse bolj se dozdeva, da bo sledenje znakom časa eno izmed najpomembnejših pravil pri vodenju držav v zaostrenih razmerah. Vendar pri tem ne gre le za nova stališča do etike v gospodarstvu in financah (Brown), pač pa tudi za razvoj družbe v družbo znanja (z dovolj inovacijami), v kateri bo politika mehke moči predstavljala vzvod za racionalno in obenem vizionarsko odločanje o bodočnosti (kot npr. pri Sócratesu).

To so (nove) politične vrednote, ki so obenem odraz gospodarske krize in na novo vzpostavljajo pomen mehke moči oz. ji dodajajo novo dimenzijo.

3.4.3 CESARSTVO SILVIA BERLUSCONIJA

»Silvio sei più grande di Giulio Cesare.«⁹⁵

»Se non potete parlare bene di una persona, non parlatene.«⁹⁶

(mati Giulia Andreottija, citat iz filma *Il Divo*)

V Italiji so bile v marcu 2010 deželne volitve, v trinajstih od dvajsetih italijanskih dežel (volitve so potekale tudi v 463 občinah, kjer so volivci izbirali župane in

---

⁹⁴ Več o tem na (2013) *A New Sick Man of Europe*, Economist, <http://www.economist.com/node/9009032>, datum ogleda 5. 5. 2013

⁹⁵ »Silvijo, večji si od Julija Cezarja«, slogan, ki se je uveljavil na zborovanjih za podporo Silviu Berlusconi.

⁹⁶ »Če ne morete govoriti dobro o osebi, ne govorite o njej.«

občinske svete).⁹⁷ Koalicija italijanskega premiera Silvia Berlusconija je zmagala v šestih deželah. To je bila velika zmaga; po zadnjih volitvah leta 2005 je imelo Berlusconijevo Ljudstvo svobode oblast le v dveh deželah, leva sredina pa v enajstih. V dveh deželah je oblast prevzela Severna liga, koalicijska partnerica Berlusconijeve stranke. Zlasti prepričljivo zmago je Severna liga dobila v Benečiji, kjer je kasnejši kmetijski minister Luca Zaia dobil kar 62 odstotkov glasov. Vladajoča koalicija je brez težav zadržala še Lombardijo z Milanom, Kalabrijo, Kampanjo in Lacij (Rim), medtem ko je opozicija pričakovano slavila v Emilii Romagni, Toskani, Marchi in Bazilikati – že dolgo veljajo za levo usmerjene dežele – zmagala pa je tudi v Umbriji in Apuliji.

Volitve so bile pomemben preizkus za vlado premiera Silvia Berlusconija. Vlado so pred volitvami pretresali številni korupcijski škandali; v duhu škandalov in napetega ozračja pa se je odvijal tudi predvolilni boj. V Italiji že skoraj mesec pred volitvami ni bilo običajnih televizijskih oddaj, kjer bi se politiki med seboj ne obkladali z raznimi žalitvami, ker je dal premier tovrstne oddaje začasno prepovedati. Vendar so se cenzurirani televizijski voditelji znašli in s pomočjo spleta in nekaterih televizijskih satelitskih omrežij organizirali svoja predvajanja.⁹⁸ Bila pa so tudi druga napeta dogajanja – v Milanu je npr. eksplodirala pisemska bomba, naslovljena na Severno ligo, v rezidenco italijanskega premiera Berlusconija pa je prispela ovojnica s sumljivim prahom.

Spopad se je vnel tudi med organizatorji predvolilnega zborovanja na Trgu svetega Janeza v Lateranu, v samem centru Rima, in rimskimi policijskimi oblastmi. Privrženci Berlusconija so se na ulice podali, ker so želeli doseči, da bi listi italijanskega premiera dovolili vstopiti v volilno tekmo v Rimu. Spor glede volilnih list je izbruhnil v začetku marca, ko so v italijanskih deželah Lombardija in Lazio sodniki zaradi prepozne registracije z volilnih seznamov izključili kandidate Berlusconijeve stranke. Stvar je v roke vzela vlada in kljub ostremu nasprotovanju opozicije izdala poseben odlok, ki je izključenim kandidatom znova omogočil

---

⁹⁷ Več o tem na (2013) *Italian regional elections 2010*,

http://en.wikipedia.org/wiki/Italian_regional_elections_2010, datum ogleda 15. 11. 2013

⁹⁸ V bolonjski športni dvorani so npr. uprizorili studio oddaje AnnoZero, ki jo je vodil velik Berlusconijev nasprotnik Michele Santoro, ter dosegli veliko gledanost. Satiriki so Berlusconija primerjali celo z Mussolinijem; Berlusconi je povratno grozil s posebnimi sankcijami.

sodelovanje na volitvah. Proti temu je ostro protestirala opozicija; organizirala je predhodni shod (pod geslom »Da pravilom, ne trikom«), na katerega je Berlusconi odgovoril s svojimi demonstracijami 20. marca 2010. Pri tem je na prizorišče prispelo 3000 avtobusov, trije posebni vlaki in čarterski poleti iz vse Italije. Berlusconi je dramatično izjavil, da »sta v igri svoboda in demokracija«, njegovi podporniki pa so nosili med drugim transparent z napisom »Silvijo, večji si od Julija Cezarja«.

Šlo je za pravo farso. V bistvu pa je šlo tudi za neposreden spor med kvesturo, ki jo je vodil notranji minister koalicijske Severne lige Roberto Maroni, in Ljudstvom svobode (ali »stranko ljubezni«, kot jo je poimenoval Berlusconi). Pri tem je voditelj Severne lige Umberto Bossi omenil, da bi Liga na trg pripeljala veliko več ljudi kot Berlusconijska stranka. Nekateri so domnevali, da je prav dejstvo, da je imela Liga na oblasti ministra za notranje zadeve, verjetno pripomoglo k njenemu dobremu uspehu (Hopper, 2013).

Napetosti pa so se izražale tudi med Berlusconiem in predsednikom parlamenta Gianfrancom Finijem, ki ga na zborovanje sploh ni bilo. Prestopnika iz Nacionalnega zavezništva Finija bi takrat veliko Berlusconijskih strankarskih kolegov sploh najraje videlo izven stranke Ljudstvo svobode.

Odkar je minila fašistična doba, italijanska desnica še ni imela toliko moči kot po deželnih volitvah v letu 2010 – te volitve so predstavljale neke vrste Berlusconijske politični zenit. Očitno je k zmagi posredno pripomogla tudi kriza. Državljanji so bili naveličani socialnih stisk in so iskali odgovor v populizmu Berlusconijskega tipa ali pa v politični propagandi proti priseljencem, kot jo je uveljavljal Bossi. Če do politike oz. volitev že niso bili apatični (majhna volilna udeležba), pa so si želeli trde roke, ki bi znala pravi čas energično udariti po mizi. Berlusconijske karizme niso omajali njegovi seksualni škandali, poskus preprečitve kandidature v Laciju, pa tudi ne gospodarska kriza, pri kateri je BDP padel na 5,1 % in uničil več kot 400.000 delovnih mest.⁹⁹

---

⁹⁹ Več o tem na (2013) *Berlusconi's bounce*, Economist, http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=15810534, datum ogleda 20. 5. 2013

Berlusconi se je neposredno po volitvah zahvalil svojim volivcem. Še večja zahvala pa je bila za podporo pred volitvami izražena škofovski konferenci. Verjetno še nikoli prej rimska in vatikanska politika nista bili tako organsko povezani kot v trenutku, ko se je desnica v Italiji močno zasedrila. Zlasti močna cerkvena podpora pa je bila namenjena Severni ligi. Zato sta dva izmed novoizvoljenih predsednikov dežel, kmetijski minister Luca Zaia, guverner Veneta, in Roberto Cota, ki je bil predviden za vodenje gospodarsko izjemno pomembnega Piemonta, oznanila, da v njunih deželah, dveh izmed treh, od katerih je gospodarsko odvisna vsa Italija, ne bo dovoljeno uporabljati zloglasne tablete RU-486, imenovane tabletko »dan po« (namenjene abortusu brez operativnega posega).¹⁰⁰

Tudi Berlusconijske reforme, za katere je dobil zeleno luč pri predsedniku države Napolitanu, naj bi bile po željah Vatikana. Berlusconi je oznanil, da bo najprej reformiral davčni sistem, ki bo prijaznejši do ljudi, gradil bo nova socialna stanovanja, sprožil bo ofenzivo proti korupciji, predvsem pa bo moderniziral zaostali in togi zdravstveni sistem.¹⁰¹

Berlusconi pa se je v predvolilnem boju celo v pismu postavil v bran papežu – pohvalil ga je, ker se je odločno spopadel s pedofilijo in posamezniki, ki povzročajo napade na katoliško cerkev oz. na bistvo katoliške religije. Berlusconi je še zaključil, da »zna njegovo ljudstvo ločiti med človeškimi napakami, ki jih je v zgodovini veliko, in bogatimi sadovi, ki so zrasli in še rastejo iz krščanskih korenin« (Hočevar, 2013).

Na ta način je Berlusconi vsekakor pokazal svoj populistični obraz, še več kot to – poudaril je tipični okus tradicionalnega dela italijanske družbe, ki bolj kot na napredek prisega na določeno stopnjo hipokrizije pri zagovarjanju »večnih« vrednot. Seveda pa ni mogoče zaobiti tudi njegovih dokaj totalitarnih potez, ki bi se v nekem drugem zgodovinskem trenutku lahko izšle v drugo smer. Tako je npr. že pred volitvami zavračal soočenje z voditeljem opozicijske Demokratske stranke Pierom Luigijem Bersanijem, češ da nasprotniki tega niso vredni. Soočenje je zahteval tudi

---

¹⁰⁰ Več o tem na (2013) *Ru486, il no dei governatori leghisti Zaia: «Mai nei nostri ospedali,* http://www.corriere.it/politica/10_marzo_31/cota-pillola-abortiva_a605b466-3cee-11df-80d0-00144f02aabe.shtml, datum ogleda 15. 11. 2013

¹⁰¹ Več o tem prim. (2010) *Vse na novo, vse po starem*, Delo, 3. april 2010, str. 6.

voditelj sredinske Demokrščanske unije Pier Ferdinando Casini, a Ljudstvo svobode mu je odgovorilo s televizijsko in radijsko propagando, da je vsak glas, ki bi ga volivci dali krščanskim demokratom, izgubljen glas.

Morda pa o Berlusconijevem latentno totalitarističnem značaju – kako zlahka ga je opremiti z *epiteton ornansom* »odločne roke« – največ pove njegova namera, da bo (ne glede na drugačno mnenje Finija in posebej opozicije) takoj po deželni volitvah v temelju prenovil pravosodje ter z zemljevida zbrisal »sodniško in tožilsko stranko«, o kateri je prepričan, da ga hoče sklatiti z oblasti in ga spraviti za zapahe.¹⁰² Mar ne bi podobno razmišljali tudi botri z italijanskega juga, če bi prišli na oblast? Kaj vse se le skriva za všečno, navidez simpatično podobo nekdanjega »ladijskega zabavljača«?¹⁰³

Najbolj zanimive pa so primerjave med lokalnimi volitvami v Italiji, Franciji in na Nizozemskem v letu 2010. Čeprav se analitikom rado zapiše, da Italija ni Francija – kjer so premočno povedli levičarji in je Sarkozy dosegel velik poraz – pa ne gre spregledati dejstva, da so v vseh treh državah močno izboljšali rezultate skrajni desničarji, kar je vredno vse pozornosti. Nizozemski voditelj Geert Wilders, ki je Koran primerjal s Hitlerjevim »Mein Kampf«, je na volitvah v začetku marca 2010 veliko pridobil; Jean-Marie Le Pen v Franciji je dobil skoraj deset odstotkov.

Vzpon desnice v Italiji zato – s politološko-sociološkega vidika – pomeni skoraj enako kot vzpon skrajne desnice, saj je Berlusconi zgolj omiljena inačica. Tem huje je, ker vse skupaj postavlja v kontekst mimikrije, saj je simpatičen, priljuden, ljudski¹⁰⁴ in sklepa pakt s katoliško cerkvijo, ne glede na lastno razburljivo seksualno življenje ali aktualno razkrivanje pedofilskih škandalov v cerkvenih vrstah. Da italijanske državljanke in državljanke to dejstvo ni motilo – oz. je bil tih protest izražen zgolj z neudeležbo na volitvah – pove veliko. Pove nekaj o tem, kako vodljivo je ljudstvo v ranljivih časih (kar časi krize gotovo so). Vseeno pa lahko na

---

¹⁰² V letu 2012 je denimo prišel na idejo, da bi sodnikom za napake naložil finančne kazni. Več o tem na Hren (2013) *Berlusconi bi sodnikom za napake naložil finančne kazni*, Dnevnik, <http://www.dnevnik.si/svet/1042430007>, datum ogleda 15. 11. 2013

¹⁰³ Berlusconi je v mladih letih prepeval šansone in *bel canto* na ladjah križarkah.

¹⁰⁴ Pomislimo samo na njegov vzklik ob izidu volitev: »spet je ljubezen premagala zavist in sovraštvo«. Z nekaj duhovitosti se vprašamo, kakšne vrste ljubezen je imel v mislih – verjetno ne tiste, ki domuje pri angelih in je platonske narave.

izid volitev – in na zmago Berlusconija – v smislu slovenskega nacionalnega interesa gledamo tudi s pozitivnega vidika, saj je Berlusconi neke vrste tampon pred prevelikim vplivom Severne lige, od katere si slovenska manjšina ne more obetati nič dobrega.

Italijanske deželne volitve je torej dobil Berlusconi. To je po svoje dobro, po svoje pa ne. Berlusconi ni Sarkozy; francosko ljudstvo ni italijansko ljudstvo. Okusi, svetovni nazor v obeh mediteranskih državah so različni. Francija je obdržala veličino; Italija si veličino vse težje privošči. Njihov »zadnji cesar« jim sicer vrača občutek megalomanstva, a občutek je tako varljiv kot trhla kompaktnost apeninskega škornja in njegovega gospodarstva.

Kar še ostane malim, je tančica skrivnosti nad življenjem in vzponom velikega voditelja Berlusconija, ki dejansko v sebi skriva nekaj »cesarskega«.

Berlusconi je imel v lasti tri največje italijanske zasebne televizijske postaje, največjo marketinško agencijo v državi, največjo založniško hišo, najbolj prodajani italijanski politični tednik, nacionalne in lokalne dnevne časopise – kar ga je avtomatično postavljajo na mesto medijskega mogotca. V lasti pa je še imel zavarovalnice, filmsko produkcijo in distribucijo, gradbeno podjetje, prvoligaški nogometni klub. Upravičeno je mogoče reči, da je Berlusconi še danes eden najbogatejših ljudi v Italiji. In vendar – v tančico skrivnosti ostaja zavito vprašanje, kaj je omogočilo njegov preskok med bogataše z največjim vplivom. Njegovi podjetniški začetki so zaviti v temo. Prav tako ni jasno, zakaj se je naglo povzpел na politično prizorišče, na katerem se je zelo dolgo obdržal.

Kljub nenehnim škandalom so cerkvene oblasti Berlusconiju nudile tiho zaveznitvo. Dolgo časa je užival veliko naklonjenost med državljani in državljankami Italije. Posebno tudi v okoliščinah gospodarske krize, ki je kruto vplivala na njihovo življenje v blagostanju (Širok, 2010b).

Italijanska notranja politika je na mednarodnem prizorišču gotovo *unicum*, ki bo – predvsem zaradi bližine in posredne vpletenosti v zamejsko situacijo – v bodoče potrebna temeljitega preučevanja. V principu kode, po katerih jo je mogoče razbrati, pa razkriva evidenten vzorec. Ta se spreminja zgolj v figuraliki, v reprezentativnih

političnih osebah. A bistvo – zlasti imamo v mislih fenomen italijanske desnice – ostaja enako.

Obstaja pa možnost, da se zaradi konfliktnosti razgradi. Podobno kot se je razgradila italijanska levica. Razgradi lahko celo kaj več. Morda državo samo?

Bo mar Berlusconi prav zato – »poslednji cesar«?

Italijanska mehka moč je *unicum* tudi v tem, da se zgolj skriva za masko mehkode, medtem ko je v resnici še kako trda. Mehka moč, naj bo to cerkvena drža, tradicionalne vrednote, zabavljaški nastopi ali pa »žajfaste« ljubezenske afere, je na nek način le krinka, za katero se skrivajo tudi zelo konkretni kriminal, korupcija in sla po oblasti ter denarju.

V primeru Italije smo zato soočeni s tlečo nevarnostjo, da se vrednote mehke moči vzpostavijo kot krinka, mimikrija oz. so celo – zlorabljene. Z njihovo pomočjo se namreč lahko prekrije veliko tršo politiko, kot je to v primeru drugih držav.

Dejstvo je, da mafija (pa ne samo italijanska) v časih recesije in gospodarske krize pridobiva na moči. Kriminalni denar je edina gotovina v obtoku. Ko si mafijske združbe pridobijo veliko ekonomsko moč in se obenem povežejo s politiko, postanejo nepremagljive. Poleg tega različne italijanske kriminalne organizacije delujejo globalno. Svoje povezave pa imajo tudi v nekdanjih komunističnih državah (Širok, 2010a).

"Berlusconi je produkt političnega sistema povojne Italije, četudi se je prodajal kot nekaj popolnoma novega. Je klasičen tip italijanskega podjetnika, ki je svoj imperij zgradil z neposredno pomočjo politike. Njegov politični boter je bil Bettino Craxi, socialistični predsednik vlade. Tako je delala tudi družina Agnelli, ki je lastnik Fiata. V Italiji ga ni podjetnika, ki bi delal brez politike. Italijanski gospodarski sistem je odvisen od države. Italija je relativno dobro preživela svetovno finančno krizo, ker ima izredno konservativen in zaprt bančni sistem, ki ga tako ali drugače nadzoruje država, preko nje pa politika, ki ima tam jasne interese. S klientelizmom služijo denar. Razen *Unicredita* si nobena banka ni upala velikopotezno izvajati operacij zunaj italijanskih meja. Delujejo skoraj izključno na italijanskem trgu, zato se jih je fenomen derivatov in sesuvanja hišice iz kart komaj dotaknil. Podobno deluje večina gospodarstva. Vsi uživajo izjemno podporo države. Nekaj milijonov evrov državne

podpore na leto dobi tudi dnevnik *Corriere della Sera*. Združenje industrialcev je lastnik in izdajatelj dnevnika *Il sole 24 ore*. Tudi oni dobijo državno podporo.

Berlusconi je produkt tega sistema. Ko je v šestdesetih letih začel z gradbenimi podjetji, je samo za prvo operacijo jasno, kje je dobil bančno posojilo. Samo tam je bilo razvidno, od kod prihaja denar za investicijo, ki jo je izpeljal brezhibno. O tem, da je sposoben in iznajdljiv podjetnik, ni dvoma. Pozneje pa so vse meje med viri zabrisane. Vsa velika gradbena podjetja in celoten medijski imperij je zgradil z neposredno pomočjo in intervencijo politike. Konkretno s pomočjo Bettina Craxija, ki mu je zgladil vse ovire na zakonodajni poti. Ko so sodniki ugasnili signal njegove televizije *Canale 5*, ker je kršil zakon, je sodniški ukaz preklical predsednik vlade s posebnim odlokom. Na celotnem ozemlju države je smela namreč oddajati samo državna televizija RAI. Predsednik vlade je preklical zakonito sodniško odločitev v korist zasebnega podjetnika, proti interesom javne televizije. Lahko tukaj govorimo o mafiji? Mislim, da ne. O mafiji v prenesenem pomenu besede? Tudi to ne. To je način poslovnega in političnega delovanja v povojni Italiji."¹⁰⁵

3.5 ČEŠKI EVROSKEPTIK VÁCLAV KLAUS

Predsednik Češke republike v letih 2003–2013 Václav Klaus je v več ozirih evropski posebnost. Rojen je bil leta 1941 v družini višjega češkega sloja. Ekonomist po izobrazbi – imenovan »profesor«¹⁰⁶ – je pridobil skoraj petdeset častnih nazivov in izdal preko dvajset knjig. Je član *Mont Pelerin Society*¹⁰⁷ in večkrat objavlja v časopisu *Cato-Journal*, kar oboje potrjuje njegovo pripadnost liberalnim oz. libertarnim idejam.¹⁰⁸ V praksi to pomeni, da je blizu politični smeri Margaret Thatcher in Ronalda Reagana oz. v teoriji – »nevidni roki tržišča« velikega ekonomskega teoretika Adama Smitha. Njegova politična kariera se je začela v času

---

¹⁰⁵ Več o tem na (2013) *Intervju z Mojco Širok*, Dnevnik, <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042361196>, datum ogleda 20. 5. 2013

¹⁰⁶ Kljub domnevno premajhnemu številu publikacij, vendar so ga v naziv imenovali zaradi t. i. dekomunizacije univerz.

¹⁰⁷ Mednarodna organizacija, ki jo sestavljajo ekonomisti (med njimi večje število Nobelovih nagrajencev) ter drugi intelektualci, ki podpirajo idejo klasičnega liberalizma (npr. svobodo izražanja, prosti trg in odprto družbo).

¹⁰⁸ Ker je ustanovitelj Državljansko demokratične stranke (ODS), ki je desno-sredinska stranka, ga lahko prištevamo k t. i. konzervativnim libertalcem.

t. i. češke žametne revolucije, ko je leta 1989 postal minister za finance. Leta 1992 je bil predsednik vlade takratne Češkoslovaške, ki se je nato s t. i. »žametno ločitvijo« (brez referendum) v istem letu razdelila na Češko in Slovaško. V času njegovega vladanja na položaju premiera so mu očitali predvsem korupcijo (v povezavi s projektom privatizacije). S takratnim predsednikom, slovitim Václavom Havlom, sta bila v latentnem sporu. V letu 2003 je postal predsednik Češke republike in bil nato ponovno izvoljen za petletni mandat februarja 2008.

Václavu Klausu, ki je bil kot premier pravzaprav neuspešen, se je na položaj predsednika uspelo povzpeti s pomočjo glasov komunistov. S tem je prekinil s svojo ostro retoriko in dejal, da se ima za »ne-komunista«, in ne za »protikomunista«. Tako že trčimo ob eno izmed njegovih prvih posebnosti, zaradi katerih ga lahko označimo za kontroverznega politika. Pripadnost libertalno-konzervativnim idejam je npr. potrdil s stališčem proti homoseksualnim porokam. Prav tako je nevladne organizacije označil kot nevarnost za demokracijo, saj lahko izpodjedajo formalne demokratične oblike odločanja. Sodni sistem – s katerim je bil prav tako v sporu (ustavno sodišče je izpodbijalo nekatere njegove odločitve) – pa je v javnih nastopih etiketiral kot nevarnost »sodnokracije«. A s tem še nismo prišli do vseh poglobitnih Klausovih odstopanj od splošno sprejemljivega družbenega ali političnega mnenja.¹⁰⁹

Naslednja posebnost se kaže v Klausovi naklonjenosti do Ruske federacije oz. kar do osebnosti Putina.¹¹⁰ Njegovo stališče bi lahko opredelili v smislu tega, da Evropa potrebuje dobro strategijo do Ruske federacije oz. da država pravzaprav dobro dela (ob upoštevanju pomanjkanja demokratične tradicije). Ostro je tudi kritiziral razglasitev neodvisnosti Kosova.

Najbolj izrazit odklon od konvencionalne linije pa se kaže v dveh potezah: v Klausovem evroskepticizmu in v njegovi »protiekološkosti«, nepriznavanju potrebe za borbo proti globalnemu segrevanju oz. za varstvo okolja.

Klausov evroskepticem sicer ni klasičnega tipa, saj proti ideji Evrope v načelu nima nič; zelo pa nasprotuje Lizbonski pogodbi. Trdi, da članstvo v EU nima

---

¹⁰⁹ Omenimo tudi njegovo neudeležbo na olimpijskih igrah v Pekingu poleti 2007, zaradi nestrinjanja s kršenjem človekovih pravic na Tibetu.

¹¹⁰ Sem npr. tudi sodi Klausova kritika češke vlade v primeru podpore Gruziji (avgusta 2007).

alternative, vendar podpira EU štirih svobod, Schengen in minimalni obseg bruseljske administracije. Nasprotuje skupni zunanji in obrambni politiki (ta naj bi bila že izgrajena v okviru Nata) ter skupni valuti.

Mnenja je, da Lizbonska pogodba utrjuje moč največjih evropskih akterjev oz. os Nemčija – Francija – Evropska komisija. V tem kontekstu je tudi slovensko predsedovanje EU v poslanstvu prve nove države članice označil za »šarado«, saj naj bi ga spisale velike države, najbolj Nemčija in Francija.¹¹¹

O rzsodbi ustavnega sodišča glede Lizbonske pogodbe (da ni v nasprotju s češko ustavo) je Klaus izjavil, da se mu zdi smiselno s podpisom počakati, dokler se o njej ne izreče tudi Irska. Po njegovem mnenju je z Lizbonsko pogodbo EU postala »uspešno zbirokratizirana«. Prepričan je celo, da je nemška voditeljica Angela Merkel dokaj tekoče besedilo prvotne Evropske ustave prevedla v precej nerazumljivo in neberljivo ter tako zmanipulirala ostale evropske politike. Klaus je nadalje povedal, da je on eden izmed redkih v EU, ki plavajo proti toku in si svoje mnenje upajo izreči na glas (pri tem je tudi kritiziral češkega premiera Mireka Topoláneka, ki naj bi ga bolj kot uspeh pri lastnem ljudstvu zanimalo »trepljanje po ramenih v Elizejski palači«).¹¹²

Prav nič nenavadna se zato ne zdi Klausova poteza – neudeležba na uradni slovesnosti ob začetku češkega predsedovanja EU (7. 1. 2009) v prostorih elitnega in zgodovinsko pomembnega Narodnega gledališča v Pragi.

Naslednje politično stališče, ki gre »proti toku«, se nanaša na Klausov odklon do zagovornikov globalnega segrevanja.¹¹³

V svojih izjavah pojasnjuje, da so klimatske spremembe zgolj »politična propaganda«. Nekaj malenkostnih desetink stopinj Celzija, kolikor znašajo spremembe temperature v 20. stoletju, naj ne bi bilo vzrok za histerično paniko oz.

---

¹¹¹ Več o tem na (2013) *Grumpy Uncle Vaclav*, Economist, http://www.theelectronicconomist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=12724780, datum ogleda 21. 5. 2013

¹¹² Ostrejša kritika je izražena v (2013) *Govor predsednika Klause na češkem ustavnem sodišču, v zvezi z Lizbonsko pogodbo*, 25. 12. 2008, <http://www.klaus.cz/clanky/1277>, datum ogleda 19. 11. 2013

¹¹³ Sem sodi tudi Klausova žaljiva ocena na račun Ala Gora ob sprejemu Nobelove nagrade v letu 2007.

zaustavljanje industrijske revolucije. Ker je večino življenja preživel v komunizmu, Klaus ideologijo »environmentalistov« označuje kot neko novo centralno (globalno) planiranje (razumemo jih lahko kot neke vrste novi totalitarizem).¹¹⁴

Kljub vsemu lahko zapišemo, da Klaus, s svojim »kontriranjem« za vsako ceno, ni nujno tudi verodostojen politik (v tem je pač le zvest svojemu libertarnemu izročilu). Prevečkrat tudi zaide v populizem. V evropski politični areni so se ga dostikrat prijele oznake, da je "agresiven", "poučevalen". Potem ko je npr. pri kandidaturi za predsednika ODS propadel Klausov favorit, praški župan Pavel Bém (konec leta 2007), pa je Klaus tudi izstopil iz ODS in tako *de facto* izrazil svoje nestrinjanje z izvolitvijo protikandidata Topoláneka. Radikalnejše poteze pri Klausu torej niso nič nenavadnega.

Mehka moč kot opozicija za vsako ceno? Zato, ker ima naboj drugačnosti, torej nasprotovanja, sploh postaja moč (čeprav izhajajoča iz mehke oblike)?

Ena izmed aktualnejših Klausovih potez se je nanašala na temo finančne krize in predstavlja ostro kritiko reševanja le-te. V okviru *Cato* inštituta je ponovno nastopil s stališča makroekonomista, ki zagovarja klasični, konservativni kapitalizem. Klausovi napadi se nanašajo na intervencionizem, predvsem pa na zmotno uvedbo evra (EU nikoli ne bo primerljiva z ZDA). Klaus torej ostaja zelo strikten kritik, ki na obzorju – če bi vztrajali pri skupni valuti – ne vidi nobene pametne rešitve.¹¹⁵

Klaus torej ob malodane vsaki priložnosti ostaja evropski posebnež, delno populist, delno zvest libertarno-konzervativnim idejam (kar pravzaprav ni nujno v nasprotju). Ostaja pa tudi zvest svojemu »češkemu značaju«.

---

¹¹⁴ Najbolj značilen je v tem smislu članek Klaus (2013) *Freedom, not Climate, is at Risk*, Financial Times, na <http://www.ft.com/cms/s/2/9deb730a-19ca-11dc-99c5-000b5df10621.html#axzz216csjOXr>, datum ogleda 19. 11. 2013

¹¹⁵ Več o tem na (2013) *Govor Klauza v okviru Cato inštituta*, 2. 4. 2013, <http://www.cato.org/multimedia/cato-video/european-crisis-continues-no-solution-horizon-vaacuteclav-klaus-part-ii>, datum ogleda 21. 5. 2013

Čehi naj bi bili namreč kot nacija neke vrste »heretiki« (lahko jih poimenujemo tudi »evropski heretiki«), ki sledijo tradiciji Jana Husa¹¹⁶ in po njem ostajajo husiti. Za pripadnika husitov se deklarira tudi Klaus.

V tem smislu so Čehi v duhu pravzaprav podobni klasičnim reformatorskim državam (torej državam, v katerih je prevladala reformacija), kot sta npr. Nizozemska in Švedska.

Svoje vladarje Čehi razumejo kot filozofe – kralje; zaradi zgodovinskih invazij na češko območje pa ostajajo skeptični do vsake domnevne tuje nadoblasti. Tak skepticizem pa je danes v Bruslju – herezija.¹¹⁷

Libertalne politične vrednote sodijo v ta okvir; a so bolj v polju povezanosti s kulturno- zgodovinskim izročilom kot pa s politično kulturo v okvirih mehke moči.

3.6 MULTIKULTURNI BOJI S SEVEROZAHODA EVROPE

3.6.1 ZAHTEVNA POT JANA PETRA BALKENENDEJA

»Edina umetnost, v kateri so se Alahovi sinovi vedno izkazali, je umetnost posedovanja, zavojevanja in podjarmljenja.«

(Oriana Fallaci, *Moč razuma*)

»Vzvišeni Allah pravi: Človeku, ki dela dobro, naj bo moški ali ženska, če le veruje, bomo naklonili lepo življenje in resnično jih bomo nagradili z večjo nagrado, ko so si jo zaslužili.«

(Sejfullah Ervin Džaferović, *Spoznajte islam*)

---

¹¹⁶ Jan Hus je živel v 15. stoletju in bil češki verski reformator. V svojih delih je kritiziral propad katoliških vrednot, zato ga je katoliška cerkev razglasila za heretika in zažgala na grmadi, saj ni želel preklicati svojih idej. Hus je danes na Češkem neke vrste narodni heroj in mitični junak, dan njegove usmrtitve pa je splošni praznik.

¹¹⁷ Več o tem na (2013) *The Heretical Czechs*, Economist, http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=12053172, datum ogleda 25. 5. 2013

Nizozemski politik (predsednik vlade v letih 2002–2010) Jan Peter Balkenende, z doktoratom iz pravnih znanosti (študiral je tudi zgodovino), je zvest pripadnik kalvinistične protestantske cerkve. Leta 2001 je na čelu CDA (*Krščansko-demokratski apel*)¹¹⁸ nasledil kasnejšega generalnega sekretarja Nata Jaapa de Hoop Schefferja. Po tem je oblikoval kar štiri nizozemske vlade. Začel je z jasnimi reformami na področju javnih financ. V letu 2004 je vodil šestmesečno predsedovanje EU. Njegova tretja vlada je odstopila zaradi krize, ki jo je povzročilo nepriznavanje državljanstva znani somalijski borki proti islamizmu, Ayaan Hirsi Ali.¹¹⁹ Tako je od julija do novembra 2006, ko je zmagal na parlamentarnih volitvah, vodil manjšinsko (tehnično) vlado in 22. februarja 2007 je bila pri nizozemski kraljici Beatrix zaprisega četrtega Balkenendejevega kabineta.

Kljub porazu na lokalnih volitvah pomladi 2006 je Balkenendemu torej uspelo sestaviti četrto vlado, za kar se je lahko zahvalil dobremu gospodarskemu razcvetu (vladne reforme, povezane z zmanjšanjem brezposelnosti), predvsem pa korenitemu odklonu nizozemske populacije proti pretiranemu liberalizmu, povezanim s »permisivnim« odnosom do islamske imigracije.

Nizozemska je v letu 2006 dosegla najnižjo inflacijo po letu 1989 (1,1 %) ter najvišjo gospodarsko rast (2,9 %) v zadnjih nekaj letih. Na večjo gospodarsko rast sta zlasti vplivala izvoz in večja potrošnja prebivalstva. Nizozemska spada med gospodarsko najbolj obetajoče države EU, sodi v elitno skupino. Vendar pa je Nizozemska, tako kot Francija, v letu 2005 na referendumu zavrnila novi predlog ustavne pogodbe o Evropi.

Balkenende si je močno prizadeval, da Nizozemska ne bi ponovno dahnila usodnega »ne« in zastopal stališče, da referendum ni prava metoda za potrditev nove pogodbe EU. Razrešena so bila nasprotja v razmerju do PvdA (*Delavska stranka*). Balkenende

---

¹¹⁸ Relativno zmerna konzervativna stranka, ki se ne zavzema za izključno pripadnost krščanskemu izročilu, pač pa so njeni vidnejši predstavniki tudi pripadniki drugih veroizpovedi.

¹¹⁹ Vladna kriza se je nato – zaradi nepriznavanja pravice za azil – v »tehnični Balkenendejevi vladi« ponovila pri isti ministrici za integracijo in imigracijo, Riti Verdonk, ki je kasneje odstopila s položaja.

je uporabil argument, da referendum ni potreben, saj ne bo potrebna sprememba nizozemske ustave, ter se na ta način zvito izognil morebitnim političnim težavam.¹²⁰

Gledano v evropskem okviru, so bili napredni Nizozemci po drugi svetovni vojni vodilni na področju progresivne zakonodaje pri t. i. vročih temah: legalizacija droge, evtanazija, pravice homoseksualcev, legalizacija prostitucije. Druge evropske države so sledile le počasi. Velika Britanija, Italija in Španija so dekriminalizirale osebno potrošnjo marihuane, Švica realizirala izmenjavo igel med heroinskimi odvisniki. Španija je dovolila poroke homoseksualcev. V Belgiji je dovoljena evtanazija ob pomoči zdravnikov.

A medtem ko je Portugalska – po prizadevanjih Sócratesa – po dolgem času legalizirala splav, je Balkenende objavil, da bo njegova vlada posebno pozornost namenila vsem socialnim posledicam, ki jih povzroča splav ter pri tem imela v mislih bodoče restrikcije.

Dolgoletni Balkenendejev mandat bi v tej luči lahko pomenil, da so postali Nizozemci naveličani in celo prikrito jezni zaradi prevelike tolerantnosti političnega sistema. Zato se upravičeno lahko vprašamo, ali sta bila zmaga in četrto oblikovanje kabineta res povezana s stabilnostjo in trdnostjo politične opcije – ali pa so vzroki globlje narave in so v temelju povezani z naveličanostjo in celo skrito togotnostjo nizozemskega naroda nad preveliko tolerantnostjo političnih elit?¹²¹

Skrita togotnost pa ni brez vzročne zveze z naraščajočo nestrpnostjo do muslimanskih prišlekov (na Nizozemskem jih živi že približno milijon) in imigracije kot take. Nizozemci torej želijo obnovo »arhaičnih vrednot« in razmišljajo o »moralni krizi«, k čemur sodi vrnitev h konservativnejšim političnim izbiram.

V novem tisočletju na Nizozemskem v tem smislu gotovo izstopajo tri osebnosti, ki so vse posredne žrtve skrajnega muslimanstva.

---

¹²⁰ Več o tem na (2013) *Dutch Labour MPs reject EU*, BBC, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7013912.stm>, datum ogleda 24. 5. 2013

¹²¹ Več o tem na (2013) *Profile: Jan Peter Balkenende*, Financial Times, <http://www.ft.com/cms/s/0/0ecec7d8-7a6f-11db-8838-0000779e2340.html>, datum ogleda 24. 5. 2013

Populistični voditelj Pim Fortuyn, ki je ustanovil po sebi poimenovano stranko, je bil radikalen nasprotnik islama. Odkriti homoseksualec Fortuyn je islamu napovedal celo »hladno vojno«, ga poimenoval za »nazadnjaško kulturo, saj povsod na svetu povzroča težave« in na to temo napisal nekaj člankov in knjigo. Fortuyna je leta 2002, malo zatem, ko je podal svoj zadnji intervju za lokalno radijsko postajo, ubil neuravnovešeni nizozemski morilec.¹²² Toda čeprav je bil morilec nizozemske narodnosti in porekla, je dejanje povzročilo pravi kulturni šok. Ker je do umora prišlo med volilno kampanjo, so bile volitve izvedene z veliko težavo; na listi je posthumno nastopil Fortuyn in požel izjemen uspeh.

Druga žrtev je bila znana manekenka, Somalijka Ayaan Hirsi Ali – feministka, politično angažirana pisateljica, scenaristka in aktivistka. Predvsem je brezkompromisna kritičarka islama, saj trdi, da je za islam in za preroka Mohameda značilna hipokrizija, nepopoljšljivo zaničljiv odnos do žensk; poleg vsega utemeljuje še, da je bil Mohamed pedofil.¹²³ Seveda ni čudno, da jo preganjajo in ji trajno – podobno kot Rushdieju – grozijo s smrtjo. Nizozemska vlada jo je zaščitila, nato je odšla v ZDA in se zopet vrnila. Kot vidna in kontroverzna javna osebnost je celo povzročila padec druge Balkenendejeve vlade zaradi domnevno spornih podatkov za državljanstvo.

Hirsi Ali je sodelovala z režiserjem Theom Van Goghom¹²⁴ – tretjo žrtvijo skrajnega muslimanstva – in skupaj sta naredila film *Submission*. Van Gogh je bil predvsem umetnik, a podpiral je Fortuyna in se zavzemal za abolicijo monarhije. V desetminutnem filmu *Submission* je precej pretresljivo prikazal nasilje in zlorabo žensk v muslimanski družbi. Seveda sta bila tako Hirsi Ali kot Van Gogh takoj, ko je film prišel v javnost, deležna obsodbe s *fatvo*.¹²⁵ Vendar pa se je Van Gogh temu le anarhistično in bohemsko smejal. Za to je žal dejansko plačal z življenjem. Leta 2004 ga je ubil nizozemski državljan arabskega porekla.

---

¹²² Svoje dejanje je utemeljil s tem, da je Fortuyn predstavljal naraščajočo nevarnost za sodobno družbo. Morilec je bil sicer pripadnik večje organizacije za zaščito živali. Fortuynov umor je bil prvi politični umor na Nizozemskem po 17. stoletju.

¹²³ Pri dvainpetdesetih letih se je poročil s šestletno deklico in jo kmalu zatem zlorabil.

¹²⁴ Pranečak slavnega slikarja.

¹²⁵ Muslimanska verska obsodba na smrt.

Vse tri osebnosti in z njimi povezani dogodki so gotovo pustili neizbrisno sled v značaju nizozemske družbe, kot se je izoblikoval v zadnjih nekaj letih. Mogoče je opaziti ne le skepsa in previdnost, pač pa celo strah in odpor do muslimanstva in (muslimanskih) imigrantov. Morda je to, v primerjavi z ostalimi evropskimi državami, v sicer prijazni in neprimerljivo strpni nizozemski družbi, še najbolj izrazito. Lahko bi celo rekli, da gre na Nizozemskem za radikalizacijo pojava.

V tem se skriva tudi »paradoks Balkenende«, ki ni povezan z osebnostjo politika kot takega, z njegovo konzervativno politično držo. In če že, bi pojav lahko označili kot neokonzervatizem; v bistvu bolj reakcijo na liberalizem, progresivnost družbe, ki je v določenem trenutku dojemljivost svojih članov za napredek – prignala do skrajnega roba.

Vsekakor gre za pojav, ki bo – v primeru, da preseže meje Nizozemske – vreden vse pozornosti. Zanimiv bo tudi zaradi preučevanja pomena medkulturnega dialoga v kontekstu skrajnih oziroma nenadzorovanih dejanj (pa tudi daljših procesov) v družbi.

Obnavlja se namreč dilema o tem, ali je dialog z radikalno drugačnim svetom vrednot (kot je npr. skrajni islam) sploh mogoč ali pa gre za neke vrste donkihotsko poslanstvo.

Vsaka drugačna rešitev, torej urejanje perečih medkulturnih vprašanj z diskurzom, ki ni dialoški, pa lahko vodi do zelo zapletene in celo nevarne situacije. Prav v elementih migracije in njenega mesta v notranji politiki smo še posebej primorani v to, da uporabimo ideje o mehki moči. Končno tudi zato, ker prav v točkah migracij mehka moč prehaja državne in nacionalne meje in se zato dejansko spreminja v diplomacijo mehke moči. Nizozemski primer nestrpnosti do drugače verujočih je verjetno skrajen. Toda zavedati se je treba, da bi v zaostrenih družbenih razmerah lahko predstavljal normo. Zato bi mu bilo potrebno v prihodnje nameniti prav posebno pozornost. Balkenende v tem kontekstu ni izjema. Na videz benigna osebnost lahko skriva v sebi potencial, povezan z manipulacijo z liberalnimi vrednotami, kar bi celo lahko vodilo do hujših družbenih trenj.

3.6.2 ANDERS FOGH RASMUSSEN – OD PREMIERA DO GENERALNEGA SEKRETARJA NATA

Leta 1953 rojeni danski politik Anders Fogh Rasmussen, po izobrazbi magister ekonomije, je vso svojo profesionalno pot posvetil politiki.¹²⁶ Vrsto let je bil voditelj danske Liberalne stranke (*Venstre*). Leta 1978 je prvič postal član parlamenta (*Folketing*). Med letoma 1987 in 1990 je bil minister za obdavčitve, med letoma 1990 in 1992 pa minister za ekonomijo in obdavčitve v konservativni vladi. V tem času je bil obtožen, da je parlamentu predstavil nekatere lažne podatke o poslovanju. Rasmussen se z obtožbami sicer ni strinjal, a je prostovoljno odstopil. Liberalna stranka je prvič dobila volitve leta 2001 in ustanovitev prvega Rasmussenovega kabineta je vplivala na velike spremembe v danski (predvsem notranji) politiki. V koaliciji s Konzervativno ljudsko stranko je vladal do ponovnih volitev leta 2005, ko je obnovil volilno zmago in koalicijo. V letu 2007 so bile predčasne volitve in sledila je tretja Rasmussenova zmaga, ki jo je označil za »zgodovinsko«. Koalicija je sicer ostala ista.

Rasmussen je napisal vrsto strokovnih knjig, med katerimi izstopa *From Social State to Minimal State* (Rasmussen, 1993).¹²⁷ Premise iz knjige je Rasmussen uspel implementirati v obdobju na oblasti. Lizbonsko poročilo za leto 2006¹²⁸ je Dansko opredelilo kot najbolj konkurenčno državo v EU, ki v največji meri izpolnjuje lizbonske kriterije; poleg tega je Danska ob zaključku leta 2006 zasedala najvišje mesto med državami EU, ki so imele proračunski presežek (cca 2,4 mlrd. EUR dobička).¹²⁹ In to seveda ob znanem dejstvu, da je Danska, podobno kot Velika Britanija, zavrnila sprejem evra.

---

¹²⁶ Kot zanimivost dodajmo, da je leta 2007 aktivnejši družbeno-politični angažma zavzela tudi njegova soproga Anne-Mette, saj je prevzela vodenje delovne skupine, ki se zavzema za pomoč otrokom in ženskam v Darfurju.

¹²⁷ V knjigi Rasmussen predstavlja klasičen liberalni pogled in možnosti za to, da bi dosegli državo z minimalnim davkom. Kritizira povojno »državo blaginje«, ki je ljudi privedla do nekakšnega suženjstva. Pri tem neenakost ocenjuje kot primarno motivacijsko silo, ki sama po sebi ni slaba, pač pa je slaba revščina. Podpira tudi okoljsko politiko.

¹²⁸ Periodično ga izdeluje *World Economic Forum* (WEF), sicer najbolj poznan po vsakoletnih srečanjih vrhunskih svetovnih ekonomistov in gospodarstvenikov v švicarskem Davosu.

¹²⁹ Dansko gospodarstvo je bilo tudi na vrhu lestvic OECD.

Osnovni dosežki Rasmussenovega vladanja so bili: izrazita reforma strukture danske vlade in zmanjšanje števila občin ter zamrznitev davkov (maksimalno na 68 %). Ukrep je zlasti podpirala Konservativna ljudska stranka, kritizirali pa so ga Socialni demokrati; na splošno gre za popularen ukrep). Drugi ukrepi so bili še: zmanjšanje brezposelnosti in splošen razcvet gospodarstva. Po drugi strani je bilo pri Rasmussenu mogoče ugotoviti nekakšen odstop od liberalnega programa, z načrtnim zmanjševanjem priseljevanja. Tudi pri zunanji politiki je bil izrazito naklonjen vojaškemu posredovanju v Iraku, kar je opravičeval z veliko verjetnostjo posedovanja orožja za množično uničenje. Kasneje je diskurz spremenil v smeri obsodbe Huseinovega tiranskega in diktatorskega režima. Za svoje zagovarjanje proameriške in pro-britanske politike nikoli ni doživel ostrejše obsodbe v parlamentu. Kakorkoli, verjetno v luči priprav na volitve, ki so potekale petnajst mesecev pred rokom, je julija 2007 naznanil odhod 450 vojakov iz Iraka, vendar je dodal, da pri tem namerava nadaljevati s političnim posredovanjem. Danske vojaške enote so ostale okrepljene v Afganistanu. Danska in Velika Britanija sta tudi še naprej ostajali največji zaveznici glede zadev EU, pa tudi glede evropskih odnosov do ZDA, kar je potrdil prvi obisk Rasmussena pri predsedniku vlade Gordonu Brownu v Londonu, 12. oktobra 2007.

Tretji vzpon Rasmussena na oblast je bil torej pogojen z uspešno ekonomijo in majhno brezposelnostjo ter z umikom vojakov iz Iraka.

Volilna kampanja je sicer presenetila - v *Folketing* je vstopila stranka Nova zveza (*New Alliance*). Novo zvezo je vodil Naser Khader, sirijski imigrant in zmerni musliman, ki se je zavzemal za večjo toleranco do muslimanskega sveta - slednje se je nanašalo na objavo spornih karikatur preroka Mohameda v enem izmed danskih časopisov in ob tem na skrajne reakcije islamskih pripadnikov. Njegova ostra nasprotnica je bila desničarska voditeljica Pia Kjaersgaard (Ljudska stranka), ki je nasprotovala vsakršni bolj odprti azilski in migracijski politiki.

Ti dogodki na danskem političnem zemljevidu so nakazovali določen razkol pri zelo občutljivem vprašanju ne le priseljencev, pač pa sprejemanju multikulturalnosti kot take (pri tem so seveda zlasti na udaru arabski priseljenci oz. muslimani). Po eni strani čez robove danske družbe pljuskajo valovi drugačnih po veri in narodnosti; po drugi strani se krepijo tisti, ki jih ne želijo v svoji sredini.

Problematika je dosegla vrhunec ob primeru danskega karikaturista Kurta Westergaarda, ki je na sporen način upodobil preroka Mohameda (npr. z bombo v turbanu) v danskem časopisu *Jylland-Posten* septembra 2005 (karikature so bile kasneje objavljene tudi v drugih časopisih). Po radikalnih protestih islamskih vernikov po vsem svetu se je zadeva razrasla v neverjetno mednarodno politično afero in s tem v problem na najvišji ravni.

Najprej je enajst pretežno muslimanskih držav (med njimi tudi BiH) zahtevalo od danske vlade obsodbo karikatur. Rasmussen je to zavrnil, saj bi bilo to po njegovem mnenju »antidemokratsko«. Zahteva se je stopnjevala – pogojevana je bila z opravičilom. Tudi to je Rasmussen zavrnil z besedami, da ne more govoriti v imenu neodvisnega časopisa. Sledil je pohod skupine danskih imamov v muslimanske države in ščuvanje proti danski vladi. To je dodobra razburkalo tam živeče islamsko prebivalstvo. Na vrsti je bil bojkot danskih izdelkov. Libija in Savdska Arabija sta odpoklicali svoja veleposlanika. Danski veleposlaništvi v Siriji in Libanonu sta bili napadeni s strani demonstrantov, sledile so zahteve po smrtni kazni za karikaturista. V kaotičnih demonstracijah v Kabulu in Islamabadu je bilo ubitih nekaj ljudi.

Organizacija islamske konference (OIC) je v skupni izjavi s Solano in Ananom obsodila objavo karikatur.¹³⁰ Danske muslimanske organizacije so se odločile, da bodo primer objave članka »Obraz Mohameda« predložile v presojo Visokemu komisarju OZN za človekove pravice. Obenem je danski generalni državni tožilec odločil, da ni pravne osnove za kazenski pregon karikaturista oz. časopisa. Podana je bila tudi pritožba na Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu (sodišče je pritožbo zavrnilo v začetku leta 2007). Danski časopis *Jylland-Posten* se je opravičil za objavo karikatur. Sledile so zahteve po opravičilu s strani danske kraljice Margarete II. Danska varnostna služba je svarila pred stopnjevanjem konflikta.

Sledil je antologijski govor Rasmussena aprila 2006 na arabski televizijski mreži *Al-Arabiya*,¹³¹ kjer je pojasnil, da obžaluje vse zamere, ki so jih povzročile karikature,

---

¹³⁰ Več o tem na (2013) *Skupna izjava Kofi Anana, Javier Solane in Ekmeleddin Ihsanogluja*, v kateri pozivajo na mir in zadržanost v zvezi z objavo v zvezi z objavo karikatur, 7. 2. 2006, http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_5663_en.htm, datum ogleda 19. 11. 2013

¹³¹ *Intervju z Andersom Foghom Rasmussenom* (v danščini), *Al Arabiya*, na (2013) <http://www.dr.dk/Nyheder/Udland/2006/02/02/02205208.htm>, datum ogleda 19. 11. 2013

vendar danska vlada nima moči, da bi cenzurirala medije. Povedal je, da sicer podpira svobodo govora, a da nikakor ne odobrava sporočila na karikaturi. V oktobru 2006, torej več kot leto po objavi, so bila danska veleposlaništva v arabskem svetu še vedno v visoki pripravljenosti glede kakršnihkoli izbruhov nemira.

Neverjetno dejstvo je, da se nemir ni polegel niti dve leti po objavi karikatur. Vendar je mogoče razbrati, da so krizo kasneje podpihovali prav prizadeti muslimani in jo skušali izrabiti kot vzvod za borbo proti domnevemu kratenju pravic v zahodnem svetu. Po izjavah Islamske verske skupnosti na Danskem (IFS) naj bi bil naslednji korak razglasitev *fatve* s strani verskih voditeljev na Bližnjem vzhodu in smrtne grožnje proti *Jylland-Posten*, kot tudi proti desničarski političarki Pii Kjaersgaard.

Vsekakor je celotno eskalacijo mogoče oceniti kot posledico dejstva, da je danska vlada preveč površno ocenila situacijo, ki je nastala med islamskimi verniki po objavi karikatur. Eskalacija je prišla namreč do točke brez nadzora, ko je »ulica uhajala iz roke«. Vendar pa še danes ostaja srhljiva posledica – grožnja latentnega nasilja zaradi spopada vrednot, ki meji na skrajno nerazumevanje med dvema kulturama oz. religijama.

Pravzaprav ni čudno, da so se karikature (in reakcije nanje) pojavile prav pri primeru Danske. Kot smo si ogledali, je na Danskem že nekaj let vladala liberalna politična usmeritev, kar je po vsej verjetnosti in kazalcih posledica liberalne družbene klime v tej državi.

Danska si je vedno prizadevala, da bi bila med vodilnimi na področju spoštovanja človekovih pravic in demokracije. Zavzemala se je za dialog med kulturami in verskimi skupnostmi, ki naj bi temeljil na medsebojnem spoštovanju in ne ekstremizmu. Še posebej se je trudila, da bi bil ta dialog usmerjen v arabski svet in je kot del zunanjepolitične strategije predstavila tudi t. i. Arabsko iniciativo,¹³² katere poglavitni cilj je zagotoviti osnovo za okrepljen dialog Danske z državami Bližnjega vzhoda.

---

¹³² Več o tem na (2013) *Arabska iniciativa (Dansko-arabski program partnerstva)*, <http://www.detarabiskeinitiativ.dk/english/>, datum ogleda 19. 11. 2013

Vendar je zanimivo, da je Rasmussen ob volitvah leta 2005 nakazal spremembo v svojih ideoloških stališčih in se nagnil v smer večje socialne pravičnosti. Morda je politično uspešen danski premier Rasmussen zaznal, da danska družba potrebuje osvežitev v smeri amortizacije liberalizma (morda zaradi šoka, ki so ga doživeli ob objavi karikatur); obenem je politična scena spontano ustvarila novo stranko, ki zastopa interese kulturne in religijske manjšine, muslimanov (Nova zveza).

Ob vsem tem ostaja vprašanje, ali je izbira volivcev pogojena z »naveličanostjo« oziroma »izrabljenostjo« določene politične usmeritve ali pa so spremembe v družbi tiste, ki dobesedno terjajo drugačne politične in ideološke pristope. Vsekakor primer visoko razvite skandinavske družbe dokazuje, da bosta v bodoče potrebni fleksibilnost in uporaba sredstev, ki bi jih lahko poimenovali tudi – »ekstremna« mehka moč (v mislih imamo dialog, ko ta skoraj ni več mogoč). Slednje namreč govori o stopnji civiliziranosti politike.

Rasmussen je bil imenovan za dvanajstega sekretarja Nata 1. avgusta 2009 in s tem nasledil Jaapa de Hoop Schefferja. Proti je glasovala le Turčija, delno tudi zaradi sporne afere s karikaturami. Svoje nasprotovanje je Turčija umaknila šele potem, ko je dobila zagotovilo s strani Obamine administracije, da naj bi bili na tri visoka mesta v Natu imenovani turški uradniki. Prvi Rasmussenov obisk po nastopu mandata je bil v Afganistanu. Prva večja vojaška operacija pa se je nanašala na libijsko državljansko vojno v letu 2011, z jasnim namenom, da bi Nato zaščitil civilno prebivalstvo pred oboroženimi napadi. Gadafijev umor je bil tesno povezan z napadi Natovih letalskih sil.

Domnevamo lahko, da Rasmussen kot generalni sekretar Nata, torej izrazite vojaške sile, ne more zagovarjati diplomacije mehke moči. S tem bi postal kontradiktoren; in več kot to – pod vprašajem bi bila tudi sama organizacija Nato. Zato ne preseneča njegova izjava: »Mehka moč EU sploh ni moč« (Rettman, 2013). Brez zaledja vojaških sil ne more biti kredibilne zunanje politike EU. To pa je možno le, kadar se evropski narodi trdno odločijo, da bodo investirali v varnost in obrambo. V povezavi s finančno krizo je tudi nemogoče pričakovati, da bi tovrstna učinkovita sredstva lahko zagotovila posamična država članica. Za to pa je, po Rasmussenovem mnenju, potrebna tudi politična volja. Pri tem je podal primerjavo z Zahodnim Balkanom. Tu je bil Nato sposoben, da je deloval hitro in učinkovito na vojaškem nivoju; EU pa je

nudila ustrezno podporo s civilnimi in vojaškimi ekspertizami, s katerimi je pomagala pri ponovni vzpostavitvi stanja normalnosti (ali ni to prav mehka moč, bi se na tem mestu lahko vprašali).

Rasmussenov radikalni citat, da »mehka moč sploh ni moč«, bi znal v časih krize še kako odzvanjati. A dejstvo ostaja, da je Rasmussen pač – vrhovni poglavar Nata, politične in vojaške zveze t. i. zahodnih partneric.

V tem smislu so njegove politične vrednote in zunanja politika pač prilagojene funkciji, ki jo zaseda.

3.6.3 ŠVEDSKI VLAK DO BALKANA – CARL BILDT

Carl Bildt je dolgoletni švedski zunanji minister (od leta 2006). Carl Bildt izhaja iz stare skandinavske aristokratske rodbine, z močno diplomatsko tradicijo. V letih 1986–1999 je bil predsednik stranke *Moderatov* (švedska liberalno-konzervativna stranka) in v letih 1991–1994 predsednik vlade Kraljevine Švedske. Posebno znan je postal zaradi svoje vloge na Zahodnem Balkanu.

Carl Bildt je v marsičem kontroverzen človek.

Znan je po svoji dvomljivi vlogi (poslovnih interesih) pri ruskih plinskih gigantih, kot sta *Gazprom* in *Lundin Petroleum*.¹³³ Znan je tudi po svoji začetni podpori vojni v Iraku in s tem v zvezi z odločitvami Busheve administracije v letu 2003. Je politik, ki v veliki meri uporablja internet za komuniciranje in v letu 1994 je kot prvi predsednik vlade uporabil elektronsko čestitko (Billu Clintonu). Na spletnem portalu *Second Life* je ustanovil t. i. »švedsko veleposlaništvo«.

Za nekatere Bildt ni samo kontroverzna, pač pa tudi zelo sporna osebnost. Pri tem, kot rečeno, izstopa njegova zgodovinska vloga na Zahodnem Balkanu. Bil je posebni odposlanec EU za področje bivše Jugoslavije (1995–1997), sopredsedujoči mirovni

---

¹³³ V letu nastopa funkcije zunanjega ministra se je kritika (tudi znotraj vlade) usmerila prav na zunanjega ministra Bildta, zaradi posedovanja delnic, ki so bile povezane z ruskim *Gazpromom*. Zaradi tega je vlada objavila seznam finančnega premoženja ministrov, iz katerega je bilo razvidno, da je Bildt sporne delnice prodal. To je storil predvsem zaradi očitkov, da se ne bo mogel verodostojno pogajati z Rusko federacijo o energetskih vprašanjih, saj naj bi šlo za konflikt interesov.

konferenci v Daytonu (november 1995), visoki predstavnik za Bosno in Hercegovino neposredno po *Daytonskem sporazumu* (1995–1997), med letoma 1999 do 2001 pa je bil tudi posebni odposlanec OZN za Balkan.

V času svoje funkcije odposlanca EU je bil, neposredno po hrvaški operaciji Nevihta, zaradi svojih ocen o krivdi takratnega hrvaškega predsednika Franja Tuđmana za vojne zločine, na Hrvaškem proglašen za »*persono non grata*«.

Kasneje so se odnosi na relaciji Bildt – zunanji minister Hrvaške Gordan Jandroković otoplili. Švedska je izrazila podporo hrvaškemu članstvu v EU in izrazila upanje, da bo v času švedskega predsedovanja EU končan pogajalski proces s Hrvaško.¹³⁴

Švedska je bila torej pri odnosu do Hrvaške precej pragmatična. Podpirala je širitev EU in pri tem ni želela, da bi bilateralni problemi ogrozili strateške širitvene projekte EU. Od Hrvaške je želela dosledno izpolnjevanje kriterijev, brez izstopajočih problemov.

Ne gre prezreti dejstva, da je Bildtovo ime torej ves čas aktivno povezano z dogodki na Zahodnem Balkanu; ne le v Hrvaški. Naštejmo nekaj najbolj izstopajočih.

V letu 2006 je Bosno in Hercegovino pretresel diplomatski škandal, ki je iz dneva v dan dobival večje, celo mednarodne razsežnosti. Bildt naj bi v ubožani in od vojne uničeni državi kupoval delnice različnih bosanskih podjetij ter tako izkoriščal svoj politični vpliv ter poznanstva, ki naj bi jih imel v najvišjih bosanskih gospodarskih in političnih krogih. V lasti naj bi imel večje število delnic privatizacijskega sklada PIF BORS ter družbe Telekom iz Republike Srbske. Svetoval naj bi izjemno uspešni in prodorni švedski finančni družbi *East Capital* (Polanič, 2013).

---

¹³⁴ A pred obiskom švedskega zunanjega ministra na Hrvaškem (2007) je Jutarnji list objavil vest, da je davčna uprava proti njemu sprožila preiskavo in da mora plačati 50.000 švedskih kron, ker ni plačal davka na nepremičnine, na hišo in zemljišče, ki ju je kupil leta 2004 na Korčuli. Bildt je bil namreč dolžan lastnino prijaviti švedski davčni upravi, čeprav so nepremičnine na Hrvaškem.

Ob prijetju vojnega zločinca Radovana Karadžića je le-ta želel, naj Bildt priča na sodišču o sporazumu o imuniteti med Richardom Holbrookom (posebni odposlanec ZDA) in Karadžićem, kar pa je Bildt zavrnil.¹³⁵

Dejstvo je, da se Bildt oglašja pri vseh pomembnejših vprašanjih, ki se nanašajo na Zahodni Balkan in njegovo mnenje je – če že ne upoštevano – pa vsaj opazno in komentirano s strani medijev.

Julija 2008 je izključil možnost, da bi Sporazum o stabilizaciji in pridruženju med Srbijo in EU (SAS) začel veljati, še preden bi haaškega obtoženca in nekdanjega vojaškega vodjo bosanskih Srbov Ratka Mladića izročili Mednarodnemu sodišču za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije.¹³⁶

Bildt je bil prvi zunanji minister, ki je obiskal Kosovo po razglasitvi neodvisnosti (8. marca 2008). Ko se je v Prištini sestal s kosovskim premierom Hašimom Thacijem in predsednikom Fetmirjem Sejdiujem, je poudaril, da mora Kosovo postati država, ki jo bodo priznali vsi njeni državljani. Opozoril je, da bo Kosovo, če v naslednjih petih letih ne naredi odločnih korakov naprej, soočeno z »grobno realnostjo«. Ocenil je, da bo moral UNMIK na območju Kosova ostati dlje od predvidenih štirih mesecev po razglasitvi neodvisnosti, če bo želel zagotoviti varnost srbskega prebivalstva. Zavzel se je tudi za to, da bi Srbom na Kosovu podelili avtonomijo, saj bi drugačna delitev predstavljala nevarnost in slab zgled drugim v pokrajini. Med glavne cilje nove države je prištel članstvo v Mednarodnem denarnem skladu in v Svetovni banki. Dodal je, da bo članstvo Kosova v OZN težko doseči zaradi nasprotovanja nekaterih držav, ki še niso pripravljene priznati novonastale države.

---

¹³⁵ Več o tem na (2013) *Bildt Declines Karadžić witness invitation*, Balkan Insight, na <http://www.balkaninsight.com/en/article/bildt-declines-karadzic-witness-invitation>, datum ogleda 19. 11. 2013

¹³⁶ Več o tem na (2013) *SAA Ratification only after Mladić arrest*, B92, na http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2008&mm=07&dd=27&nav_id=52246, datum ogleda 19. 11. 2013 (Vendar pa so švedski mediji že leto pred tem objavili Bildtovo mnenje, da je pogojevanje podpisa SAS s Srbijo z izročitvijo Mladića neproduktivno. Odlašanje podpisa naj bi namreč vplivalo na to, da Srbija izvoli nacionalistično vlado, v tem primeru pa Mladić nikoli ne bi prišel pred sodišče v Haag).

Glede na vse povedano, lahko sklenemo, da je imel Bildt ne samo pomembno vlogo na območju bivše Jugoslavije, pač pa ostal s tem območjem in problemi, ki se tu pojavljajo, ves čas tesno povezan.

V tem duhu bi lahko domnevali: če se bodo v bodoče na območju Zahodnega Balkana pojavile težave, bo imela Bildtova beseda oz. poskus reševanja spora posebno težo. Razumevanje velike vloge politika Bildta na Zahodnem Balkanu je pomembno za nadaljnjo pot na tem območju; Bildt je in ostaja eden izmed najvidnejših mednarodnih politikov za Zahodni Balkan.

A zanimivo je, da v času švedskega predsedovanja EU (v drugi polovici leta 2009) ni prišlo do bistvenih premikov pri problematiki Zahodnega Balkana. Seveda pa je to odvisno od prizme pogleda. V decembru 2009 je bilo namreč državljanom Srbije, Črne gore in Makedonije omogočeno, da v EU potujejo brez viz; pri Bosni in Hercegovini še ni prišlo do tega. To je morda velik napredek za državljane same, a manj za politike in politiko kot tako.

V letu 2005, torej še pred prevzemom funkcije zunanjega ministra in omenjenim predsedovanjem, je Bildt izrazil zanimivo misel o mehki moči in EU. Po njegovem mnenju je očitno, da ZDA izgubljajo na trdi moči; a nič manj ni očitno, da EU prav tako izgublja, in sicer – na mehki moči. EU se je uspavala v svojih uspehih in tako izgubila svojo strateško smer kot tudi vero vase. Politiki v EU so postali defenzivni, zagledani vase in orientirani na *status quo*. To je povezano (kako vizionarski je bil pri tem Bildt, glede na kasnejšo krizo) z nezadostnimi ekonomskimi reformami. Ali bo uspela s to (tretjo) fazo globalizacije, pa je po Bildtovem mnenju povezano tudi z uspešnostjo procesa širitve. V tem smislu bi upad mehke moči v EU lahko predstavljal potencialno grožnjo, ki bi lahko vodila do nestabilnosti (predvsem v povezavi s soseščino EU) – če bi se torej EU odpovedala svoji mehki moči in zaprla vrata za Balkan ter Turčijo. To bi namreč lahko imelo negativne posledice za različne silnice znotraj muslimanskih držav. Odvrnitev od mehke moči je torej postal najbolj urgenten problem EU. Ponovno se moramo zato vprašati tudi o varnosti EU.

Zanimivo je torej, da Bildt mehko moč povezuje s svojim temeljnim fokusom, tj. Zahodnim Balkanom (do katerega ima Bildt, kot smo opazili, zelo specifičen odnos). V odnosu do mehke moči je torej možno prepoznati (politične) karakteristike določenega voditelja (in ne zgolj, da so politične karakteristike oz. vrednote sestavni

del mehke moči). Ali je odnos do mehke moči vzvišen (ali npr. mehko moč sploh potrebujemo) ali pa naklonjen – nam veliko pove o politikovem angažiranju in politični poziciji (Bildt, 2013).

3.7 RAZLIČNI IN VENDAR PODOBNI – VODITELJI OB MEJI (ALFRED GUSENBAUER, ROMANO PRODI, FERENC GYURCSÁNY)

Že na prvi pogled so si bile vse tri osebnosti voditeljev ob meji različne. Alfred Gusenbauer je bil zmeren levo-sredinski politik, ki je pozornost namenjal predvsem notranjepolitičnim vprašanjem Republike Avstrije, za razliko od svetovljanskega in izrazito proevropsko usmerjenega bivšega predsednika Evropske komisije (med letoma 1994–2004), Romana Prodija. Po drugi strani je bil Madžar Ferenc Gyurcsány umeščen na skrajnejši levi pol – vendar bolj po volji njegovih nasprotnikov kot po lastni. Znane so bile obsežne protivladne demonstracije, ki so spremljale njegov mandat.

Vse tri politike pa je združevala podobnost po strankarski pripadnosti.

Kot zanimivost dodajmo, da je Prodi v vsem svojem življenju in političnem udejstvovanju izražal svojo pripadnost rimskokatoliški veri in cerkvi, zato ni čudno, da so ga pri imenovanju za predsednika Evropske komisije podprle tako evropske krščansko-demokratske kot socialno-demokratske stranke.

Seveda pa je vse tri voditelje povezovalo tudi dejstvo, da v njihovih državah prebiva znaten odstotek pripadnikov slovenske manjšine. Tudi v tem primeru – torej odnosu do manjšine – so se med seboj razlikovali. Razlikovali pa so se tudi v primeru odnosa do EU.

Pri predsedniku vlade Italijanske republike, Prodiu, skorajda ni mogoče izgubljati besed, ko je govor o odnosu države do vprašanj EU. Omeniti velja, da je program levo-sredinske koalicije Hiša svoboščin¹³⁷ pri predvolilni kampanji jasno izpostavil svojo proevropsko usmerjenost, vključno s ponovnim zagonom ustavnega procesa in širitve EU, opredelitvijo EU kot dejanskega centra za gospodarsko rast, inovacije in

---

¹³⁷ »Za dobrobit Italije«, z desetimi udarnimi točkami, med drugim tudi poziv k energičnemu umiku vojakov iz Iraka.

socialno kohezijo (Lizbonski proces) ter revizijo evropskega proračuna, tudi s pomočjo novih finančnih instrumentov. Prav ta pozitivna evropska naravnost, z uspešno podobo bivšega predsednika Evropske komisije, je pripomogla k zmagi na volitvah aprila 2006. Svojo podporo močni EU je kasneje Prodi vztrajno izražal; razumel jo je predvsem v premišljeni institucionalni prilagoditvi razširjene Evropske skupnosti.

Avstrijski predsednik vlade Gusenbauer je imel pri vprašanjih EU gotovo težjo nalogo. Kljub dejstvu, da je bila bivša avstrijska zunanja ministrica – Benita Ferrero-Waldner – evropska komisarka za zunanje zadeve in sosedsko politiko, je bila avstrijska javnost v raziskavah najbolj nenaklonjena EU. V ta okvir sodi tudi skeptičen odnos do širitve. Gusenbauer je v predvolilnem boju nasprotoval takratnemu predsedniku vlade Wolfgangu Schüsslu (Avstrijska ljudska stranka – ÖVP) z argumenti, da bi moral več pozornosti namenjati domačim interesom,¹³⁸ zlasti naj bi nastopal proti davčnemu *dumpingu* in si prizadeval urediti razmere na univerzi.¹³⁹ Dejstvo ostaja, da je Avstrija predsedovala EU v prvi polovici leta 2006, torej pred zveznimi volitvami, ki so potekale jeseni istega leta. To je opozicija izrabila za izdatno kritiko takrat vladajoče ÖVP.

Gyurcsány kot predsednik vlade Republike Madžarske je zastopal politiko do EU, pri kateri se je še vedno odražal vpliv več desetletne vključenosti v vzhodno povezavo – torej nekakšne naklonjenosti EU, vendar v luči »protiuteži ZDA«. Poleg tega je bila madžarska politika naklonjena širitvi, v kontekstu regionalne stabilnosti, ter obenem ravnovesju evropskih kompromisov. Madžarska oblast je tudi večkrat izrazila svoje nasprotovanje nacionalizmu v Srednji Evropi, ki naj bi bil v razmahu in nevaren, saj naj bi silil iz obrobja v srčiko vladanja.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Kazalec avstrijskega protekcionalizma je tudi ideja o ustanovitvi t. i. »Avstrijskega sklada«, ki naj bi zaščitil avstrijske firme pred tujimi prevzemi. Več o tem na (2013) *Not so welcome in Vienna*, Economist, <http://www.economist.com/node/8934958>, datum ogleda 10. 5. 2013

¹³⁹ Gusenbauer je npr. takoj po oblikovanju vlade, januarja 2007, doživel ostre kritike s strani študentov, saj so protestirali proti njegovi snedeni besedi, ki se je nanašala na odpravo šolnine na univerzah.

¹⁴⁰ V avgustu 2007 je skrajna desničarska stranka *Jobbik* ustanovila Madžarsko gardo kot svoje paravojaško krilo. To je spodbudilo strah pred vzponom neonacizma ali ekstremizma na Madžarskem.

Manjšinska zgodba je drugo, za nas toliko bolj pomembno poglavje. Večna zgodba v slovensko-avstrijskih odnosih ostaja uresničitev 7. člena Avstrijske državne pogodbe (ADP), pri čemer sta zlasti izpostavljena problem dvojezičnih krajevnih napisov in uradna raba slovenskega jezika. Od pomladi 2007 je bil v pogajanja med stranmi vpleten tudi zvezni kancler Gusenbauer,¹⁴¹ vendar je bilo mogoče govoriti o zaviranju napredka pri uresničevanju dvojezične topografije s strani koalicijskega partnerja ÖVP, kot tudi s strani koroškega deželnega glavarja Jörga Haiderja, pri čemer je slovenska stran vztrajala na svojih stališčih do »zadnje še sprejemljive meje«. Pri tem je slovenska stran izpostavila, da ceni prizadevanja zveznega kanclerja.

Italijanska levo-sredinska koalicija Hiša svoboščin je že v predvolilnem boju posvetila pozornost varstvu jezikovnih manjšin in posebnih avtonomij. Velik uspeh je slovenska manjšinska politika dosegla septembra 2007, ko je italijanski predsednik Giorgio Napolitano podpisal Dekret o veljavnosti seznama 32 občin, t. i. zaščitnega območja, ki se nanaša na izvajanje vidne dvojezičnosti in individualnih pravic državljanov.¹⁴² Drugi uspeh se je nanašal na ustanovitev nižje srednje šole v Špetru (zadnja triada slovenske osnovne šole). Slovenska vlada je z velikim odobravanjem pozdravila tudi odločitev Senatne proračunske komisije v Rimu, da doda 500.000 evrov k letnemu prispevku, ki ga država sicer namenja slovenski skupnosti.

Na splošno lahko odnose med Slovenijo in Italijo ocenimo kot zelo dobre in v vzponu, pri čemer ne smemo prezreti dejstva, da je Italija drugi najbolj pomembni zunanjetrgovinski partner. Sodelovanje je okrepljeno tudi zaradi povezave med pristanišči v Kopru in Trstu; načrtovana izgradnja plinskega terminala bi znala obstati na mrtvi točki.

Slovenci v Porabju na Madžarskem, ki jih je po neuradnih podatkih okoli 5.000, kvantitativno sicer manj kot v prejšnjih dveh primerih, se ne morejo pohvaliti z dobrim odnosom centralne vlade do odprtih manjšinskih vprašanj. Ta se nanašajo

---

¹⁴¹ Več o tem na (2013) *Kancler za 214 dvojezičnih krajev*, Dnevnik, na <http://www.dnevnik.si/svet/253638>, datum ogleda 19. 11. 2013

¹⁴² Več o tem na (2013) *Napolitano potrdil seznam 32 občin*, Delo, na <http://www.delo.si/clanek/o238910>, datum ogleda 19. 11. 2013. V članku je poudarjeno, da je bil sprejem dekreta možen šele ob spremembi italijanske vlade (pod vodstvom Romana Prodirja).

zlasti na neurejeno sistemsko financiranje, ki vrsto let ostaja na enakem znesku. Prav tako se dvojezičnosti v Porabju ne izvaja. Šolska politika je preveč odvisna od ureditve na zvezni ravni.

Matica se neuspešno zavzema za zastopstvo slovenske manjšine v parlamentu. Na tem mestu ponovimo, da gre za visok standard, ki ga Slovenija neenakopravno izvaja – s slovensko ustavo določeno pravico do dveh poslancev, predstavnikov manjšin v državnem zboru, se uvrščamo v države EU, ki v tem smislu predstavljajo prej izjemo kot pravilo.

Medtem ko je avstrijski kancler Gusenbauer svoje skoraj enoletno delo označil kot dobro, so bili komentatorji bolj skeptični, saj so izrazili mnenje, da vlada opravlja v veliki meri le tekoče delo. Pozivali so jo k bolj globljim in dolgoročnim reformam (npr. ustavna in upravna reforma). Opozicijska ÖVP je izkoristila praznino in predstavila svoj t. i. »perspektivni program«, v katerem so bili pogledi stranke na aktualna politična vprašanja in na probleme. Obenem je ostajala koalicija stabilna zato, ker nobena stranka ni videla boljših možnosti. Kljub naraščanju podpore Gusenbauerju, pa je po javnomnenjskih raziskavah podpora njegovi stranki padala; označimo lahko, da je šlo za neke vrste vegetiranje oz. preživetje kot tako.

Po drugi strani je Prodi v začetku leta 2007, po samo devetih mesecih vladanja, doživel pravo krizo, vendar se je s tesno večino uspel obdržati. Tri skrivnosti njegovega preživetja naj bi bile vsebovane v: sedmih senatorjih, ki jim je podeljen vseživljenjski mandat, pri čemer štirje ponavadi glasujejo za levo sredino; nenaklonjenost ideji, da bi se na oblast znova zavihtel Berlusconi; tretja skrivnost pa se nanaša na preprosto srečo – uspeh ekonomije. V tem smislu je bil Prodi vladar, ki se je obnašal kot »mačka s sedmimi življenji«, prilagodljiv in obenem dovolj moder, da je prepoznal skrite možnosti, ki jih ponuja tudi politika v mehkejšem ali bolj skritem vidiku.¹⁴³

Madžarski premier Gyurcsány je bil v primerjavi s prejšnjima dvema v precej bolj nezavidljivem položaju. Uvrščen je bil na lestvico petdesetih najbogatejših

---

¹⁴³ Več o tem na (2013) *The enduring Mr Prodi*, Economist, http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=9163417, datum ogleda 10. 5. 2013

Madžarov, obenem pa se ni mogel otresti blamaže, ki si jo je nakopal na začetku mandata (maj 2006). Nanašala se je na njegovo izjavo, da je pred volitvami stranka lagala o ekonomski uspešnosti (Hengst, Wittrock, 2013). Ta izjava je kasneje sprožila val protestov, ki so si sledili vse do jeseni 2007, pod vodstvom opozicijskega Viktorja Orbána. Poleg tega je Gyurcsány z ambicioznim načrtom vladnih reform požel rezultate, nasprotne želenim, saj ljudstvo ni prenašalo novih varčevalnih ukrepov. Prvi zelo močni protesti, z zahtevami po odstopu vlade, so bili jeseni leta 2006, nekateri so jih označili celo za »hladno državljansko vojno«. V februarju 2007 so sledili ponovni protesti, s poskusom odstranitve varnostne ograje pred madžarskim parlamentom, ki naj bi od oktobra 2006 preprečevala javna zborovanja pred stavbo madžarskega parlamenta. Možnosti za nemire in ponovne protivladne demonstracije so se pojavile ob obletnici Madžarske revolucije 1848 (upor Madžarov proti vladavini Habsburžanov), marca 2007. Sledili so nemiri v oktobru 2007, na predvečer vstaje leta 1956, ko je prišlo do uličnih spopadov med protivladnimi demonstranti in policijo, vključno z obtožbami o kontinuiteti z bivšim režimom.¹⁴⁴

Sklenemo lahko, da je bil izmed vseh treh najbolj izpostavljen in kritiziran prav madžarski premier Gyurcsány; naše spekulacije pa nas vodijo tudi v smer manjše stabilnosti režimov v državah – novih članicah EU. Najbolj karizmatičen, vpliven in uspešen pa je bil gotovo Prodi. Vse tri voditelje je v polju političnih vrednot združevala enaka strankarska pripadnost (socialistična), v polju zunanje politike pa razdruževala stopnja evroskepticizma. Kot zelo pomembna politična vrednota (za nas) se je vzpostavil tudi odnos do slovenske manjšine. Tako avstrijski kot italijanski voditelj sta bila manjšinski problematiki in pozitivnemu reševanju le-te naklonjena, madžarskega pa bi lahko označili za nevtralnega. V primeru voditeljev ob meji se nam torej predvsem odnos do manjšine izriše kot pomemben segment mehke moči; s privlačnostjo tega odnosa je moč bistveno vplivati na dobro politiko do sosednjih držav.

---

¹⁴⁴ V letu 1956 se je namreč madžarski reformist in revolucionar Imre Nagy uprl takratnemu sovjetskemu režimu. Zaradi premajhne podpore zahodnih sil in kalkulacij v širši mednarodni areni je bil upor nasilno zatrt, Nagy pa usmrčen. Pod večdesetletno nadvlado Sovjetske zveze madžarsko ljudstvo nikoli ni do konca pozabilo teh dogodkov; današnji politični diskurz na Madžarskem ima zato močan moralni predznak in se v veliki meri nanaša na dogodke iz madžarske zgodovine. Gyurcsányju pri tem dodeljujejo vlogo nosilca kontinuitete s prejšnjim režimom.

3.8 IZVENEVROPSKI RAZGLEDI

3.8.1 VERSKI KARIZMATIČNI VODITELJ IN POLITIK – DALAJLAMA

Ob 49. obletnici tibetanske vstaje proti kitajski nadoblasti so se marca 2008 v glavnem mestu tibetanske avtonomne pokrajine Lhasi začeli protesti pod vodstvom budističnih (lamaističnih) menihov. Šlo je za najbolj množične demonstracije v minulih dveh desetletjih, ki so zahtevale številne žrtve. Kitajske oblasti so uvedle informacijsko blokado Tibeta. Pri tem je uradni Peking ostro obsodil »separatistično divjanje«, odgovornost za nemire pa je naprtil tibetanskemu duhovnemu in političnemu voditelju Dalajlami, ki je živel v političnem azilu. Kitajske oblasti so v manjši meri uporabile silo, saj niso želele, da bi trpela udeležba na poletnih olimpijskih igrah. ZDA in Evropska unija sta kmalu po izbruhu nemirov pozvali k prenehanju nadaljnje uporabe sile in k obnovitvi dialoga med Kitajsko in Dalajlamo. Dalajlama je že pred tem privolil v pozicijo, da dobi Tibet visoko stopnjo avtonomije v okviru Kitajske.

Povzamemo lahko, da je kitajska stran tista, ki ni sposobna dialoga, saj vodi politiko konstantnega naseljevanja večinskega naroda in s tem same Tibetance potiska v položaj manjšine. Kitajska je podobno asimilacijo izvajala že ob prihodu komunizma na oblast, ko niso želeli zatreti svobode verskega opredeljevanja (ustava iz leta 1954), pač pa so se zavzemali za program, ki naj bi raziskal in postopoma odpravljal »objektivne vzroke religij«. Med kitajskim ljudstvom zelo priljubljeni budizem (poleg daoizma) je bil postopno le ukinjen in celih pet let nihče po svetu ni vedel, kaj se dogaja s kitajskimi budističnimi menihi in nunami. Šele leta 1971 sta dva budistična samostana ponovno odprla duri, čeprav sprva samo kot muzeja.¹⁴⁵

Ugotovimo lahko, da se danes na Tibetu dogaja podobno, kot se je nekoč z zatiranjem budistične religije na celotnem kitajskem ozemlju – sprva je bila podana določena stopnja tolerance, ki pa je bila sprevržena že zato, ker je bil »koncesionar« v bistvu zatiralec. Nato pa se je ta navidezna svoboda spremenila v prikrito, a zato nič manj ostro, zatiranje in postopen izbris.

---

¹⁴⁵ Obširna študija prim.: Rošker (1992) *Zmajeva hiša*, Ljubljana: Cankarjeva založba

Zato se številni raziskovalci sodobnega dogajanja na Tibetu, pa tudi življenja in dela Dalajlame sprašujejo, če ni Dalajlamova budistična (lamaistična) pot pravzaprav obsojena na neuspeh. Karizmatični tibetanski voditelj namreč striktno vztraja na »ghandijevskem« konceptu, ki mu dodaja novo dimenzijo – soočanje, sprejemanje realnosti. Pri tem pa prihaja do zanimivega obrata, saj postajajo kitajske oblasti »neavtonomne« in so same tisti dejavnik, ki se boji dialoga. V svoji paradoksnih situaciji ne opazijo, da bi prav roka sprave, seveda najprej izkristalizirana v pogajalski besedi, povsem spremenila njihov *imidž* v svetu, za kar si tako neumorno prizadevajo. V svojem krču, ki se nanaša na strah pred nesporno Dalajlamino avtoriteto, temelječo na notranji moči njegove osebnosti in delovanja, tako Kitajska nehote spreminja položaj Davida in Goljata, ko se pogovarja – zgolj s predstavniki Dalajlame in ne z Dalajlamo samim (Saighal, 1998).

Tako smo soočeni z dejstvom, da Dalajlama postaja konstantni moteči dejavnik v kitajskih prizadevanjih, da bi dosegli popolno mednarodno priznanje oz. spoštovanje. Zato ga obravnavajo kot utelešenje »tibetanskega problema«. V resnici pa ponuja edino možno rešitev zanj. Ob tem, ko kitajske oblasti obtožujejo Dalajlamo kot krivca za vse nesreče na Tibetu, pa pozabljajo, da verjetno ne bo naslednika, ki bi bil zmožen s tolikšno karizmatičnostjo zagovarjati nenasilje in »srednjo pot«. Tudi nasilje v Lhasi marca 2008 ni izbruhnilo po njegovih navodilih. Roka sprave, ki bi jo bila Dalajlami zmožna ponuditi oblast, bi umirila sovraštvo, ki tli pri avtohtonih prebivalcih Tibeta in pri budističnih menihih. Zato kontradiktorno postaja Dalajlama – kitajski up, da doseže ne zgolj priznanje mednarodne skupnosti, pač pa tudi osnovno sprejemanje s strani Tibeta samega.¹⁴⁶

Je torej religija – budizem, ki se v svoji osnovi zavzema za mir in nenasilje, za pasivno držo (vsaj v naši percepciji), postala nasprotujoča sama sebi, potem ko so izbruhnili krvavi marčni nemiri? Ali pa bo na dolgi rok zmagovita, poseobljena prav v figuri voditelja Dalajlame, ki brezkompromisno poudarja pomen dialoga?¹⁴⁷ Seveda je bila osnovna napaka narejena že na začetku s strani kitajskih oblasti, saj so

---

¹⁴⁶ Več o tem na (2013) *Tibet: A Colonial Uprising*, Economist, <http://www.economist.com/node/10880709>, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁴⁷ Za dialog se je npr. Dalajlama posebno zavzemal v zadnjem velikem dokumentarnem filmu, ki sta ga leta 2008 posnela režiserja Sian Edwards in Richard Wirth, z Richardom Gerom kot glavnim gostiteljem.

na zelo neroden način skušale integrirati tibetansko ljudstvo in njegovo specifično kulturo ter religijo, pravzaprav jim je popolnoma spodrsnilo na področju mehke moči (Vatikiotis, 2013).

Bodoče vprašanje, s katerim se bo morala soočiti Kitajska, zato ni samo osebnost voditelja Dalajlame in adekvaten odnos do te nesporne moralne avtoritete sodobnega sveta, pač pa tudi – kako prestopiti *Rubikon*, ki ima korenine v preteklosti, posledice so se vlekli skozi desetletja. Kako torej podati roko sprave, ne da bi bilo načeto vprašanje Dalajlamove moralne drže in naravnosti. In obenem tako, da bo to v skladu s kitajsko politiko ter željo po uveljaviti v svetu (tudi s sredstvi diplomacije mehke moči, za kar si država močno trudi).

Poglaviti problem ni v osebnosti Dalajlame (in v nedialoškem odnos s strani LR Kitajske v smislu »grešnega kozla«), pač pa v poniževalnem razmerju do izročila druge kulture in večinske religije. Kaj je pravzaprav naredil v vsem tem času Dalajlama?

Pravzaprav zelo malo in največ. Samo nastavil je zrcalo. Nastavil je zrcalo kitajski tišini (odklanjanje pogajanj) ali napadalnosti, ki jo je bil deležen. Mogoče je to sporočilo pomembno tudi za razumevanje drugačne plati medkulturnega dialoga. Namreč – sam dialog, sredstvo sporočanja oz. način, kako sporočamo, je pomemben. Ne zgolj vsebina, na katero se nanaša. To pa se vsekakor sklada z osnovnimi »pravili« diplomacije mehke moči v kontekstu razumevanja velikega pomena in vloge svetovnih voditeljev; s kulturo, ki se primarno kaže kot kultura odnosa do sočloveka in človeštva.

Mirne duše bi lahko celo zapisali, da je Dalajlama paradigma za – diplomacijo mehke moči v elementih voditeljstva. Mogoče celo ekstremna paradigma.

3.8.2 TRAGIČNA USODA NADUTEGA TIRANA, KRVNIKA IN KLOVNA – MUAMMERJA GADAFIJA

V Libiji se je 6. septembra 2009 končalo šestdnevno megalomansko slavje, s katerim je šestmilijonska severnoafriška država počastila štiridesetletnico vladavine generala Muammerja Gadafija. Tripoli so preletela reakcijska letala, vojaki iz številnih afriških držav so sodelovali na vojaški paradi, helikopterji s portretom državnega

voditelja pa so nizko krožili nad prizoriščem. Na tisoče nastopajočih je sodelovalo v gledališko-glasbeni predstavi, ki je prikazala libijsko zgodovino. Končalo se je z veličastnim ognjemetom. Pravi spektakel, bi lahko zapisali. Gadafi si je spektakel ogledal z mogočnega odra in izza steklene stene, odporne proti kroglam, družbo so mu delali venezuelski predsednik Hugo Chavez, zimbabvejski Robert Mugabe in sudanski Omar Al-Bašir. Zahodni voditelji so se mu v veliki meri izognili. Polkovnik, ki ni izkazoval ambicije – postati general (čeprav bi zlahka bil), je jubilej združil z zasedanjem vrha Afriške unije, ki mu je predsedoval.

Vsekakor je bil libijski voditelj v mednarodnem političnem svetu nadvse kontroverzna osebnost. Rodil se je leta 1942 v puščavskem kraju v bližini Sirte. V mladosti je bil velik občudovalec egiptovskega voditelja Naserja. Že na vojaški šoli se je poigraval z mislijo o državnem udaru. Z manjšo skupino somišljenikov ga je izpeljal 1. septembra 1969, po vrnitvi z vojaškega šolanja v Veliki Britaniji, in brez prelivanja krvi strmoglavil takratnega prozahodnega kralja Idrisa. Za Libijo se je začela dolgotrajna in trda Gadafijska vladavina. Kmalu je prepovedal delovanje političnih strank. Mediji so bili pod strogim nadzorom države, organizacije za varstvo človekovih pravic pa so poročale o aretacijah drugače mislečih in celo smrtnih obsodbah nasprotnikov režima. Gadafijski režim je bil nekakšna alternativa socializmu in kapitalizmu, s primesmi islama. Sistem, imenovan »džamahirija«, pomeni državo množice oz. neposredno demokracijo, kjer je oblast v rokah »ljudskih komitejev«. Zahod je Gadafijska in Libijska, zaradi podpore terorističnim organizacijam in ambicij po jedrskem orožju, za dolga leta osamila. Leta 2003 se je libijski diktator odrekel programu jedrskega orožja in Libija je privolila v izplačilo odškodnine žrtvam letalskega napada nad Lockerbiejem – tako so se vzpostavili normalni odnosi z ZDA. Zlasti dobre odnose je imela Libija tudi z Italijo.

A vse to se je dogajalo ob Gadafijski 40. obletnici vladanja, ko nihče ni slutil, kaj se bo zgodilo v prihodnjih letih. Gadafi je bil v zenitu; krvav zaton se ni slutil.¹⁴⁸

Enega izmed zadnjih izpadov si je Gadafi privoščil septembra 2009, na splošni razpravi v Generalni skupščini OZN (šlo je za njegov debitantski govor).¹⁴⁹ Zbrane je

---

¹⁴⁸ Več o tem na (2013) *Rekorder med lisjaki*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/87711>, datum ogleda 5. 5. 2013

nagovoril neposredno po govoru Obame. Bil je zelo kritičen do ureditve OZN, kjer imajo po njegovi oceni članice Varnostnega sveta OZN vsa pooblastila, ne pa tudi vse odgovornosti. Gadafi je govoril kar dve uri in pri tem Generalno skupščino obtožil, da je navadni »Hyde Park«, torej prizorišče, kjer lahko vsak govoriči brez posledic. Dejal je, da je veto nepravilčen in neustaven, države pa pozval, naj ne upoštevajo resolucij Varnostnega sveta, ker zaradi nedemokratičnosti nimajo nobene teže. Med zanimivimi izjavami je bila tudi njegova želja, da bi bil Obama večni predsednik ZDA.¹⁵⁰

Sporna je bila tudi izpustitev libijskega napadalca iz Lockerbieja (»lockerbijski bombaš«) v letu 2009 – obsojen je bil zaradi terorističnega napada na letalu ameriške družbe *Pan Am* na Škotskem leta 1988. Po poročanju britanskih medijev oz. po izjavi britanskega pravosodnega ministra Jacka Strawa naj bi bil v zameno opravljen več milijonov dolarjev vreden naftni posel. Pričanje Strawa je v ostrem nasprotju z izjavami britanskega predsednika vlade Browna, ki je vztrajno trdil, da pri izpustitvi Libijca trgovinska izmenjava ni imela nobene vloge. Pogajanja naj bi se začela že leta 2007, ključni pa naj bi bili interesi med britansko družbo *British Petroleum* (BP) in Libijo. Libija je kot pogajalsko izhodišče vzela izpustitev na smrt obsojenega terorista. Straw je odločno zanikal, da bi bil v pogajanja kakorkoli vpleten Brown. Slednji je ob izpustitvi izrazil bojazen, da bi bili lahko načeti odnosi med ZDA in Veliko Britanijo ter da naj bi bila odločitev predvsem na strani škotske vlade. Vidimo lahko, kako daleč je v tem primeru posegel teroristični napad. Terorizem, ki je povezan z Gadafijem, pomeni tudi radikalen odmik od mehke moči.¹⁵¹

Gadafi se je v zadnjih letih svojega vladanja tesneje povezoval predvsem z venezuelskim predsednikom Hugom Chavezom – oba sta bila militantno, proti-»imperialistično«, nastrojena. Podpisala naj bi številne protokole o sodelovanju, bila

---

¹⁴⁹ Več o tem na (2013) *Govor Muammerja Gadafija na Generalni skupščini OZN*, 23. 9. 2009, New York, <http://www.youtube.com/watch?v=BKMyY2V0J0Y>, datum ogleda 20. 11. 2013

¹⁵⁰ Več o tem na (2013) *Čas je, da Združeni narodi postanejo združeni*, RTVSlo, <http://www.rtvsl.si/svet/cas-je-da-zdruzeni-narodi-postanejo-zdruzeni/212982>, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁵¹ Več o tem na (2013) *Končno so priznali: izpustitev Megrahija je bil del dogovora*, RTVSlo, <http://www.rtvsl.si/svet/koncno-so-priznali-izpustitev-megrahija-je-bil-del-dogovora/211624>, datum ogleda 5. 5. 2013 in (2013) *Brown spregovoril o izpustitvi lockerbijskega bombaša*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/87486>, datum ogleda 5. 5. 2013

pa sta tudi vodilna na septembrskem, drugem po vrsti, vrhu Južna Amerika – Afrika (ASA),¹⁵² ki je potekal na Isli Margariti. Gadafi je ob tem pozval, da naj se do leta 2011 oblikuje »Nato juga« (poimenovan bi bil »Sato«). Chavez pa je pohvalil Gadafija zaradi njegovega ostrega nastopa v Generalni skupščini OZN. Sicer pa so bile glavne teme vrha razvoj energetske infrastrukture in skupno sodelovanje pri naftnih projektih. Pozornost je bila posvečena tudi novi finančni arhitekturi za regulacijo finančnih trgov (v luči gospodarske krize), pa tudi preprečevanju trgovine z drogami. V določenem trenutku se je zdelo, kot da bi Gadafi lahko presegel svoje uničujoče, totalitaristično mišljenje – a to je bil le labodji spev.¹⁵³

Gadafi je sicer veljal za avtokrata, ki je izrazito razmišljujoč in intelektualen, znan tudi po svojem skromnem življenjskem slogu. Imel je prijateljsko stališče do Judov (omenja npr. spomine na otroštvo in harmonično sobivanje s prijatelji Judi). Zato je zagovarjal enotno državo Palestincev in Judov. Po njegovem mnenju so Judi povsod po svetu ogroženi in edina rešitev je, da podajo Arabcem roko in jih sprejmejo kot svoje zaveznike (Arabci naj ne bi zagrešili klanja nad Judi kot nekoč Rimljani, prav tako niso povzročili holokavsta). Gadafi je tudi trdil, da je sodeloval v pogovorih z Iranom in Severno Korejo in obe strani skušal prepričati, naj sledijo miroljubni libijski poti v jedrsko razorožitev oz. v uporabo jedrske energije v miroljubne namene (se je tudi tokrat samopresegal?).¹⁵⁴

Pustimo torej ob strani eno izmed Gadafijevih napol »norih« idej – idejo o razdelitvi Švicarske konfederacije med sosede (gre pravzaprav za maščevanje zaradi zaprtja in varščine Gadafijevega sina Hanibala in njegove soproge v Švici, kjer naj bi grdo ravnala s hotelskim osebjem).¹⁵⁵ Pustimo ob strani njegov teatraličen nastop ob obisku v Italiji, kjer je nadvse hvalil Berlusconi in njegovo "podjetno politiko". Postarani, z več sto mladimi ženskami obkrožen polkovnik (znan tudi po svojih

---

¹⁵² Več o tem na (2013) *Vrh Južna Amerika – Afrika*, 26.–27. 9. 2009, Margarita Island, Venezuela, http://asasummit.itamaraty.gov.br/asa-ingles?set_language=en, datum ogleda 20. 11. 2013

¹⁵³ Več o tem na (2013) *Chavez and Gaddafi call for balanced world*, <http://www.france24.com/en/20090927-chavez-gaddafi-call-balanced-world-libya-venezuela-asa-summit>, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁵⁴ Več o tem na (2013) *Intervju s polkovnikom Muammerjem Gadafijem*, Time, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1926125,00.html>, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁵⁵ Več o tem na (2013) *Gadafi bi ozemlje Švice razdelil med sosede*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/87557>, datum ogleda 5. 5. 2013

velikih bivalnih šotorih, ki jih je postavljaj, kamorkoli je prišel), je posebno pozornost namenil italijanskim ženskam na vodilnih položajih v politiki ter se zavzel za priznanje pravic ženskam, ki ga v arabskem svetu niso deležne. Seveda je s takim govoričenjem navdušil del italijanske javnosti (obnašal se je nekam podobno kot Berlusconi) in obenem pozdravil naložbe Italije v obnovo Libije – kar naj bi bilo tudi opravičilo za čas fašistične nadvlade. A del javnosti je bil vendarle ogorčen in se je pridružil mnenju, da gre za navadno nastopaštvo, pri katerem se ne sme pozabiti na vse slabo pod Gadafijevim režimom (zlasti na terorizem).¹⁵⁶

A Gadafi je doživel veliko bolj tragično usodo kot katerikoli njegov evropski kolega, pa tudi kot tirani, ki so nemoteno vladali (ali vladajo) na afriški celini. Februarja 2011 se je v Libiji začela državljanska vojna. Vzrok je bila Gadafijeva podpora režimu v Tunisu (njegovi skorumpirani in ekonomsko neuspešni vladi). Gadafi je na prve upore odreagirjal z veliko silo, kar pa je povzročilo poglobitev upora predvsem po vzhodnem predelu Libije (v organizaciji NTC – *National Transitional Council*). Varnostni svet OZN je 26. februarja 2011 sprejel resolucijo 1970, s katero je uvedel sankcije proti Libiji in pozval k preiskavi s strani Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC – *International Criminal Court*) zaradi pobojev neoboroženih civilistov. Katar je, skupaj s Francijo in Združenimi arabskimi emirati, poslal pomoč do NTC. Med marcem in avgustom 2011 pa so se začeli zračni napadi Nata, ki so pospešili propad Gadafija. V juliju 2011 je na srečanju v Istanbulu preko 30 držav priznalo NTC kot novo vlado Libije. 20. oktobra 2011 se je Gadafi želel prebiti iz obkoljene Sirte, v civilno-vojaškem konvoju. A Nato je z zračnim napadom uničil konvoj; Gadafi in njegovi najozji pribočniki so skušali pobegniti. Ni jim uspelo. Zato so bili mučeni in umorjeni. Njihova trupla so bila nekaj dni javno na ogled.

Gadafijev režim je bil eden najbolj krutih režimov na svetu, s konsistentnim kršenjem človekovih pravic. Režim je vzpostavil natančno kontrolo vseh posameznikov v državi, zlasti pa tistih, ki bi utegnili biti politično sumljivi. Slednje so zapirali, mučili in ubijali. Kriminalci niso bili na spisku, pač pa večinoma tisti, ki so se – čeprav na relativno nedolžen način – zoperstavili Gadafiju.

---

¹⁵⁶ Več o tem na (2013) *Gadafi zdaj kliče k ženski revoluciji*, Delo, <http://delo.si/clanek/82577>, datum ogleda 5. 5. 2013

Gadafi je bil posebljen je trde moči. Posebljen je tega, kam lahko pripelje trda moč ob eskalaciji v nasilje. In zato je Gadafi tudi opozorilo, da naj se trde moči ne uporablja več, kot je potrebno. Kajti bistvo nevarnosti, ki se skriva v trdi moči, je namreč prav v tem, da eskalira, preide čez mejo, kjer ni povratka; da preide v uboje, mučenje, kratenje človekovih pravic. Trda moč zato potrebuje svoje nasprotje ali dopolnitev, mehko (pametno) moč. Ti sta znanilki civiliziranosti v svetu, ki še vedno ostaja barbarski.

Barbarska pa je na nek način tudi dvoličnost Zahoda (v tem smislu je lahko tudi mehka moč, v kontekstu hipokrizije, negativna). Britanski voditelj David Cameron je ob Gadafijevi smrti izjavil, da je ponosen na vlogo, ki jo je ob vstaji odigrala Velika Britanija.¹⁵⁷ A pozabil je dodati, da je odigrala tudi druge vloge. Cameron je pozabil, da je velik del orožja, ki ga je Libija v štiridesetih letih vladanja Gadafija uporabljala za zatiranje upornikov, prodala Velika Britanija. In več kot to.

Nekdanji premier Blair je osebno podprl posel z zloglasnimi brigadami *Khamis* (libijska elitna enota pod neposrednim poveljstvom enega izmed Gadafijevih sinov), ki so od britanske družbe *General Dynamics UK* kupile 85 milijonov funtov vreden nadzorni sistem. Toda Britanci niso le oboroževali Gadafijevih sil, ampak so jih tudi usposabljali. In več kot to. Blair je Gadafijevemu sinu Saifu, denimo, pomagal pri doktoratu na londonski *School of Economics* (Harding, 2013).

A Velika Britanija še zdaleč ni edina velesila, ki se ji lahko očita hinavščina.

Najdeni dokumenti so razkrili oziroma potrdili tudi tesne stike med ameriško obveščevalno službo CIA in libijsko obveščevalno službo, s katero pa naj bi sicer sodelovala tudi britanska obveščevalna služba MI-6. Ta naj bi za režim preverjala telefonske številke, Britanci pa naj bi Gadafijevim obveščevalcem posredovali podatke o nasprotnikih režima v izgnanstvu. CIA naj bi v obdobju administracije ameriškega predsednika Busha mlajšega v Libijo, ki je bila sicer vedno na slabem glasu zaradi mučenj zapornikov, večkrat poslala teroristične osumljence in libijskim oblastem ob tem namignila, kaj naj zasliševalci osumljence vprašajo.

---

¹⁵⁷ Več o tem na (2013) *Colonel Gaddafi Dead: David Cameron says he is proud of UK's Role in Lybia*, Huffington Post, http://www.huffingtonpost.co.uk/2011/10/20/david-cameron-on-the-deat_n_1021851.html, datum ogleda 20. 11. 2013

Američani naj bi celo pomagali pri oblikovanju Gadafijevega govora o orožju za množično uničevanje. Govor so Američani posredovali pred božičem 2003, z njim pa so očitno želeli pokazati libijskega voditelja v pozitivni luči. Gadafiju se je leta 2004 z odpovedjo orožju za množično uničevanje uspelo znova zblížati z Zahodom.

Leta 2008 je Bush v Libijo na pogovore z režimom poslal svojo prvo diplomatko, Condoleezo Rice, ki je Gadafija popolnoma očarala, istega leta pa je teksaška naftna družba Exxon Mobil podpisala pogodbo z libijsko naftno družbo za vrtnanje ob libijski obali. Busheva administracija je ob tem dala dovoljenje za večmilijonski posel prodaje ameriške vojaške opreme Libiji. Poleg tega dokumenti še kažejo, da je CIA leta 2004 ugrabila in mučila tudi Abdela Hakima Belhadža, aktualnega vodjo vojaškega sveta Tripolisa, preden ga je predala libijskim oblastem. Tudi nemška varnostna služba je že pred več kot desetimi leti dobivala informacije od libijske obveščevalne službe.

Dejstvo je, da se imajo različni bližnjevzhodni despoti za svojo dolgoletno vladavino v nezanimljivi meri zahvaliti tudi podpori Zahoda, ki jim je omogočal usposabljanje, dajal orožje in diplomatsko legitimnost.

Libija, Tunizija, Savdska Arabija, Bahrajn, Jemen, Sirija – sporni voditelji vseh teh žarišč arabske pomladi, ki jo je Zahod pozdravil kot "osvoboditev zatiranih", so delovali s pomočjo Zahoda (Sajovic, 2013).

Kaj torej pomeni Zahod in kakšno civilizacijsko vrednoto (vrednoto mehke moči) predstavlja? Predvsem lekcijo, da zavezništvo med t. i. Vzhodom in Zahodom pade ob vsaki večji napaki, s katero se države šibkih demokracij soočajo. Zavezništvo Zahoda je zavezništvo zahodne krvi; vse ostalo je bolj ali manj pragmatična kupčija. Gadafi v tem kontekstu je kontrapunkt mehkih vrednot in civiliziranega obnašanja kot takega; a te tudi niso (vedno) v absolutni moralni lasti Zahoda.

3.8.3 VEČNI VODITELJ PROPADLE DRŽAVE – ROBERT MUGABE

Mednarodna javnost je nestrpno pričakovala končni izid volitev v Zimbabveju (volitve so bile 29. februarja 2008). Od leta 1980 je v Zimbabveju na oblasti Robert Mugabe. Prvih deset let svojega vladanja je Robert Mugabe državo vodil dobro in prišlo je do razcveta; poleg tega je bil Zimbabve neke vrste žitnica (zaradi rodovitne

zemlje) tega predela afriškega kontinenta, bogat pa je tudi z rudnim bogastvom. Nato so se začele razmere slabšati in tako je Zimbabve danes država z najvišjo stopnjo letne inflacije. Nezaposlenost in umrljivost se naglo večata. Ekonomski kolaps je posredno povezan z lakoto prebivalstva in okuženostjo s HIV/AIDS. Prav tako se stopnjuje kršenje človekovih pravic, kar Mugabejev režim uvršča med sodobne diktature. V nadaljevanju bomo prikazali, kako je katastrofalno stanje v Zimbabveju povezano z Mugabejevim vodenjem države.

Dodajmo, da je bila na zasedanju GAERC, 10. marca 2008,¹⁵⁸ izražena zaskrbljenost zaradi humanitarnih, političnih in gospodarskih razmer v Zimbabveju ter pogojev na terenu, ki bi lahko ogrozili svobodne in poštene parlamentarne volitve. Svet je ugotovil, da EU ni dobila uradnega vabila za uradno misijo pri opazovanju volitev, zato je pozval vlado Zimbabveja, naj volitve izvede skladno z mednarodnimi standardi. Pri tem je opozoril, da je EU še naprej najpomembnejši donator za Zimbabve. EU je dodala, da so njeni ciljno naravnani ukrepi (prepoved izdajanja vizumov, zamrznitev premoženja, embargo na orožje) usmerjeni na tiste vodilne osebnosti, ki so odgovorne za krizo upravljanja in kršitve človekovih pravic, ni pa njihov namen kaznovanje ljudstva Zimbabveja.

V predvolilnem boju,¹⁵⁹ ki ga je Mugabe začel na svoj 84. rojstni dan, februarja 2008, so prišli do izraza številni populistični dejavniki, ki jih je uperil proti svojima naslednikoma, Morganu Tsvangiraju (*Movement for Democratic Change*) in Simbi Makoniju, bivšemu finančnemu ministru, ki se je odvrnil od vladajoče stranke. Med predvolilnimi nastopi je izstopalo blatenje Velike Britanije, ki naj bi bila v duhu postkolonialne dediščine še vedno kriva za razmere v Zimbabveju, popularno

---

¹⁵⁸ Več o tem na (2013) 2859th *Council Meeting General Affairs and External Relations*, External Relations, izjava za tisk, 10. 3. 2008, Bruselj, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/99285.pdf, datum ogleda 20. 11. 2013

¹⁵⁹ Sočasno so bile izvedene predsedniške in parlamentarne volitve. Poleg potegovanja za ponovni predsedniški mandat je Mugabe nastopil tudi kot predsednik vladajoče stranke Zanu-PF.

zvišanje plač javnim uslužbencem (kar je povzročilo ponovno tiskanje denarja), obljuba, da bodo volivci dobili farmo, če bodo glasovali za Mugabeja ipd.¹⁶⁰

Vsekakor je v mednarodni javnosti obveljalo mnenje, da bo situacija v Zimbabveju, vključno s potezami v predvolilnem boju in izvedbo kredibilnih volitev, vplivala na bodoče stališče donatorjev.¹⁶¹

K temu dodajmo, da se je Blair leta 1997, v skladu s politiko laburistične stranke, odpovedal dotedanji unilateralni podpori, ki jo je Velika Britanija namenjala belim lastnikom zemlje. To je povzročilo, da je v letu 2000 Mugabe izvedel agrarno reformo, s katero je belcem odvzel zemljo brez kompenzacije in jo podelil pretežno ljudem, ki so bili tesno povezani z njegovim režimom. A agrarna reforma je zaradi neučinkovitosti povzročila množično stradanje.

Kaj je torej Mugabeja spremenilo do te mere, da se je iz malodane narodnega heroja in simbola borbe za afriško neodvisnost¹⁶² spremenil v enega izmed najhujših diktatorjev v Afriki?

Mugabe je bil kot otrok osamljen, senzibilen in zakopan v knjige. Bil je znan po tem, da tudi muhi ne bi storil žalega, a bil je tudi zelo odločen in je speljal, kar si je zadal. Ker je družino, ki je štela nekaj sinov, oče kmalu zapustil, jih je vzgajala hladna, zelo tercialno usmerjena mati. Mugabe je svojo mater oboževal. Kmalu ga je pod zaščito vzel lokalni misijonar in kasneje se je Mugabe šolal v jezuitskih šolah, kar mu je vtisnilo pečat samodiscipline. Obenem pa se Mugabe do konca življenja ni otrešel nezaupanja. Zlasti je njegova »paranoja« prišla do izraza, ko je po letu 1980 belcem

---

¹⁶⁰ Pretežni del Mugabejevih podpornikov izhaja iz ruralnih predelov. Več o predvolilnem boju, ki so ga analitiki označili za boj na »noževem rezilu«, prim. (2008) *Zimbabwe's knife-edge elections*, Financial Times, 25/3, str. 8

¹⁶¹ Več o tem na (2013) *Time for the Rescue*, Economist, http://www.economist.com/opinion/PrinterFriendly.cfm?story_id=10880534, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁶² Nekaj časa bi lahko govorili o rivalstvu za domeno afriškega heroja, ki naj bi bilo med Nelsonom Mandelo in Robertom Mugabejem, a po prihodu iz zapora v letu 1990 je Mandela nemudoma pritegnil vso pozornost, nato pa so se vrstile še velike napake, ki jih je sistematično izvajal Mugabejev režim. Več o tem na (2013) *The man behind the fist*, Economist, http://www.economist.com/world/PrinterFriendly.cfm?story_id=8922493, datum ogleda 5. 5. 2013

ponudil roko sprave, pa so ga ti ignorirali.¹⁶³ Kasneje se je to stopnjevalo do te mere, da je postal nekako nepovezan z realnostjo, stopnjevalo se je tudi njegovo sovraštvo do belcev in vse manjša toleranca za vsako kritiko. Biografi tudi ocenjujejo,¹⁶⁴ da je na transformacijo v tirana vplivala poroka s štirideset let mlajšo bivšo tajnico, s katero je že imel dva majhna otroka. Medtem ko so Mugabejevo prvo ženo, po rodu iz Gane, označevali kot izjemno pozitivno osebnost (imela naj bi velikanski vpliv na Mugabejeve odločitve), pa sedanji ženi očitajo prekomerno razsipnost in neke vrste »imeldin sindrom«.¹⁶⁵

Skratka – ko je po prihodu na oblast Mugabe naročil poboje v Matabelelandu na jugozahodu države, večina misijonarjev ni mogla verjeti, da se je njihov »zlati deček« spremenil v pošast. A marsikdo je spregledal znamenja, ki so vodila k temu. Mugabejeva osebnost kot taka je vsebovala sestavine tirana in poskusi, da bi se to zajezilo, so bili neuspešni.¹⁶⁶

Dodamo lahko, da je Mugabe kljub vsemu tudi to, za kar ga označujejo mnogi analitiki: politična enigma, človek s t. i. »puzzle-identiteto«. Vprašanje je namreč, koliko so k dejavnikom, ki so pripomogli k razkroju njegove osebnosti do slabšega dela ter – vzporedno – k propadu države Zimbabve, vodili zunanji vzgibi, katerim se je brez kompromisa pustil vplivati (in je bila to tudi njegova največja napaka).

Nekdanji gverilski voditelj, s socialističnimi idejami, za borbo proti takratni beli vladi,¹⁶⁷ je v zaporu brez sojenja preživel deset let. Njegov krvavi obračun se je začel po neuspelem poskusu sprave. Ostal je zavzet borec proti kolonializmu,¹⁶⁸ a hkrati so mnogi njegovo vmešavanje v državljansko vojno v Kongu označili za neke vrste kolonializem. Velika kontradiktornost torej (Winter, 2013).

---

¹⁶³ Roko sprave je ponudil celo bivšemu voditelju Ianu Smithu, ki ga v času, ko je bil Mugabe v dolgoletnem zaporu, ni pustil niti na pogreb lastnega štiriletnega sina.

¹⁶⁴ Največ o življenju Roberta Mugabeja je razvidno v biografiji izpod peresa: Holland (2008) *Dinner with Mugabe: The Untold Story of a Freedom Fighter who Became a Tyrant*, SA: Penguin Books.

¹⁶⁵ Bivša prva dama Filipinov, ki je bila znana po neštetih parih čevljev.

¹⁶⁶ Več o tem na (2013) *The making of a monster*, Economist, http://www.economist.com/books/PrinterFriendly.cfm?story_id=10875586, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁶⁷ Spomnimo, da se je vojna končala leta 1979 s podpisom t. i. *Lancaster House Agreement*, med vlado Iana Smitha ter strankama ZANU in ZAPU.

¹⁶⁸ V letih 1986–1989 je bil generalni sekretar Gibanja neuvrščenih.

V bistvu se je Mugabejev protikolonializem spremenil v neke vrste rasizem. Kontroveržno je tudi dejstvo, da je Mugabe izvajal ostro javno kampanjo proti homoseksualnosti, obenem pa ni protestiral proti dejanjem svojega predhodnika Canaana Banane, katerega so prignali pred sodišče zaradi sodomije. Mugabe ima sedem diplom, a v zadnjem času študentje različnih univerz, ki so mu podelile častne doktorske nazive, izražajo nestrinjanje s tem dejstvom.¹⁶⁹

Ob tem pa Mugabe ostaja zavzet pripadnik Katoliške cerkve. Obenem vsako jutro vstane pred zoro in meditira ter izvaja jogijske vaje, kar ga v visoki starosti ohranja v izjemni zdravstveni kondiciji.¹⁷⁰

Rezultati volitev v Zimbabveju v letu 2008 so bili negotovi. Prebivalci Zimbabveja so nestrpno čakali na izid. Neodvisna skupina poročevalcev je trdila, da je Tsvangiraj dobil 49 % vseh glasov, le odstotek več, kot je bil potreben za zmago. Njegov volilni štab je že razglašal zmago. A rezultati niso bili objavljeni. Tudi v parlamentu je bil izid volitev tesen. Poročevalci so pisali, da je na ulicah Harareja vladala tišina, ki pa jo je bilo težko vzdrževati. Medtem je mednarodna javnost pozivala k razglasitvi izida volitev.¹⁷¹ V Zimbabveju so se pojavljale govorice, da naj bi prišlo do drugega kroga volitev, a po drugi strani, da naj bi Mugabe odšel v Malezijo ali pa uvedel izredno stanje. Na ulicah Harareja so se zadrževale vojaške enote, medtem ko je optimizem ljudstva ugašal. In končno je oblast znova prevzel Mugabe.

Mugabe – sinonim za afriško polomijo in nemoč, ki jo ta kontinent še vedno kaže v razmerju do normalnega, demokratičnega urejanja državnih zadev. Sinonim za pomanjkanje zgodovinske niti do demokracije. Za mešanje pojmov – verske gorečnosti in korupcije. Predvsem pa za pojav, ki kaže na visoko stopnjo diktatorstva – na tem mestu lahko zapišemo torej, da gre za pojav, ki je zelo oddaljen od pojma mehke moči (in civiliziranih političnih vrednot). Pri tem lahko opazimo, da imamo

---

¹⁶⁹ Zaenkrat mu je častni doktorski naziv odvzela univerza v Edinburgu, več o tem na (2013) *Mugabe stripped of degree honour*, BBC News, http://news.bbc.co.uk/1/hi/scotland/edinburgh_and_east/6724271.stm, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁷⁰ Več o tem na (2013) *The man behind the fist*, *ibid*.

¹⁷¹ »Oči sveta so uprte v Zimbabve«, kot je npr. izjavil Gordon Brown. Na (2013) http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7323042.stm, BBC, datum ogleda 20. 11. 2013

opravka s transgresijo; s potjo, ki pelje od mehke moči k trdi (sprememba osebnosti in vladanja Mugabeja).

3.8.4 JORDANSKA PRAVLJICA – ABDULLAH II. BIN AL-HUSSEIN

Jordanija velja za eno izmed najbolj povezovalnih arabskih držav Bližnjega vzhoda. Poleg Egipta¹⁷² ni le zaveznica zahodnih držav, pač pa tudi država, ki si prizadeva, da bi ohranila visoko stopnjo prilagojenosti zahodnim standardom. Da bi razumeli njeno pozicijo, moramo pogledati v zgodovino.¹⁷³

Velikega *šarifa* Husseina bin Alija, rojenega leta 1853, je arabsko ljudstvo sprejelo kot voditelja, ki jih bo povedel do enotnosti. Bil je pripadnik t. i. hašemitskega plemena (iz regije Hejaz ob Rdečem morju), ki velja za najstarejše pleme v arabskem svetu in za varovalca svetih mest Meke in Medine. Njegova rodbina naj bi bila direktno povezana z velikim prerokom Mohamedom.

Husseinov sen je bil, da bi povezal vse Arabce, od Sirije na severu do Jemna na jugu. Sit je bil nadvlade Otomanskega imperija. Priložnost je dobil med prvo svetovno vojno. Velika Britanija je razglasila vojno proti Turčiji novembra 1914. Bistvena pri tem je bila prevlada na Sueškem kanalu. Hussein bin Ali je zaznal svojo priložnost za arabsko vstajo. S pomočjo britanskega poveljnika T. E. Lawrence,¹⁷⁴ ki je – ob morebitni zmagi – v imenu britanske krone obljubil zedinjeno Arabijo, je izbojeval ključne boje. Leta 1918 je bil turški odpor zlomljen. Vendar je Velika Britanija prelomila svojo prisego (tajne pogodbe med Francijo in Veliko Britanijo). Tako sta na Pariški mirovni konferenci leta 1919 Irak in Palestina prišla pod britansko nadoblast, Sirija in Libanon pa pod francosko. Užaljeni T. E. Lawrence je javno zavrnil britansko odlikovanje. Prosil je za pomoč pri nevtralnem zavezniku,

---

¹⁷² Jordanija in Egipt sta edina sklenila mirovni sporazum z Izraelom.

¹⁷³ Več o zgodovini Bližnjega vzhoda, zlasti v luči t. i. Arabske vstaje na (2013) *Lawrence of Arabia*, http://www.pbs.org/lawrenceofarabia/features/flash_maps.html, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁷⁴ Več vsebine je v kulturnem filmu *Lawrence of Arabia*, režiserja Davida Leana (1962), ki velja za enega največjih in najbolj vplivnih filmov v filmski zgodovini. Prikazani so zlasti napadi v Aqabi in Damasku, ob spraševanju o lastni identiteti, ki ga doživlja glavni junak (Britanec in obenem tesen prijatelj Arabcev). Film je dobitnik sedmih oskarjev. Podatek je zanimiv tudi v luči dejstva, da je kralj Abdullah II. velik ljubitelj filmov. Igral je v znanstveno-fantastični sagi *Star Trek*. Ustanovil je tudi *Red Sea Institute of Cinematic Arts* v Aqabi.

ameriškem predsedniku Woodrowu Wilsonu. Na koncu je Husseinov sin Faisal I. (glavni Lawrencev soborec) dobil Irak, sin Abdullah I. pa t. i. Transjordanijo (pretežni del današnje Jordanije). Lawrence se je na nek način pomiril; sam Hussein bin Ali se je razglasil za kralja v kraljevini Hijaz do leta 1925, ko ga je premagal Ibn Al-Saud. Preostanek življenja je preživel v izgnanstvu na Cipru oz. kasneje pri sinu Abdullahu I. v Transjordaniji.

V luči tega zgodovinskega ozadja nam je lažje razumeti spravljiv ton in povezovalno vlogo, ki jo ima današnji kralj Jordanije, Abdullah II.,¹⁷⁵ na Bližnjem Vzhodu. Po drugi strani nam je tako tudi lažje razumeti, zakaj je Jordanija tvegala zamero Zahoda in bila v primeru prve zalivske vojne, pa tudi ob dokončnem strmoglavljenju Sadamovega režima v Iraku, neke vrste iraški zagovornik. Temu so gotovo botrovale zgodovinske (rodbinske in prijateljske) vezi. Zaradi izdaje Velike Britanije pa Hussein bin Ali ostaja ena izmed tragičnih oseb arabske zgodovine.

Preden si ogledamo stanje v Jordaniji danes, moramo zapisati, da je problem Bližnjega vzhoda povezan z nekdanj razdeljenimi ozemlji, torej s spori, ki se v arabskem svetu vlečejo iz polpretekle zgodovine (ozemlja pa so že v preteklosti delili tuji zavezniki).

Leta 1922 je Liga narodov v Palestini mandat dodelila britanski nadoblasti in vzhodni breg Jordana (90 % ozemlja) se je poimenoval Transjordanija. Nato je dobila semiavtonomno oblast pod kraljem Abdullahom I. Po drugi svetovni vojni je bil britanski mandat končan in jordanski parlament je Abdullaha I. razglasil za prvega kralja Hašemitske kraljevine Jordanije. Leta 1948 je Jordanija okupirala Zahodni breg. Tega je, skupaj z Vzhodnim Jeruzalemom, zgubila v vojni proti Izraelu (leta 1967, skupaj s Sirijo, Egiptom in Irakom).

V letu 1967 je v Jordanijo pribežalo veliko število palestinskih beguncev, ki se je kasneje povzpelo do milijona. Tu so kot *fedayeeni* (kasneje organizirani v gverilski organizaciji PLO – *Palestine Liberation Organisation*) pričeli z odporom. Največji izgon *fedayeenov* v Libanon se je začel na t. i. črni september (končal se je julija 1971), ob znatni pomoči Iraka. Na vrhu v Rabatu (1974) je večina držav Arabske lige

---

¹⁷⁵ Abdullaha I. je za kratek čas nasledil sin Talal, zaradi mentalne bolezni ga je kmalu nadomestil kralj Hussein Jordanski, oče Abdullaha II.

priznala, da je PLO edina legitimna predstavnicca palestinskega ljudstva in ima reprezentativno vlogo na Zahodnem bregu. Po arabsko-izraelski vojni v letu 1973 je trajalo dolgo časa, da je Jordanija končno podpisala mirovni sporazum z Izraelom – leta 1994 (*Washington Declaration*). Ko so se leta 2000 znova pričeli boji med Izraelci in Palestinci, je Jordanija ohranjala nevtralnno, spravno pozicijo, saj je pomoč ponudila obema stranema. Ko je bil leta 2005 v Ammanu izveden večji teroristični napad (odgovornost Al Kaide), je Jordanija najostreje obsodila vsako tovrstno nasilje.

Danes je Jordanija moderna arabska država. Vpliv kralja je zelo velik. V pravno-formalnem smislu podpisuje in izvaja zakone, imenuje sodnike, ima poveljstvo nad vojsko in nad obveščevalno službo. Prav tako se v njegovem imenu sprejemajo odločitve vlade, ki jo imenuje.

20. novembra 2007 so v Jordaniji potekale parlamentarne volitve. Na njih so v 110-članskem spodnjem domu kralju zvesti privrženci utrdili svoj položaj. Neuspeh je beležila opozicijska Islamska akcijska fronta (IAF), ki je vlado obtožila nekorektnosti. Po mnenju opazovalcev pa volilni zakon daje prednost redkeje naseljenim območjem pred mestnimi, kjer volijo na podlagi plemenske pripadnosti, torej gre za tradicionalne zaveznike kralja. Ravno strah pred uspehi islamistov naj bi bil vzrok, da vlada ni želela spremeniti volilnega zakona.

Prejšnjega jordanskega kralja Husseina so poimenovali tudi »jordanski lev«. Ima neizbrisne zasluge za uspeh bližnjevzhodnega mirovnega procesa.¹⁷⁶ Imel naj bi več kot petinpetdeset skrivnih srečanj z Izraelci, ki naj bi vplivala na ohranjanje relativne stabilnosti v regiji; domneva se tudi, da je preprečil iraški napad Izraela s kemičnim orožjem (prva zalivska vojna). Bil je, skratka, popolnoma posvečen ohranjanju miru na Bližnjem vzhodu; brez njega bi bila regija bolj krvava kot sicer.

A kralj Hussein je bil slab gospodarstvenik in menedžer, kar ni mogoče trditi za njegovega naslednika, sina Abdullaha II. Vse od prevzema oblasti (leta 1999, po očetovi smrti) Jordanija beleži nagel gospodarski vzpon. V letu 2000 je postala članica WTO (*World Trade Organisation*). Je ena izmed redkih držav v regiji, ki je

---

¹⁷⁶ Več o tem v knjigi: Shlaim (2007) *The Lion of Jordan: The Life of King Hussein in War and Peace*, London: Allen Lane.

skoraj povsem odvisna od uvoza nafte, saj nima lastnih zalog. Veliko predvsem v zadnjem času stavi na alternativne vire energije, želi tudi zgraditi nuklearno centralo v miroljubne namene.¹⁷⁷ Poleg tega Jordanija razpolaga z izredno slabimi zalogami pitne vode. Jordanija pri ekonomiji največ stavi na sodelovanje z ZDA,¹⁷⁸ pri tem prednjači zlasti izvoz tekstila in oblačil. Jordanija pozornost namenja tudi razvoju informacijske tehnologije in turizmu.¹⁷⁹

Jordanija je s strani Svetovne banke uvrščena med države z »nizkim srednjim prihodkom«.¹⁸⁰ V primerjavi s sosednjimi državami je njen standard relativno visok, prav tako gospodarska rast. Ima dokaj nizko stopnjo nezaposlenosti in makroekonomsko stabilnost (leta 2006 je znatno zmanjšala razmerje med javnim dolgom in BDP-jem, povečuje se delež tujih investicij). Zdravstvena oskrba se je izboljšala, prav tako kralj Abdullah II. veliko pozornost namenja dobremu izobraževalnemu sistemu. Kot se je prej soočala s problemom palestinskih beguncev, pa Jordanijo zdaj pestijo iraški begunci (šteli naj bi že okoli 1,7 milijona). Poleg naklonjenosti ekonomskim reformam je kralj Abdullah II. tudi precejšen zagovornik dobre vojaške opremljenosti.¹⁸¹

V intervjuju za nemški časopis *Spiegel* (*ibid.*) je kralj Abdullah II. takole uvrstil probleme na Bližnjem vzhodu (od najhujšega do najmanj hudega): izraelsko-palestinski spor, Libanon, Irak. Za Abdullaha II. glede tega ostaja največja zanka – naselja na okupiranih ozemljih. Prepričan je, da tako Izraelci kot Palestinci ne bodo dosegli dogovora o vseh spornih vprašanjih. Kralj tudi rad doda, da *Hamasu* ne gre zaupati, čeprav bi nekatere arabske države na prvem mestu želele spravo med obema palestinskima organizacijama, vladajočim *Fatahom* in *Hamasom*. Znova poudarja,

---

¹⁷⁷ Tu Jordanija sodeluje s Kitajsko. Več o jordanškem nuklearnem programu prim. na (2013) *Intervju z jordanskim kraljem Abdullahom II*, Spiegel, <http://wissen.spiegel.de/wissen/dokument/dokument-druck.html?id=54002256&top=S>, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁷⁸ Pomen prostotrgovinskega sporazuma, ki je stopil v veljavo leta 2001.

¹⁷⁹ Omenimo zlasti arheološko znamenitost, naselbino po imenu *Petra* (6. st. pr. n. št.), ki je vpisana na seznam svetovne dediščine UNESCO kot eden izmed izjemnih primerkov; vpisana je tudi med sedem novih svetovnih čudes.

¹⁸⁰ V to skupino je uvrščena tudi Hrvaška. Jordanija in Hrvaška npr. sodelujeta v skupini G 11, ki združuje te države. Vrh skupine G 11 je bil maja 2007 na Mrtvem morju.

¹⁸¹ Šolal se je na Royal Military Academy v Veliki Britaniji in še danes ohranja tesne stike z britansko armado (dodajmo, da je sicer sin Britanke). Pred prevzemom kraljeve funkcije je bil poveljnik jordanskih specialnih enot.

kako je Jordanija posrednik med Izraelom in palestinskimi oblastmi; pri Kvartetu¹⁸² bi sodelovanje raje nadomestil z udeležbo več arabskih držav.

Jordansko videnje sodelovanja z Natom, ki poteka v okviru Sredozemskega dialoga, gre v smeri bolj institucionaliziranega sodelovanja – v obliki zavezujočih sporazumov. Jordanija je, s tem v zvezi, tudi dober partner na področju kriznega upravljanja. To lahko povežemo s siceršnjo naklonjenostjo, ki jo Abdullah II. namenja zadevam obrambne narave. Jordanija bi želela v sklopu sodelovanja z EU pozornost nameniti obnovljivim virom energije. Hvaležna bi bila tudi glede dodatne pomoči EU v zvezi z iraškimi begunci; obenem pa je opazno, da je EU v tej državi premalo prepoznavna.

Sklenemo lahko, da je jordanski kralj Abdullah II. napreden vladar, ki si bolj kot vse drugo želi sprave v regiji in zlasti modernizacije (ekonomske) svoje države.¹⁸³ Zato ne čudi dejstvo, da je veliko prahu sprožila izjava poveljnika izraelskih obrambnih sil Yairja Naveha, da bo kralj Abdullah II. poslednji jordanski kralj, saj ga bo zaradi naprednosti in povezovanja z Zahodom doletela podobna usoda kot iranskega šaha Rezo Pahlavija.¹⁸⁴ Hipotetično pa morda vendarle ne gre za tako nepremišljeno izjavo?

Po izbruhu krvavih uporov v Siriji (marec 2011) se je Jordanija soočila z novim valom beguncev (okoli 300.000). Poleg tega je jordanski kralj Abdullah II. na srečanju v Centru za izraelske in judovske odnose v Kanadi neposredno okrivil Izrael (ki ga je sicer označil za vitalnega zaveznika) za propad izraelsko-palestinskih pogajanj, na katere je pozval. Je to pomenilo, da so se dobri odnosi skrhalo?¹⁸⁵

---

¹⁸² Mednarodno mediacijsko telo za mirovni proces med Izraelom in Palestino.

¹⁸³ Tu omenimo kraljev pogled na demokracijo. Po vprašanju v *Spieglu (ibid.)*, kaj mu je pomembnejše: stabilnost ali demokracija, je odvrnil, da je uspeh demokracije pogojen z zrelostjo ljudstva (v smislu real-politike torej ocenjuje, da na tem mestu neki večji presežki niso možni). Po drugi strani, dodaja, je zrelost ljudstva mogoče razvijati z uspešnimi socialnimi (in ekonomskimi) reformami.

¹⁸⁴ Zaradi te izjave, ki je povzročila znatno napetost med državama, se je Naveh kasneje opravičil. Več o tem prim. v: Bannoura (2006): *Naveh: "King Abdullah is liable to be the last king of Jordan"*, IMEMC & Agencies. Occupation magazine, 23. 2. 2006

¹⁸⁵ Več o tem na (2013) *Centre Leadership Meets With King Abdullah*, <http://www.cija.ca/middle-east/jordan/centre-leadership-meets-with-king-abdullah/>, datum ogleda 2. 6. 2013

Vendarle je Izrael prišel Jordaniji nasproti tudi tako, da je v letu 2013 olajšal trgovanje z Irakom in Turčijo, z uporabo pristanišča v Haifi.

Pri jordanskem kralju Abdullahu II., ki se z navdušenjem potaplja in je odvisnik od pokra, njegova žena kraljica Rania pa je bila leta 2005 razglašena za tretjo najlepšo žensko na svetu, bi bilo namreč možno tudi podvomiti o trdnosti njegovega položaja.

Od česa je torej odvisna »arabska pravljica« v primeru Jordanije, bo pokazal čas. Nikakor pa ne gre ob tem prezreti dejstva, da modernizacija sicer tradicionalno usmerjene arabske države lahko predstavlja zgled drugim, zelo problematičnim državam v regiji. V tem je tudi njeno poslanstvo in cilj, ki ga poseblja kralj Abdullah II. v svojih vizijah mehke moči.

3.9 POVZETEK POGlavJA

Kako je možno definirati evropske in izvenevropske voditelje glede na kazalce mehke moči, ki se kažejo v treh segmentih: političnih vrednotah, zunanji politiki in kulturi, vse tri pa povezuje krovni vidik – privlačnost? Je možno poiskati skupne imenovalce oziroma predvideti, kaj je bistvo mehke moči v relaciji do voditeljstva?

Angela Merkel je (še vedno) ena najmočnejših voditeljic Evrope in sveta; to je tako močna konotacija, da zasluži posebno pozornost, predvsem tudi zaradi dejstva, da je ženskega spola. Angela Merkel in njene politične vrednote pa so pravzaprav produkt treh dejavnikov, ki se prepletajo. Prvič, prislovične nemške romantičnosti (ki sta jo utemeljila Nietzsche, Wagner in kasneje, žal skrajno sprevrženo oz. napačno interpretirano, Hitler). Angela Merkel nastopa iz popolnoma nasprotne pozicije, iz precejšnje pragmatičnosti in potez, ki bolj temeljijo na protestantski etiki kot pa na vehementnih in grandioznih izpadih. Drugi dejavnik se nanaša na večno nemško veličino, ki je spet prišla do izraza po združitvi Nemčije. Ta veličina (geografska, ekonomsko-dominantna) je eskalirala, seveda v negativnem smislu, v času obeh svetovnih vojn. Na tem mestu Angela Merkel deluje iz nasprotne pozicije, namreč iz pozicije neopaznosti, zmanjševanja lastnega ega. Prvi in drugi dejavnik (romantičnost, veličina) sta prepletena, saj je romanticizem neposredno povezan z veličino (pa tudi njuna nasprotja, pragmatizem in skromnost, sta prepletena). Tretji dejavnik pa se nanaša na obstoječo gospodarsko krizo, pri kateri sta Nemčija in

Angela Merkel odigrali odločilno vlogo s t. i. politiko zategovanja pasu. Tudi pri slednjem imamo opravka s prepletom, pragmatizem in skromnost se namreč povezujeta z varčevanjem. Vsi trije dejavniki so obenem drugi obraz Nemčije (zdi se, kot da bi bila Nemčija hkrati velika in majhna, da je oboje njeno bistvo). Mehka moč Angele Merkel se torej kaže v političnih vrednotah, ki smo jih našli. Vsi trije dejavniki (pragmatizem, skromnost, varčevanje) pa so povezani tudi s protestantsko etiko. Tako lahko ugotovimo, da sta Angela Merkel in njena pozicija v mehki moči pravzaprav – rezultat nemške zgodovine in osebnih lastnosti (ter vzgoje).

Vse drugače bi lahko označili francoski dvojec Nicolas Sarkozy – François Hollande, pri čemer opazimo njuno precejšnje nasprotje (ki je delno pogojeno tudi z različno strankarsko pripadnostjo). Oba politika smo analizirali tudi v relaciji do Angele Merkel, saj smatramo, da je odnos med Francijo in Nemčijo, zlasti v pogojih današnje krize, za Evropo bistven in avtohtono oblikuje mehko moč v vidiku zunanje politike – kot eksistencialno nujo sodelovanja. Nicolas Sarkozy je bil vsekakor karizmatična osebnost, delno pogojen z osebno zgodovino (otročtvom), delno pa soodvisen od sodobnih francoskih filozofskih trendov, ki so se povezali z dnevno politiko. Slednji so izoblikovali nov pojem političnih (desničarskih) vrednot, ki so želele predvsem prekiniti s tradicijo intelektualnega levičarstva v Franciji – nezadostnega, da bi odgovorilo na sodobne izzive migracij, socialnih stisk in globalne tržne ekonomije (intelektualni krog t. i. novih filozofov se je precej tesno povezal z osebnostjo Nicolasa Sarkozyja). Tako imamo opravka s pojavom, da je filozofska misel (v bistvu element mehke moči) direktno implementirana v politično odločanje; gre torej za direktni vpliv mehke moči na voditelja. Drugače je bilo pri nasledniku Nicolasa Sarkozyja, Françoisu Hollandu, ki ni imel takšnega idejnega zaledja kot Nicolas Sarkozy – je zgolj blede figura, ki brez posebne refleksije ponavlja mantro socialistične stranke, kateri pripada in ki se v primeru Francije, zlasti zaradi krize, zdi povsem nezadostna. Zdi se namreč, kot da bi socialistična stranka in novi predsednik, François Hollande *eo ipso* vsebovala zagotovilo za izboljšanje razmer, kar pa ne zmoreta izvesti. Delno zaradi svoje neizrazitosti, delno zaradi omenjenega dejstva, je François Hollande – izredno nepopularna, nekarizmatična osebnost. To pa sega celo do tistega dela mehke moči, ki se nanaša na zunanjo politiko – niti približno ni uspel vzdržati tako dobrih odnosov z Nemčijo,

kot jih je vzpostavil njegov predhodnik (delno zaradi osebne kemije, delno zaradi strankarske pripadnosti), poslabšali pa so se tudi odnosi z Rusko federacijo.

Tretja močna in velika evropska država, lahko bi ocenili, da gre za vzhajajočo zvezdo na Vzhodu, je Poljska. Pri Poljski smo analizirali uspešnega predsednika vlade Donalda Tuska in ugotovili, da se je naslonil na doktrino liberalnega konservatizma in na Zahod (predvsem Evropo) ter tako uresničil svojo protestno držo iz mladosti, ko je nasprotoval ruski okupaciji Poljske. Zavzemal se je za temeljne postulate proevropske politike, za implementacijo Lizbonske pogodbe in za uvedbo evra. Ti postulati so torej v primeru Donalda Tuska dobili atribut političnih vrednot in zunanjepolitične usmerjenosti, torej attribute mehke moči (sama uvedba valute – evra pa je postala pomemben in temeljni označevalec za pripadnost politični vrednoti – evropski ideji – kot taki). Vsi dejavniki so bili pogojeni z osebno zgodovino Donalda Tuska, delno v relaciji do manjšinskega izročila (kašubskega); delno pa v relaciji do poljske zgodovine pod Sovjetsko zvezo. Donald Tusk je kot pragmatičen politik uspel tudi zelo dobro izkoristiti poljsko novo identiteto v območju združene Evrope, na povsem konkretni ravni, in tako preprečil razmah gospodarske krize na Poljskem.

V nadaljevanju smo se soočili z zibelko mehke moči, ki so ZDA. V ZDA se je, kot že večkrat omenjeno, rodila ideja mehke (pametne) moči (Nye); lahko ocenimo, da zaradi prevladujočega dejavnika – nadgradnje vojaškega vpliva in premoči, ki jo ZDA posedujejo kot supersila. Še vedno aktualni predsednik Barack Obama jo je intenzivno implementiral v zunanjo politiko (ki je v primeru ZDA pravzaprav najbolj vitalno odvisna od pomena mehke moči, bolj kot denimo kultura ali druge politične vrednote). Slednje je dobilo potrditev namreč prav v Nobelovi nagradi za mir, ki jo je Barack Obama prejel leta 2009 (kljub dejstvu, da ni zavzel odločnejše drže do Afganistana in Bližnjega vzhoda; po drugi strani pa je na radikalen način likvidiral Osamo bin Ladna in Moamerja Gadafija). In tudi ob dejstvu, da je zmožal implementirati precejšnje spremembe v notranji politiki (pri čemer izstopa predvsem (neuspešna) zdravstvena reforma). Seveda pa v primeru politike Baracka Obame ne moremo več govoriti o mehki moči kot taki, pač pa o transformaciji v pametno moč, torej o kontekstualni in izmenični uporabi elementov tako mehke kot trde moči. A kar je morda vendarle pri fenomenu Baracka Obame še najbolj pomembno, je njegova simbolna vrednost. Gre za sporočilo, ki so ga ZDA poslale svetu z

izvolitvijo prvega temnopoltega predsednika in ki je bilo predvsem osredotočeno na izboljšanje že zelo negativne podobe ZDA v svetu (zato govorimo, da je Barack Obama pravzaprav del ameriške pop-kulture, ki je ena izmed najboljših, morda tudi intencionalnih, izvoznih artiklov ameriške mehke moči). V tem smislu je Barack Obama tudi prekinil z nepriljubljeno republikansko tradicijo svojih predhodnikov.

Do precej podobnih ugotovitev kot pri Baracku Obami lahko pridemo tudi v primeru Hillary Clinton, Obamove državne sekretarke (torej ministrice za zunanje zadeve). Tudi ona je izrazito in načrtno vpeljevala predvsem politiko pametne moči, v smislu povezovanja, dialoga in pridobivanja »prijateljev« za ZDA (vojaška moč je, poleg ostalih dejavnikov, le skrajno sredstvo). Tudi odpoklic generala McChrystala bi lahko, čeprav so bili zunanji razlogi sicer drugačni, interpretirali v smislu mehčanja vojaške agresivnosti, v smer večje (antropološke, kulturne in psihološke) bližine z lokalnim prebivalstvom na kriznih območjih. V rabi je postal nov termin, t. i. civilna moč, ki jo je Hillary Clinton uporabila pri ustanovitvi Agencije za mednarodni razvoj (USAID); pri tem gre v bistvu za mešanico oz. kalibriranje diplomacije in razvoja (kar je povezano zlasti z izzivi globalizacije). V slednjih potezah torej lahko prepoznamo bistvo pametne moči, kot jo je izvajala Hillary Clinton. A poleg tega gre v primeru Hillary Clinton tudi za podoben pojav kot pri Baracku Obami – za popularizacijo podobe ZDA, ki se skuša doseči v elementu ženskega spola oz. premagovanja seksizma (relacija Hillary Clinton do svojega moža, bivšega predsednika ZDA in njegove seksualne afere). Atraktivnost tako Baracka Obame kot Hillary Clinton torej temelji na neke vrste uporništvu, prelomu s tradicijo, drugačnemu razumevanju vloge ženske in druge rase (kar se sicer na papirju zdi samoumevno, v praksi pa manj, zato je tovrstni politični manifest na najvišji ravni še kako pomemben). Govorimo namreč o najvišji stopnji uporabljene t. i. privlačnosti. Privlačnosti, ki se kot taka konstituira prav v našem osrednjem elementu – voditeljstvu.

Podobno je pri Veliki Britaniji. Velika Britanija kot enega izmed najmočnejših atributov svoje privlačnosti uporablja mitologijo britanske kraljeve družine. Prikazali smo, da ta mitologija sega celo na področje izbranih (torej ne nasledstvenih) vladarjev, ki skuša posnemati v smislu podeljevanja »plemiških zaslug« (podelitev premierskega položaja Gordonu Brownu s strani Tonyja Blaira). Analizirali smo pozicije Gordona Browna glede na njegovo škotsko poreklo in izročilo njegovega

velikega vzornika, ekonomista Adama Smitha. Slednje je osebnost Gordona Browna kalilo v vidiku mehke moči – v vrednotah etične ekonomije (potreba po novi vrsti politične ekonomije) – kar je posebej pomembno v razmerah aktualne gospodarske krize. Analizo smo podkrepili s predstavitvijo vsebin umetniških filmov, ki so se ukvarjali s političnimi osebnostmi, kar predstavlja svojevrsten »metodološki prijem« mehke moči (v vidiku kulture).

Posebno zanimiv pri preučevanju se je zdel José Luis Rodrigues Zapatero. V njegovem primeru je izrazito vlogo odigralo družinsko izročilo, ki je bilo tesno povezano s špansko državljansko vojno (Zapaterova družina je bila na strani levičarskih republikancev). Šlo je celo za neke vrste zavezo, »krvno maščevanje«. Španska državljanska vojna je bila vsekakor pomemben dejavnik v novejši zgodovini te države; končno je vplivala na celo generacijo umetnikov tistega časa (npr. Lorca, Buñuel). José Zapatero je, pod vplivi tega zgodovinsko-kulturnega sporočila, izoblikoval bistvene poteze svoje mehke moči, tj. politično usmeritev, znotraj nje pa izklesane vrednote: državljanski socializem, federalizem, pacifizem (umik španskih vojaških enot iz Iraka), liberalizem (npr. stališče do homoseksualcev in do enakosti spolov). Vse to Joséja Zapatera umešča visoko na lestvici evropskih vladarjev, ki se poslužujejo mehke moči.

José Socrates je bil, po drugi strani, predvsem usmerjen v prihodnost. Svoje politične vrednote je opiral na razvoj v družbo znanja (kar je tesno povezano tudi z Lizbonsko strategijo); čeprav socialist, je bil José Socrates precej nagnjen v smer liberalizma, kar – skupaj z njegovo izstopajočo osebnostjo – tvori jedro mehke moči v njegovem primeru.

Na italijanskem škornju se zdi, da vladajo drugačna pravila kot drugje v Evropi, da gre za povsem specifično sociološko sliko in politično kulturo, kar je posebej izražal Silvio Berlusconi. Gre za izrazito teatralično obnašanje, za hipokrizijo, za navidezno katoliške (in desničarske) vrednote, za številne medsebojne spore in obračunavanja, za visoko stopnjo populizma in za občutek superiornosti. Vse to so bahave karakteristike, ki morda na prvo žogo potrkajo na attribute privlačnosti; a ob vsaj malo bolj poglobljenem pristopu so razkrinkane kot radikalna mimikrija. Zato lahko v primeru Silvia Berlusconija ves čas ostajamo v dvomih, ali sploh gre za mehko moč ali pa za nekaj, kar sicer ni direktna trda moč, a vendar je zelo oddaljeno od

mehke moči – morda bi lahko govorili o sprevrženi igri s (političnimi) vrednotami. Kot taka je ta igra v bistvu zloraba termina mehka moč; vedno v temeljnem konfliktu z resnico in z verodostojnostjo.¹⁸⁶

O drugačnem nacionalnem značaju je mogoče govoriti v primeru Češke. Zopet imamo opravka s pomenom zgodovine, ki sooblikuje tako narod kot posameznike. Pri Čehih gre za vplive t. i. husizma (po Janu Husu) in s tem povezano herezijo – sprva jo lahko opredelimo kot religijsko, kasneje pa kot politično skepso do norm, ki so češkemu narodu vsiljene od zunaj (valuta); oboje prepoznajo kot (moralno) izkrivljene. To je temelj vrednot, ki opredeljuje tudi politika Vaclava Klause. Skepticizem se pri njem kaže v obliki libertalizma, včasih tako radikalnega, da se zdi, da gre pri tem za nasprotovanje za vsako ceno (in morda prav zato, da se upira večinskemu mnenju – tak primer sta npr. okoljevarstvena tematika in evroskepticizem). Po eni strani je torej možno govoriti o prevrednotenju vrednot, a po drugi strani o populizmu. Možno je ugotoviti, da nimamo opravka s posebno premišljenim prizadevanjem za privlačnost v smislu mehke moči (lik "upornika brez razloga" je lahko privlačen ali pa odbijajoč).

V zahodni Evropi je zanimiv primer Nizozemske, kjer gre, morda podobno kot pri Češki, za izzivanje vrednot. Tu gre za vrednote, ki so si v dvajsetem stoletju z muko utrle pot družbenega priznanja – vrednote liberalne družbe. Morda je Nizozemska pri tem celo izzivala (vodilni položaj Nizozemske pri vpeljavi progresivne zakonodaje, npr. legalizacija drog, prostitucije, priseljevanje...), kar je naletelo na upor določenega segmenta Nizozemske, sicer zelo bogate in razvite družbe. Ta se kaže predvsem v zavračanju (arabskih) priseljencev, a še bolj kot to – »nazadnjaškega« muslimanskega izročila, pri čemer so zmožni tvegati tudi velike nevarnosti (nekateri politiki in umetniki so svoj protest plačali celo z življenjem). Politične vrednote nizozemskega voditelja Jana Petra Balkenendeja so zato tesno povezane s temi družbenimi oscilacijami, imenovali bi jih lahko neokonservativizem. A niso tako nedolžne, kot se zdi na prvi pogled, saj igrajo na karto »neprivlačnosti« določenih družbenih skupin, kar pa bi v posledici lahko pripeljalo do hujših trenj v družbi.

---

¹⁸⁶ V nekem, zelo temeljnem, smislu tudi ni možno zaobiti dejstva, da je Italija zibelka teorije o trdi moči, kot jo je nedvoumno, a seveda v kontekstu svojega časa (in njene aktualnosti) opredelil Machiavelli (2006).

Nekaj podobnega se dogaja tudi na Danskem. Tudi ta država je bogata in razvita. Tudi v tej državi je prišlo do protesta s strani intelektualcev proti islamu (izraženo v karikaturi preroka Mohameda). Zanimivo pa je, da se je na nek način (posredno) intelektualcem v bran postavil premier Anders Fogh Rasmussen, zdajšnji generalni sekretar Nata. Liberalizem je v tem primeru torej opredeljen tudi kot protest proti vsakemu (idejnemu) fundamentalizmu. Anders Fogh Rasmussen ni nikoli skrival svojih proameriških in probritanskih zunanjepolitičnih prioritet (npr. podpora vojni v Iraku), slednje ga je po vsej verjetnosti tudi pripeljalo do položaja generalnega sekretarja Nata. Kot tak je celo zagovarjal stališče, da mehka moč sploh ni moč. A ob tem bi bilo smiselno narediti celovito analizo pozicije mehke moči v Natu.

Drugačno stališče pa je imel njegov skandinavski politični kolega, Carl Bildt. Po težkih izkušnjah ob vojni na Balkanu (kjer je Bildt odigral zelo intenzivno, pa na določenih mestih tudi sporno, vlogo) Carl Bildt ostaja zagovornik mehke moči in celo kritizira Evropo, češ da izgublja na mehki moči, kar (vizionarsko) povezuje z nezadostnimi ekonomskimi reformami. V stališču do mehke moči je torej možno prepoznati politikove vrednote, in še bolj kot to, njegovo politično pozicijo (kaj »mora« zagovarjati). Mehka moč se v tem primeru torej konstruira kot neke vrste zunanji okvir oz. orodje, ki služi kot manifestacija politične drže. V primeru Andersa Fogha Rasmussena je tako odnos do mehke moči odklonilen (pozicija generalnega sekretarja Nata), pri Carlu Bildtu pa pozitiven (pozicija političnega eksperta z izkušnjami na najvišji ravni, za vojno območje bivše Jugoslavije – prepoznavanje nuje mehke moči).

Ob analizi treh voditeljev sosednjih držav (Avstrije, Italije, Madžarske) je bilo v ospredju manjšinsko vprašanje. Odnos do tega vprašanja bi lahko opredelili s stopnjo politične zrelosti, koliko imajo torej politiki razvite politične vrednote in zunanjo politiko. Pri tem gre seveda za razlike, ki so pogojene zgodovinsko, a vendarle je mogoče govoriti tudi o določenem vplivu politične osebnosti. Odnos do manjšinskega vprašanja se vzpostavlja kot pomemben element mehke moči; kako privlačno voditelj deluje znotraj (bilateralnega) odnosa, pa ima izjemen pomen za obe udeleženi sosednji državi.

Pri t. i. izvenevropskih razgledih smo ob bok postavili dva ekstremno nasprotujoča voditelja, verskega voditelja in politika Dalajlamo in umorjenega libijskega

diktatorja, Muammerja Gadafija. Verjetno bi težko trčili ob večjo različnost. Dalajlama se nam vzpostavlja kot utelešenje mehke moči v presežku – v izdelanih političnih vrednotah, zunanji politiki in kulturi (obnašanja, odnosa do drugega, dialošnosti). V tem primeru gre pravzaprav za konstituiranje mehke moči glede na njeno nasprotje, tj. trdo moč (uporabo sile). Kajti mehko moč ni možno analizirati zgolj deskriptivno, v opisu vseh treh omenjenih segmentov in njihove relacije do privlačnosti, pač pa tudi primerjalno, glede na vsebovanost elementa osvajanja. Morda pa je prav to bistveno – prepoznati mehko moč v komparaciji z njenim nasprotjem. V tem smislu je torej razumljivo, da se Dalajlama vzpostavlja kot vzorčni primerek mehke moči, Muammer Gadafi pa kot njeno čisto nasprotje (pri čemer smo si zastavili vprašanje, ali o tem lahko meritorno presoja t. i. Zahod).

Tudi ob primerjavi dveh voditeljev iz t. i. tretjega sveta, Zimbabveja in Jordanije (čeprav je seveda veliko vprašanje, ali bi Jordanijo lahko šteli v tretji svet), trčimo ob nasprotje. V prvem primeru (voditelj Robert Mugabe) imamo opravka z veliko erozijo političnih vrednot, z diktatorstvom, korupcijo, propadanjem države – s političnimi vrednotami, ki jih niti približno ne moremo umestiti v polje privlačnosti, čeprav niti ne moremo govoriti o direktni uporabi sile (prej o politični in državniški nesposobnosti, ki pa je povezana tudi z nesrečno zgodovinsko usodo afriškega kontinenta). V drugem primeru (kralj Abdullah II. Bin Al-Hussein) pa imamo opraviti z razcvetom države, ki pa je – tudi glede na zgodovinsko izročilo – bolj ali manj umetna tvorba in kot taka dete Zahoda ter zahodnih političnih vrednot. Vsekakor to dejstvo, v mednarodni politični areni, prinaša srečo (in seveda tudi atraktivnost).

Dalajlama predstavlja mehko moč, ki bi jo lahko opredelili v kontekstu situacijske teorije voditeljstva (Williams, 2012). Prav tako lahko v primeru Dalajlame govorimo o globalnem voditeljstvu (Williams, *ibid.*), kar nas prestavlja v dimenzijo, ki smo jo preučevali v nadaljevanju, torej v meta geopolitiko. Na ta način, v primeru globalnega voditeljstva, tudi povsem konkretno vidimo (morda je to najboljši primer), kako so osebnosti in geografske entitete povezane v aspektih mehke moči. Privlačnost Dalajlame se npr. polno lahko realizira prav v globalnem kontekstu.

Psiho-historični in psiho-biografski aspekti (Feldman, Valenty, 2001) so prišli do izraza predvsem pri: José Zapateru, Nicolasu Sarkozyju, Donaldu Tusku, Klausu,

delno Angeli Merkel in delno Tonyju Blairu. V smislu Blondelove metodologije, kot jo je opredelil Fukai (2001: 76-201), bi kot krizno voditeljico z visoko stopnjo intervencije lahko opredelili Angelo Merkel, Clintonovo, Obamo in Rasmussena (ter delno, glede na zgodovinski kontekst, Bildta). Vsi štirje so (bili) ključne osebnosti za reševanje tako gospodarske kot varnostne krize v svetu.

Behavioristični pristop pri analizi voditeljev, ki se opira na študije osebnih lastnosti in z njimi povezanimi vrednotami, pa je bistven za razumevanje – kako mehka moč funkcionira v razmerju do voditeljstva. Lahko bi celo zapisali, da smo zato v naši nalogi največkrat pri analizi voditeljev izpostavili prav politične vrednote (večkrat kot npr. kulturo ali zunanjo politiko), saj so najbolj pomembne za razumevanje voditeljstva v kontekstu mehke moči.

Ali je politična ideologija torej pomembnejša kot osebno prepričanje za transformacijo trde v mehko moč? (Aronoff, 2001, 185-201). Odgovoriti na to vprašanje bi pomenilo razrešiti dilemo o pomenu političnih vrednot, ki prevladajo nad osebnimi (tudi zgodovinskimi in biografskimi) elementi. Ker nismo imeli, razen v primeru Gadafija in Mugabeja, nobenega primerka izrazite trde moči, bi se bilo bolje vprašati, ali je implementacija mehke moči v politiko bolj povezana z ideologijo ali s karakterjem? V primeru, da mehko moč povezujemo s človekovimi pravicami, bi temu lahko pritrdili. V bistvu gre pri človekovih pravicah za tisti segment političnih vrednot, ki je najbolj povezan z mehko močjo, saj kot dokaz lahko uporabimo kontradikcijo do nasprotja – trde moči. Tako so npr. človekove pravice bolj nasprotne uporabi sile, kot pa so uporabi sile nasprotne t. i. "tradicionalne vrednote." Mehko moč zaradi prepričanja (podpora človekovim pravicam) sta implementirala predvsem Zapatero in Dalajlama, ki sta, po drugi strani, tudi historično pogojena z imperativom mehke moči. Težko je torej ločiti med političnimi vrednotami *per se* in osebnostjo (kot rezultatom osebne in splošne zgodovine).

Vendar pa je treba voditeljstvo postaviti v še en kontekst, ki je morda še posebej zanimiv in vreden nadaljnjih raziskav. Gre za osnovno srž, okoli katere se vrti naša raziskava, in sicer za spremenjene družbene pogoje v globalizacijskem procesu, za katerega je značilna demokratizacija družbe kot celote (več akterjev vstopa v procese odločanja). To obenem pomeni, da tudi voditelji, ki smo jih postavili kot osrednjo temo, niso več edini, ki izvajajo meritoren vpliv (mehke moči), pač pa se je zgodila t.

i. disperzija demokratičnega. Gre za pluralizem, povezan s politiko demokratične dinamike in demokratične legitimnosti; za nove izzive, pred katere so postavljeni sodobni voditelji. In več kot to – govorimo lahko tudi o t. i. civilnem voditeljstvu, ki je preplet veččin in konteksta.

Disperzijsko voditeljstvo je torej zelo zanimiv fenomen, ki bi mu kazalo nameniti bodoče raziskave, saj združuje pojma globalizacijskih procesov in voditeljstva (in ne le globalizacijskih procesov ter mehke moči). To pomeni, da imamo opravka s poglobitvijo tematike; zanimivo bi bilo analizirati presečišče vseh treh pojavov (globalizacijskih procesov, mehke moči in voditeljstva). Tako tudi uravnotežimo osebno središčen vidik z institucionalnim, kontekstualnim in relacijskim vidikom (Hart, Kane, Patapan, 2009).

4. MEHKA MOČ IN PROSTORSKE ENTITETE: KOMPLEMENTARNA INTERPRETACIJA REGIJ, DRŽAV IN MEST

4.1 KRHKOST AFRIŠKEGA KONTINENTA

Afrika postaja v času gospodarske krize bolj in bolj problematična. Znano in večkrat izrečeno je dejstvo, da v časih gospodarske krize najmanj razviti najbolj nastradajo. V globalnem okviru bi to gotovo veljalo za afriški kontinent, ki kot celota vse bolj propada. Čeprav ne gre prezreti dejstva, da se hkrati s krizo porajajo ideje o pomoči – morda je prav kriza ozavestila globino težav, ki se pojavljajo na tem »izgubljenem kontinentu«.

Med 10. in 11. marcem 2009 je v Tanzaniji potekala konferenca, ki jo je organiziral Mednarodni denarni sklad (IMF).¹⁸⁷ Glavno sporočilo konference je bilo, naj Afrika postane sestavni del reševanja krize. Poudarjen je bil pomen takojšnje akcije, da bi se izognili ekonomskim izgubam na kontinentu. Celo več; na konferenci je bilo podčrtano dejstvo: medtem ko se bogate države utapljujejo v recesiji, Afrika še vedno pričakuje ekonomsko rast, čeprav počasnejšo kot v preteklih letih. V tem smislu naj bi Afrika še vedno nudila najvišje vračilo za investicije (gledano v svetovnem merilu). Poleg tega razpolaga s potenciali za kmetijstvo in rudna bogastva.

Morda je pomembno, da se prisluhne staremu borcu za boljšo Afriko, *rock* zvezdi Bobu Geldofu, ki je ob koncu konference izrazil mnenje, da ni zgolj pomembno – poiskati kompenzacijske mehanizme za Afriko, pač pa je prišel čas, ko lahko Afrika suvereno vpraša: kje imate denar? To naj bi odprlo novo poglavje v odnosih Afrika – razviti svet.¹⁸⁸

V aprilu 2009 je Brown v Londonu gostil vrhunsko srečanje skupine G20. Ob tem je že napovedal možno reformo institucij, za boljši kapitalski pretok, ki bi med drugim

---

¹⁸⁷ Več o tem na (2013) *Poročilo s konference »Successful Partnerships for Africa's Growth Challenge*, 10.–11. 3. 2009, Tanzanija,

<http://www.imf.org/external/country/nga/rr/2009/tzn.pdf>, datum ogleda 20. 11. 2003

¹⁸⁸ Več o tem na (2013) *IMF wants Africa to be part of crisis solution*, France24, <http://www.france24.com/en/20090312-economy-business-imf-tanzania-conference-africa-financial-crisis-solution-kahn>, datum ogleda 5. 5. 2013

upošteval pomen Kitajske in zalivskih držav. Afriški kontinent je bil v sklopu G20 zastopan samo s strani Južnoafriške republike (JAR); vendarle se je oblikovalo upanje, da bo sporočilo s konference, ki jo je organiziral IMF, opaženo. Brown je kot gostitelj vrha G20 začel bilateralna srečanja in druge aktivnosti, pri katerih je izstopal poziv po »oblikovanju novega moralnega kapitalizma«. Pri tem pa je pozabil, da je bil dvanajst let (deset let kot britanski minister za finance, dve leti kot britanski premier) prav on tisti, ki je bistveno podpiral doktrino kapitalizma, kot ga poznamo danes in kakršen je pripeljal do aktualnega finančno-gospodarskega zloma (Kastelic, 2009).

A tudi Svetovna banka ni želela zaostajati. Vice-predsedujoči Svetovni banki za področje afriške regije, Obiageli Ezekwesili, je med konferenco v Addis Ababi (4. februarja 2009) dejal, da posebej poziva bogate države, naj v svojih programih reševanja krize ohranijo Afriko. Države – donatorke naj bi 0,7 odstotka stimulacijskih programov namenile za t. i. *Vulnerability Fund for Africa*. Ta naj bi predvsem preprečil naraščajočo brezposelnost po vsem afriškem kontinentu, kot tudi uvedel finančno varne omrežne programe ter investicije v infrastrukturo. Regulatorno vlogo, ki jo zavzemajo države in vlade za pomoč ekonomiji, je treba razširiti tudi na druge predele sveta, tako Ezekwesili.¹⁸⁹ Na nek način se sliši paradoksalno, toda gledano v celoti, bo morda na afriškem kontinentu v kriznih časih najbolj prizadeta prav Južnoafriška republika, saj je ekonomsko najbolj povezana s preostalim svetom. Subsaharska Afrika je manj odvisna od uvoza blaga, kot je bila včasih. Po napovedih IMF bo zato v letu 2009 ta predel dosegel 6,2 % rast. To pa je veliko več kot 3 % rast, ki se v povprečju pričakuje v drugih predelih sveta.¹⁹⁰

Vse to pa nas navaja na vprašanje: je Afrika res izgubljen kontinent? Ali je izgubljena zgolj v smislu svoje nerazvitosti, ki se nanaša predvsem na obstoječe stanje, ne pa toliko na projekcije, ki se morda obetajo? Koliko je kot taka Afrika zanimiva? Je prav, da ostaja prezrta pega?

---

¹⁸⁹ Več o tem na (2013) *The World Bank Group: Call for Action to Mitigate Effects of the Financial Crisis on Africa*, na <http://4gwirelessevolution.tmcnet.com/news/2009/02/05/3967420.htm>, datum ogleda 5. 5. 2013

¹⁹⁰ Več o tem na (2013) *Africa's Economy: Trying to weather the storm*, Economist, na: http://www.economist.com/world/mideast-africa/displaystory.cfm?story_id=12516656, datum ogleda 5. 5. 2013

Zdi se, da bi bilo z ugotovitvami ekonomistov – ki so sicer kontradiktorne (v smislu tega, da Afrika potrebuje pomoč, po drugi strani pa ji napovedujejo še kar ugodno gospodarsko situacijo v primerjavi z drugimi regijami) – hkrati dobro ponovno odpreti vprašanje, zakaj Afrika nikoli nima statusa prioritete? Ali se v tem, da jo prezremo, ne skriva neka – preživela navada?

Močan je namreč tisti, ki svojo moč uporabi za po-moč ne-močnim. Veriga je močna toliko kot njen najšibkejši člen. V globalnem in soodvisnem svetu torej ni več možno razmišljati na ločen način. Vsi smo povezani. Ni dovolj le kupovati v t. i. pravičnih trgovinah. Potrebno je, da tisti, ki imajo moč odločanja, te moči še naprej ne izrabljajo – za prevlado. Kajti utegnilo bi se namreč zgoditi, da bi se zalomilo prav na mestih, ki so najbolj potrebna naše pozornosti in ki – v kontekstu mehke moči – najmanj razpolagajo z atributom privlačnosti.

4.2 AMERIŠKA IDENTITETA KOT KULISA

»We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union ...«

(Mi, ljudje Združenih držav, da bi naredili boljšo Zvezo ...)

Preambula ameriške ustave

V eni izmed svojih novejših knjig z naslovom *Who are we?* (Huntington, 2004) se sloviti ameriški družboslovni znanstvenik Samuel Huntington¹⁹¹ sprašuje o bistvu ameriške identitete. V kratkem zgodovinskem pregledu ugotavlja, da se je ameriška nacionalna identiteta »začela« z razglasitvijo neodvisnosti leta 1783 in okrepila v ameriški državljanski vojni (1861–1865). Vse bolj se je krepila še do šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko je prišlo do krajšega zatona in je v ospredje stopila zavest o sub- ali transnacionalni pripadnosti, vzporedno z globalizacijskimi procesi in revolucijo državljanских pravic. Po 11. septembru se je stanje radikalno spremenilo in spet je mogoče govoriti o močni krepitvi ameriške nacionalne identitete.

---

¹⁹¹ Znan je predvsem po sintagmi »the clash of civilisations« ("spopad civilizacij"), s katero je skušal dokazati, da je glavni kriterij delitve med državami po koncu hladne vojne njihova civilizacijska pripadnost. Sintagma je sprožila vrsto posledičnih razprav tudi v konkretni politiki in je še danes velikokrat citirana (Huntington, 1996).

Huntington si v nadaljevanju zastavi vprašanje, kaj pomeni znameniti »American Creed« (ameriške vrednote) – torej termin, ki ga je prvi uporabil že Thomas Jefferson in so ga skozi tri stoletja priseljevanja določali zlasti imigranti v ZDA (v prvi polovici 20. stoletja v ogromnem valu iz Evrope, šele v poznem 20. stoletju pa predvsem iz Latinske Amerike in Azije). Huntingtonov odgovor je nedvoumen – ameriška identiteta se ne more opredeliti z rasno-etničnimi kategorijami, pač pa s temelji anglo-protestantske kulture. Zanj je značilno: angleški jezik, krščansko religijsko izročilo, anglosaksonski model vladavine prava, odgovornost vladajočih skupin, individualne pravice, protestantske vrednote (zlasti delovna etika), realizacija »raja na zemlji«. To je identiteta, v katero Huntington deklarativno verjame ne le kot znanstvenik, pač pa tudi kot patriot, temelji pa na treh bistvenih postavkah: kulturi, tradiciji, vrednotah.

Za desničarske teoretike je tokratna Huntingtonova knjiga celo preveč »kulturološka« (Kesler, 2013). »American Creed« je sicer temeljni kamen ameriške identitete, vendar je naloga republikancev, da prepoznajo primat vrednote kot take – kar po eni strani vsebuje nujnost kulture – ter po drugi strani sprejmejo izziv, da politološka modrost sama definira principe, po katerih ljudje lahko živijo. Ena izmed glavnih kritik politične osebnosti Obame s strani republikancev se zato, zanimivo, giblje na polu njegove »shizofrene« razpetosti med rasno pripadnostjo in pripadnostjo ameriški ideji (Sailer, 2013).

Precej drugače se vprašanja o ameriški identiteti loti Michael Lind v knjigi *The Next American Nation* (Lind, 1995), pri kateri je sugestiven že naslov sam – obrnjen v prihodnost posredno določa smer redefinicije obstoječih pojmov. Lind opredeli orientacijo pri določanju ameriške identitete. Multikulturalisti, ki so pretežno na levem političnem in ideološkem polu, zanikajo pomen enotnega ameriškega naroda. Njihova trditev je, da so ZDA »narod narodov«, federacija nacionalnosti in kultur ter nekakšen miniaturni OZN. Njihovi glavni nasprotniki so demokratični univerzalisti, na desnem političnem in ideološkem polu. Prav tako trdijo, da ZDA niso narod v klasičnem pomenu besede (takšno razumevanje bi po njihovem mnenju vodilo k »balkanizaciji«), pač pa so »narod«, temelječ na »ameriški ideji«, ki izhaja že iz ameriške ustave same (pomen religije in demokracije). Ta linija določa prislovično »ameriško superiornost« oz. »ekseptionalizem« (izjemnost).

Vendar gre Lind dalje: trdi, da ZDA niso niti federacija ras ali nacij niti postnacionalna država ideje. ZDA so, po njegovem mnenju, liberalna demokratična nacionalna država. Narod tako ni nekaj homogenega v smislu etnične pripadnosti, niti v smislu enotne ideje ali koncepta. Narod je konkretna historična skupnost, definirana s skupnim jezikom in izročilom oz. kulturo. To pa je pri ZDA neizpodbitno dejstvo in patriotizem je enako ali celo bolj močan kot pri sicer homogenih nacijah (npr. Italija in Japonska).

Revolucionarna gibanja za priznanje državljanskih pravic v 60. letih prejšnjega stoletja so – kljub nadaljnji beli prevladi – prinesla velike olajšave za dokončno formacijo štirih nebelih ras: črnske, hispanske, azijsko-pacifiške in domorodne (*»native Americans«*). To je omogočilo, vzporedno z *New Dealom* in gospodarskim razcvetom, osnovanje t. i. »tretje republike«, z racionalizacijo rasne opredeljenosti. Vendar pa je slednje zgolj opravičilo za krepitev bele oligarhije, za kamuflažo sistema »deli in vladaj«. Problem ZDA zato ni »balkanizacija«, pač pa »brazilizacija« – cepljenje po razredni pripadnosti. Visoki pripadniki belega razreda so se potegnili v enklave privilegijev s privatnim šolstvom, zdravstvom in celo prometom ter se napajajo iz »ameriškega tretjega sveta«, ki je v skrajnem dometu svet podzemlja in kriminala.

Lindova kritika ponuja odgovor – novo revolucijo državljanskih pravic in ustanovitev t. i. »četrt republike«, kjer trivialne reforme ne bodo nadomestile edine relevantne rešitve, ki se glasi: močan in transnacionalen srednji razred. Tovrstni liberalni nacionalizem je zanj edini odgovor. Poudarek na formiranju srednjega razreda pa je imela v svojem predvolilnem programu na vidnem mestu tudi demokratska kandidatka za predsednico ZDA, Hillary Clinton.

So torej ZDA *»The Right Nation«*? (Micklethwait, Wooldridge, 2004). Zmaga konservativnega pola, ki je prišla do izraza zlasti po 11. septembru, se zdi navidezna. Vendar pa ameriška identiteta v sebi skriva nekaj paradoksalnega. Namreč, ZDA so bile vedno konservativne. Konservativne so v samem bistvu svojega nastanka in primarni identifikaciji, ki je potekala po ideoloških modelih religije, svobodne ekonomije in gospodarstva ter končno – populizma. Torišče populizma izhaja prav iz ideje, da so ZDA – »pravi narod«, kar v zadnjem času vodi v zanikanje vsakega kompromisa (npr. *Kyoto protokol* in vojna v Iraku) in izključujoči delitvi po osi zla.

Ameriški »ekseptionalizem« v tej luči je torej vzrok za ameriški uspeh. ZDA so »pravi narod«, ker so prepričane, da so »pravi«. Paradoks o ameriški identiteti bo trajal tako dolgo, dokler bo vladalo to prepričanje.

Vendar pa moramo stopiti korak dlje. Spraševanje o identiteti je paradoksalno zaradi samega spraševanja, ne pa zaradi tega, ker ponuja že znan odgovor (to je: »*Right Nation*«). Tolikšno spraševanje je namreč možno samo zato, ker je bistvo neznano in neopredeljivo, je torej nekakšen postmoderni *simulaker*. Podobno kot se o svoji identiteti danes sprašuje Evropska unija (ki je v tem smislu postmoderna državna tvorba), so se ZDA začele spraševati že davno. Kulise, ki jih za te ali one potrebe, po sistemu ponudbe in povpraševanje, ponuja politična ali ideološka opcija, se zdijo papirnate in uničljive ob vsakem večjem pretresu.

Konec koncev je ameriško identiteto v zadnjem času najbolj brutalno določil prav 11. september – pomembna ni bila ne rasa ali etnija ne ideja. Pomembna je bila identifikacija po tem, da so bile žrtve Američani in glavna žrtev – ZDA. Taka vsiljena zunanja identifikacija pa se zdi na žalost veliko bolj realna kot pa identifikacija po »pravi ali nepravi« vsebini. Mogoče gre le za drugo stran istega kovanca.

Oziroma: le kakšna je torej vsebina? Je vprašanje bolj tragično, kot se zdi na prvi pogled? Zelo paradigmatičen je v tem smislu film *American Beauty (Lepota po ameriško)*, kjer je na umetniški način prikazana temeljna značilnost ameriške identitete. In ta je – esencialna plehkost.¹⁹²

A esencialna plehkost ni obenem sinonim za – mehko moč, v sebi skriva namreč praznino, ki ne more biti osnova za attribute privlačnosti; v tem je tudi prikrita past ameriške družbe kot celote.

---

¹⁹² Film režiserja Sama Mendesa, posnet leta 1999 in nagrajen s petimi oskarji, ki govori o praznini ameriškega načina življenja, katero napolnjujeta navidezna lepota in nebrzdano nasilje.

4.3 LATINSKA AMERIKA IN KARIBI – HIBRIDIZACIJA KULTURE IN POLITIKE

V svoji znameniti knjigi *The Clash of Civilizations (ibid.)* je Huntington odprl temo, ali Latinska Amerika in Karibi (LAC)¹⁹³ sodijo k zahodni civilizaciji ali ne. Veliko vprašanje je tudi, če bo LAC uspel dohiteti razvoj Severne Amerike iz preteklosti, ki se skriva v treh komponentah, temeljnih za razumevanje razvoja na tej polobli: demografski rasti; širnih ozemljih, primernih za eksploatacijo; naglem ekonomskem razvoju, povezanim s trgovinsko menjavo. Novejši vplivi globalizacije, ki se nanašajo na vse večje koncentrične kroge ekonomske kooperacije in na velike investicijske trende, imajo stabilizacijski učinek na gospodarstva LAC. Ekonomska menjava z ZDA postaja vse bolj izravnana – skoraj ni države na ameriški celini, ki ne bi imela stabilnega političnega sistema in države LAC so začele dohitevati razvoj prvakov. Seveda pa se veliki izzivi skrivajo tudi v pravilnem odnosu do okolja oz. njegove izrabe (npr. ohranitev tropskega pragozda in ledenikov), ki ostajajo ekološki oskrbovalci planeta (Fernandez-Arnesto, 2003).

V tem smislu se torej ni potrebno vpraševati, ali LAC sodi k zahodni civilizaciji, pač pa potrditi: svet postaja vse bolj povezan in nedeljiv.

Oglejmo si kratek prikaz zgodovinskega razvoja LAC ter sedanjega stanja. LAC je tipičen primer dela sveta s t. i. neavtonomnim oz. deloma avtonomnim razvojem po vključitvi v t. i. svetovni gospodarski sistem. Od začetka 16. do prve polovice 19. stoletja je bilo območje LAC razdeljeno na dva velika kolonialna imperija (španskega in portugalskega). Kasneje je padlo pod neokolonialistični politični in gospodarski vpliv (zlasti Velike Britanije in deloma Francije ter Nemčije). Že v 19. stoletju pa je prišlo do močne prevlade ZDA, ki so s t. i. Monroevo doktrino razglasile zahodno poloblo za območje svojega vpliva. To je ostalo v neformalni veljavi vse dvajseto stoletje (z izjemo Kube po zmagi socialistične revolucije). V ideološkem smislu je v LAC prihajalo do zlitja ortodoksnega marksizma in pan-latinskoameriškega nacionalizma (fenomen Ernesta Che Guevare).

---

¹⁹³ Nekje je v literaturi omenjana zgolj Latinska Amerika, vendar v kontekstu praktične politike oba pojma, tako Latinsko Ameriko kot Karibe, povezujemo v enoto, kar bomo v nadaljevanju označili z uvedeno kratico LAC.

V novejšem času (konec 90. let prejšnjega stoletja) pa je kljub ameriški zmagi v hladni vojni hegemonija ZDA začela upadati. Na to je vplivalo pet procesov: neuspeh in zavračanje neoliberalnega modela socio-ekonomskega razvoja; vse večja vloga in vpliv Brazilije; vzpon novega vala radikalne levice (npr. v Venezueli Hugo Chavez, v Boliviji Evo Morales, na Ekvadorju Rafael Correa); politična in socio-ekonomska afirmacija avtohtonega prebivalstva; naraščajoča strateška prisotnost drugih supersil (predvsem LR Kitajske in delno Indije ter Ruske federacije), ki želijo dostop do strateških surovin. ZDA si ne morejo več priboriti prevlade v LAC, lahko pa vsaj deloma obnovijo svoj strateški vpliv. A v minulem obdobju je bil edini pomembnejši zaveznik ZDA v Južni Ameriki kolumbijski predsednik Alvaro Uribe Velez. LAC ima torej na začetku 21. stoletja dobro regionalno integriteto. Prevladuje socialno-tržni model, ki je bolj avtohton, kot je bil v preteklosti.

Opazili smo torej, da se vprašanja o indogenosti in eksogenosti LAC konstantno pojavljajo v vseh segmentih, pri katerih obravnavamo to izjemno kompleksno območje. Spet lahko ponovimo Huntingtonovo vprašanje, vendar se bomo tokrat omejili na kulturo oz. umetnost in njene aplikacije, na področje politike in širše družbe. Disperzijska slika LAC postaja namreč najbolj razvidna v območju kulturne arene. Povzeli bomo nekaj zanimivih ugotovitev avtorja Maria Vargasa Llosa (2008: 9–12).

Po njegovem mnenju nacionalne meje ne odražajo resničnih razlik v LAC. Na eni strani imamo del, ki je pod zahodnimi vplivi in kjer govorijo špansko, portugalsko ali angleško, kjer so katoliki, protestanti ali ateisti / agnostiki (npr. Karibsko območje, osrednja Latinska Amerika). Po drugi strani imamo območja z resnično indogeno kulturo, kot npr. Mehiko, Gvatemalo, Ekvador, Peru in Bolivijo – ta območja ohranjajo prehispanke institucije, prakse in prepričanja. Celo ti predeli niso homogeni.

K sreči pa se *mestizaji* (rasni mešanci) pojavljajo na celotnem območju in so razpršeni v vse smeri, kar združuje oba svetova (najbolj intenziven proces združevanja je potekal v Mehiki). Seveda *mestizaji* ne obstajajo le med belci in prvotnimi ljudstvi, pač pa vključujejo ljudstva Afrike in Daljnega vzhoda ter njihove vplive na kulturo in umetnost. Tudi *criollosi* (Španci, rojeni v »novem svetu«) so v procesih kolonizacije postopno izgubljali prvotno identiteto. Zato je definiranje

skupne identitete LAC neuspešen projekt. V zgodovini se je celo izkazal za slabega, saj je prebujal kolektivne strasti in demagogije. Amalgam kultur je torej največja vrednost, ki jo LAC premore.

Dejstvo je tudi, da obstaja velika razlika med socialno-politično realnostjo in umetniško produkcijo. Na področju prve imamo opravka z marginalizacijo, nezaposlenostjo, diktatorskimi in populističnimi vladavinami, korupcijo, revščino, kriminalom in preprodajo drog. Res lahko govorimo o nerazvitosti. Na področju druge pa je situacija drugačna. Že stoletja nazaj je umetnost uspela opustiti folklorističen značaj in originalnost ohranila na zelo sofisticiran način. Kako je mogoče razložiti ta paradoks? Medtem ko so se kulturne elite modernizirale in odprle svetu, je politično življenje ostalo zamrznjeno v despotizmu, skoraj fevdalni miselnosti ali merkantilizmu. Na področju kulture je torej miselnost o LAC kot o homogeni entiteti nepomembna. Preveč radikalen pobeg v romantične fantazije, ki vključujejo Evropo kot nekaj povsem oddaljenega – vzporedno z »njenimi dolgočasnimi demokracijami« – pa nevaren, zaključí Llosa.

Zanimiv primer mešanja kultur je npr. brazilska portugalščina, ki se razlikuje od tiste, ki jo govorijo na Portugalskem. Prav jezik je torej eden izmed elementov, ki zelo očitno poudarja ne le demografsko, pač pa širšo družbeno podobo južne ameriške poloble.

Drugi zanimiv primer je razvoj likovne umetnosti v LAC v prvi polovici 20. stoletja (DeFilippo, 2013).

Španski modernisti so svoje kolege v LAC seznanili z novimi umetniškimi trendi. Eden izmed najbolj znanih umetnikov tega časa, mehiški slikar Diego Riviera (sopotnik slikarke Friede Kahlo), se je učil pri Pablu Picassu in Juanu Grisú – od njiju je prevzel tehnike kubizma. Obenem je preučeval prekolumbijske tradicije v mehiški ljudski umetnosti, kar je izražal v solidarnosti z delavskim in kmečkim razredom. Podobno sta ustvarjala druga dva velika mehiška umetnika, José Clemente Orozco in David Alfaro Siqueiros. Lahko govorimo o povezavi tako kubizma kot nadrealizma s socialnim realizmom (ljudske umetnosti), kar je izražalo t. i. »kolektivno podzavest« prebujajočega se mehiškega naroda.

Vse naštetu je bilo tesno povezano s političnimi preobratu tistega časa. Populistični kubanski poveljnik Fulgencio Batista je tako direktno vplival na modernistično gibanje z glavno predstavnico, slikarko Amelio Pelaez. Njene umetnine (*mural paintings*), značilne za mehiški modernizem (prej omenjeni Riviera, Orozco in Siquieros), so temeljile na socialnih in političnih okoliščinah (povezanih z mehiško revolucijo v letih 1910–1920).¹⁹⁴

Siqueiros, sedemkratni politični zapornik in azilant, je pogosto upodabljal slavo revolucije in vrednote tehnološkega napredka. Rivera, prepričan komunist, je sprejel naročilo za fresko v *Rockefeller Center* v New Yorku, ki so jo kasneje zavrnili, saj naj bi preveč spominjala na Lenina. Vendar je prihajalo tudi do povratnih vplivov, kar dodatno dokazuje hibridizacijo kulture, ki se je – vzporedno z nastopom globalizacije – razmahnila v 20. stoletju. Siqueiros je pričel s slikanjem fresk na beton in pri tem uporabljal posebne tehnike, ki danes spominjajo na grafite. Učil je mnoge umetnike v New Yorku in Los Angelesu, med njimi Jacksona Pollocka.

Zaključimo z nekoliko bolj pragmatičnim kontekstom. Eno izmed priporočil *German Institute of Global and Area Studies* se glasi: EU poudarja svoje »zgodovinske vezi« z Latinsko Ameriko kot temeljem za dobre odnose z regijo. Vendar pa bo ta odnos začel propadati, če ne bo dopolnjen z novim življenjem; kulturne in akademske izmenjave imajo v tem pogledu vitalno vlogo (Hoffmann, Bert, Nolte, Detlef, 2007).

Kultura ima torej bistven vpliv na dobre odnose med regijami. LAC se vse bolj osamosvaja in dohiteva svojo severno sosedo ter druge dele sveta. Pri tem pa ne moremo govoriti samo o pomenu avtohtonosti, pač pa o vrednotah, ki nastopijo s križanjem kultur in civilizacij. To je konstanten proces; prenaša se na vsa področja družbenega življenja, tako tudi na politiko v vseh njenih oblikah.

Politika je močna, kolikor je močna njena kultura. Kultura se tako vzpostavlja kot avtonomno merilo za uspešnost politike prav zato, ker ju (in kjer ju) povezuje – mehka moč.

---

¹⁹⁴ Mehiško revolucijo je v letu 1910 začel Francisco I. Madero, proti dolgoletnemu diktatorju Porfiriu Diazu. Označevalo jo je več različnih liberalnih, anarhističnih, populističnih in kmečkih gibanj. Nato je prerasla v komplicirano državljansko vojno in trajala do leta 1920. Bila je prva izmed večjih revolucij v prejšnjem stoletju.

4.4 PERSPEKTIVE RUSKEGA DUALIZMA

Zgodovinarji so si edini v oceni, da je t. i. ruski imperij¹⁹⁵ od časa prve resnične evropeizacije, to je od časa vladavine absolutnega monarha Petra Velikega, razpet med Vzhodom (Azijo) in Zahodom (Zahodno Evropo). V prvih stoletjih po formaciji je bil bolj azijski kot evropski, saj so bili močni vplivi mongolskega šamanizma in animizma, islama iz Perzije in Turčije; vse močnejši pa so postajali tudi vplivi vzhodnega krščanstva na mejah Azije. Prav tako se je azijska praksa uveljavljala v socio-političnih institucijah in v komunikacijskem sistemu. V 16. stoletju so se družbene elite obrnile k zahodni Evropi, saj jim je predstavljala napredek in razvoj. Vendar so reforme, ki so jih skušale vpeljati, med navadne ljudi vnesle nezaupanje. Rezultat je bil kronični konflikt med vladajočim razredom in navadnim ljudstvom, med državo in lokalnimi skupnostmi. Vpeljan pa je bil tudi razkorak med utopijo in antiutopijo (največjo utopijo je predstavljala že pravoslavna cerkev s svojo ikonografijo, pa tudi ljudsko slovstvo) (Hosking, 2001).

Katere so torej karakteristike ruskega imperija? Bil je najbolj ekstenziven svetovni imperij; bil je multietničen, brez dominantnega naroda (vodili sta ga dinastija in heterogena aristokracija); bil je ekonomsko nerazvit, a po 15. stoletju ena izmed najbolj pomembnih svetovnih trgovinskih poti; bil je razpet med tri ekumenska izročila (islam, pravoslavno in katoliško krščanstvo). Na prvi pogled postane jasno, da imamo opravka z izredno velikim območjem koeksistence različnih identitetnih izročil, tako nacionalnih kot religijsko-ideoloških.

Ko so se torej številni teoretiki spraševali o ruski identiteti, je postajal vse bolj jasen odgovor: ruska identiteta ni niti evropska niti azijska, pač pa nekaj povsem samoniklega, predvsem pa je bistveno odvisna od zgodovinskih in geopolitičnih pogojev. Že dejstvo, da se t. i. »ruske kolonije« – sestavni del ruskega imperija, pogojene tako geografsko kot historično – niso osamosvojile na način, ki je bil značilen za preostali svet, govori o tem, da je Rusija zgodba zase (Thompson, 2013).

---

¹⁹⁵ Izraz »ruski imperij« bomo uporabljali na tem mestu v različnih kontekstih; vsekakor pomeni različne zgodovinske modifikacije nekdanje carske Rusije ali Sovjetske zveze, s spreminjajočim obsegom in mejami, pa tudi današnje Ruske federacije. Raba terminološke zveze je ciljno naravnana, za potrebe analize in razumevanja fenomena »Rusije«.

Temelji za razumevanje »ruske tretje poti« so podani v t. i. »evrazijskem gibanju« v 20. in 30. letih prejšnjega stoletja. Eden izmed vidnejših predstavnikov je bil npr. Nikolai Trubetzkoy. Gibanje je izhajalo iz ideje o geopolitični dvojni naravi Rusije, ki se razteza na teritorijih Evrope in Azije in iz tega dejstva črpa dvojni vpliv. Le-ta pa se spreminja v nekaj povsem novega. Vendar je treba evrazijsko idejo razumeti tudi v luči konca I. svetovne vojne in ruske proletarske revolucije – oboje je pomenilo propad nekdanjega carskega imperija in zahtevo po novi (nacionalni) identifikaciji. Da bi nadomestili imperialno Rusijo, je bila ponujena ideja – Evrazije in celo »evrazijskega etosa« (Bassin, 2013).

Zanimivo pa je, da se tudi v današnjem času evrazijska ideja ohranja kot možna prihodnja usoda Rusije, katero označuje nadaljevanje sistematične krize v družbi in njenem razvoju – to pa je seveda povezano z razpadom prejšnjega totalitarnega sistema in njegovimi posledicami.

Brez dvoma pa je povezano tudi s krizo identitete in nacionalne samozavesti – s praznim prostorom, ki je nastal po (nedokončani) liberalni revoluciji iz leta 1991 in kolapsu liberalne ideje kot take. Če je torej liberalizem in integracija v svetovno ekonomijo ostal nedokončan izziv, pa je nedokončan izziv tudi ruska nacionalna ideja. Gre za idejo o enotni integrirani državi, ki je v svojem bistvu – supranacionalna in Zahodu prinaša nekaj povsem novega, zlasti v smislu povezave, mosta med različnimi civilizacijami. To pa predstavlja tudi faktor stabilnosti (Kortunov, 2013).

Obstaja pa še neka druga reminiscenca. Vzpon Vladimira Putina na oblast (in njegovega naslednika ter podaljšane roke, Dmitryja Medvedeva) predstavlja pravzaprav nostalgijo po časih oligarhične Rusije. Rusije, ki je poleg slovanske in zahodne (v našem razumevanju pa tudi azijske) ponujala še »ideologijo carja« – osebo, ki se prilagaja ruskemu razumevanju pomena avtoritarne vladavine namesto demokracije in potrebe po poveljniku.¹⁹⁶ Po Putinovi interpretaciji naj bi imela vsaka demokracija svoje nacionalne posebnosti. Seveda pa ta misel še najbolj drži v

---

¹⁹⁶ V tem smislu razsvetljenje Rusiji ni prineslo le razuma in šolanja najvišjih, elitnih razredov, pač pa tudi – vzporedno z vplivi zahodno-evropske kulture – absolutnega vladarja, ki ga je ruska mentaliteta zlahka »ponotranjila«.

primeru Rusije, kjer imamo opravka s samoniklostjo, povezano z različnimi identitetnimi komponentami (Uhler, 2013).

V svoji novejši knjigi *Russiann Identities: A Historical Perspective* je Riasanovsky (2005) zmerno optimističen glede obnove ruskih nacionalnih tradicij, pa tudi ortodoksnega verovanja in patriotizma, ob tem ko se zaveda nevzdržne korupcije, sporne ekonomije in političnih viharjev v sodobni Rusiji. Zanj je izkušnja Sovjetske zveze le nekakšna vmesna postaja oz. odmik, s tem pa tudi deviacija v ruski zgodovini in identiteti. Po zlomu Sovjetske zveze se namreč veliki vzorci ruske preteklosti lahko nemoteno nadaljujejo.

Razpeta med Vzhodom in Zahodom, a po drugi strani med idejo nacionalizma in politične ideologije, je ruska zunanja politika skušala uravnotežiti oba pola, z iskanjem univerzalnosti pa tudi v najtežjih časih dokazati, da ji je pot t. i. »tretje entitete« še najbližje in je v tem smislu zmožna dokajšnjega pragmatizma (Ivanov, 2013).

Z ustvarjanjem bilateralnih povezav tako z Evropo in ZDA kot tudi s Kitajsko, Japonsko in Indijo, zlasti pa ob zaskrbljenosti pri vprašanjih denuklearizacije Korejskega polotoka, je utrjevala sredinsko pozicijo in npr. še v sovjetskih časih pripomogla k podpisu Helsinške sklepne listine.¹⁹⁷

Povzamemo lahko, da je ruski imperij ne samo nastal, pač pa tudi črpal vitalno energijo iz svojega dualizma, to je tako zgodovinske, predvsem pa geopolitične razpetosti med Azijo in kasneje Evropo. Komunalni sistem kohezivnih družbenih podsistemov se je – kljub navideznemu neskladju – dobro ujemal z avtoritativnim vladajočim slojem. Pravoslavna religija je »mostiščna« sama v sebi, saj združuje tako elemente vzhodne spiritualnosti kot zahodne racionalnosti. Po kolapsu Sovjetske zveze in nedokončanih liberalnih reformah pa se zdi nova ruska identiteta – ki ni ne evropska ne azijska, pač pa transreferenčna, torej »evrazijska« vse bolj primeren odgovor. Pa ne zgolj zaradi etničnih razhajanj in povezovanj, pač pa tudi zaradi ideološke osnove, ki jo nudi po padcu velikih zgodb.

---

¹⁹⁷ *Helsinška sklepna listina o varnosti in sodelovanju v Evropi* – vojaško-politični sporazum, ki je bil sprejet s svečanim podpisom zasedanja med 30. julijem in 1. avgustom 1975 v Helsinkih. Je temeljni dokument in politična podlaga za delovanje OVSE.

Pomeni namreč, da je Rusija lahko oboje – tako zahod kot vzhod, tako bogata kot revna, tako tu kot tam. Prav ta dvojnost in hkrati trojnost jo bogati, saj ji nudi fleksibilnost in pragmatizem, ki ju še kako potrebuje. Kot je nekoč zapisal ruski pesnik Nikolai Nekrasov: »Oboje si, mati Rusija, tako mogočna kot impotentna!« in s tem napovedal nezamenljivo usodo ruskega trans-naroda in (trans)imperija.

Moč v nemoči in nemoč v moči – bo tudi v prihodnje usoda ruske dualnosti, v kateri se privlačnost kristalizira kot enigmatična silnica, ki hkrati združuje in deli. Po eni strani ruska identiteta polno živi prav zaradi svoje dvojnosti. Po drugi strani je ta dvojnost – samouničevalna.

V zadnjem času je razpetost med t. i. civilizirano Evropo in zaostalim Vzhodom prišla močno do izraza v Ukrajini, ob hudih protivladnih protestih. Protesti so bili posledica ustavitve pridružitvenega sporazuma z EU, kar je bilo povezano s pogojevanjem EU – izpustitvijo opozicijske voditeljice Julije Timošenko iz zapora. Moskva je po drugi strani obljubljala, da bo spustila cene plina, če Kijev opusti podpis sporazuma z EU in se namesto tega raje pridruži ruski carinski uniji. V ozadju je med drugim tudi izgradnja Natovega protiraketnega ščita v Evropi, s čimer se nadaljuje logika hladne vojne.¹⁹⁸

4.5 IRAN – V ISKANJU IZGUBLJENEGA RAJA

Politično dogajanje v svetu so v letu 2009 med drugim zaznamovali izidi iranskih predsedniških volitev, ki so jih spremljale velike demonstracije. V njih so ugasnila številna življenja.¹⁹⁹

Na volitvah v Iranu je 12. junija 2009 zmagal dotedanji voditelj Mahmud Ahmadinejad. A volitve naj bi bile ponarejene in moral bi v resnici zmagati predstavnik nasprotnega tabora, Mir-Hossein Mousavi. Sledile so številne aretacije reformistov (po nekaterih virih tudi Mousavija); istočasno se je zgodila medijska

---

¹⁹⁸ Več o tem na (2013) *V središču Kijeva zavrelo*, Delo,

<http://www.delo.si/novice/svet/v-srediscu-kijeva-zavrelo.html>, datum ogleda 11. 12. 2013

¹⁹⁹ Gotovo bo vsem pred očmi ostal grozljivi prizor umorjene 26-letne Nede. Ime Neda v dobesednem prevodu pomeni "glas". Neda je na nek način postala glas in najbolj izrazit simbol iranske opozicije, ki je bila onemogočena z informacijsko blokado (torej z utišanjem »glasu«).

blokada. Mousavi je zahteval razveljavitev volitev, vendar so bile možnosti majhne, saj jih je že potrdil vrhovni voditelj ajatola Khamnei (do tedaj še nihče ni izzval vrhovnega voditelja na tak način). Izreden preobrat je predstavljala kasnejša Khamneieva odobritev preiskave volitev. Mousavi se je odpovedal protestnemu shodu, saj so do njega prišla jasna opozorila, da bo proti demonstrantom (združenim pod »zeleno barvo«) uporabljeno strelno orožje. Na prepovedano zborovanje se je vseeno zgrnila nepregledna množica – dogajanje je nakazovalo, da je prišlo do razkola med samimi elitami.

Na prvem javnem nastopu po velikih protestih je Khamnei v molitvi pozval državljane k miru in potrpežljivosti. Pred več deset tisoč zbranimi je na univerzi v Teheranu dejal, da »politična razburjenost« ne sme priti na pot Alaha. Iranska dobitnica Nobelove nagrade za mir Shirin Ebadi je istega dne, po srečanju s predstavniki OZN v Ženevi, pozvala k mednarodnim prizadevanjem, da »se ustavi streljanje iranske vlade na svoje ljudi«. V središču Teherana so se ponovili protesti. Po kritičnih odzivih zahodnih držav na predsedniške volitve v Iranu in na dogajanje, ki jim je sledilo, je Ahmadinejad Veliko Britanijo in ZDA pozval, naj se ne vmešavata v iranske notranje zadeve, predsednik iranskega parlamenta Ali Laridjani pa je zahteval »vnovičen pregled« odnosov z Veliko Britanijo, Francijo in Nemčijo. Iranski svet varuhov je sprva ugotovil, da je na predsedniških volitvah prišlo do nepravilnosti. Nato je sporočil, da po desetih dneh preiskav niso ugotovili nobenih večjih nepravilnosti. Revolucionarna garda je zagrozila, da se bo na kakršnekoli nadaljnje proteste opozicije odzvala z »revolucionarnim in odločnim« protiudarcem.

Velika Britanija je izgnala dva iranska diplomata, potem ko je Iran dvema britanskima diplomatoma ukazal, da zaradi »nekonvencionalnega vedenja« zapustita državo. Medtem je več članic EU pri iranskih veleposlanikih protestiralo zaradi ravnanja Teherana, ostra sta bila tudi Obama in generalni sekretar OZN Ban Ki Moon. Zato je iranski minister za zunanje zadeve Manouchehr Mottaki 24. junija izjavil, da Teheran razmišlja o znižanju ravni odnosov z Veliko Britanijo, ki jo je obtoževal vmešavanja v iranske notranje zadeve (Iran je aretiral osem lokalnih uslužbencev britanskega veleposlaništva v Teheranu, ker naj bi odigrali pomembno

vlogo pri povolilnih protestih opozicije).²⁰⁰ Notranji minister Sadegh Mahsouli pa je dejal, da so demonstranti, ki protestirajo proti izvolitvi Ahmadinejada, denar dobili od ameriške CIE.

Mousavi je konec junija zavrnil ustanovitev posebne komisije, v prisotnosti katere bi znova prešteli 10 % glasov, oddanih na volitvah.

Iran ima pestro podobo. Za vsaj približno razumevanje velikih turbulenc, ki so spremljale volitve v letu 2009, si oglejmo širše kulturno ozadje. Dežela je bila do leta 1935 znana kot Perzija. Je dom verzov Abdula Hasima Firdusija²⁰¹ in zgodb tisoč in ene (nasilne) noči.

Zgodovina se je začela pisati v prvem tisočletju pred našim štetjem, z dinastijo *Ahmenidov*, z islamom na čelu pa v 7. stoletju. Z gledišča današnjega dogajanja postaja sodobna zgodovina zanimiva v 18. stoletju, ko je Perzijo osvojil Mohamed iz dinastije Qajar.²⁰² V njegovem času je na severu Irana nastajala močna ruska država. Kasneje je v rusko-perzijskih in britansko-perzijskih vojnah Irah izgubil veliko osemlja. V mednarodni politični areni je vse bolj postajal sredstvo v rokah velikih igralcev – ne le Rusov, temveč tudi Britancev. Prvi so poskušali prek njega doseči dostop do »toplih voda« Perzijskega zaliva, drugi pa so ga skupaj z Afganistanom dojemali kot oviro, ki je ločevala njihovo indijsko posest od Rusije. Iran, kjer se življenje in politika skozi stoletja nista spreminjala, se ni zavedal hitrega znanstveno-tehnološkega napredka na Zahodu. Ukleščen v diplomatske intrige evropskih velesil, pa je potegnil kratko, saj so Rusi prevzeli vpliv nad severom, Britanci pa nad jugom Perzije. Tovrstna želja po Iranu ni bila nenavadna – glede na to, da ima dežela

---

²⁰⁰ Več o tem na (2013) *Iran 'to downgrade ties with UK' after accusing London of interference in election*, Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/5623094/Iran-to-downgrade-ties-with-UK-after-accusing-London-of-interference-in-election.html>, datum ogleda 20. 11. 2013

²⁰¹ Cenjen perzijski pesnik, ki je živel ob prelomu prvega tisočletja n. št., znan po pesnitvi – narodnem epu *Šahname*, ki pa je priznanje dosegel šele po smrti.

²⁰² Če pogledamo v preteklost – Irancem oz. Perzijcem so skozi zgodovino bojevali s Starimi Grki, stoletja so se vlekli boji z Rimljani, nato so Perzijo osvojili beduinski Arabci. Sledilo je obdobje pod turško vladavino v 11. stoletju, novo veliko preizkušnjo v zgodovini dežele pa v 13. stoletju predstavlja vojna z mongolskim princem *Džingiskanom*. Ta je tamkajšnje muslimane povsem ponižal in osvojil skoraj celotni Iran. Mongoli so se počasi adaptirali, sprejeli islam in po obnašanju, navadah in prepričanju postali Iranci. Zgodba se je ponovila s Tatari pod vodstvom poglavarja Timurja.

strateško nadvse pomembno lego in poseduje drugo največjo zalogo zemeljskega plina in peto največjo zalogo nafte na svetu.

Iran se je iz vloge lutke v rokah obeh velesil izvil šele po »ustavni revoluciji« leta 1906, ko so Iranci dobili novo ustavo in parlament ter sprejeli omejitve monarhične oblasti. Na tej točki je Iran vstopil v moderni čas. Toda Perzija je po vzponu Stalina znova zapadla pod sovjetski vpliv. V zadnjih letih ruskega vpliva pa se je začel nagel vzpon Reze Pahlavija. Pahlavija, ki je bil sprva navaden vojak, so zaradi izjemnih vodstvenih in organizacijskih sposobnosti odkrili Britanci. Po državnem udaru leta 1921 je najprej postal vojaški minister, nato pa ga je leta 1925 ustavna skupščina izvolila za šaha. To je pomenilo ustoličenje dinastije Pahlavi.

Med drugo svetovno vojno je šah stavil na napačne karte, saj je simpatiziral z Nemčijo in je zaveznikom onemogočil prehod prek Irana, da bi Sovjetsko zvezo oskrbeli z vojaškim materialom. To dejanje je leta 1941 pripeljalo do zavezniškega zavzetja Irana. Britanci so šahu svetovali, naj prestol prepusti sinu Mohammadu Rezi Pahlaviju. Ta je vodilno vlogo v državi prevzel z 22 leti, Iranu pa je vladal 38 let. V tem času sta veliko vlogo – zaradi omenjenih vzrokov – odigrala tudi ZDA in Izrael.

Šaha je odnesla islamska revolucija z Ruhollahom Khomeinijem na čelu. Leta 1978 so bile v nekaterih največjih iranskih mestih množične demonstracije, ki jih je iz Pariza vodil Khomeini, nato pa je leta 1979 prevzel funkcijo verskega in državnega voditelja ter se uveljavil kot ustanovitelj islamske republike Iran. Konservativna muslimanska duhovščina je po njegovem vzponu sprejela islamsko ustavo in osnovala teokratsko vladavino, moč sprejemanja najpomembnejših odločitev je bila dana majhni skupini verskih strokovnjakov. V tem času se je Iran zapletel v vojno z Irakom, ki je trajala osem let in na vsaki strani zahtevala okoli pol milijona žrtev. Končala se je leta 1988. Država je še naprej stagnirala. BDP se je v primerjavi s časom, ko je Iran vodil Pahlavi, zmanjšal za tretjino, Iran pa se je zaprl pred svetom.

Leta 1989 je republika dobila novega verskega voditelja Khamneia. Na to mesto, ki mu pripada do konca življenja, ga je imenoval Svet varuhov. Nova ustava je tako še utrdila oblast verske elite, ki drži v rokah vse pomembne vzvode oblasti. Odpravljena je bila tudi funkcija predsednika vlade in ohranjena le funkcija predsednika republike.

Kaj je torej v ozadju protestov, če gledamo z vidika zgodovinske perspektive? Reformistični tabor v Iranu, predvsem srednji sloji in mladi, je bil že nekaj časa nezadovoljen z dominacijo konservativnih krogov. Slabšal se je ekonomski položaj (naraščanje inflacije) in povečevala brezposelnost (kar je bil tudi rezultat vse ostrejših sankcij proti Iranu). Po drugi strani se ZDA, Velika Britanija in Izrael nikoli niso v popolnosti sprijaznili z iransko islamsko revolucijo leta 1979, saj so jo dojeli kot pomemben udarec svojemu dotedanjemu vplivu in proti novi iranski državi ves čas uvajajo različne sankcije. Močno propagandno vojno vodi predvsem Izrael (Nared, 2013).

Posebno poglavje v razumevanju "nove" iranske revolucije predstavlja religija. Arabci so v svoji invaziji v notranjost Azije spreobrnilo mnoga ljudstva, med drugim tudi Perzije. Čeprav so Arabci suniti, pa Iranci pripadajo šiitski veji islama. Po njihovem nauku izvirajo *imami* (pravi voditelji islama) neposredno od Alija, torej od krvnih potomcev Mohameda. Za Irance predstavlja zmotno mešanje pojmov – da so torej Arabci – veliko žalitev. Šiiti ne priznavajo vladavine prvih treh sunitskih kalifov, Alija ibn Abi Taliba pa častijo kot naslednika Mohameda. Ponosni so na svojo domnevno arijsko dediščino²⁰³ in njihova vera se bistveno razlikuje od sunitskega islama Arabcev, poleg tega pa pojasnjuje pomen politične vloge verskih voditeljev. V javnosti se prebivalci Irana strogo držijo šeriatskega prava.²⁰⁴ To pomeni spoštovanje prepovedi uživanja alkohola in svinjine, pa tudi pojmovanje ženske kot "polovice moškega."

Pred procesom modernizacije iranske družbe, ki se je začel v 19. stoletju, ni bilo govora o tem, da bi se ženske na odprtem sestajale z moškimi. Ženski obrazi so bili zakriti in bile so objekt rojevanja ali seksualne zadovoljitve moških (številne konkubine in prostitutke). To so samo najosnovnejši primeri segregacije. Veljala je religijska prohibicija – prepoved vizualne umetnosti, pa tudi gledališča, vključno s

---

²⁰³ Perzijci naj bi bili arijskega izvora, a to drži le delno. Predstavljajo namreč mešanico številnih narodnosti in ras: starih azijskih ljudstev, ki so poseljevali iransko ploščo pred prihodom arijcev; arijcev, ki so se preselili v prvem tisočletju našega štetja; potomcev prejšnjih osvajalcev tega dela sveta – Arabcev, Turkov in Mongolov.

²⁰⁴ Islamsko versko pravo z virom v Koranu.

plesom in glasbo. Iranska revolucija konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja je zadeve ponovno poslabšala.²⁰⁵

Kljub vsemu se danes iranska kultura in umetnost ponašata z nekaterimi velikimi imeni. Tako je Houshang Moradi Kermani – najbolj prevajan iranski avtor, ki piše pretežno za najstnike. Zelo znan je tudi pesnik Ahmad Shamloo. Omeniti velja, da njegova obsežna *The Book of the Streets* predstavlja enega izmed poglobitnih prispevkov k razumevanju iranske folklore, običajev, verovanj in jezika. Med filmskimi režiserji je osrednja figura Abbas Kiarostami, ki ga je npr. *Guardian*²⁰⁶ leta 2006 prištel med najboljše neameriške režiserje.

Slovenci smo z iransko kulturo in zgodovino povezani na poseben način, in sicer z romanom *Alamut*²⁰⁷, pisatelja Vladimirja Bartola. Gre za enega izmed najboljših in svetovno najbolj znanih slovenskih romanov. Napisan je bil leta 1938, a takrat ni požel večjega uspeha. Kot zanimivost omenimo, da se trdnjava *Alamut* pojavlja tudi v romanu *Baudolino*, pisatelja Umberta Ecca.

Lažna podoba raja, ki je osrednji element v romanu, je pravzaprav brezčasna prispodoba za vse obljube totalitarnih režimov, ki zlorabijo vsakršno vero za manipulacijo z množicami. Pri tem reklo »nič ni resnično, vse je dovoljeno« (vizionarsko po Bartolu) velja tudi v najbolj sprevrženih oblikah.

Iran je torej dežela z izjemno zgodovino in umetnostjo, ki odraža specifično podobo te vsekakor svojevrstne dežele. Kljub svoji samoniklosti, pa je bil Iran – kot rečeno – ves čas tarča zunanjih interesov, tako zaradi geografske lege kot tudi naravnih bogastev. Zato tudi ni zanemarljiv iranski vpliv na druge države v regiji. Iranska diplomacija, ki je mešanica starodavne tri tisoč let stare perzijske diplomacije in šiitske verske šole, ima danes pomemben vpliv na najmanj pet držav (Irak, Palestina, Libanon, Sirija, Afganistan).

---

²⁰⁵ Več o tem na (2013) *Culture of Iran*, <http://www.cultureofiran.com/>, datum ogleda 21. 5. 2013

²⁰⁶ Uvrščen je na zavidljivo 6. mesto. Več o tem na (2013) *40 best directors*, *Guardian*, <http://film.guardian.co.uk/features/page/0,11456,1082823,00.html>, datum ogleda 21. 5. 2013

²⁰⁷ *Alamut* je bila najpomembnejša trdnjava *nizarske veje ismailcev*. Postavljena je bila v težko dosegljivih gorah južno od Kaspijskega jezera pri Kazvinu, v pokrajini Rudbar, približno 100 km od današnjega Teherana v Iranu. Poveljnik gradu je bil ustanovitelj *ismailcev* Hasan ibn as-Sabah. Od trdnjave so danes ostale samo ruševine.

V Iraku imata šiitski vladajoči stranki (*Dawa, Islamic Supreme Council*) tesne vezi z islamsko republiko Iran in sta dokaj podrejeni verskim voditeljem v Teheranu. V Palestini je sunitsko islamistično gibanje *Hamas* pod okriljem Irana na območju palestinske samouprave, kljub ideološkemu konfliktu z iransko versko šolo. V Libanonu je *Hezbollah* produkt Irana oz. izpostava iranske politike v tej državi. *Hezbollah* in njegovi zavezniki praktično nadzirajo libanonski parlament, pa tudi konstruktivno sodelujejo v libanonski vladi. Aktualna vojna v Siriji, v katero je aktivno vključenih več različnih zunanjih dejavnikov, tako pro- kot tudi protirežimskih, je pokazatelj vpliva in moči Irana. Brez njegove pomoči v različnih oblikah, ki je že dolgoletna, verjetno pa je sedaj najbolj očitno manifestirana, bi Asadov režim že padel.

Pri Afganistanu je situacija nekoliko bolj zapletena. 8–10 % Afganistancev so šiiti in duhovno pripadajo Iranu. Šiiti Afganistana imajo zelo močen vpliv v afganistanski politiki in gospodarstvu, na področju medijev in na Kabulski univerzi. Šiitski politiki zasedajo pomembne funkcije v državi in 25 % afganistanskega parlamenta. Iran zato lahko odigra pozitivno vlogo v Afganistanu – kot jo je v zadnjih dveh letih odigral v Iraku in Libanonu. Neposredni razgovori med ameriškim veleposlanikom v Bagdadu Ryanom Crockerjem in njegovim iranskim kolegom Hassanom Kazemi-Qomijem leta 2007 so namreč predstavljali začetek stabilizacije Iraka in konec iranske podpore posebnim skupinam (*Al Sadrova milica*).²⁰⁸

Pred volitvami v Iranu so bili odnosi med ZDA in Iranom dvojne narave: Obama je sprva ponudil roko miru in politiko umirjenega pristopa, nato pa se zavzel za podpis odloka o podaljšanju sankcij za eno leto.

Po volitvah in eskalaciji protestov je bila ameriška politika podobna – Obama je iranske oblasti najprej pozval, naj prenehajo z »nasilnim in krivičnim« zatiranjem podpornikov opozicije po volitvah, a sicer pisno izjavo oblikoval s precejšnjo mero previdnosti, saj se je želel izogniti vmešavanju v iranske notranje zadeve (MacAskill, 2013). Kasneje je bil sicer njegov odziv ostrejši, pri čemer je tudi namignil, da bi

---

²⁰⁸ Več o tem na (2013) *Iran – dejavnik nestabilnosti na Bližnjem vzhodu*, IFIMES, <http://www.ifimes.org/si/raziskave/iran-dejavnik-destabilnosti-na-bliznjem-vzhodu-2013-01-24/>, datum ogleda 21. 5. 2013

lahko bila njegova strategija ponujanja pogajanj Iranu odvisna od razpleta krize v tej islamski republiki.

Medtem ko se je pritisk iranskih oblasti na opozicijo kljub mednarodnim pozivom še zaostroval, pa je Ahmadinedžad posvaril Obamo pred vmešavanjem v notranje zadeve Irana.

Zunanji ministri skupine G8, zbrani v Trstu 26. junija 2009, so "grajali" povolilno nasilje v Iranu, tamkajšnje oblasti pa pozivali k spoštovanju človekovih pravic.²⁰⁹ Vprašanje Irana je sicer razdelilo zunanje ministre skupine sedmih najbolj razvitih držav in Rusije. Medtem ko se je večina držav zavzemala za ostro obsodbo nasilja nad protestniki v skupni deklaraciji, je ruski zunanji minister Sergej Lavrov opozarjal pred osamitvijo Irana. V izjavi so tako kompromisno zapisali, da "*izražajo solidarnost s tistimi, ki so utrpeli nasilje med mirnim protestiranjem*" in poudarili, da morajo vrata do dialoga z Iranom ostati odprta. Vlade v Teheranu niso neposredno obtožili za nasilje ali podvomili o pravilnosti izidov volitev, saj spoštujejo iransko suverenost.²¹⁰

Vendar pa bi le odločnejša poteza ZDA lahko vplivala na spremembo stanja. Bo morda Iran zato – drugi Obamov Irak in ne, kot so nekateri napovedovali, Afganistan? V tem kontekstu pa bo seveda bistven tudi odnos do bližnjevzhodnega mirovnega procesa oz. Izraela. Bo Obama v primeru Irana vzdržal v svoji spravljeni, mirovniški politiki? Bo postal karikatura lastnih besed (npr. citati iz Korana ob zgodovinskem govoru v Egiptu)? Ali pa bo govoril eno in delal drugo? To so izredno zanimiva vprašanja, ki so se razpirala v času prvega Obaminega in drugega Ahmadinedžadovega mandata (ki sta se v veliki meri prekrivala).

Po eni strani imamo v Iranu opravka s skrajno nevarnim režimom – njegovo bistvo ni zgolj v stanju demokracije v državi. Po volitvah in demonstracijah je velik zagon dobila Iranska revolucionarna garda (IRGC – *Iran's Revolutionary Guard Corps* – *Pasdaran*), ki je bila ustanovljena v časih islamske revolucije, nato pa je pridobila

---

²⁰⁹ Več o tem na (2013) *Izjava predsedstva G8*, 26. 6. 2009, Trst, <http://www.g8.utoronto.ca/foreign/formin090626.html>, datum ogleda 20. 11. 2013

²¹⁰ Več o tem na (2013) *G8 graja nasilje v Iranu, ostrejše obsodbe ni*, RTVSlo, <http://www.rtvsl.si/svet/iran-deli-mnenja-zunanjih-ministrov-g8/206181>, datum ogleda 21. 5. 2013

tudi ogromno politično moč in se je vpletla v vse najpomembnejše iranske državne in subdržavne strukture. Imajo pa tudi močno vlogo pri izvozu idej o revoluciji v druge države Srednjega vzhoda (posebna enota pa je v času vojne npr. celo pomagala muslimanom v BIH, enako se sedaj ponavlja v Siriji na strani Asadovega režima), pomagali naj bi *talibanom* in nepojasnjena je njihova vloga v Iraku. Razpolagajo z ogromnim kapitalom in so povezani z družbami, ki se ukvarjajo z nuklearno energijo. Ni znano, kakšno je razmerje med IRGC in vodilno strukturo klerikov oz. točneje – kakšna je njihova orientacija do možnih reform.

Zato je toliko pomembneje zaznati, kakšno vlogo bo v prihodnje odigrala Obamova administracija. *State Department* je že v letu 1984 Iran vključil na listo državnih sponzorjev terorizma in IRGC v tem kontekstu smatrajo za teroristično enoto (Bruno, Greg, Bajoria, Jayshree, 2013).

Po drugi strani, ob poznavanju iranske zgodovine, ne moremo mimo dejstva, da Iran trpi zaradi dolgotrajne frustracije, ko je bila načeta in nikoli v resnici dosežena državna suverenost. Iran v tem smislu je bil (zlasti pod vladavino Pahlavija) neke vrste »prostitutka« velikih sil – kako žalostno in obenem ironično. Tisti kritiki, ki grajajo (zahodni ali vzhodni) imperializem, imajo prav v točki identificiranja neke določene historične krivice. V tem smislu je iranski (strogo verski) odpor – ki se žal kot nuklearno sevanje širi na širšo regijo – razumljiv.

A nikakor ni mogoče tolerirati načina oz. metod, s katerimi deluje. Izumiti metodo, ki bi pripomogla k nevtralizaciji grozeče militantnosti – bo v bodoče najbolj izzivalna "umetnost". In uporaba mehke oziroma pametne moči bo v Iranu, kot eni izmed najbolj problematičnih con na svetu, ostala tudi v prihodnje največji svetovni izziv.

Medtem pa Iran ostaja očarljiv v svoji drugačnosti, v kulturno-zgodovinskem elementu; a to je premalo, da bi lahko bistveno vplivalo na realno politiko in na sliko države v svetu, kot jo – žal – uokvirjajo fundamentalistične usmeritve.

4.6 ODCEPITEV JUŽNEGA SUDANA IN BITKA ZA VODO – NOV POLIGON MOČI

V primeru odcepitve Južnega Sudana smo soočeni s celo paleto tematik. A prav ta kompleksnost razgrinja tudi veliko problemov; če se poglobimo, odcepitev pravzaprav ne predstavlja neke zaključene in v tem smislu zadovoljujoče rešitve, pač pa odpira nova in zahtevna vprašanja. Ta vprašanja se nanašajo na: Južni Sudan, Severni Sudan, dinamiko med obema novima državama, dinamiko v regiji in dinamiko v mednarodni skupnosti. Resnično imamo opravka s pravo atomizacijo do zdaj relativno sklenjene celote.²¹¹

V Južnem Sudanu so med 9. in 15. januarjem 2011 na referendumu odločali o vzpostavitvi lastne države. Z referendumom se je zaključil mirovni proces, ki se je začel leta 2005 s t. i. *Naivasha Agreement*,²¹² sklenjenim med vlado v Kartumu²¹³ in *Sudan People's Liberation Army/Movement* (SPLM). S tem pa je bila obenem zaključena dolgotrajna državljanska vojna (cepljena v dva dela), ki je trajala praktično od razglasitve sudanske neodvisnosti leta 1956. Sudan je torej največja afriška država (43 milijonov prebivalcev), z najdaljšo državljansko vojno. Hkrati je praktično edina država, v kateri je na oblasti predsednik (Al Bashir), ki je obtožen za genocid, vojne zločine in zločine proti človeštvu pred Mednarodnim kazenskim sodiščem (ICC). Največji vzrok za secesijo tiči v neenakosti med z nafto in minerali bogatim jugom (ki je pretežno krščanski oz. animistični, obenem pa veliko bolj reven) in severom. Delitve pa naj bi bile umetno ustvarjene že s strani britanske kolonialne oblasti, ki je želela preprečiti širjenje islama proti jugu in je podpirala misijonsko delo. 30. januarja 2011 je referendumsko komisija razglasila preliminarne rezultate, ki so pokazali 98,83 % zmago privržencev odcepitve v skupno 79 provincah. Datum razglasitve neodvisne države naj bi bil 9. julij 2011. Nova 54. afriška država z glavno prestolnico Juba naj bi imela okrog devet milijonov prebivalcev in 640.000 km² površine. Vendar pa je pričakovati, da do popolne neodvisnosti še nekaj časa ne bo prišlo – ne zgolj zaradi vzrokov tvorjenja nove države, kot so npr. meje in državljanstvo – pač pa tudi zaradi ekonomske

---

²¹¹ O nastajanju novih držav in s tem povezano problematiko prim. Jazbec (2001: 36–56).

²¹² Tudi: *Comprehensive Peace Agreement* (CPA).

²¹³ V tem smislu z vodilno islamistično stranko *National Congress Party* (NCP).

pogojenosti. Večina rafinerij je namreč na severu države, prav tako pa naftovodi potekajo po severu do pristaniškega mesta Port Sudan. Tako sever kot jug bi v primeru nagle odcepiteve doživela gospodarski šok. Seveda pa gre še za številna druga vprašanja, ki terjajo vso pozornost (Gaubé, 2011).

Obe novi državi bosta tako v prihodnje soočeni s problemi razdelitve nafte med severom in jugom, mejo, zunanjimi dolgovi ter vprašanji državljanstva.²¹⁴

Sporazum o premirju določa, da si sever in jug Sudana delita prihodke od nafte tako, da vsaka stran dobi polovico po dobitku 2 % v pokrajini, v kateri je naftno nahajališče. Zaradi naftovodov in pristanišča na severu ima Južni Sudan – v primeru, da se odnosi poslabšajo – pripravljen rezervni načrt za izgradnjo naftovoda do kenijske obale. V tem primeru bi rabili več dodatnih črpalk in investicija v novi naftovod bi terjala več milijard dolarjev in najmanj deset let za usposabljanje novih kadrov. Vse to pojasnjuje, zakaj bosta sever in jug še lep čas soodvisna.

Ob meji obeh novih držav živi ogromno večinoma nomadskih plemen, pri katerih je težko določiti njihovo pripadnost (državljanstvo). Zato bo določitev meje zelo težka in dolgotrajna in mir bo ogrožen s strani plemen. Mejo je zlasti težko določiti v pokrajinah Abyei in v obmejnih območjih Darfurja.

Eden izmed najpomembnejših izzivov je tudi vprašanje delitve dolga. Jug zavrača delitev na polovico in trdi, da je bil dolg porabljen za razvoj severa. Države posojilodajalke bodo v težkem položaju izterjave dolga. Severni in Južni Sudan bosta skušala zagotoviti delni odpis dolga in najti primeren model po zgledu drugih držav. Velik dolg je tudi pri mednarodnih organizacijah.

Poznavalci razmer pa celo trdijo, da v prihodnje geostrateški boj ne bo vezan na nafto, pač pa na »gorivo konfliktov prihodnosti«, vodo. Ozemlje Južnega Sudana razpolavlja reka Nil in tu so največja mokrišča na svetu. V perspektivi Južnega Sudana je, da postane kmetijska država ter začne s pospešeno gradnjo hidroelektrarn. A po dogovoru iz leta 1959, ki je še vedno v veljavi, Kairu in Kartumu pripada 74 odstotkov vsega vodnega bogastva Nila. V veljavi pa je tudi še vedno kolonialni (britanski) dogovor iz leta 1929, ki Egiptu omogoča uporabo veta pri kateremkoli

---

²¹⁴ Več o tem na (2013) *Južni Sudan: Nova država se rojeva*, IFIMES, <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=573>, datum ogleda 10. 5. 2013

večjem energetskega projektu na Belem ali Modrem Nilu, ki se drug v drugega zlijeta v središču Kartuma. Zato so nekateri mnenja, da bo ravno Egipt skriti razlog za hudo krizo na trgu s hrano v celotni vzhodni Afriki. Ravno zaradi dogovora o reki Nil pa je Kairo tudi večni zaveznik Kartuma in je dolgo nasprotoval neodvisnosti Južnega Sudana. A v zadnjem času je spremenil retoriko in jugu Sudana obljubil celo pomoč pri vsem, kar je povezano z Nilom. Kakorkoli, že nekdanji sekretar OZN in egiptovski zunanji minister Butros Butros Gali je nekoč dejal, da se bodo nove vojne v Afriki in na Bližnjem vzhodu bojevale za vodo iz reke Nil in ne zaradi politike ali ideologije (Videmšek, 2013b).

Južni Sudan bo imel v prihodnje veliko težav s statusom province Abyei, ki je bogata z nafto in jo delita dve plemeni, in sicer arabsko pleme Messiria na severu in pleme Dinka Ngok z juga. Mejo je težko definirati zlasti zaradi nomadskega načina življenja plemena Messiria, ki se stalno seli. Mednarodno sodišče v Haagu je julija 2009 (po izbruhu nasilja v Abyei) odločilo o novih mejah province,²¹⁵ o samostojnosti območja Abyei pa naj bi se prebivalci odločili na referendumu v letu 2011. Vendar referendum ni bil izveden istočasno kot referendum o samostojnosti Južnega Sudana. Zato je pričakovati, da bo referendum o usodi province še izveden – prebivalci se bodo odločali, ali želijo ohraniti trenuten status ali pa se priključiti Južnemu Sudanu.²¹⁶ ZDA npr. podpirajo referendum in se skušajo izogniti morebitnemu sporazumu med NCP in SPLM, ki bi odločanje prenesel na elite (Downie, 2013).

Poleg statusa province Abyei pa bo imel v prihodnje Južni Sudan probleme tudi z gospodarsko obnovo. Jug Sudana je, kot rečeno, zelo odvisen od nafte, saj 98 % državnega proračuna izhaja iz prodaje nafte. Zaloge nafte ocenjujejo na šest milijard sodčkov in trajale naj bi do leta 2025. Jug mora s temi prihodki investirati v infrastrukturo in kmetijstvo ter vzporedno vlagati v iskanje novih nahajališč. V vsakem primeru pa bo nova država raj za investicije s celega sveta. V zadnjih letih je

---

²¹⁵ Sodišče je izločilo območje naftnih nahajališč Heglig in jih pripojilo Sudanu. Priznalo je tudi pravice plemen do paše na celotnem teritoriju Abyei. Abyei je sicer zgodovinsko pripadal jugu, vse do odločitve Velike Britanije leta 1905, ko je bil pripojen provinci Kordofan na severu.

²¹⁶ Referendum je bil sicer prestavljen na konec leta 2013.

glavno mesto Juba postalo veliko gradbišče, velike investicije prihajajo zlasti iz zalivskih držav, Izraela in nekaterih afriških držav.

Severni Sudan bo imel v prihodnje največ težav z gospodarskimi sankcijami in dejstvom, da je na »črni listi« držav, ki podpirajo terorizem in zato v mednarodno nezavidljivem položaju (že omenjeni problem predsednika Al Bashirja). Ključni problem na severu bo ostal povezan z Darfurjem. Darfur ostaja eden izmed največjih nerešenih konfliktov na afriškem kontinentu. Prav v primeru Darfurja pa se je pokazala zanimiva dvojna igra predsednika Al Bashirja in prav tako dvosmerne politike ZDA, kar si velja poglobljeje ogledati.

V času, ko so se pospešeno izvajale aktivnosti za uresničitev samostojnosti Južnega Sudana, so se obenem stopnjevali napadi v Darfurju. Z domov je bilo npr. samo v nekaj tednih pregnanih 30.000 ljudi, spopadi med vladnimi silami (ter območnimi pomočniki *džandžavidi*) in uporniki so se zaostrovali. Predsednik Obama je sicer naglasil, da mir v Sudanu ni mogoč, če ne bo tudi poskrbljeno za trajni mir v Darfurju. Tudi normalizacija odnosov z ZDA naj ne bi bila mogoča brez izpolnitve mednarodnih obveznosti in odprave krize v Darfurju.²¹⁷

Ko so leta 2004 ZDA prve spregovorile o genocidu v Darfurju, je tematika postala na nek način popularna med vidnimi (celo hollywoodskimi, npr. George Clooney in Mia Farrow) osebnostmi.²¹⁸ ZDA so sicer zanikale, da bi pričele zanemarjati darfursko problematiko. A posebni odposlanec ZDA za Sudan, Scott Gration, je večjo pozornost namenil problemom sever-jug. To je privedlo do posebne vrste nasprotovanja med Grationom in veleposlanico ZDA pri OZN, Susan Rice. Riceova se je zlasti pritoževala nad okrnjeno vlogo UNAMID,²¹⁹ ki se je soočal z restrikcijami pri prostem gibanju in je bil pri tem odvisen od odločitev Kartuma.

Podobnega mišljenja je bil John Pendergast, bivši uradnik *State Department* in soustanovitelj *Enough Project* – skupine, ki se bori proti genocidom. Po njegovem mnenju bi bil celoten proces boja za mir v Darfurju potreben prenove. Prizadevanja

---

²¹⁷ Več o tem na (2013) *Gostujoče pero: Priložnost za Sudan*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/136096>, datum ogleda 10. 5. 2013

²¹⁸ V smislu angažmaja Slovenije s strani takratnega predsednika Janeza Drnovška je tematika zanimiva tudi za nas.

²¹⁹ *United Nations–African Union Mission in Darfur*.

Riceove je podprl tudi Philippe Boloignon s *Human Rights Watch*. A dejstvo je, da je Bashirjevo presenetljivo sprejetje odcepitve Južnega Sudana prišlo po tem, ko je Graton predlagal normalizacijo odnosov ZDA s Kartumom, pod »posebnimi pogoji« (Charboneau, 2013).

Po nekaterih ocenah naj bi šlo v bistvu za politiko državne sekretarke Clintonove (v celoti vzeto, je Sudan visoko na Obamovi prioritetni lestvici). Vso situacijo pa naj bi podpirala obljuba Al Bashirju, da bo izvzet iz sankcij ZDA in dobil podporo Svetovne banke ter IMF, če bo sprejel samostojnost Južnega Sudana. Za namen, da podpre Grationa, je bil dodatno imenovan tudi Princeton Lyman, bivši veleposlanik ZDA v Južni Afriki. Diplomatsko ofenzivo je še okrepila obljuba ZDA, da bodo pomagale v fazah po referendumu.²²⁰

Možno si je torej predstavljati, da v ozadju podpore odcepitvi Južnega Sudana stojijo močni interesi, pretežno ekonomske narave. Da bi bila cena za to – oprostitev krvavega dolga predsedniku Al Bashirju – pa je dokaj žalostna, a zato nič manj realna, izpeljanka.

Situacija v Sudanu pa prerašča svoje meje tudi v smislu dinamike v regiji, kar je morda s stališča ohranjanja svetovnega miru še najbolj pomembno. Pri tem ne gre toliko za bojazen, da bi odcepitev bolj obetajočega dela države sprožila t. i. domino efekt po vsej afriški celini. Bolj gre za povezave, ki se nanašajo na t. i. arabsko pomlad.

Sklenemo lahko, da je odcepitev Južnega Sudana zgolj začetek dolge zgodbe z negotovim izidom. V tej zgodbi bo imelo glavno besedo ljudstvo Sudana. Če bodo interesi mednarodne skupnosti – tisti odkriti, ki se nanašajo na plemenite cilje ohranjanja miru in človeškega ter civilizacijskega dostojanstva, pa tudi tisti bolj zakriti, ekonomske narave – pri podpori pozitivnim smerem uspešni, pa bo pokazala prihodnost.

Formalna neodvisnost Južnega Sudana je bila razglašena 9. julija 2011. Južni Sudan je še vedno v vojni z najmanj sedmimi oboroženimi skupinami v devetih od desetih

---

²²⁰ Več o tem na (2013) *Sudan: Obama Team in Strong Push for Peaceful Split*, AllAfrica, <http://allafrica.com/stories/201101100614.html>, datum ogleda 10. 5. 2013

provinc. Medetnični konflikti in spor med ruralnimi plemeni ter osrednjo vlado ostajajo še vedno nevralgična točka politične slike Južnega Sudana.

V marcu 2013 je Južni Sudan zavrnil omenjeni *Nile Water Agreement*, sklenjen v letu 1959 med Egiptom in Sudanom. Namesto tega naj bi se priključil *Cooperative Framework Agreement*, ki so ga v letu 2010 podpisale Etiopija, Kenija, Uganda, Ruanda in Tanzanija, v letu 2011 pa še Burundi. S tem sporazumom naj bi podpisnice odrekle pravico Egiptu in Sudanu, da razpolagata z vodo Nila (Amos, 2013).

S tem se končuje ali pa začne nova bitka za vodo na afriškem kontinentu; voda lahko v prihodnosti dobi podoben pomen kot do sedaj energetske surovine. In to ne velja nujno le za afriški kontinent.

Voda tako postaja geopolitični in geostrateški označevalec mehke moči; njen simbol in nosilka pomena – dejstvo kot tako, ki predpostavlja razumevanje svoje velike vrednosti.

4.7 TURČIJA NA POTI V KONTRADIKTORNO MODERNIZACIJO

12. septembra 2010 je v Turčiji potekal referendum o ustavnih spremembah, ki je sovpadel s 30. obletnico državnega udara leta 1980. Referenduma se je udeležilo 77,7 % volilnih upravičencev. 58% volilnih upravičencev je glasovalo za ustavne spremembe, 42 % pa proti. Referendum je potekal brez večjih pretresov (kljub nekaterim drugačnim napovedim) in rezultati bi bili še bistveno boljši, če opozicijska prokurdska stranka BDP (*Peace and Democracy Party*) v desetih provincah ne bi pozvala k bojkotu referenduma. Tako premier Recep Tayyip Erdoğan, ki mu komentatorji pripisujejo glavne zasluge za uspeh referenduma, kot tudi predsednik Abdullah Gül sta izrazila zadovoljstvo nad rezultati in pozvala k še večji enotnosti. Rezultati sicer kažejo na določen razkol v turški družbi, vendar ne gre toliko za razkol med islamizmom in sekularizmom, pač pa za spopad demokratičnih in konzervativnih sil. Opraviti imamo s prvim absurdnim nasprotjem, ki je pomembno za razumevanje narave sodobne turške družbe (razlika »moderno – sekularno«; moderno ni nujno tudi sekularno).

Ustavne spremembe v Turčiji so več kot potrebne.²²¹ Obstoječa ustava je bila sprejeta prav v obdobju po vojaškem udaru leta 1980 in ne ustreza sodobnim demokratičnim načelom. Prejšnji poskusi sprememb niso bili uspešni. Po predlogu vladajoče Stranke pravice in razvoja (AKP) naj nova ustava ne bi bila več »ščitila države pred ljudmi (kot sedanja), pač pa ljudi pred državo«. Na splošno – večji poudarek naj bi bil namenjen človekovim pravicam.²²²

A tudi pri implementaciji sprejetih sprememb naj bi največjo oviro še naprej predstavljal odpor t. i. kemalistov (zlasti so zastopani v sekularni opozicijski republikanski stranki CHP), ki svarijo pred političnim pohodom islamistov. Ob tem imajo pogosto podporo v vrstah druge največje opozicijske stranke, nacionalistične MHP. Razmerja sil v Turčiji vsekakor niso preprosta. Politično obračunavanje med opozicijo in AKP poteka vse od prihoda AKP na oblast v letu 2002. Pri tem ima opozicija – kljub zavzemanju za demokratične spremembe – podporo v turški vojski, državnem in pravosodnem aparatu. Zaveznitvo s strani vojske je za demokratično zahodno razumevanje političnega ustroja, v kontekstu večje modernizacije, vsekakor nerazumljivo. Opraviti imamo z drugim absurdnim nasprotjem v sodobni turški družbi (razlika »demokratično – nevojaško«; demokratično ni nujno tudi nevojaško).²²³

Razložimo. Pri poskusu razumevanja procesov demokratizacije je zelo pomembno, da se zavedamo dejstva: odnosi med vojsko in demokratično izvoljenimi oblastmi so

---

²²¹ Po parlamentarnih volitvah junija 2011 je bila imenovana posebna parlamentarna komisija, ki pripravlja predlog besedila nove ustave.

²²² Gre za skupaj 26 sprememb, med katerimi so najpomembnejše: reforma ustavnega sistema (npr. nova pristojnost parlamenta pri imenovanju ustavnih in vrhovnih sodnikov), omejitev pristojnosti vojaških sodišč, odprava kazenskih sankcij za člane nacionalnega varnostnega sveta (še iz časov vojaškega udara v letu 1980). Okrepljene so pravice žensk in otrok, uvedena so tudi kolektivna pogajanja o plačah javnih uslužbencev ter pravica do zaščite osebnih podatkov. Več o tem na (2013) *Verfassungsänderung: Türken stimmen für Staatsreform*, Spiegel, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,717066,00.html>, datum ogleda 8. 5. 2013

Prav reforma sodnega sistema, pri kateri t. i. Visoki svet sodnikov in tožilcev deluje neodvisno, predstavlja temelj, brez katerega si ni moč zamisliti sodobne države. Delitev oblasti na tri veje je zgodovinsko pogojena z oblikovanjem moderne države; v tem smislu jo je prvi »predlagal« John Locke in tako omogočil preživetje monarhij po Evropi. Države, ki niso prešle skozi fazo razsvetljenstva, kot npr. Turčija, imajo še vedno težave z razumevanjem modernega političnega diskurza.

²²³ Znani turški nobelovec, pisatelj Orhan Pamuk, je vsebino reform javno podprl in izjavil, da bo glas »za« na referendumu pomenil obenem glas proti vmešavanju vojske v državne zadeve in spravo z obdobjem državnega udara.

bili vselej merilo demokratizacije turške družbe. Vojska je v Turčiji še vedno državna institucija, ki med državljani uživa velik ugled (čeprav manjši kot v preteklosti). Prav obdobja nestabilnosti in vojaških udarov (1960, 1971, 1980, 1997) so namreč označevala razvoj Turčije po drugi svetovni vojni. Še celo v nedavnem letu 1997 je vojska v t. i. »postmodernem udaru« zgolj z grožnjo uporabe nasilnih sredstev ponovno intervenirala in dosegla odstavitev tedanje islamsko usmerjene vlade premiera Necmettina Erbakana, kot tudi prepoved delovanja njegove stranke in političnega delovanja večjega števila političnih osebnosti. V sistem kompaktne strukture, ki ščiti pred pretirano islamizacijo, pa sodita tudi Ustavno sodišče in Vrhovni svet sodnikov in tožilcev. Turška vojska je v bistvu ideološko naravnana (močno vpliva npr. tudi na izobraževalni sistem), njeni nosilci se identificirajo z idejami očeta moderne Turčije Kemala Atatürka – zato so znani tudi pod imenom »kemalisti«. S tem pa je narejena velika krivica samemu Atatürku, saj gre za banalizirano verzijo, ki v svojem bistvu ni napredna, pač pa nazadnjaška. Tako smo soočeni s tretjim absurdnim nasprotjem, ki je pomembno v sodobni turški družbi (razlika »zgodovinsko – nazadnjaško«; zgodovinsko ni nujno tudi nazadnjaško).

A tu so razmerja bolj zapletena, kot se zdi na prvi pogled. Če je namreč turška vojska branilec naprednosti, gre pri tem za naprednost pri tolmačenju islamizacije kot konservativne. Torej turška militarizacija ni sama po sebi nekaj slabega; razumevati jo je treba v kontekstu zgodovinskega izročila, kar je bistveno. Zato bi bila militarizacija slaba zgolj, če bi se konzervativni elementi islama v politiki povezali z vojsko. V bistvu pa gre za nasproten proces. Seveda pa gre tudi za igro z ognjem: zloraba vojaške moči je najbolj enostaven element za pridobitev oblasti. Zlasti je pri tem nevarno, če gre za zlorabo v duhu reševanja družbe pred domnevno nazadnjaškimi silami.

Turška vladajoča AKP je glasnica zmernega islama in stranka z največjim volilnim telesom (kar se je izkazalo tudi pri uspehu referendumu). Vendar pa je turško politično telo, kot rečeno, dovolj razdeljeno, da je karizmatični premier Erdoğan v drugem krogu glasovanja o paketu ustavnih sprememb (maja 2010), ki so govorile o pogojih za prepoved delovanja političnih strank, doživel prvi večji poraz. Za predlog je namreč glasovalo premalo poslancev, tako da je izpadel iz paketa sprememb. To bi

teoretično lahko pomenilo, da bi bila AKP v bodočnosti spet prepovedana (kot se je že zgodilo), predpostavlja pa tudi dvom v nezmotljivost premiera Erdoğana.²²⁴ Erdoğan je na nek način žrtev lastne uspešnosti in karizme; čeprav je z referendumom stopil na nepovratno pot modernizacije turške družbe, je to modernizacijo zmožen ohranjati predvsem z avtoritarnim načinom vladanja. In že smo pri četrtem absurdnem nasprotju, ki označuje sodobno turško družbo (razlika »avtoritarno – neuspešno«; avtoritarno ni nujno neuspešno). Pri tem je turški premier Erdoğan morda po krivici obtožen domnevne totalitarnosti, saj so npr. močni zahodno-evropski voditelji v primeru večkratnih zmag označeni predvsem kot »uspešni« in ne kot »avtoritarni«. Gre tudi za razumevanje specifične tradicije turške države, v duhu katere nekateri Erdoğana imenujejo že »novi turški sultan«.²²⁵

Kaj torej pomeni sprejetje ustavnih sprememb? Pomeni veliko več kot zgolj zmago in možnost za pospešeno pot Turčije v polnopravno članstvo v EU. Predstavlja izziv, da se ponovno zazremo v posebnosti sodobne turške države, ki je tako specifična, da je njeno umevanje temeljno za uspešen političen dialog. Tudi pri pogajanjih za vstop v EU, ki so del naše realnosti.

Povzemimo. Uspešen ustavni referendum v Turčiji je prekinil s tradicijo, ki je Turčiji prinesla napredek (sedaj impliciran v sodobni "kemalizem") in obenem s tradicijo vojske kot domnevne branilke tega napredka. To pa Turčijo premika v politični diskurz, ki je bližje EU kot kdaj prej (pri tem ne gre zgolj za partikularnosti, tehnične spremembe). Gre za zmago turške identitete, ki se vitalno formira z islamizmom kot takim (je to realno zanikati?); gre za povezavo dveh ključnih elementov z izpeljanko, zmožnostjo, da je islamizem napreden ne glede na zgodovinski kontekst. Prav to pa predstavlja bistven premik pri sprejemanju vseh sodobnih islamističnih družb, ki so bolj kot kdaj prej obremenjene s predsodki, segajočimi na široko paleto kulturoloških, političnih, pravnih in civilno-družbenih odtenkov. Sodobna turška družba kot taka je torej na nepovratni poti v demokratičnost in v klub demokratičnih držav – ne zgolj kot država, pač pa kot primer *par excellence* za tiste sopotnice, ki se želijo otresti stigme islama (kot prevladujoče religije) v negativnem kontekstu.

---

²²⁴ V samem predlogu na referendumu je bila potem dejansko vpeljana odprava prepovedi delovanja političnih strank.

²²⁵ The Economist objavlja na naslovnici junijske številke (8.–14. 6. 2013) turškega premiera v sultanski opravi in fotomontažo opremljeno z naslovom *Demokrat ali sultan?*

Poglobitev v ta dejstva se zdi izredno pomembna za razumevanje pozicije Turčije danes in bilateralnih razmerij do Turčije.

Zgodovina turškega odnosa do EU je dolgotrajna, kompleksna in komplicirana ter sega v zgodnja šestdeseta leta (1963) prejšnjega stoletja, ko je Turčija oddala prošnjo za članstvo v tedanji Evropski skupnosti, ter se povzpne v višjo prestavo šele leta 2005, ko ji je bil dodeljen status države kandidatke. Medtem je postala članica številnih multilateralnih (tudi evropskih) organizacij in dilema o turški polnopravni priključitvi EU je postala ena izmed glavnih kontroverznosti v širitvenem procesu. Pri tem prihaja do večjih razhajanj v pogledih močnih evropskih držav (omenimo zgolj, da sta zadržani Nemčija – npr. s ponudbami o privilegiranem statusu – in Francija, medtem ko Velika Britanija vstop močno podpira). Pred uspešnim sprejetjem ustavnih sprememb na referendumu je prišlo do manjšega zastoja. Po referendumu je evropski komisar za širitev Štefan Füle Ankaru pozval, naj ustavne spremembe realizira takoj, ko je možno. Implementacija referendumu se torej zdi tisti pomembni ključ, ki bo zagotovil pospešeno turško pogajanje za pristop k EU. Pogajalski proces je zastal od španskega predsedovanja v drugi polovici leta 2009 pa do junija 2013, ko je bilo pod irskim predsedovanjem ponovno odprto novo poglavje.²²⁶

Dejstvo je, da se strateško-politična razmerja v zadnjem času spreminjajo. Medtem ko je EU vse bolj v skrbeh za svojo vlogo na svetovnem prizorišču, je porasel regionalni in globalni vpliv Turčije. To je Ankaru pripravilo do bolj agresivnih stališč do njenih možnosti včlanitve v EU.

Tako kot na področju notranjih reform Turčija pospešeno koraka tudi na področju zunanje politike, pa če EU odpre vrata ali ne. Tradicionalni rivali, kot npr. Ruska federacija in Iran, so posebej zadovoljni z mediacijsko vlogo, ki jo Turčija igra v regiji. Po incidentu s konvojem človekoljubne pomoči²²⁷ je Turčija pridobila močne

---

²²⁶ Nazoren pregled in analizo turško-EU odnosa poda Dismorr (2008).

²²⁷ Izraelski komandosi so konec maja 2010 na odprtem morju napadli in zasedli v Gazo namenjene ladje s humanitarno pomočjo, pri čemer so na njihovih krovih ubili najmanj deset pro-palestinskih aktivistov. S tem so sprožili diplomatsko krizo, palestinski predsednik pa je njihovo operacijo označil za "masaker". Nasilno zatrti prizadevanja pod okriljem Turčije, v okviru katerih je hotelo šest ladij, ki so poleg 600 ljudi prevažale tudi velike zaloge humanitarne pomoči, prebiti izraelsko blokado Gaze, je sprožilo val protestov po vsem Bližnjem vzhodu in drugod po svetu.

simpatije palestinskih oblasti v Gazi. Kljub začetni jezi so ostali odnosi med Turčijo in Izraelom na primerni ravni. Turška pot je torej dvosmerna. Ni namenjena zgolj na Zahod, pač pa tudi v veliki meri na področje Bližnjega vzhoda (Lookman, 2013).

Zanimivo, da je z izjavo pozitivne reakcije ob referendumu pohitel prav nemški zunanji minister Guido Westerwelle, ki je EU pozval, naj v duhu potrditve ustavnih sprememb pospeši pogovore s Turčijo (kar je pripeljalo do nasprotovanj s stranko CDU kanclerke Angele Merkel). Westerwelle je posvaril, da bi podcenjevanje Turčije med drugim pomenilo tudi zanikanje turške nagle gospodarske rasti v časih, ko se večina držav sooča z gospodarsko krizo (turški BDP se je npr. v zadnjih osmih letih potrojil); obenem Westerwelle Turčiji priznava vse pomembnejšo vlogo v globalni politiki (Karnitschnig, Walker, 2013). Predvsem je zanimiv podatek, da je Turčija sposobna reducirati javni dolg, kar se, če primerjamo ostale razvite države s podobnimi problemi, zdi skoraj nemogoče (Parkinson, Champion, 2013).

Podatki o stabilnem turškem gospodarstvu, vzporedno s podatki o naraščajočem pomenu Turčije na svetovni in regionalni politični sceni, nas navedejo na misel, da bo morala postati EU bolj prefinjena v primeru pristopa Turčije v polnopravno članstvo. Dejstvo je namreč tudi, da ima Turčija posebno vlogo na Zahodnem Balkanu, ki je še vedno krizno žarišče. Zaradi svoje zgodovinske povezanosti z balkansko regijo (ki ni bila zgolj negativna, pač pa Turčijo in Zahodni Balkan preprosto konstituira v elementih skupne kulturne identitete, ki se je formirala v času otomanskega imperija) in zaradi močnega pomena vojaškega aparata je Turčija nadvse pomemben dejavnik za ohranjanje miru in stabilnosti v regiji. Omenimo samo, da je Turčija druga najmočnejša konvencionalna vojaška sila v Natu, ki je kot taka npr. eno leto (v letu 2007) vodila operacijo na Kosovu (MNTF-s), pomembno vlogo pa je imela tudi v misiji KFOR in UNMIK, kot tudi v okviru dejavnosti OVSE. To je zgolj nekaj primerov; Turčija kot taka je predvsem dokazala, da je zanesljiv partner na Kosovu in na Balkanu, kar je izjemnega pomena tako za EU kot za Nato.

Seveda pa turški geostrateški vpliv ni pomemben samo za področje Zahodnega Balkana in vlogo Turčije v Natu ter za možnost stabilizacije razmer na Bližnjem vzhodu. Po turškem ozemlju pelje tudi ena izmed najbolj pomembnih transportnih poti za nafto in zemeljski plin s Kavkaza in iz Centralne Azije na Zahod (v sklopu projekta Baku–Ceyhan). Omenimo tudi, da je okoli Turčije razporejenih sedemdeset

odstotkov svetovnih energetske rezerv, pri čemer ima sam transport minimalne okoljske posledice in dodaja specifično težo pomenu Turčije.

Ni naključje torej, da je turški zunanji minister Ahmet Davutoğlu o strateškem pomenu Turčije napisal knjigo z naslovom *Strategic Depth*, v kateri Turčijo označi kot eno najbolj pomembnih držav, kar izhaja iz njene pozicije (bila je tudi pomembna baza Nata v času hladne vojne). Po njegovem mnenju sta prav geopolitična in geostrateška pozicija Turčije pripomogli, da je postala pomemben regionalen in globalen faktor; pri tem je izjemne vrednosti tudi, da se konča tleče sovraštvo med različnimi državami, ki so bile v času otomanskega imperija tako ali drugače Turčiji podrejene ter da se radikalno prekine s tradicijo t. i. neootomanizma.²²⁸

Turčija in njen geostrateški položaj (v regiji in globalno), njena reformirana politika (tako notranja kot zunanja) in, končno, njena gospodarska moč – vse to nas navaja na ugotovitev, da bo v prihodnje potrebna temeljita revizija odnosa do Turčije, tako v bilateralnih odnosih kot na multilateralni ravni (predvsem EU). Pri tem pa se je potrebno poglobiti v – po našem razumevanju – absurdne situacije. V Turčiji se t. i. islamizacija ne izključuje z modernostjo, prav tako pa sta vojaška in avtoritarna moč del turške politične zgodovine in ni primerno, če je razumljena zgolj v kontekstu zahodnih dogem, ne glede na njihovo »pravilnost«.

A vendar – v bodoče bo prav področje človekovih pravic (kot segment političnih vrednot) tista sfere diplomacije mehke moči, ki dovoljuje vpogled v samo bistvo demokracije.

Tako je reševanje kurdskega zapleta pravzaprav test o tem, kako resno misli Erdoğan z demokratizacijo države in ali mu bo uspelo končati tri desetletja dolg boj kurdskega naroda, ki v Turčiji šteje 14 milijonov pripadnikov, za svoje pravice v Turčiji (Horvat, 2010).

---

²²⁸ Več o tem na (2013) *Davutoğlu Promoting »Strategic Depth« in Turkish Foreign Policy*, <http://acturca.wordpress.com/2009/05/08/davutoglu-promoting-strategic-depth-in-turkish-foreign-policy/>, datum ogleda 8. 5. 2013

Nasilje in demonstracije pa v nemirnih časih niso prizanesli tudi državi, pri kateri gospodarska kriza ni imela večjega učinka. Res živimo v povsem nepredvidljivem obdobju?

»Več tisoč protestnikov je (junija 2013 o.p.) v Carigradu proslavljalo svojo zmago, potem ko se je s prizorišča spopadov med protivladnimi protestniki in varnostnimi silami, trga *Taksim*, v soboto umaknila policija. Ta je sicer aretirala več kot 900 ljudi ... Nasilje je v Carigradu izbruhnilo ... potem ko so množični protesti proti spornemu urbanističnemu načrtu prerasli v protivladne proteste. Ti so se razširili tudi na nekatera druga turška mesta ... V dveh dnevih protestov je bilo po navedbah notranjega ministra Muammerja Gulerja v Carigradu in drugih mestih ranjenih 79 ljudi ... Več organizacij za človekove pravice je obsodilo policijsko nasilje med protesti, tudi premier Erdoğan je priznal primere "ekstremnega" ravnanja policije. *Amnesty International* celo trdi, da sta v nasilju dva človeka izgubila življenje, ranjenih pa naj bi bilo več kot tisoč ljudi.«²²⁹

Aktualno dogajanje v Turčiji (poletje 2013 – obeleženo z množičnimi protesti in silovitim odzivom policije ter trdo vladno retoriko) kaže na neizogiben trk modernizma in tradicije v Turčiji, kjer sicer veljajo absurda nasprotja. Turčija tako po desetletju zavirljivega ekonomskega razvoja in blaginje prehaja v zahtevno in občutljivo fazo »mehkega« razvoja, s poudarkom na vrednotah in delovanju civilne družbe.

4.8 GRČIJA – EVROPSKI ENFANT TERRIBLE

Kdaj in kako so se začele težave in posledično kriza v Grčiji? To je težko natančno opredeliti. Povod težav bi bila lahko usmrtitev najstnika v decembru 2008 – dejanje je sledilo dolgi vrsti nasilnih demonstracij, predvsem mladih ljudi. V strukturnem smislu pa so težave globlje narave – presenetila je ugotovitev *Eurostata*, da je Grčija s t. i. kreativnim računovodstvom prikrila več kot 40 milijard evrov dolga, pri čemer

---

²²⁹ Več o tem na (2013) *Na protestih v Turčiji več kot 900 aretacij*, Delo, <http://www.delo.si/novice/svet/na-protestih-v-turciji-vec-kot-900-aretacij.html>, datum ogleda 2. 6. 2013

naj bi pomagale tudi nekatere svetovno znane bančne institucije. V tem smislu Grčija že v času priključevanja v EU ni izpolnila maastrichtskih kriterijev.²³⁰

Konkretna težava so nastopile neposredno po predčasnih parlamentarnih volitvah in imenovanju nove vlade (v oktobru 2009). Prepričljivo je zmagala do tedaj največja opozicijska stranka »Vsehelenko socialistično gibanje« (PASOK), ki jo je vodil Georgios Andreas Papandreou. V letu 2011 je Papandreou odstopil z mesta predsednika vlade, ostal pa je vodja Socialistične internacionale. Finančni inšpektorji Evropske komisije so novi vladni garnituri že v pičlih desetih dneh po nastopu vladanja sporočili, da mora Grčija zmanjšati porabo za 32,5 mlrd. evrov, če želi preprečiti gospodarski zlom. Začele so se tudi stavke pristaniških delavcev. Do konca leta so sledili pozivi drugih pomembnih evropskih osebnosti s področja gospodarstva in financ – npr. predsedujočega evroskupini Jean-Clauda Junckerja in predsednika Evropske centralne banke Jean-Clauda Tricheta.

Papandreou je za nastanek krize okrivil konservativne vlade in tiste bonitetne hiše, ki niso spoznale in napovedale prihajajoče krize, nato pa so zniževale kredibilnost vladam posameznih držav. Določeni ekonomisti (npr. Joseph Stiglitz) pa so bili precej optimistični in so mislili, da Grčija ne bo »bankrotirala« (to naj bi bil iracionalen pogled) in so tudi ugodno ocenili načrt grške vlade za sanacijo razmer.

Po vladnem programu za stabilnost, razvoj in prestrukturiranje (v bistvu programu za reševanje javnih financ) je tudi finančni minister Giorgos Papaconstantinou javnosti predstavil ukrepe, ki se nanašajo na zmanjšanje javne porabe, zmanjšanje števila javnih uslužbencev in na spremembo davčne zakonodaje (zlasti višje obdavčenje najbogatejših slojev, kot tudi preiskave davčnih utaj). Minister za delo Andreas Loverdos je predstavil načrt za rešitev sistema socialne varnosti (glavni princip je bil omejitev izplačila pokojnin in obdržati ljudi čim dlje na delovnih mestih). Ekonomski analitiki so se o ukrepih izrekli pozitivno.

15. in 16. februarja 2009 so se v Bruslju sestali evropski finančni ministri, ki so Atenam postavili vrsto ostrih zahtev.²³¹ Zahtevali so, da »Grčija do 16. marca

---

²³⁰ Več o tem na (2013) *Države območja evra zagotovile polno podporo Grčiji*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/99018>, datum ogleda 8. 5. 2013

sprejme dodatne ukrepe, da bi zagotovila uresničitev proračunskih ciljev v letu 2010, če bi se uresničila tveganja v zvezi z doseganjem postavljenih ciljev za nižji primanjkljaj in javni dolg«. Ti novi ukrepi bi v primeru nuje lahko zajeli tudi povečanje davka na dodano vrednost za dve točki, dodatni davek na luksuzno blago, tudi avtomobile, in višje trošarine na energijo. Do sredine marca je bila Grčija tudi dolžna določiti koledar doseganja proračunskih ciljev v letu 2010, do 15. maja pa sprejeti gospodarske ukrepe v skladu s sklepi ECOFIN. Ministri so vlado v Atenah še pozvali, naj čim prej uveljavi celovit sveženj strukturnih reform; te naj bi zajele plače, pokojnine, zdravstveno varstvo, javno upravo, trg blaga, poslovno ozračje, produktivnost in rast zaposlovanja – da bi do leta 2012 potisnila javno-finančni primanjkljaj pod tri odstotke BDP. Uresničevanje programa zategovanja pasu naj bi Evropska komisija preverjala na kraju samem, skupaj z izvedenci Evropske centralne banke in predstavniki Mednarodnega denarnega sklada, je poudaril komisar Oli Rehn (Mašanović, 2013a).

Grčija je v svojih prizadevanjih za ublažitev krize iskala tudi pomoč partnerskih držav, predvsem najmočnejših držav EU (npr. obisk Papandreoua v tradicionalno naklonjeni Franciji; ZRN sicer predstavlja bolj trd oreh). Nemce je, na splošno, zaradi Grčije vse bolj bolela glava in so se predvsem bali nenehnih izdatkov za reševanje te propadle države.²³²

Pomemben premik je bil narejen na neformalnem vrhu EU (Bruseljski vrh, 11. 2. 2010),²³³ kjer so države območja evra v posebni izjavi, ki jo je prebral stalni predsednik Evropskega sveta Herman van Rompuy, zagotovile polno podporo Grčiji, da stori vse, kar je potrebno za konsolidacijo javnih financ. Vse države z evrom so potrdile tudi skupno odgovornost za stabilnost območja evra. Grčija sicer ni izrecno zahtevala pomoči. Evropska komisija naj bi izvajanje programa stabilnosti budno spremljala in

---

²³¹ Neformalni vrh EU je sicer finančne ministre predhodno pozval, naj potrdijo grški program stabilnosti in dodatne ukrepe Grčije ter priporočila Evropske komisije v zvezi s tem.

²³² Po raziskavah npr. kar 71 odstotkov Nemcev nasprotuje solidarni pomoči Grčiji in so celo mnenja, da bi v skrajnem primeru Grčijo bilo dobro izključiti iz območja evra. Politika je v izražanju stališč sicer bolj previdna; kritika gre predvsem v smeri prekomernega trošenja s strani držav, ki si tega ne morejo privoščiti. Po drugi strani so mnenja nemških strokovnjakov razmeroma trda in pretežno proti pomoči. Več o tem na Žerjavič (2013) *Mora z juga Balkana*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/99635>, datum ogleda 8. 5. 2013.

²³³ Več o tem na (2013) *Izjava predsednikov držav in vlad, neformalni vrh EU*, 11. 2. 2010, Bruselj, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/112856.pdf, datum ogleda 20. 11. 2013

pri tem po vsej verjetnosti upoštevala tudi ekspertizo, ki jo izdelala na tem področju Mednarodni denarni sklad.

Vendar je ob tem potrebno dodati, da izjava ni posebno navdušila finančnih trgov, ki so pričakovali objavo konkretne pomoči Grčiji pri spopadanju z velikim primanjkljajem in dolgom (močno presega 100 odstotkov BDP). Euro je tako po objavi izjave takoj izgubil na vrednosti. Finančni trgi so sicer v zadnjih dneh vse do objave informacij o morebitni pomoči Grčiji izgubljali na vrednosti, največje padce so borze beležile v Grčiji, Španiji in na Portugalskem (pri vlagateljih sta namreč ti državi pričeli zbuhati največ bojazni, da bosta šli po poti Grčije, delno to velja tudi za Italijo, skratka za t. i. »evropski jug«). Ker pa je Grčija v preteklosti s prirejanjem statističnih podatkov izbojevala vstop v EU, bo v prihodnje Evropska komisija predlagala reformo delovanja *Eurostat*, ki bo ustanovi dodelila tudi revizijske pristojnosti. To pomeni, da je vloga Grčije postala pomembna tudi v negativnem smislu – v smislu vplivanja na temeljne odločitve glede evropskih institucij oz. njihovega (ne)učinkovitega ravnanja.²³⁴

Ekonomski analitiki se večinoma strinjajo, da je grški primer precedenčni – sprejete odločitve na ravni EU bodo zato zelo pomembne. Problem Grčije je posebej izpostavljen predvsem zato, ker vpliva na celotno območje evra (zlasti pomembni so pri tem napadi špekulativnega kapitala), saj je povzročil, da se je vrednost evra od novembra 2008 razvrednotila za skoraj deset odstotkov. Zaradi tega se je pojavljalo vedno več špekulacij, da bo območje evra razpadlo. Zlasti južnoevropske države so bile ujete v precejšnji valuti in se dušile v nizki konkurenčnosti. Konkretna finančna pomoč od zunaj – npr. s strani Mednarodnega monetarnega sklada ali celotne EU se je ob tem zdela nezadosten scenarij, a kljub temu se brez zunanje pomoči izhod iz krize ni zdel možen. V primeru Grčije se je torej zaostriло vprašanje evropskega juga in dobilo stigmato, ki bi znala še kako vplivati na prihodnja družbena in politična razmerja v EU (Mrak, 2013).

EU je sicer nastala na podlagi ekonomskega interesa, vendar nikoli ni skrivala svojih političnih ambicij. Zato je kriza zahtevala sicer ekonomske ukrepe, vendar slednji predpostavljajo konsolidacijo (kot tudi ambicijo) na politični ravni. Dolgoročni

---

²³⁴ Več o tem na (2013) *Države območja evra zagotovile polno podporo Grčiji*, *ibid.*

politični odgovor na grško insolventnost bi bil oblikovanje skupnih evropskih davkov in mehanizma za velike fiskalne transferje med državami EU. A zaenkrat ni posebnih znakov, ki bi kazali na delovanje v tej smeri. Tako se lahko zgodi, da ko bo rešena ena kriza (bodisi gospodarsko-globalna ali posamična, državna), sledi naslednja – kar ne bi pomenilo nič drugega kot zlom najšibkejših členov EU. Slednje pa se seveda ne bo nanašalo zgolj na finančno stanje, pač pa tudi in predvsem na zadeve migracijske in socialne politike (Rachman, 2013b).

Kot je torej dejal George Soros: preživetje Grčije bo še vedno pustilo odprto vprašanje evra. Tudi če bo zdajšnja kriza rešena, bo ostalo na mizi: kako pri naslednji? To sta torej dve ključni kategoriji, ki sta povezani s krizo v Grčiji: prihodnost evra in t. i. domino efekt (Soros, 2013).

T. i. »grški sindrom« je že sprožil glasna ugibanja, katera od članic evrske skupine, ki so jim npr. britanski mediji namenili posmehljivo oznako PIGS (Portugalska, Irska, Grčija, Španija), bo naslednja na tnalu Evropske komisije. Na Irskem so se po sodbi Bruslja zadeve postopno izboljševale, a še vedno ne dovolj, da bi zdrsnile pod prag znosnega deficita. Predvsem huda je bila kriza v Španiji, zaradi razmer v gradbeništvu, ki se niso razlikovale veliko od ameriških – zato bi bilo nujno, da vlada v Madridu sprejme odločne ukrepe. Španska vlada je napovedala zmanjšanje proračunskega primanjkljaja – zdravljenje financ naj bi bilo po vsej verjetnosti v Španiji manj radikalno kot v Grčiji, a poseg od zunaj ni izključen (Mašanović, 2013b).

Težave v Grčiji so torej, po vseh ugotovitvah, veliko bolj resne, kot se je zdelo na prvi pogled. Gre za globoko krizo evra, ob kateri smo soočeni z dejstvom, da EU ne premore ustreznih institucij za reševanje krize (in predvsem ni te vrste politične unije, ki bi usklajevala proračune in davčne prakse). Tako je Evropska unija prisiljena spoznati, da ni tako bogata in dobro organizirana, kot je bilo samo po sebi umevno. Čaka nas nekaj dolgih, težkih let. Obstaja celo možnost, da evro v

naslednjih letih propade ali pa ga vsaj obdržijo najmočnejše države, npr. Francija in Nemčija, ter nekaj manjših močnih držav – ter ga tako ohranijo pri življenju.²³⁵

Seveda obstajajo rešitve za zmanjševanje proračunskega primanjkljaja oz. javnega dolga. Med njimi je npr. krepitev domače potrošnje, reševanje problemov, ki se nanašajo na staranje populacije, povečevanje interesa vlagateljev,²³⁶ vendar pa se zdi pri vsem tem npr. pozicija anglo-saksonskega sveta, pa tudi Japonske, morda boljša kot pozicija EU.

Mirno lahko zapišemo, da kriza v Grčiji in vse njene posledice – vsekakor niso stvar psihološke, medijske propagande. Seveda je psiho-politično ozadje pomemben element; a v resnici gre za globoke strukturne zadeve, katerim je treba nameniti vso potrebno pozornost.

Bo samo »pozornost« dovolj?

»Ljudje ne morejo več ničesar načrtovati. Prihodnosti ni več. Usoda Grčije se bo po mojem mnenju kmalu razširila v Španijo, Italijo, Portugalsko, Ciper. Tudi Slovenijo. Grčija ni izjema. Postala bo primer. ... Škoda, ki je bila v zadnjih letih storjena tako imenovani evropski ideji, je prevelika, da bi jo bilo mogoče popraviti. Mir, enakost, solidarnost, socialna država, stabilnost, svoboda na vseh ravneh? Nič več. Zaupanje je padlo. Prihodnost dobršnega dela Evrope bo boj za preživetje. Prav nič ne kaže, da se bo kaj spremenilo.« (Videmšek, 2013a).

Leto 2008 se vse bolj oddaljuje. Grška kriza pa ne; v bistvu se približuje. Dobre štiri leta po vzniku se stanje v Grčiji poslabšuje in kot sindrom razširja po vsej evropski celini. Bliža se najbolj negotovo obdobje po drugi svetovni vojni. Tako je aktualno stanje v letu 2013.

Privlačnost držav EU ali evro skupine postaja luksuz, katerega lahko uživa in občuduje le privilegirana peščica.

---

²³⁵ Več o tem na (2013) *Prihodnost evra: ali grška finančna kriza pomeni konec skupne evropske valute*, Dnevnik, http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042339366, datum ogleda 8. 5. 2013

²³⁶ Več o tem na (2013) *Domino Theory*, Economist, http://www.economist.com/business-finance/displaystory.cfm?story_id=15542877, datum ogleda 8. 5. 2013

4.9 BERLIN JE VEDNO V NASTAJANJU

»Berlin je vedno v nastajanju, nikoli v biti.«

(umetnostni kritik Karl Scheffler, leta 1910)

Oktobra leta 2007 je bila v Berlinu izvedena konferenca *New York – Berlin. Kulturelle Vielfalt in urbanen Räumen*. V osnovi izhaja iz hipoteze newyorške sociologinje Nancy Foner, da sta si New York in Berlin po nečem izjemno podobna – to je po tem, da »New York ni ZDA in Berlin ne ZRN«. ²³⁷ Zato imata status »izjeme«. Pregledali bomo nekaj vzrokov za to; ti vzroki bodo hkrati pokazali, zakaj se Berlin približuje New Yorku in ga v določenem segmentu prehitveva.

New York in Berlin postajata »laboratorija« hibridnih kulturnih praks. Po izkušnji sramote v II. svetovni vojni, kot tudi po izkušnji berlinskega zidu, se je v zavesti zopet združene Nemčije porodilo spoznanje, da monokulturna družba ni pravi odgovor na izzive postnacionalnega, kozmopolitskega kulturnega diskurza. Ugotovimo, da je šlo bolj ali manj za spontane procese, primerljive v New Yorku in Berlinu. Določeni centri socialne in etnične marginalizacije, ki bi jih lahko označili za oblike novodobnega geta, so postali gonilniki kulturnega razvoja. V New Yorku gre v prvi vrsti za Harlem (ter Bronx in Brooklyn), v Berlinu za Kreuzberg ²³⁸ (ter Neukölln).

Kultura in kreativnost sta bila torej integrativna dejavnika urbane revitalizacije. Segli sta celo do ekonomske dimenzije (ustvarjanje novih delovnih mest, možnosti družbene participacije). Vendar pa je prav v slednjem segmentu Berlin prehitel New York – »kulturni kapital« je bil implementiran v dobesednem smislu. Nizke najemnine in prazna gospodarska poslopja so namreč omogočili ugodne prostore za bivanjsko in delovno (samo)realizacijo, za kulturno ustvarjanje. S tem pa se je posredno razvila možnost soodločanja na najširši ravni, z razvejano civilno družbo, kar je bistvo demokracije. Dodajamo, da je opazen trend selitve umetnikov in ustvarjalcev iz New Yorka v Berlin, kar se vidi celo na institucionalnem nivoju (npr.

²³⁷ O konferenci več v knjigi: Arnold, Stemmler (2008) *Kulturen in der Stadt*, Göttingen: Wallstein Verlag.

²³⁸ *Kreuzberg* – predel Berlina – znana kulturna četrt (center *punk rocka*, kasneje *hip hopa*) s prebivalci, ki so pretežno turškega porekla. Vsako leto v Kreuzbergu izvedejo velik festival, znan pod imenom *Carnival of cultures*.

selitev umetnice in kustodinje Valerie Smith iz Queensa v Berlin, kjer je podpisala nekajletno pogodbo za vodenje oddelka vizualnih umetnosti, filma in medijev v *Haus der Kulturen der Welt*).²³⁹

Zaradi različnosti svojih kulturnih identitet in možnosti za kreativno participacijo Berlin torej postaja ena izmed najbolj pomembnih globalnih kulturnih metropol. Vprašamo se, kako kot tak povratno vpliva na spreminjanje nemške nacionalne zavesti. Popravki koncepta »*Blut und Boden*« (pravica do nemškega državljanstva po rodovni pripadnosti, kar je bilo uzakonjeno leta 1913) so bili izvedeni v času rdeče-zelene koalicije leta 1999. Bolj kot politična korekcija pa je zanimiva anketa, ki je bila predstavljena v časopisu *Spiegel*²⁴⁰ in ponazarja, da bi velika večina vprašanih (84 %) za Nemca oz. Nemko priznala nekoga, ki ima državljanstvo, ne glede na svoj izvor. S tem je v praksi upoštevana ideja novodobnega nemškega filozofa Jürgena Habermasa o državljanstvu, ki ni konceptualno vezano na nacionalno identiteto, pač pa na »članstvo v družbi« (Habermas, 2013). To idejo je Habermas razširil do podpore t. i. »evropskemu državljanstvu«. V enakem smislu je Berlin evropski in celo svetoven, saj so v njegovem (po)ustvarjanju udeleženi državljani sveta. Potsdamski trg s svojim zgodovinskim spremenljivim obrazom pa je najbolj udaren simbol Berlina kot živega organizma, ki je »vedno v nastajanju«.

Nemška kulturna politika predstavlja t. i. »tretji steber« zunanje politike (Wood, 2004).²⁴¹ Kot taka v sebi prepleta dva elementa mehke moči – zunanjo politiko in kulturo. Zato je za nas nadvse zanimiva. V največji meri prepletenost udejanja *Goethe Institut*; njegovo poslanstvo temelji na promociji nemškega jezika v tujini, na principih partnerstva in dialoga, z aplikacijo »širšega koncepta kulture«. V resnici gre za ambicioznejši cilj – da bi bilo v tujini mogoče prikazati bolj prijazno sliko Nemčije, kot je sicer (še vedno) prisotna v kolektivni zavesti. Tu gre za očiten kompleks, ki se vleče iz časa II. svetovne vojne in za katerega je nemška država tudi danes pripravljena dosti prispevati. Seveda pa podobnega mnenja ne deli s samim nemškim ljudstvom (*ibid.*, 116), zlasti v času ekonomske krize. Kljub domnevnim

---

²³⁹ Omenimo, da je *Haus der Kulturen der Welt* uvrščena na spisek galerije *Saatchi*, znane po svoji zagonski vlogi pri promociji vrhunskih svetovnih (zlasti britanskih) umetnikov.

²⁴⁰ Več o tem prim. (2008) *Ein Volk entdeckt sich selbst*, Spiegel 4, str. 46–51.

²⁴¹ Knjiga obravnava odnose ZRN s Češko, Poljsko in Madžarsko, vendar so v njej nekateri splošni principi, ki veljajo za širše CEE (*Central East Europe*) območje.

ekonomskim učinkom je namreč preprostega nemškega človeka težko prepričati o pomembnosti nemške podobe v svetu, kot tudi o pomembnosti elitne promocije nemške kulture. A s podobnim problemom se v prihodnje ne bo srečevala zgolj relativno bogata država, kot je Nemčija.

Interesi bilateralnega sodelovanja, ki so v smislu dobre politike – res interesi, naj torej temeljijo na poznavanju »duše naroda in države«, brez odvečnega ideološkega predznaka. Tako tudi lažje razumemo, zakaj je Berlin – Berlin. Zakaj ni ZRN in zakaj je nadvse pomembno, da Berlin ustvarjamo vsi »državljeni Evrope«. In več.

Berlin v 20. letih prejšnjega stoletja je bil Berlin izjemnega kulturnega razvoja. To je bil čas weimarske kulture, čas »zlatih dvajsetih«. V Berlin so drli umetniki z vsega sveta. Arhitekti in oblikovalci so se združili v slovito skupino *Bauhaus*. Alfred Döblin je napisal znameniti roman *Berlin – Alexanderplatz*. Svoje ustvarjalne vrhunce so dosegali Erich Maria Remarque, Heinrich in Thomas Mann. Gledališče je doživelo razcvet, na eni strani v dimenziji kabareta (Bertold Brecht), po drugi strani je s svojim »čarobnim gledališčem« zaslovel Max Reinhardt. V glasbi so postala slavna imena Albana Berga, Arnolda Schoenberga in Kurta Weilla. To je obdobje teoretika Walterja Benjamina, psihologa in filozofa Gustava Junga in seveda Alberta Einsteina.

Morda najbolj izstopajoč pa je futuristični film Fritza Langa *Metropolis*. Navdih za film je Lang dobil ob svojem obisku Manhattan. Danes Potsdamski trg primerjajo s prizori iz *Metropolisa*.²⁴²

Zgodovina se ponavlja. Vendar pa bi bilo zmotno misliti, da se ponavlja linearno. Ko so prišli na oblast nacisti in so sodobno umetnost razglasili za dekadentno ter organizirali razstavo smešenja sodobnih umetnikov, se je zlata doba Berlina, »zlata dvajseta«, zaključila na zelo brutalen način. Uveljavil se je koncept Kulture proti

---

²⁴² *Metropolis* je nemški znanstvenofantastični nemi film iz leta 1927, ki ga je režiral Fritz Lang. Scenarij je Lang leta 1924 napisal skupaj s svojo ženo Theo von Harbou (leto pred izidom filma sta ga izdala tudi v knjižni obliki). *Metropolis* je postavljen v futuristično urbano okolje, ki se ukvarja z razkolom med delavskim razredom in kapitalisti, kar je bil pogost motiv znanstvene fantastike v obdobju vrhunca Weimarske republike. Gre za ekstravaganten film z najdražjo produkcijo svojega obdobja. *Metropolis* je z leti zaradi prikazovanja vedno aktualnega razrednega boja in svoje ikonične podobe pridobil kulturni status in se smatra za enega od mejnikov znanstvene fantastike. Problematično je, ker ga je izjemno častil tudi nacistični propagandist Goebbels.

civilizaciji, kot ga je Hitler opredelil v knjigi *Mein Kampf*. Kultura je po njegovih besedah »tisto pravo«, saj temelji na ožjem konceptu iracionalnega. Z iracionalnim pa je zlahka mogoče manipulirati. A s tem se je Hitler vrnil do zloglasnega nemškega romanticizma (Viereck, 2004). Bertold Brecht s svojim kirurško natančnim razbijanjem iluzije je bil zalučan na gorečo grmado nepriljubljenih knjig. Če bi v pravilnem tonu prisluhnili opozorilom o romanticizmu – bi bila zgodovina kaj drugačna?

A hudič tiči v interpretaciji.

Zato se trudimo, da bi predstavili razumevanje Berlina v pravilni luči. Da se iz zgodovine naučimo vse kaj drugo kot – ponavljanje. Berlin danes predstavlja disperzijsko sliko ZRN. Hkrati hlepi po pomoči državljanov Evrope v smislu njihovega kreativnega kapitala, da bo lahko ohranil ideale Weimarske republike. V smislu opredelitve interesov, v smislu najboljše promocije, pa naj se kulture Evrope in sveta izognejo vsakemu bodočemu romanticizmu, ki bi temeljil na ekskluzivni identiteti. Razen v primeru odpiranja komunikacijskih kanalov. V tem smislu je dobrodošel tudi povratni učinek: kultura postaja bistven del zunanje politike. V kriznih časih je, tudi to, smiselno.

Regija, država, celo mesto – dobijo aktivni pomen pri ustvarjanju mehke / pametne moči in so hkrati njeni temeljni dejavniki. Multikulturalnost je politična izbira, možna na določenem zgodovinsko spornem kraju, da bi preprečila bodočnosti – galop čez različnost. Tako se v jedru kali mehka moč. Ne z jeklom in ne z romantičnimi fabulami. Pač pa s historičnim spominom, obrnjenim v edino možne bodoče izbire.

Kaj torej združuje Berlin in New York? Globus različnosti in mi na njem.

4.10 MULTIKULTURNA IDENTITETA TRSTA

Jesenski meseci leta 2010 so minili »v znamenju Trsta« oziroma tega, kar v tradicionalnem besednjaku imenujemo »tržaško zaledje«.²⁴³ V novembru 2010 je bila

---

²⁴³ Zaledje so v tem primeru pretežno slovenske vasi in kraji oz. območja. Zaledje pa tudi pomeni gospodarsko osnovo in povezave z večjimi industrijskimi središči, kar vsakemu pristaniškemu mestu omogoča razcvet. Trst je zaledje v tem smislu izgubil s padcem Avstro-ogrske monarhije in izgube statusa vodilnega pristanišča, po čemer si nikoli ni opomogel.

tudi 35. obletnica podpisa Osimskih sporazumov. Kaj jo je spremljalo? Vrstile so se burne polemike in odzivi na gradnjo plinskih terminalov v Tržaškem zalivu. Slovensko stalno gledališče v Trstu bi bilo skoraj ukinjeno. Sredstva za slovensko manjšino v Italiji naj bi se drastično zmanjšala. Piko na i pa je postavil kratki (študentski) film režiserja Žige Virca, *Trst je naš*,²⁴⁴ na katerega se je odzval celo italijanski zunanji minister Franco Frattini in svojih izjav kasneje niti ni skušal relativizirati.

Kaj je danes značilno za Trst? Trst je svojevrsten fenomen. O njem je obširneje pisala, delno s sociološkega vidika, Jan Morris (2001) in posebej izpostavila Trst v kontekstu »pomena nikoder« – s tem ni mišljena samo tipična tržaška multikulturalnost, pač pa tudi dejstvo, da ga Italija ne integrira v celovitost razvojno-gospodarske politike industrijskega severa, obenem pa gre za posledice odtrganosti od matičnega zgodovinskega zaledja. Trst je eno izmed redkih severnoitalijanskih mest, ki se mu ne zdi potrebno proslaviti konca druge svetovne vojne in se spomniti prebivalcev, ki so žrtvovali življenje za zmago zavezniške koalicije (Pirjevec, 2005: 2). Je mesto z največjim številom pogrebnih zavodov – ima najstarejšo strukturo prebivalstva v Evropi, kot tudi najnižjo stopnjo natalitete. Trst je obalno mesto z degradirano obalo in slabimi okoljskimi pogoji (železarna, koksarna in sežigalnica smeti). V času Jugoslavije je bil Trst pomembno nakupovalno središče, kar mu je omogočalo relativno ugodno eksistenco, po vpeljavi tržne ekonomije in prostega pretoka kapitala ter dobrin pa so sestradani kupci iz območij bivše Jugoslavije usahnili.

Razcvet Trsta se je začel z letom 1719, ko se je Habsburška monarhija odločila, da bo mesto glavna morska povezava s svetom in ga je razglasila za svobodno pristanišče, z mnogimi državljanskimi svoboščinami in ugodnostmi, ki so pogojevale razvoj. Novonastali trgovski razred, v veliki meri tudi priseljeniški, je postal *spiritus agens* mesta. Kasneje, z železniško povezavo do Dunaja, se je razcvet še poglobil in Trst je bil »tretji vhod do Sueškega kanala«. Po padcu monarhije se je znašel pred začetkom propada, na »robu barbarskega sveta«, kot se še danes v določenih krogih

---

Obenem se je krepil razkorak med pretežno italijanskim mestnim jedrom in pretežno slovenskimi obronki.

²⁴⁴ Več o tem na (2013) *Trailer* filma *Trst je naš*,

http://www.youtube.com/watch?v=k_pV_XKO4r0, datum ogleda 21. 11. 2013

rado poudarja, pozabljen od sveta. V savojski monarhiji je Trst postal – verjetno tudi zaradi vzrokov, ki smo jih navedli, torej izoliranosti – eno najbolj fašističnih mest, središče brutalne raznarodovalne politike (spomnimo se samo požiga Narodnega doma), kar pa je seveda sprožilo močen organiziran odpor s strani Slovencev in Hrvatov in poglobljalo razkol med mestom in okolico.

Maja 1945 je bil Trst edino italijansko mesto, ki so ga osvobodili partizani, enote 4. armade jugoslovanske vojske in IX. korpusa slovenske vojske ter ga štirideset dni tudi upravljali. Nato so Julijsko krajino po t. i. Morganovi črti razdelili na zahodno cono A (pod zavezniško upravo Anglo-Američanov) in vzhodno cono B (pod vojaško upravo Jugoslovanske armade). Velesile so sklenile, da morajo končno mejo potegniti tako, da bo na vsaki strani ostala približno enako številna manjšina. To načelo so upoštevali v mirovni pogodbi z Italijo, podpisani februarja 1947. S to pogodbo pa ni bilo rešeno vprašanje Trsta, saj kot najbolj sporna točka ni bil priključen niti k Italiji niti k Jugoslaviji. Ustanovili so Svobodno tržaško ozemlje (STO), ki naj bi bilo pod nadzorom Varnostnega sveta OZN (tudi STO pa je bilo razdeljeno na cono A in cono B). Pričelo se je množično izseljevanje Italijanov (t. i. ezuli) iz predelov, ki so pripadali Jugoslaviji. V začetku petdesetih let se je tržaški voz začel razpletati. Politične pogovore je pospešila tržaška kriza oktobra leta 1953, ko so zahodni zavezniki enostransko razglasili, da bodo upravo v coni A predali Italiji. Jugoslavija je nato delno mobilizirala vojsko in jo poslala na meje z Italijo in STO. Italija je pristala na umik obeh vojsk z meje, Angleži in Američani pa so začeli razgovore z obema stranema. Pogovori so bili končani oktobra 1954, s podpisom Spomenice o soglasju (t. i. Londonski sporazum). Jugoslavija je dobila cono B in majhen del cone A STO. Priključen je bil okraj Koper in dobila je izhod na morje. Ker je izgubila Trst, je Slovenija v Kopru pričela graditi novo пристanišče. V Londonu se je Italija obvezala, da bo spoštovala manjšinske pravice Slovencev, Jugoslavija pa enako za pravice Italijanov. Londonski memorandum je utrdil delitev STO, ni pa ga uradno ukinil. To sta Jugoslavija in Italija dokončno storili 10. novembra 1975 s podpisom *Osimskih sporazumov* (po italijanskem mestu Osimo),²⁴⁵

---

²⁴⁵ Z Osimskimi sporazumi je najmanj pridobila prav slovenska manjšina v Italiji, bolj je šlo za popuščanje medblokofske napetosti v duhu helsinške listine. Zahod je zaupanje povrnil z novimi reprogramirani starih dolgov takrat že hudo zadolžene SFRJ in nekaj novimi, domnevno zadnjimi, posojili. Podpis Osimskih sporazumov se je tudi ujemal z začetkom

ki so določili natančno mejo med državama. Ta je z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 postala tudi državna meja med Slovenijo in Italijo.

Osvetlitev zgodovinskega ozadja problematike Trsta je izjemno pomembna za današnje razumevanje politike matice do Trsta – ker gre za dokaj svež historični spomin, lahko govorimo o bistvenih vplivih na današnjo realno politiko.

Gre pa še za drug pomemben politični in gospodarski vidik. Padcu Trsta kot pristaniškega mesta je botroval vzpon Kopra po drugi svetovni vojni – od tod izhaja tudi tekmovalnost med obema mestoma (Gregorčič, 2008). Obe mesti se še danes borita za blagovne tokove iz njunega skupnega naravnega gospodarskega zaledja ter za tak potek trgovskih in prometnih poti, ki bi jima bil najbolj v korist. Hkrati je njun razcvet tesno povezan z obstojem trgovine z notranjostjo – mesti sta doživljali zaton, ko so ti blagovni tokovi usahnili. To dokazuje, da se sleherno pristaniško mesto lahko razvija le, če je tesno povezano s svojim naravnim gospodarskim zaledjem – v tem smislu je Trstu in Koprju usojeno rivalstvo.

S skokovitim razvojem Luke Koper se je v tržaškem pristanišču počasi stopnjevala živčnost, s precejšnjo dozo zavisti. To se je odražalo tudi v konkretnih potezah Italije, ki je pred vstopom Slovenije v EU favorizirala svoj privilegiran položaj (promet z južnim sadjem, fitopatološke ovire itd.). Rivalstvo se je zaostriilo, ko je Koper dejansko prehitel Trst v prestižni disciplini, kot je kontejnerski promet, čeprav posluje koprski terminal na improviziranih in bistveno manjših površinah ter z manj opreme kot tržaški. V to rivalstvo se je v začetku 90. let z veliko vztrajnostjo vključila tudi deželna Furlanija-Julijska krajina z županom Riccardom Illyjem – s ponavljanjem slogana o nujnem sodelovanju in delitvi dela obeh pristanišč, seveda v korist Trsta.

Slovenija je v svoji veliki želji po vključitvi v EU popustila pritisku, iz česar se je rodila koprsko-tržaška naveza TICT (*Trieste International Container Terminal*) za upravljanje VII. pomola v Trstu.²⁴⁶ Začeli so se pritiski na koncentracijo

---

vzpona Italije kot svetovne velesile, za Jugoslavijo pa se je začel čas t. i. Sonnenfeldtove doktrine. Več o tem prim. Volk (2005: 38).

²⁴⁶ Pri tem naj bi šlo za vezano trgovino v smislu dogovora »Slovinci na VII. pomol – Italijani v Banko Koper«, ki pa se je za slovensko stran končala s polomijo, prodajo (leta 2001) deleža Banke Koper, ki je bil v lasti Luke Koper, Istrabenza in Intereurope, italijanski

kontejnerskega prometa v Kopru, ki so v letu 2002 prešli v »krepitev sodelovanja na širšem območju« – izgradnjo železniške proge Koper–Trst, s čimer je postajal Trst vse bolj obseden. Potem ko je italijanska stran Luko Koper dobesedno izrinila iz dogovorjenega upravljanja VII. pomola v Trstu (Banko Koper pa seveda obdržala), so se pritiski usmerili na slovenske načrte o izgradnji drugega železniškega tira Koper–Divača, kot tudi na načrte za potek železniške trase 5. koridorja na odseku Trst–Ljubljana. Illy je na vsak način lobiral za odsek proge Koper–Trst, kot za krajšo in cenejšo rešitev tranzitnega tovora. Pritiske je nadaljeval tudi potem, ko povezave med Trstom in Kopro ni več ponujal kot edino sprejemljive, pač pa kot vzporedno rešitev. Še potem, ko je bila pod pokroviteljstvom pristojnih evropskih organov končno le sprejeta trasa Koper/Trst–Divača kot sestavni del 5. koridorja, je Illy vztrajal, da mora Slovenija dati prednost odseku Trst–Divača, ne pa odseku Koper–Divača. Tako je npr. italijanski prometni minister Pietro Lunardi na srečanju v Moskvi dal vedeti, da bo storil vse, da Slovenija ne bi uspela izkoristiti sredstev EU za odsek Koper–Divača, če ne bo dala prednosti povezavi Trsta z Divačo (Gregorič, *ibid.*).

Glede na vse navedeno ostaja očitno dejstvo, da bodo aduti prometnih povezav ostajali zdaj in v bodoče eno izmed bolj pomembnih pogajalskih izhodišč v razgovorih med Trstom oz. Rimom in Ljubljano.

Ob razpadu Jugoslavije je italijanska stran uzrla novo priložnost za pridobitev zaledja, v duhu politike regionalizma, ki bi zbrisala dejanske meje v prid gospodarsko-političnega sodelovanja z močnejšim partnerjem, Italijo. Zato je Italija sprva sicer samostojni Sloveniji in Hrvaški nasprotovala (npr. politika takratnega zunanjega ministra Giannija de Michelisa), a kasneje ju je v veliki meri podpirala. Koliko so bili v ta kontekst vključeni italijanski neoiredentistični apetiti, je drugo vprašanje. Verjetno pa gre pri vsem za precej prefinjeno politiko dvojne igre, torej za velike obljube in besede, ki se v realnosti ne uresničijo oz. so celo nasprotujoče.²⁴⁷

---

banki *Sao Paolo IMI* (kasneje *Banca Intesa*) iz Torina. Sprva je bilo v Banki Koper še mogoče obdržati 30-odstotni delež slovenskih lastnikov, kasneje je bil tudi ta prodan.

²⁴⁷ Tak primer je denimo obljuba italijanskega predsednika vlade Berlusconija, ki jo je dal septembra 2010 slovenskemu predsedniku vlade Borutu Pahorju, da se sredstva za manjšino ne bodo znižala, ki je bila kasneje prelomljena. Več o tem ozadju na (2013) *Berlusconi manjšini dodelil manjkajoča sredstva*, Večer,

V postosamosvojitveni zgodovini je Slovenija, pred vstopom v Evropsko unijo, največje pritiske doživljala prav s strani Italije. Po preprečitvi podpisa Oglejskega sporazuma, k čemur je pripomogel takratni predsednik vlade Janez Drnovšek, je rimska vlada, po zahtevi takratnega predsednika ZDA Clintona, leta 1996 opustila svojo obstrukcijo integracije Slovenije v EU. Pred tem je bil sprejet t. i. »španski kompromis«,²⁴⁸ ki se nanaša na odpiranje trga nepremičnin ob procesu vključevanja Slovenije v EU (sprememba 68. člena slovenske ustave, ki ni dovoljeval, da bi bili tujci lastniki nepremičnin v Sloveniji).

Odrta vprašanja z Italijo ostajajo tudi danes in so vse bolj pereča. Na tem mestu ne bomo posegali v problematiko plinskih terminalov – gotovo gre za vroč kostanj bodočih bilateralnih odnosov, ki so sicer vezani na lokalno okolje, a ga bistveno presega. Slovensko vztrajanje pri vseh možnih sredstvih za blokado izgradnje terminalov spremlja svojevrsten italijanski odziv. Morda se nanaša tudi na krčenje sredstev slovenski manjšini.

Leta 2001 sprejeti Zakon o zaščiti slovenske jezikovne skupnosti v Italiji (Zakon št. 38/01, t. i. »zaščitni zakon«)²⁴⁹ enotno ureja položaj Slovencev v treh pokrajinah, vendar brez potrebne finančne podpore nima možnosti za implementacijo. Tako sta ogrožena ohranitev in razvoj slovenske narodne skupnosti, pa tudi njena vloga za čezmejno povezovanje. V proračunih italijanske vlade, zlasti ob obstoječi gospodarski krizi, je predvideno stalno krčenje sredstev.²⁵⁰ To Slovenijo in slovensko vlado postavlja v zelo neugoden in delno ponižujoč položaj »beračenja«.²⁵¹

<http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2010022405515563>, datum ogleda 21. 11. 2012

²⁴⁸ Poimenovan po tedanjem španskem zunanjem ministru in poznejšem generalnem sekretarju Nata in visokem predstavniku EU za skupno in zunanjo politiko Javierju Solani, ki je operativno bedel nad izvedbo rešitve.

²⁴⁹ *Zakon o zaščiti slovenske jezikovne skupnosti v Italiji* (Zakon št. 38/01), na (2013) <http://www.slovenskaskupnost.org/downloads/2%20-%20Zakon%2038-2001.pdf>, datum ogleda 21. 11. 2013

²⁵⁰ Podobno se je po večkratnem posredovanju urejevalo vprašanje Slovenskega stalnega gledališča v Trstu.

²⁵¹ O situaciji glede financiranja slovenske manjšine na (2013) *Manj sredstev za slovensko manjšin*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/89413>, datum ogleda 8. 5. 2013

Pomembno je tudi, da se vprašamo – ali ima Italija do Trsta politiko?²⁵² In če je nima oz. če Trst sprejema kot svoj »mrtev rokav« (tipično pri plinskih terminalih, ko Trst z okolico in morjem deluje kot nekakšno odlagališče) – ali ni to priložnost za Slovenijo, da se aktivneje vključi v čezmejni primorski prostor? V smislu pogajalskih izhodišč, ki naj temeljijo na principu recipročnosti? Kode italijanske diplomacije, najsi gre za odročnejše predele ali za center, so pravzaprav lahko čitljive. Ob poznavanju kulturne zgodovine ni mogoče zaobiti podatka, da italijanski duh rado preveva mojstrstvo mimikrije (spomnimo se samo Pirandellovega vprašanja "kaj je resnica"),²⁵³ delno pogojenega z dominantno vlogo katoliške cerkve. Po drugi strani gre za veliko ljubiteljstvo do umetnosti, kulinarike in nežnejšega spola (ne nujno v tem vrstnem redu), kar je vidno tudi pri samih politikih (npr. Berlusconi). »Vzvišene civilizacijske vrednote« so včasih prozaične, vsekakor pa se zdi v bodoče nujno, da enakopravnost odnosov temelji na vsebini in ne na formi. In kot smo že zapisali pri analizi Berlusconijske politike, lahko zapišemo tudi na tem mestu: mehka moč naj ne bo zgolj krinka, da se pod njeno pretvezo izvaja agresivnejša politika tako kriminala kot obujenih iredentističnih teženj.

Ko govorimo o poglobljenem pristopu in recipročnosti (oz. enakovrednosti), ni mogoče zaobiti dejstva, da bo v bodoče potreben bolj celosten pristop slovenske politike do različnih, drobljenih političnih vprašanj. Pri tem je vprašanje Trsta in zaledja, v vseh komponentah, ki smo jih našteali, bistveno.²⁵⁴

Mehka moč na obmejnem območju se zato strukturira kot sobivanje in dialog različnih nacionalnih identitet – to dela Trst (in obmejna mesta) tako zanimiv in vreden preučevanja.

4.11 POVZETEK POGlavJA

Kako je možno definirati geografske entitete (regije, države, mesta) v okvirih mehke moči, torej v smislu t. i. meta-geopolitike? Osredotočili smo se bolj na vidike kulture

---

²⁵² Ob junijskem srečanju 2010 v skupini G8, ki je potekalo v Trstu, je zunanji minister Frattini kot neke vrste »arbiter« celo posebno pozornost namenil balkanskim vprašanjem. Je morda to nakazalo neko novo smer do Trsta?

²⁵³ *Così è (se vi pare)* – v izvorniku naslov dramskega dela Luigija Pirandella.

²⁵⁴ Zgodovino prvih let slovensko-italijanskih odnosov zelo nazorno in tehtno prikaže Kosin (2000).

(kulturološke karakteristike geografskih entitet) ter z njo povezanim odgovorom na vprašanje, kaj pravzaprav dela te geografske entitete tako privlačne. Seveda pa je pomemben in nezanemarljiv tudi pojem vrednot in zunanje politike.

Pri velikih regijah smo trčili ob pojem identitete. Posebno vprašljiva je ameriška identiteta, saj gre za relativno mlado, a obenem izjemno močno državo. Nekateri teoretiki, ki so preučevali fenomen, so mnenja, da so bistvo ameriške identitete – ameriške vrednote. Te temeljijo na anglo-protestantski kulturi, multikulturalizmu, pomenu demokracije (kolikšna stopnja udeležnosti posameznega elementa je prisotna, pa je odvisno od politične orientiranosti, leve ali desne). V primeru ZDA se zlasti vzpostavlja nuja po krepitvi mehke moči v vidiku močnega srednjega razreda. Ob dejstvu, da ZDA razpolagajo s precejšnjim odmerkom identifikacije glede na vlogo žrtve (zlasti po 11. septembru) in glede na občutek grandioznosti, ne moremo mimo tega, da so ZDA v svojem bistvu konservativne (vztrajanje na osvojenih idejah) in populistične. To vodi celo do praznine, pri kateri se atributi atraktivnosti izkažejo kot trivialni. Ta t. i. esencialna plehkost pa lahko predstavlja past za perspektive ameriške družbe.

Latinska Amerika in Karibi (LAC) so, po drugi strani, ves čas tekmovali z ZDA, a njihov pomen postaja vse večji in ZDA v smislu razvoja vse bolj dohitevajo (kar je povezano z globalizacijskimi trendi). A če se osredotočimo na definicijo skupne identitete LAC, trčimo ob veliko vprašanje – ali so LAC sploh območje enotne identitete, glede na različne rasne mešance in na jezikovno dominacijo po določenih predelih? Odgovor se skriva v dejstvu, da prav to rasno bogastvo dela LAC zanimivo in privlačno v vidiku kulture oz. umetnosti (pri tem pa obstaja velika razlika med razvitostjo kulture in sociale ter politike). Po drugi strani pa sta bili v LAC umetnost in politika soodvisni, medsebojno sta vplivali druga na drugo in postali eden najmočnejših izvoznih artiklov LAC na področju mehke moči (kar se izraža posebno tudi zdaj, v povezanem svetu).

Tudi v primeru Rusije imamo opravka z disperzijsko identitetno sliko, ki se nanaša predvsem na razpetost med dva kontinenta, med Evropo in Azijo. V prvih stoletjih so prevladovali azijski vplivi, kasneje pa se je pojavljal večji obrat k zahodni Evropi. Ta razklanost se je oblikovala tudi na političnem nivoju, v obliki t. i. evrazijskega gibanja. Tudi danes je območje razpeto med skušnjavo oblikovanja enotnega

(evrazijskega) prostora in med sledenje ideji o integraciji v zahodni liberalizem. Sicer pa je ruski imperij opredeljevala tudi ideologija carja (kar se npr. danes izraža v potrebi po osebnosti, kot je Vladimir Putin). Kakorkoli, ruski imperij je vedno vitalno energijo (celo v smislu zunanje politike) črpal iz svojega dualizma, ki ga tako v primeru Rusije lahko opredelimo kot osnovo mehke moči.

Ob primerjavi vseh treh regij lahko ugotovimo, da gre povsod za velik pomen zgodovine, ki je oblikovala njihovo identiteto. Ta je povezana z raso in kulturo (LAC), raso-nacionalnostjo, religijo in politiko (ZDA) ter z geopolitičnim položajem in vplivi, kot tudi z njimi povezano stopnjo modernosti (Rusija). Vsi ti identitetni elementi se v primeru treh regij izkazujejo kot izhodišča za mehko moč, s katerimi območja v globalni svet sevajo svojo privlačnost – s kulturo, političnimi vrednotami in zunanjo politiko.

V nadaljevanju smo se lotili analize držav, ki po svojem pomenu danes v svetovni areni tako ali drugače izstopajo. Iran izstopa zaradi svoje fundamentalistične religiozne usmeritve in zaradi nafte. Južni Sudan izstopa kot primer države, kjer poteka bitka za vodo. Turčija je zanimiva zaradi nenehne dileme o tem, ali je dovolj modernizirana, da lahko pristopi v EU. Grčija pa izstopa zato, ker je pravzaprav edina evropska »failed state«.

Iran je prav tako država, ki jo v veliki meri pogojujejo zgodovinski vplivi – v smislu občutenja svoje identitete oz. njene nezadostnosti. Vedno je bil razpet med strateške cilje velesil, tako zaradi svoje geografske lege kot zaradi zalog energentov. To dejstvo je med prebivalci Irana, pripadniki šiitske veje islama, vzbujalo visoko stopnjo frustracije. Slednja je eskalirala z islamsko revolucijo leta 1978. Iransko družbo je potisnila globoko nazaj, v nazadnjaški položaj (kar se je vendarle odrazilo tudi ob nezadovoljstvu množic ob izidih predsedniških volitev v letu 2009). Kljub vsej tej skrajno nepriljubni podobi pa Iranu uspeva ohranjati mehko moč z izrazito dobro kulturo in umetnostjo.

V primeru odcepitve Južnega Sudana gre za tipičen primer bitke za vodo, kjer Jug razpolaga z vodnimi dobrinami (reka Nil), Sever pa ne, a mu po pravnih podlagah pripada večina tega naravnega bogastva. V vso zgodbo je vključen še Egipt, ki še vedno razpolaga s pravico veta pri večjih projektih na Belem ali Modrem Nilu (pravne podlage pa so bile v zadnjem času deležne zavrnitve s strani različnih

afriških držav). Vse to nas navede na misel, da se bodo bitke v prihodnosti v Afriki in na Bližnjem vzhodu bile za vodo in ne za nafto oziroma politiko ali ideologijo; to pa je obenem možno prenesti na cel svet, saj je, ob ekoloških spremembah, možno zaznati vse večji porast pomanjkanja vodnih virov. Slednje se bo v bodoče še stopnjevalo in povzročalo, da bo voda kot taka postala eden izmed elementov mehke moči.

Turčija je razpeta med veliko kontradikcij. Po eni strani si zelo prizadeva za modernizacijo, po drugi strani pa modernizacijo blokirajo prav sile, ki so sicer na prvi pogled napredne (tako je npr. sekularizem nazadnjaški, prav tako je nazadnjaško zgodovinsko izročilo, v idejah t. i. kemalistov). Tudi vojska ima v Turčiji pridih demokratičnosti, kar je nenavadno; podoben je pogled na avtoritaren način vladanja premiera Recepta T. Erdoğana (podobno kot pri Rusiji v primeru carstva gre tu za izročilo sultanata). Ustavne spremembe v Turčiji bi predstavljale tisti vidik mehke moči, ki se nanaša na človekove pravice. To bi Turčiji tudi pomagalo na dolgo trajajoči poti do članstva v EU. Vprašanje pa je, če si Turčija danes še vedno to tako vroče želi. Pomemben vidik mehke moči v Turčiji je tudi njena strateška pozicija.

Pri Grčiji, ki je zibelka evropske kulture in civilizacije, imamo opraviti z žalostno zgodbo strahovitega razmaha gospodarske krize, kar državo potiska v položaj beračenja za nova in nova posojila. Kaj je povzročilo globino krize, ostaja jabolko spora – je bila to politika zahodnih konservativnih vlad in bank ali pa dejansko t. i. grško kreativno računovodstvo? Grška država danes je torej soočena z nizom neprestanih reform in neprestanih demonstracij, njeno ljudstvo pa z naraščajočo bedo. Grška kriza vpliva na celotno EU (in status evra) ter obenem pogloblja nasprotja med evropskim Severom in Jugom. EU kot taka pospešeno izgublja na mehki moči; na atributih privlačnosti, ki so se oblikovali tako v relaciji do skupnega imenovalca – valute kot do – evropske solidarnosti.

Izbrali smo še analizo dveh mest, in sicer Berlina in Trsta. Obe mesti sta seveda popolnoma različni. Berlin danes je pravzaprav svetovna prestolnica, »metropolis« v pravem pomenu besede (podobno in vendar drugače, kot je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja upodobil filmski režiser Fritz Lang). O privlačnosti (mehki moči) Berlina ni moč izgubljati besed. V Berlin derejo mladi in umetniki iz vsega sveta; mehka moč tega vibrantnega mesta se kristalizira predvsem v širokoplastni kulturni

in umetniški ponudbi. Berlin kot tak že zdaleč ni več samo nemško glavno mesto; njegova identiteta je mnogo širša. A kljub vsemu Berlin tudi popravlja sliko ZRN v svetu, ki jo je usodno zaznamovala II. svetovna vojna. V tem smislu posredno ZRN tako dobro kot ZDA razumejo pomen mehke moči v zunanji politiki, v prepletenosti kulture in zunanje politike (kultura predstavlja tretji steber nemške zunanje politike, ki jo v največji meri udejanja Goethe Inštitut). Historični spomin je presegel samega sebe in se transformiral v nekaj izjemno pomembnega, v sporočilo o tem, da sta kultura in umetnost, prav v svetu ekonomske siromašnosti, še kako pomembni.

Trst, po drugi strani, je malo obalno mesto, ki meji na našo državo in ki ga pestijo problemi, povezani z odročnim položajem v matični državi Italiji in z izgubo zgodovinske vloge, ki jo je imel še pod Habsburško monarhijo (pomen svobodnega pristanišča). Danes smo vse bolj soočeni z rivalstvom med sosednjima mestoma Trstom in Koprom, trenja med obema državama in nacijama pa se kažejo na več ravneh (in morda najbolj na področju manjšinske italijanske politike). Trst pa bo imel za Slovenijo vedno prav poseben in boleč pomen, saj je povezan tudi z občutkom izgube, izgube ozemlja, povezane z razdelitvijo po II. svetovni vojni. Za nas Slovence bo torej mehka moč Trsta – zmožnost preseganja razlik, nasprotovanj, očitkov, negativizma, nezadostne podpore itd. in transformacija zunanje politike v sodelovanje, dialog, razumevanje, sodelovanje ... Kar pa je vse prej kot lahka naloga in stalno nedokončan izziv.

Mehka moč (v elementu privlačnosti) se v primeru geografskih entitet – regij formira predvsem v relaciji do kulturne identitete. Pri tem je mogoče opaziti, da je v primeru ZDA ta kulturna identiteta umetno ustvarjena, podobno kot je umetno ustvarjena sama doktrina mehke (pametne) moči. To je povezano z dejstvom, da so ZDA mlada država, ki se identificira bolj v elementu vpeljanih političnih vrednot kot pa kulturno-zgodovinskega izročila. Drugače je v primeru LAC, kjer imamo opraviti z izrazito disperzijsko kulturno in s tem identitetno sliko, ki teži k skupnemu imenovalcu; delno v umetnosti, delno v politiki, delno pa v povezavi obeh segmentov. V primeru Rusije imamo, po drugi strani, opraviti z dualnostjo identitet, povezanih s kontinenti Azije in Evrope ter njuno celotno kulturno sliko. V vseh treh primerih pa vendarle lahko govorimo, da je odločilno vlogo odigrala zgodovina, v kratkoročnem ali dolgoročnem smislu. Vendar pa je treba biti pri (nacionalni) zgodovini kot temelju za tvorbo nacionalnih identitet previden, saj lahko vodi do nacionalizma, ksenofobije,

izločevanja, diskriminacije in celo vojne. Preseganje teh vidikov je mogoče z drugačnimi metodološkimi pristopi, kot npr. komparativno in transnacionalno zgodovino, zgodovinsko antropologijo, globalno zgodovino itd. A vendar nacionalistična paradigma še ni izključena (zlasti iz diskurza Evrope). Ta paradigma se lahko poveže z voditeljstvom, ki se opira na državni protekcijonizem in ekskluzivnost kot tako; v tem elementu, ki je eden izmed ključnih za sintetiziranje ugotovitev v nalogi, se namreč poveže tudi historičnost (osebna zgodovina) voditelja in zgodovinska identiteta geografskih območij. Verjamemo, da je na tem mestu diplomacija mehke moči oz. vpeljava mehke moči v politično odločanje nasploh še eden izmed dobrodošlih metodoloških prijemov, ki pomaga razumeti vzode funkcioniranja družbe kot celote. Vendar pa mora biti kot taka tudi diplomacija mehke moči podvržena kontroli, saj operira s pojmi vrednot, ki niso vedno enosmerni (politične vrednote, ki temeljijo na nacionalni identiteti ali historičnem nacionalnem izročilu, so lahko tudi nevarne).

V primeru držav, pri katerih imamo opravka z energetskimi surovinami, vodnimi viri, človekovimi pravicami, valuto oz. ekonomijo kot tako, pa bi lahko govorili o simbolični moči, ki v »bourdieuevem«²⁵⁵ smislu naslavlja relacije med kulturo, socialno strukturo in akcijo. Tovrstna moč je v srčiki samega socialnega življenja in vpliva na socialne stratifikacije.

Identiteto centra (Berlin) in periferije (Trst) pa bi lahko opredelili v kontekstu asimetrije med tem, kar center lahko daje in kar je periferija zmožna sprejemati. Pri tem pogosto prihaja do korupcije (pokvarljivosti) periferije v razmerju do centra. Mišljeno je, kar center lahko ponudi, npr. najboljše ideje in znanje. V našem primeru gre za ideje multikulturalizma, ki so v Berlinu kot (evropskem) centru na visokem nivoju, v Trstu kot periferiji pa celo sprevržene, v primeru ko se ne upošteva standardov manjšinske politike.

V primeru Trsta bi lahko govorili tudi, da gre za pomen nacionalne geografije pri konstituiranju identitete, temelječe na pomenu teritorija.²⁵⁶ Obmorska lega in pomen

---

²⁵⁵ Francoski filozof, ukvarjal se je predvsem s koncepti kulturnega, simbolnega in socialnega kapitala.

²⁵⁶ Več o tem na (2013) Intervjuju z Davidom Storeyem, *Exploring Geopolitics*, na (2013) http://www.exploringgeopolitics.org/Interview_Storey_David_Territories_Landscapes_Spac

pristanišča sta dala mestu značaj in oblikovala tudi (pretekle) vrednote multikulturalizma (povezane z ekonomskim pomenom). Podobno lahko sklepamo pri Rusiji, saj gre za geografski dejavnik dveh kontinentov in iz njih izhajajočega dualizma.

S pomočjo analize geografskih entitet v relaciji do mehke moči smo, končno, prišli tudi do pojma znanih kulturnih študij (t. i. birminghamska šola). Slednje, v direktnem razmerju do moči, tudi spreminjajo oz. »kulturalizirajo« njen pomen, tako da lahko govorimo o novem konceptu moči (v tem primeru je odvisen od konteksta).

Ta kontekst pa obenem predstavlja presečišče, kjer se stikata pametna moč in eden izmed njenih segmentov, kultura. Pametna moč je zato, glede na našo interpretacijo (in »v kontekstu«), nadgradnja prej omenjene »kulturalizacije« moči.

5. RAZPRAVA

V nalogi smo poskušali prikazati vidike diplomacije mehke moči kot enega izmed produktov globalizacije, v elementih prostorskega prestrukturiranja (krnitev moči klasične države) in postmodernosti kot interakcije različnih dejavnikov. Spraševali smo se o bistvu pojma (mehke) moči, v povezavi z mednarodnimi odnosi oz. z diplomacijo. Ugotovili smo, da je mehka moč spontani sopojav globalizacije in več kot to: je neke vrste *credo* za prihodnost, za boljše odnose med državami in subdržavnimi akterji.

Prikazali smo, kako mehko moč v svojem vodenju držav uporabljajo posamični voditelji. Utemeljili smo, da je mehka moč ne samo pomembna za vodenje držav, pač pa je tudi element, ki vpliva na prostorske entitete.

Do katerih izsledkov smo torej prišli?

Francija, Nemčija, Poljska – tri pomembne, odločujoče (morda predvsem v prihodnosti) evropske države; kako njihovi voditelji oblikujejo skupno pot ali možne razhode? Francija in Nemčija sta obremenjeni z zgodovino dveh usodnih vojn; morali bi se končno strezniti in ohraniti kritično distanco ali celo pozitivno

---

[es Places States Borderless World Territorialisation Territoriality Claims Independence Legitimate Government Transnistria.html](#), datum ogleda 7. 12. 2013

medosebno kemijo. In vendar se zdi, kot da se voditelji občasno obnašajo pristransko, bolj po strankarskem ključu oz. pripadnosti. V primeru Poljske same, bodoče verjetne članice evroskupine, je valuta (evro) pridobila mehko moč, izraženo kot simbol vrednot, za katere si prizadeva Donald Tusk.

A to simbolnost v proučevanem obdobju vsekakor postavlja pod vprašaj drugi voditelj iz Vzhodne Evrope, Vaclav Klaus. Pri njem je nasprotujoča drža, ki vključuje kritiko evra – antisimbol (in v polju vrednot umeščena tudi v kontekst mehke moči).

Na drugi strani Atlantika se sintagma »mehka moč« preureja v sintagmo »pametna moč«. Gre za povsem preišljeno doktrino, o kateri pravzaprav govori celotno naše delo in ki temelji na močnih teoretskih podlagah. A ne le to – postaja del realne politike Baracka Obame, s tem ko sredstva za obrambo prerazporeja v civilno sfero in se zavzema – poleg obrambe in diplomacije – tudi za razvoj (in s tem posredno za ekonomijo). Pametna moč v ZDA je vsekakor ženskega spola; v polnosti jo je uresničevala prav državna sekretarka Hillary Clinton, ki se je zavedala izjemne kritičnosti časa.²⁵⁷ Zdaj so zato potrebne kreativne rešitve in nova, t. i. civilna moč, za novo arhitekturo diplomacije (v kateri bo, končno, tudi prostor za enakost spolov). Konkretna izpeljanka bi se lahko pokazala ob umiku ameriške vojske iz Afganistana – najbolj nevrvalgične točke ameriške zunanje politike v preteklem obdobju (Woodward, 2010).

Lomi pa se tudi koncept visoko liberalistično naravnane sodobne družbe in tržnega kapitalizma, ki ju je v preteklih desetletjih oblikovala predvsem Velika Britanija. Gordon Brown je politik in ekonomist, ki je kot premier skušal prevrednotiti vrednote in s svojimi idejami znova zapluti v bolj etično družbo, s pomenom socialne odgovornosti.

Njegov španski kolega José Zapatero je vladal še v časih pred razbohotenjem krize; radikalizacija levičarskih idej je zato šla v smeri večje liberalizacije t. i. državljskih pravic in s tem je posredno vpeljal tudi dosledno mednarodno politiko mehke moči (umik vojakov iz Iraka, možnost sprave s separatističnimi organizacijami).

---

²⁵⁷ O vlogi, pomenu in načinu delovanja Hillary Clinton kot državne sekretarke dodatno prim. Ghattas (2013).

Portugalski José Socrates je bil hkrati liberalen in hkrati bolj približan britanski (socialno-etični) smeri; a z večjim poudarkom na razvoju znanosti in tehnologij.

Na jugu Evrope pa gotovo obstaja neke vrste politični *unicum*, in to je Italija, tako s svojo kulturo kot z voditelji (a ti so le posledica). Na prvi pogled je popolnoma udomačena v mehki moči; ob poglobitvi v razmere pa ugotovimo, da gre le za krinko, pod katero se skriva trda moč v skrajnih oblikah.

Na severozahodu Evrope se dogajajo drugačni procesi. Dogaja se mehka moč v kulturološko drugačnem smislu, kot bi sicer pričakovali glede na sprejete norme multikulturalnosti in človekovih pravic. Zdi se, kot da bi svoboščine na Nizozemskem povzročile neke vrste konservativni odpor, s katerim se morajo bolj ali manj uspešno spopadati nizozemski politiki (kot je bil npr. Jan Peter Balkenende). Podobna je situacija na Danskem; le da je Anders Fogh Rasmussen svojo politično pot obrnil v smer poveljstva Natu – na tem mestu je lahko odkrito in brez dlake na jeziku zapisal, da mehka moč sploh ni – moč. Si je možno tovrstno »svobodo« privoščiti v današnji Evropi? V Evropi, ki je še pred nekaj leti krvavela v eni najhujših nacionalističnih vojn? Je naš spomin tako kratek? Morda bolje, če bi pritrdili velikemu poznavalcu Zahodnega Balkana, švedskemu zunanjemu ministru Carlu Bildtu, da je mehka moč za Zahodni Balkan še kako potrebna.

Sklenemo lahko, da sta mehka in pametna moč pravzaprav ciljno in metodološko opredeljeni, kot tudi izvajani, samo pri voditeljih v ZDA (ki so obenem zibelka te skovanke). Za tem gotovo tiči zelo premišljen in dodelan načrt. V Evropi podobnega trenda ni mogoče opaziti. Evropski voditelji posamično sicer izvajajo določene vidike mehke / pametne moči, a brez pravega načrta. Med največjimi evropskimi voditelji je mehka moč najbolj pomembna in najbolj izražena v medosebnih odnosih. Drugje pa kot korekcija prejšnje politike (npr. v Veliki Britaniji, v Španiji, na Nizozemskem, delno na Portugalskem). Ponekod dobiva simbolno moč (npr. v elementu evra – evro kot »mehka moč«, odnos Donalda Tuska ali Vaclava Klause). Nekatere države se obnašajo popolnoma konservativno in si prisvajajo polzgodovinske, preživele oblike, ki niti približno niso mehka moč (čeprav na prvi pogled morda učinkujejo tako), npr. v primeru Italije in Silvia Berlusconija. Anders Fogh Rasmussen kot generalni sekretar Nata si lahko privošči kritiko mehke moči;

kdor resnično pozna vojno v Evropi, je bolj previden (Carl Bildt). Elementi mehke moči pa se kažejo tudi v razmerju do manjšinske politike.

Mehka / pametna moč v Evropi kot širši regiji torej še ni dobila pravega pomena; politiki je enostavno niso implementirali v svojo politično agendo (enako velja seveda tudi za Slovenijo). Mehka / pametna moč v Evropi deluje na instinktivnem nivoju – kot odgovor na različne družbene krize, na preteklost in na njene še vedno obstoječe težave, na prihodnost in na njene negotove izzive. Brez bolj eksplicitnega soočenja z doktrino ameriške politike, ki je po svoje genialni izum, bodo Evropa in njeni voditelji še vedno tekli kvadraturu kroga.

Izven Evrope in izven ZDA pa so zadeve radikalizirane na drugačen način. Tesno so povezane z religijami in njihovim (militantnim) odnosom do družbe oziroma do konfliktnih žarišč (ki so praviloma bolj krvava kot na zahodni polobli).

Verski voditelj Dalajlama je tako paradigma za diplomacijo mehke moči v elementih voditeljstva. Na drugem skrajnem loku smo se srečali s krutim krvnikom Muammerjem Gadafijem; pri njem je šlo za posebljenje trde moči. Pri drugemu diktatorju, Robertu Mugabeju, pa celo odkrijemo neke vrste hipokrizijo pri uporabi verskega fanatizma po eni strani in pri totalni nesposobnosti (korupcija, propad države) na drugi strani. Je vrednota mehke moči torej znamenje (zahodne) civilizacije? Ali pa je zloraba religije znamenje globalnega neuspeha le-te? V primeru Jordanije si celo upamo zapisati, da ni regija tista, ki določa uspeh mehke moči, pač pa – njena modernost, pa tudi politični kontekst in relacije, ki jih ta kontekst soustvarja.

Pri preučevanju regij, držav in mest ter vloge mehke moči v tem kontekstu pa gre za drug metodološki pristop. S pomočjo kulturnih študij posamičnih entitet smo v disciplino o mednarodnih odnosih skušali uvesti novosti, za namen boljšega razumevanja procesov, ki niso vezani zgolj na klasično geopolitiko.

V primeru afriškega kontinenta smo postavili pod vprašaj njegovo večno nemoč in razložili možnost, kakšna naj bi bila drugačna stališča za vzdrževanje (vsaj) šibkega ravnovesja v svetu. Ameriška identiteta je še vedno na nek način v nastajanju, zato je krhka in izpostavljena zunanjim vplivom (kar sovražniki ZDA v veliki meri izrabljajo). Krhkost identitete se kaže tudi v tem, da je odsotnost vsebine velikokrat

nadomeščena z esencialno plehkostjo. Bogastvo kulture v Latinski Ameriki in na Karibih (kot tudi križanje kultur) pa je nujno za razumevanje ne samo območja, pač pa tudi refleksije zgodovinsko-političnih dogodkov, ki imajo vpliv na današnji čas. Ugotavljamo še, da je – podobno kot ZDA – identitetno problematična tudi Rusija. Ne gre za disperzijsko sliko kot pri latinoameriški in karibski regiji, pač pa za dvojnost azijske in evropske samopodobe (zlitje v oznako »evrazijsko«). Ta dvojnost se kaže tudi v moči in nemoči obeh polov, izmenjaje glede na kontekst.

Imamo pa tudi nekaj držav, ki v sodobnem svetu izraziteje štrlijo iz svetovne oble. Zato smo jih izbrali kot referenčne točke za prikaz nekaterih sociološko-kulturoloških danosti, ki vplivajo na realno politično sliko.

Po eni strani je tu Iran, ki je bil vedno izrabljan s strani velesil za uveljavljanje interesov in je morda prav zato razvil svojo (militantno) religijo, delno tudi s pomočjo obljube večnega raja v primeru mučeništva. Kako torej pristopiti do te, tako zahtevne, države, s sredstvi mehke moči? S pomočjo razumevanja njihovega verskega, kulturnega in zgodovinskega izročila? S pomočjo razumevanja njihovega upora? In če se ozremo na drug kontinent, najdemo na njem Južni Sudan, v katerem se bije bitka za vodo na afriškem kontinentu; podobno kot pri evru v Evropi torej voda postaja simbol (simbol pa je mehka moč sam po sebi, saj sodi v kulturni kontekst). A gre za simbol, ki prehaja v drugo skrajnost – v potencialni naboj za številne spore. Ostane nam osnovno sredstvo, ki se nanaša na meritev diplomacije mehke moči – to so človekove pravice. Lahko odnos do človekovih pravic v primeru Turčije opredelimo kot neuspeh ali kot stremljenje k izboljšanju na tem področju? V primeru Grčije smo vse definicije pustili odprte. Po našem mnenju gre za tako temeljne zadeve, da bodo morda imele vpliv na prihodnost celotnega evropskega kontinenta in njegove integracije.

Berlin je po našem mnenju, ko analiziramo mesta, najbolj očiten in uspešen primer delovanja diplomacije mehke moči. Deloma je rezultat pacifistične nemške in zahodne politike, ki je iz nekdanje prestolnice, v kateri so se kalile svetovne vojne (tudi hladna), uspela narediti multikulturno središče, v katerega derejo kulturniki in umetniki z vsega sveta in ga posvečujejo v edinstveno svetovno metropolo, tudi zaradi nadvse ugodnih bivanjskih pogojev. Berlin v tem smislu ostaja ena izmed redkih svetlih točk na nebu, nad katerega se sicer zgrinjajo težki oblaki svetovne

krize. Obenem je ob nas mikrokozmos sosednjega mesta Trsta, ki bi prav tako želel obuditi staro slavo multikulturalnosti, a mu to ne uspeva najbolje. Ostaja uspavana princeska, ki svojo nemodernost izčrpava na hipodromu večne tekme s senco lastne veličine.

In kje je torej tu – Slovenija? Slovenija je učenka, ki lahko opazuje, kako regije v svoji krhki identiteti (najsi gre za ekonomsko nestabilnost, za identifikacijo kot tako, za dvojnost ali pa za disperzijo) postajajo manjše, kot se zdi na prvi pogled, in zato vse manj strah vzbujajoče sogovornice. Slovenija je učenka, ki lahko opazuje kritične države sveta v svoji mehki nemoči – rezultatu religijskih interpretacij, napačne uporabe pojma človekovih pravic in pojma krize (kot se identificira s simboli vode ali valute). Slovenija lahko zre v veliki in širni svet, ki kot svetla zvezda še vedno – a do kdaj – sije v nemški politični prestolnici Berlinu (ki je hkrati prestolnica umetniških vagabundov od povsod) – simbolu uspeha povojne mehke moči. Ali pa kuka v odsev lastne majhnosti, v opomin tega, da sosedstvo ni in ne more biti ključ za izgubljene motive multikulturalnosti. Prej izziv za to, da se majhnost, vedno in povsod, presega.

Bodisi da gre za majhnost v razumevanju svetovnih procesov (doktrine mehke / pametne moči) in njihovih ključnih akterjev – voditeljev; ali pa za majhnost v razumevanju tega, kako mehka / pametna moč že učinkuje ali je učinkovala na geopolitiko.

Seveda pa ni mogoče ostati pri tem. Naša temeljna dilema se je glasila: kakšna naj bo mehka moč v prihodnje? Da bi jo razrešili, se moramo najprej vprašati, kakšna bo, po predvidevanjih, naša prihodnost? Jo je mogoče, vsaj okvirno, napovedati? Kakšne bodo temeljne dileme mednarodne skupnosti?

Vemo, da smo v kriznih časih. Prvič po drugi svetovni vojni je kriza zahodnega sveta eksplicitna. Prej je sicer obstajala v oblikah grozeče nevarnosti jedrskega spopada med velesilama; obstajala je kot grožnja ekološke katastrofe ali demografske ekspanzije. A vendar je bilo vse to imaginarno. Razvijen posameznik v državah zahodne demokracije tega *de facto* ni občutil. Občutil je morda tesnobo, a še vedno je bil bolj ali manj brez skrbi za svojo eksistenco, za to, kaj bo jedel v naslednjih dneh, ali bo uspel obdržati streho nad glavo in plačati položnice. Finančna in gospodarska kriza, ki se je razmahnila ob koncu prve deкаде enaindvajsetega

stoletja, pa vpliva na temeljne postulate posameznikovega obstoja in tako smo prvič soočeni z globljo eksistencialno tesnobo. Kako se bo torej v prihodnje oblikovala družba? Bolje rečeno: kako se naj oblikuje?

Lahko na to vplivamo? Kakšna je vloga posameznikov? Morajo soodločati v procesih? Lahko soodločajo? Je dobra plat globalizacije in drobljenja vpliva centralnih političnih sil prav to – vsesplošna demokratizacija družbe? In če je tako – kateri centri moči še obstajajo in imajo močan vpliv?

Pri ukvarjanju s to dilemo smo se oprli na analizo svetovnih voditeljev, saj smo jih opredelili kot, še vedno, zelo močne dejavnike vpliva v okvirih mednarodne skupnosti. A v kriznih časih moramo biti posebno pazljivi. Vprašati se moramo: če imajo namreč svetovni voditelji (še vedno) velik vpliv, kako je njihova moč, neregulirana in nenadzirana, pač pa (v našem primeru) – modernizirana? Kakšna naj bo sodobna oblika moči v kontekstu vladanja? Ali svetovni voditelji to, hote ali nehote, upoštevajo? Kako se implementacija mehke moči odraža v njihovem vladanju? Še posebej sedaj, ko smo v kriznih časih?

Kakšna je vloga posameznika, ki ima moč? Kakšna je vloga vladajočega posameznika, ki moč spreminja v mehko? Kakšna je pozicija v krizi? In – ali kriza povratno vpliva na mehčanje moči? Če je tako, v katerih vidikih? Je mogoče govoriti o novi morali? Kakšna je ta nova morala? Je povezana z ekonomijo ali s socialo? Je povezana z zavedanjem o odgovornosti?

Na te temeljne dileme smo skušali odgovoriti v naši nalogi. Predvsem pa se bomo še enkrat na tem mestu ozrli v prihodnost in opozorili na potencialne voditelje v časih, ki prihajajo in ki ne bodo nujno popolnoma brezskrbni.

5.1 KRIZA IN POGLED V PRIHODNOST

Izjemno težko je zavzeti stališče, da je z vidika mednarodnih odnosov kot pozitivistične discipline možno predvidevati prihodnost – vsaj s tolikšno mero natančnosti, da bi napoved lahko bila obvezujoča. A vendar *foresight* v mednarodnih odnosih ni nekaj nenavadnega; običajno se *foresight* analize izvajajo oddelčno v različnih *think-tank* institucijah. *Foresight* kot tak je tako lahko del širše družbene realnosti in ne nujno navezujoč na mednarodne odnose. Vezan je npr. na določene

regije in obenem predstavlja izhodišče za razumevanje globalnih mednarodnih silnic.²⁵⁸

Posebno zanimiv je v tem smislu *think-tank* Stratfor.²⁵⁹ Njegov ustanovitelj George Friedman je napisal izzivalno *foresight* delo o geopolitičnem razvoju v naslednjem stoletju (2009). Gre za drzen raziskovalen podvig, v katerem avtor napove nekaj precej nenavadnih hipotez. Napovedi so proameriške (česar se avtor zaveda), utemeljene z vidika geopolitike (konvencionalna politika po Friedmanu namreč trpi za sindromom pomanjkanja domišljije); v svojem *foresightu* pa Friedman poveže prav geopolitiko in tehnologijo ter pri tem izhaja iz cikličnih 20-letnih sprememb v prejšnjem stoletju, ki so bile po njegovem vse po vrsti nepredvidljive – prav zato, ker se ni upoštevalo celotne slike. Tako je relevanten paradoksalni rek: »Bodi praktičen, zahtevaj nemogoče.« Geopolitika t. i. »nevidno roko« (znan Smithov izraz iz ekonomije) implicira na obnašanje narodov in drugih mednarodnih dejavnikov. V nadaljevanju povzemamo po omenjenem avtorju in njegovem delu nekaj ključnih poudarkov, ugotovitev in hipotez ter jih komentiramo v okviru spoznanj naše raziskave.

ZDA so za Friedmana še vedno ultimativna hegemonistična država zato, ker se že zgolj s svojo prisotnostjo dotaknejo praktično vsega (kar je seveda tudi povezano z mehko močjo). V prejšnjih petih stoletjih je bila center sveta Evropa; zdaj so ZDA presegle to paradigmo – edina pomorska pot ni samo Severni Atlantik, pač pa tudi Pacifik. Zato bo 21. stoletje predvsem sestavljeno po eni strani iz koalicij, ki se bodo formirale, da bi kontrolirale moč ZDA, a na drugi strani bodo ZDA, ki bodo nastopale proti tem koalicijam. Vojne sicer še bodo, a bodo bistveno drugačne kot do sedaj. Konflikt z islamskim svetom je praktično končan; na vidiku pa je nov, in sicer z obnovljeno močjo Rusije. A vendar po Friedmanu ni možno, da bi se hladna vojna v celoti ponovila oz. iz te t. i. "vojne" bo Rusija zaradi svojih omejenih zmožnosti izšla kot poraženka.

---

²⁵⁸ Npr. *Foresight Project* na (2013) <http://www.foresightproject.net/index.html>, za področje povezav med »Zahodom« in BRICS državami; na (2013) <http://www.foresight.gr/index.php?lan=en>, za področje Grčije, JV Evrope in vzhodnega Mediterana ter ZDA; v sklopu bolj znanega *Atlantic Council* kot Strateška *foresight* iniciativa, na (2013) <http://www.atlanticcouncil.org/programs/brent-scowcroft-center/strategic-foresight>, datumi ogleda 20. 6. 2013

²⁵⁹ Več o tem na (2013) *Stratfor*, <http://www.stratfor.com/>, datum ogleda 20. 6. 2013

Naslednja izzivalka ZDA naj bi bila Kitajska (ta naj bi celo prednjačila pred Rusijo). A to ne drži zaradi treh razlogov. Prvič, Kitajska je fizično zelo izolirana država in Kitajci ne bodo zlahka zmožni ekspanzije. Drugič, Kitajska cela stoletja ni bila pomorska sila in izgradnja tovrstne infrastrukture lahko traja izjemno dolgo. In tretji, morda najpomembnejši razlog – Kitajska je notranje nestabilna in bo v prihodnje še ostala revna.

A v sredini stoletja naj bi se pojavile nove sile. Med njimi bodo najpomembnejše: Japonska (z zgodovino militarizma), Turčija (zgodovina otomanskega imperija, poleg tega je edina stabilna država v regiji) in Poljska (ščit ZDA pred Rusijo, zato bo deležna močne podpore s strani ZDA).

Odnosi med temi štirimi državami (ZDA, Japonsko, Turčijo in Poljsko) naj bi po Friedmanu celo vodili v novo globalno vojno (ki pa bo precej na meji znanstvene fantastike, saj naj bi se pretežno vodila v vesolju, in to z novimi energetskimi viri).

Naslednji izstopajoč trend, ki ga napove Friedman, je konec populacijske eksplozije. Do leta 2050 bodo razvite države zgubile naravni prirast na dramatični ravni; do leta 2100 pa bodo celo najmanj razvite države v celoti stabilizirale svojo populacijsko rast. Obenem bodo intenzivne genetske raziskave podaljšale življenjsko dobo. Ustavitev rasti svetovnega prebivalstva bo povzročila celo, da bodo v prihodnosti razvite države imele probleme z imigranti v obratni smeri kot do sedaj – želele jih bodo privabiti, a ti ne bodo več prihajali.

Vse te spremembe bodo vodile do končne krize v 21. stoletju, in sicer do dveh novih ekonomskih moči v svetu, ki se bosta spopadli za prevlado – ZDA in Mehika.

Teorija mednarodnih odnosov z vidika geopolitike in *foresighta* pa je za nas zanimiva še zaradi dodatne komponente, in sicer – Friedman striktno zagovarja določeno stopnjo nemoči političnih voditeljev. In to ne zato, ker bi bili nesposobni ali neumni, pač pa zato, ker so v veliki meri nesvobodni in odvisni od okoliščin. Geopolitika torej ni povezana s personalno analizo voditeljev; gre za široke, neosebne silnice, ki prisilijo narode in človeštvo, da se obnašajo na določen način. Tudi v našem času je nacionalna identiteta zelo pomembna (pomen sociološko-kulturnih analiz identitetnih formacij, kot so regije, države in mesta), pri čemer geopolitika posebno naglašča pomen geografije kot take. Svobodna volja je nad

vsakim predvidevanjem; a zanimivo je prav to, kako smo ljudje nesvobodni (Friedman, 2009: 15–32, 349).

V podobnem stilu in pomenu McRae (1994) kot osnovno izhodišče zastavi stabilnost in red, ki sta v konfliktu s kreativnostjo. Tudi iz tega dela povzemamo nekaj ključnih poudarkov za dopolnitev naših razmišljanj in ugotovitev. Zanj bo v prihodnje bistvena redefinicija meja individualne svobode. A zahodne demokracije se težko spopadajo s krizo; bistven problem je pri tem nezaposlenost in omejitve osnovnih pravic, kar najbolj občutijo družbene manjšine. Veliko bodo pri osnovnih vrednotah človekovih pravic še morale storiti ZDA. EU, po drugi strani, bo imela dosti opravka z regionalizmom. V ekonomskem smislu bo morala spodbujati integracijo, v političnem pa jo omejevati. Seveda pa vse regije sveta, vključno z Azijo (ki bo morala manj »imitirati«), združuje tržni kapitalizem in pravila, po katerih igrajo. Med državami je veliko večja ekonomska tekmovalnost kot kdajkoli prej.

Kaj bi šlo lahko narobe? Predvsem je na prvem mestu nevarnost naravnih nesreč, npr. potresa (Los Angeles, Tokio), ki bi v srži zamajale svetovne ekonomske tokove. Zatem še vedno tudi obstajajo nevarnosti nuklearnih nesreč. Če bi se te nesreče kombinirale s socialnimi napetostmi, bi bili lahko na pragu pravih katastrof. V tem sklopu predstavljajo velik problem etnična razlikovanja. Seveda pa bo še naprej veliko težavo predstavljalo promiskuitetno seksualno vedenje in zloraba drog ter s tem povezane bolezni (npr. AIDS).

Kaj bi šlo lahko v pozitivni smeri? V naslednjih letih bo večina držav veliko bolje upravljana kot do sedaj; predvsem pa se bo izboljšala tudi izobraženost ljudi. S tem bo povezan tudi razvoj novih tehnologij in komunikacij. A velike razlike v svetu, v katerem živimo, nas navajajo na misel, da moramo biti še vedno zelo ponižni (*ibid.*, 263–278).

Finančna kriza je načela stabilnost mednarodnih financ. Delno so jo spodbudile tudi proti-globalistične demonstracije. To terja novo svetovno finančno ureditev, morda v okvirih Mednarodnega denarnega sklada. Rešitev je v boljši povezanosti med politiko in ekonomijo (Frieden, 2006, 457–476); pa bo izhod iz krize tako enostaven? Je to eden največjih izzivov naše prihodnosti – kako se bodo s krizo spopadli svetovni voditelji?

Odnosi med Evropo in ZDA, transatlantski odnosi, so po invaziji na Irak v slabem položaju. Po zloglasnem 11. septembru so vsi malodane zaupali ZDA; danes je drugače. Neokonservativci, ki so vodili ZDA, so bili prepričani, da je še vedno vojaška moč tista, s katero ZDA lahko vpeljejo demokracijo v vsak svetovni kot. A to je danes zmotno, zastarelo. Zato bo potrebno veliko več napora kot kdajkoli prej, da se odnosi med obema partnericama (EU, ZDA) izboljšajo (Kashmeri, 2008, 117–120).

Ob vsem tem se ZDA, brez uporabe mehke in pametne moči, zdijo kot nekakšen preživel mastodont, ki ne zmore dohitevati sodobnih trendov. Prav zaradi poslabšane podobe je zato bolj kot kdajkoli prej potrebno, da se ZDA spet dokončno konstituirajo kot nosilke demokratičnih vrednot; to mesto namreč vse bolj prevzema Evropa. Če bi primerjali "kapital" ZDA in EU, bi prve še vedno prednjačile na področju trde moči, medtem ko druga na področju mehke. Morda je prav zato tako pomembno, da je Nye v svojih teorijah inovativno uvedel pojem tako mehke kot pametne moči – le tako so ZDA namreč sploh postale pozorne na ta, še kako pomemben, vidik.

Kje leži prihodnost našega kontinenta?²⁶⁰

V globalnem sistemu tekmovalnosti so prednosti gotovo v kvaliteti, npr. v vrhunskih tehnologijah in ekoloških zmogljivostih. EU bi tako lahko postala vzorčni primer za ostale države in svoje vrednote predvsem »izvozila« na področje multilaterale, povezane z globalnimi izzivi. Nadalje, evropske humanistične vrednote so tiste, ki bodo prepričale svet. EU je v tem smislu laboratorij za mednarodni svetovni red, predvsem v svoji institucionalni obliki. Sledi kontekst človekovih pravic in zavzemanje za sistem vrednot, ključnih družbeno-razvojnih osi od francoske revolucije dalje. V vseh primerih bi torej lahko govorili o mehki moči.

Po drugi strani bodo v bodočem svetu nevarna predvsem tri področja. Občutek ničvrednosti oz. izločenosti, ki so ga deležni milijoni nepomembnih in ponižanih po vsem svetu; skušnjava neprizadetosti (ob pogledu na slednje); in nasprotno –

---

²⁶⁰ Parafrazirano in povzeto po Leidl, Verheugen (2011). Vrsta izstopajočih evropskih politikov in policy makerjev (npr. José Barroso, Jean-Claude Juncker, Günther Verheugen in drugi) se sprašuje o tem v navedenem delu.

skušnjava prevelike pomembnosti (da ima človeštvo posebno poslanstvo, da prehaja v povsem novo, izjemno fazo). Resnični boji prihodnjega stoletja bodo pomembni na znanstveni in etični ravni (npr. premagovanje bolezni in kultiviranje notranjega bogastva). V tem smislu se bo človeštvo ali prenovilo ali pa kolapsiralo. Upanje zato predstavljajo: znanstveno-tehnološki razvoj, medčloveška solidarnost, razvoj EU in simbol Baracka Obame kot prvega črnega voditelja ZDA. Tudi naša odgovornost je skupna; povezana z zavedanjem o vključenosti v mrežo vseh zgoraj naštetih in soodvisnih kategorij (Maalouf, 2011: 238–250).

Teorija je eno, a praksa drugo. V celotni naši nalogi smo uporabili zelo veliko študij primerov iz prakse, s katerimi smo poskušali na plastičen način prikazati, kako deluje sodobna politika v primerih svetovnih voditeljev, pri uporabi diplomacije mehke / pametne moči. Zdaj pa nas, v povezavi s pogledom v prihodnost in aktualno situacijo, zanima tudi – kako se svetovni politiki soočajo z obstoječo ekonomsko krizo? Kateri trendi so prevladujoči?

V juniju 2013 so nekateri evropski voditelji želeli prikazati, da se kriza počasi poslavlja. Argument za to naj bi bilo npr. delno zmanjšanje brezposelnosti v Španiji (po besedah predsednika Mariana Rajoya) – vendar gre tu za minimalne številke (npr. 265 novih delovnih mest pri skoraj pet milijonih brezposelnih). Zato je veliko vprašanje, ali ne gre zgolj za neke vrste krinko. Ali pa – da je kriza pač dosegla dno in bo tu tudi ostala. A pri tem naj bi bilo glavno merilo prav – stopnja nezaposlenosti (Ewing, 2013).

Tudi François Hollande je pogumno izrazil mnenje, da je krize v evrskem območju konec. Njegov komentar je prišel na plano malo po tem, ko so spet tisoči zavzeli evropske ulice, v protestih proti t. i. trojki (Mednarodni denarni sklad, Evropska komisija, Evropska centralna banka) in njenim ekonomskim ukrepom. Nezaposlenost v evro območju pa je dosegla najvišjo stopnjo do takrat – 19,38 % nezaposlenih. V zvezi s tem je Hollande predhodno izjavil, da bi nezaposlenost mladih lahko pomenila prekinitev z evropsko identifikacijo. Ob tem pa Angela Merkel še naprej ponavlja, da morajo države EU slediti nemškemu vzoru z zategnitvijo proračunov in reformo trga dela (Neate, 2013).

Pod britanskim predsedovanjem G8 (2013) je David Cameron, aktualni britanski premier, v svoji izjavi poudaril pomen čezatlantskega zavezništva. V duhu neovirane

ekonomije je napovedal boj proti utajevanju davkov, za večjo transparentnost (npr. korupcija v korporacijah, pri visokih uradnikih, proti nedovoljeni trgovini z diamanti ...) in predvsem je poudaril – pospešeno trgovanje.²⁶¹

Finančni ministri in voditelji centralnih bank, ki so se sestali v okviru G20 med 6. in 7. junijem 2013 v St. Peterburgu, so se ponovno obvezali, da bodo pospešili globalno ekonomsko rast in sprostili delovna mesta. Zavzeli so se za učinkovito mešanje obeh *policy* ("calibration"). Prav tako so se zavzeli tudi za modernizacijo mednarodnih monetarnih odnosov (npr. reforma IMF in posojil za šibke države), tudi z namenom učinkovite priprave na vrh G20 (5. in 6. septembra 2013 v St. Peterburgu).²⁶²

Kaj se medtem dogaja z mehko močjo nastajajočih velesil, ki imajo morda prav tako odločujoč vpliv na prihodnost svetovne politike in v naši nalogi niso posebej izpostavljene? V mislih imamo predvsem Kitajsko. Morda bodo tudi ta in druge velesile lahko vplivale z mehko / pametno močjo. A ZDA se zavedajo, da je prav področje diplomacije mehke / pametne moči njihovo najmočnejše orožje, zato intenzivno in pospešeno, zlasti pod Obamovo administracijo, stavijo na tega konja. Kar po svoje predstavlja tudi odgovor o bistvu nastanka poglobitvenega pojma, s katerim se soočamo v naši nalogi (mehka / pametna moč).

V letu 2013 je Nye predstavil kritiko kitajske (in ruske) mehke moči (Nye, 2013). Ko je v letu 1990 objavil članek, v katerem je uporabil terminološko zvezo "mehka moč", je ponudil nov termin v *policy* analizi in političen premislek za uporabo; učinek je bil velik in odmeven. Tako je npr. v letu 2007 to postala ena izmed manter kitajske komunistične partije, pa tudi Vladimir Putin je večkrat pozval ruske diplomate, naj jo bolj intenzivno uporabljajo. Vendar, kot ugotavlja Nye, nihče izmed slednjih ni razumel bistva mehke moči. Pri Kitajski velja, da bi ob aplikaciji mehke moči postala manj "grozeča"; Rusija pa bi bolj ublažila svoj padec s prestola bivše velesile. A oboji so spregledali bistvo. Bistvo mehke moči je namreč v – civilni

---

²⁶¹ Več o tem na (2013) Članek Davida Camerona za *Wall Street Journal*, <https://www.gov.uk/government/news/the-uks-g8-agenda-increasing-trade-fairer-taxes-and-greater-transparency>, datum ogleda 12. 6. 2013

²⁶² Več o tem na (2013) *Rezultati vrha G20: Deklaracija voditeljev G20 »Agenda for Growth and Resilience in 2014«*, 5.–6. 9. 2013, St. Peterburg, https://www.g20.org/g20_priorities/g20_agenda_growth_and_resilience_2014, datum ogleda 12. 6. 2013

družbi. Kombinirati kulturo, politične vrednote in zunanjo politiko – ni vedno lahko. Ameriško mehko moč ustvarjajo npr. univerze, fundacije, Hollywood in popularna kultura, predvsem pa kritična in civilna družba, ki ni pod pritiskom cenzure (*ibid.*).

Kitajska je porabila milijarde dolarjev za pomoč v Afriki in Latinski Ameriki, da bi "šarmirala" (izraz uporabljen v slengu, kot prevod iz angleščine, največkrat uporabljen v povezavi z mehko močjo, o.p.), a se pri tem ni ozirala na institucionalne ovire ali ovire, nanašajoče na človekove pravice. Dobila je kaj malo v zameno. Ima pozitiven odziv s strani Afrike in Latinske Amerike, a večinoma negativen s strani ZDA, Evrope, Indije, Japonske ali Južne Koreje.

Celo kitajski triumf mehke moči (olimpijske igre leta 2008 v Pekingu) se je spremenil v svoje nasprotje, ob zaprtju Nobelovega nagrajenca Liu Xiaoba. In podobno se bo zgodilo Rusiji, če bo ob robu olimpijskih iger v Sočiju (2014) še naprej zapirala disidente. Kitajska in Rusija sta, skratka, naredili napako, ko sta mislili, da je vlada glavni inštrument mehke moči. Propaganda je v današnjem svetu redko kredibilna. Najboljša propaganda je tista propaganda, ki to ni.

In vendar, razvoj mehke moči ni *zero-sum game*. Vse države lahko pridobijo, če so druga drugi "privlačne". Toda če bosta Kitajska in Rusija resnično želeli uspeti, bosta morali dejanja uskladiti z besedami, biti samokritični in izkoristiti ves potencial svoje civilne družbe (*ibid.*).

Izstopajoče je, da je podobno retoriko povzel Barack Obama. Tudi on je naslovil "kitajski deficit v mehki moči". Le da je Barack Obama predvsem poudaril razliko med kitajskimi tradicionalnimi vrednotami (ki se še ohranjajo) in sodobno družbeno stvarnostjo. A po drugi strani je izrazil mnenje, da kitajska javna diplomacija ni dovolj učinkovita. Pogosto ji namreč primanjkuje legitimnosti in kredibilnosti – a tako je le na drug način izrazil Nyeovo misel. Kitajski renome bo zahteval vsekakor več kot pa zgolj investicije, predvsem – pomembno reformo (Hammod, 2013).

Vprašamo se lahko o določenem paradoksu. Po eni strani Nye zagovarja stališče, da je mehka moč zadeva civilne družbe, po drugi strani gre za izrazito doktrino ameriške zunanje politike. Kako je to mogoče? Odgovor se skriva prav v naravi sodobne diplomacije, ki je, kot smo ugotovili na začetku naloge – postmoderna. Za to pa je značilno med drugim tudi – preplet različnih dejavnikov, akterjev *policy*

procesa, ki enakovredno vstopajo v proces odločanja in postajajo skoraj enako pomembni kot na videz najpomembnejši svetovni voditelji (oziroma doktrine, ki usmerjajo njihovo vodenje).

6. ZAKLJUČEK

V nalogi smo si zastavili nekaj ciljev, ki so povezani predvsem z novim odkritjem pomena vloge diplomacije mehke moči v procesih voditeljskega odločanja (na ravni svetovnega voditeljstva, zato smo umeščeni v okvir diplomacije oz. zunanjih odnosov). Obenem smo poudarili, da gre za pojav, ki je bistveno povezan s spremembami v sodobni družbi (globalizacija kot osnova, njene izpeljanke so povezane tudi z novo naravo diplomacije). Pri analizi posamičnih voditeljev smo preučevali elemente mehke (in posledično pametne) moči in prišli do ugotovitev, da je vpeljava mehke moči v procese odločanja smiselna. V nadaljevanju smo se s konceptualnim orodjem mehke moči soočili s karakteristikami prostorskih entitet in jih na novo opredelili. Tudi na tem mestu smo ugotovili velik pomen mehke moči. Naš bistven izsledek pa se nanaša na dejstvo, da bo mehka moč še kako smiselno uporabljati tudi v prihodnje, saj bo vse bolj pospešeno prehajala v pametno moč, kar pomeni uporabo različnih vzvodov vpliva v kriznih družbenih razmerah. Prišli smo do povsem konkretnih sklepov.

Prišli smo do sklepa, ki potrjuje našo prvo hipotezo, namreč, da je diplomacija mehke moči bistvena za kvalitetne mednarodne odnose v prihodnosti. V naši nalogi smo ugotovili, da diplomacija mehke (in tudi pametne) moči presega ameriško doktrino zunanje politike kot take (kot jo je v teoriji razvil Joseph S. Nye), saj smo prikazali celo paleto primerov, kjer se mehka moč uporablja brez vsakega političnega programa, jo je pa zlahka možno prepoznati, identificirati, analizirati in umestiti v širši kontekst. Prav dejstvo, da je mehka moč spontan pojav v mednarodni politiki, pa hkrati dokazuje, da ima zelo velik pomen tudi za njeno bodočo smer.

Diplomacija mehke moči je v svojem bistvu stara kot diplomacija sama; toda ni naključje, da se je prav v minulem desetletju posebno razvila in smo s tem postali nanjo izrazito pozorni. Diplomacija mehke moči je namreč tesno povezana s sodobnimi družbenimi pojavi, predvsem globalizacijo. Prav globalizacija (in s tem tudi diplomacija) pa vpliva na drugačno sociološko sliko današnje globalne družbe – predvsem v elementih prostorskega prestrukturiranja (izgubljanja prvotnega »državnega« pomena prostora in vzpostavljanja novega, t. i. »kibernetskega« prostora ter minimaliziranje pomena sicer dejansko še obstoječih fizičnih razdalj).

Poleg tega je za današnjo globalno družbo značilen tudi postmodernizem, ki se kaže v številnosti dejavnikov (*policy procesov*); delno pa tudi v virtualnosti, navideznosti le-teh (npr. pomen videza). Zato lahko govorimo o novi družbeni pogojenosti diplomacije, katere bistven element je diplomacija mehke moči. Diplomacija mehke moči je bistven element zato, ker se še vedno ni spremenila narava sile, ki predstavlja direktno grožnjo ohranjanju miru in stabilnosti v svetu. Spremenila se je samo njena zunanja oblika. Postala je bolj disperzijska, manj centralna. To pa po drugi strani pomeni, da zavojevanje z vojaško silo nikakor ni več tako pomembno, kot je bilo nekdaj. Mnenja smo celo, da se bistvo sile in moči spreminja s svetlobno hitrostjo. Obvladovati procese v ogroženi družbi danes namreč pomeni, da smo zmožni razumeti, kako diplomacija mehke moči korespondira z obvladovanjem tehnološke revolucije. Potrdimo tezo Nya, da diplomacija mehke moči prehaja v pametno moč prav na tem mestu, torej na točki obrata – tehnološki revoluciji. Dokazali smo, da pomeni kontekstualnost v našem primeru – analiziranje pomena državnih voditeljev, kajti oni so pomemben segment pri razumevanju večplastnosti procesa mehke moči, ki tako prehaja v pametno moč (v nalogi smo sicer pretežno uporabljali termin mehka moč, razen kjer je šlo za eksplicitno drugačno oznako). Naše razumevanje tematike nam namreč dovoljuje odprt prostor tudi za razumevanje prehoda mehke v pametno moč, ki je pravzaprav – sam kontekst voditeljstva (in meta geopolitičnih enitet).

Tako smo, ob prikazu družbenih sprememb in bistva mehke / pametne moči, potrdili našo prvo hipotezo, da bo v prihodnje diplomacija mehke moči bistvena za kvalitetne mednarodne odnose. Mehka moč se namreč spreminja v pametno moč na točki, ki sovpada s procesom globalizacije in postmodernosti v njunih bistvenih karakteristikah (npr. tudi v civilni družbi, nedežavnih akterjih). Ker pa sta globalizacija in postmodernost še vedno pojma, ki se ozirata v prihodnost in nista časovno sklenjena, je tudi mehka moč (na prehodu v pametno) izrazito obrnjena v jutrišnji dan.

Mehka moč, katere tipična značilnost je t. i. privlačnost, temelji na treh temeljnih postulatih: kulturi, političnih vrednotah in zunanji politiki, a krovni pojem je – privlačnost. To je bilo temeljno izhodišče za našo celotno analizo.

V drugi hipotezi smo predpostavili, da imajo svetovni voditelji velik pomen pri implementaciji mehke moči (zaradi procesov individualnega odločanja) in da se ti procesi kristalizirajo prav v analizi elementov mehke moči pri posamičnih političnih osebnostih. Prišli smo do izsledkov, da mehko moč intencionalno uporabljajo samo v njeni zibelki, tj. ZDA (ob sočasnem prepletu države in civilne družbe, ki je tam močno razvita). V državah na območju EU gre pretežno za nekoherentne, spontane oblike uporabe mehke moči.

Analiza mehke moči v elementih voditeljstva je dokazala, da so svetovni voditelji nosilci pomembnih odločitev, ki jih lahko umestimo v kontekst mehke moči. S svojo politiko namreč intencionalno sledijo premisi atraktivnosti in tako poudarjajo vidike kulture, političnih vrednot in zunanje politike v svojem slogu vladanja. Prihaja pa tudi do interakcije: prav to, da so nosilci odločanja posamezniki (politične osebnosti), vpliva na nastanek mehke moči. Dokazali smo, da gre pri sprejemanju odločitev, z implementacijo mehke moči, predvsem za naslednje elemente:

- vpliv (politične) zgodovine (izrazito npr. pri Angeli Merkel, Zapateru, Brownu)
- vpliv osebne zgodovine (izrazito npr. pri Sarkozyju, Zapateru)
- vpliv večjih političnih sprememb (izrazito npr. pri Tusku, Klausu, Bildtu)
- vpliv socioloških trenj (izrazito npr. pri Balkenendeju, Rasmussenu)
- vpliv kulture, religije in razvoja (izrazito npr. pri Dalajlami, Nicolasu Sarkozyju, Brownu, Zapateru, delno pri Socratesu)
- vpliv političnega okolja (izrazito npr. pri Angeli Merkel, Abdullahu II.)
- vpliv kulturnega okolja (izrazito npr. pri Berlusconiju, voditeljih ob meji, delno Angeli Merkel)
- vpliv politične doktrine (Obama, Hillary Clinton)

Ti vplivi so pravzaprav elementi mehke moči, saj jih lahko umestimo v okvir vseh treh naštetih prvin, značilnih zanjo. Po drugi strani pa so tako močni, da sprožijo avtonomne poteze, ki se kažejo kot odločitve mehke moči. Te opredelimo kot:

- odločitve z implementacijo v političnih vrednotah: varčevalne etike (Angela Merkel, Brown), okoljevarstva (Angela Merkel), pacifizma (Dalajlama, Zapatero), klasičnega liberalizma (Zapatero, delno Rasmussen), podpore

- razvoju (Socrates), libertalizma (Klaus), protekcionizma (Sarkozy, delno Hollande, Balkenende), kulture dialoga (Dalailama, Prodi), politične vrednote mehke/pametne moči per se (Obama, Hillary Clinton)
- odločitve z implementacijo v zunanji politiki: podpora evropski ideji (Angela Merkel, Tusk, delno Socrates), povezovanje ZRN in Francije (Sarkozy), evroskepticizem (Klaus), globalizem (Brown), kritika ameriške politike v Iraku (Zapatero), poteze do Zahodnega Balkana (Bildt), konsenz na Bližnjem vzhodu (Abdullah II), nasprotovanje mehki moči (Rasmussen), popolna odsotnost mehke moči (Gadafi, Mugabe), direktna in neposredna implementacija mehke/pametne moči v zunanjo politiko (Obama, Clinton)
  - odločitve z implementacijo v kulturi: kultura dialoga (izrazito Dalajlama), podpora t. i. novim intelektualcem (Sarkozy), funkcija vloge v filmu (Brown), razumevanje kulturnega izročila za politiko (Zapatero), kultura kot farsa (Berlusconi), impliciten odmik od trenda multikulturalnosti (Balkenende), podpora manjšinski kulturi (delno vsi voditelji ob meji)

Ob dejstvu, da smo se osredotočili na najbolj pogloblitve in izstopajoče karakteristike, pa nam zgornja primerjava tudi potrjuje predpostavko, da je v evropskem smislu idejam mehke moči najbližje Zapatero, v izvenevropskem pa Dalajlama.

V celoti vzeto, smo v naši nalogi potrdili tezo, da voditelji pri vodenju uporabljajo elemente mehke moči, ki se kažejo v opredelitvah za politične vrednote, zunanjo politiko in kulturo; vse troje pa je rezultat elementov mehke moči, ki vplivajo nanje v širšem sociološkem kontekstu.

Obenem smo prišli še do naslednje ugotovitve. Privlačnost, ključni element mehke moči, ni nujno povezana s stopnjo uporabe mehke moči v procesu odločanja. Če bi sodili namreč po zunanjih rezultatih, je Zapatero, politik, ki v Evropi po našem mnenju najbolj upravlja mehko moč, zgubil volitve, medtem ko jih je Angela Merkel dobila trikrat. Prav tako je svoj uspeh ponovil Obama (njegov primer je sicer poseben, ker gre za načrtno implementacijo mehke/pametne moči). To nas navede na ugotovitev, da je privlačnost pravzaprav povezana z nečim drugim, namreč – z zunanjimi atributi. Element ženskega spola in element druge rase – sta zunanja atributa. S tem pa smo potrdili (pod)tezo, da je privlačnost bistveno odvisna od obeh teh zunanjih atributov. Ta dva zunanja atributa sta namreč tudi nosilca globljega

sporočila (preloma s tradicijo), obenem pa dokazujeta, da je privlačnost nekaj „nemerljivega“ in kot taka odvisna od osebnega okusa. Po našem mnenju je prav zato pomembna referenca na vse tri opredeljene kategorije (politične vrednote, zunanja politika, kultura), saj je tako objektiviziran smisel mehke moči.

Dokazali smo tudi tretjo hipotezo. Ta je temeljila na predpostavki, da so tudi posamezne geografske entitete (regije, države, mesta) nosilke mehke moči. Prešli smo na področje t. i. meta-geopolitike. Geografske entitete so dobile „organsko“ funkcijo, postale so dihajoči organizmi posameznikov, ki so jih sooblikovali skozi prostor in predvsem čas (zgodovinsko), da so kot produkt teh vplivov pridobile elemente mehke moči. To je v primeru geografskih entitet mogoče opredeliti predvsem kot privlačnost, delno pa so geografske entitete tudi nosilke političnih vrednot, zunanje politike in kulture (predvsem slednje); a vendar smo domnevali, da je potrebno vzpostaviti distanco. Po našem mnenju imata namreč zlasti prvi dve kategoriji (politične vrednote, zunanja politika) personaliziran značaj, tesno sta povezani s sprejemanjem odločitev na osebni ravni (o čemer pa v primeru geografskih entitet težje govorimo). Zato je bilo pri politikih najlažje analizirati politične vrednote v razmerju do mehke moči, v primeru geografskih entitet pa atribut privlačnosti, saj je najbolj abstrakten (kot je, po drugi strani, tudi „nemerljiv“, odvisen je predvsem od naše analitične ocene oz. od interpretacije). Izhodišče za privlačnost se nam je oblikovalo v pojmu identitete (zaradi katerih občutkov istovetnosti in karakterističnosti je torej neka geografska entiteta privlačna za svoje naseljevalce in za zunanje opazovalce). Identiteta pa se nam je oblikovala na več ravneh kot:

- identiteta političnih vrednot (ZDA)
- identiteta političnih vrednot in kulture (LAC)
- identiteta (dualne) kulture in političnih vrednot (Rusija)

Pri analizi identitete regij smo torej prišli do izjemno zanimive ugotovitve. Namreč, da je identiteta, ki je bistvena za privlačnost, torej atribut mehke moči, tesno povezana prav z referenco do političnih vrednot in kulture – kar pa sta bistvena elementa mehke moči. Potrdili smo torej tezo, da so regije nosilke mehke moči, če razumemo bistvo njihove privlačnosti.

Pri analizi držav smo se osredotočili na vidike: energenti in voda kot nosilci mehke moči (in njihova zloraba); človekove pravice; upad privlačnosti in usihanje države. V primeru Irana in Južnega Sudana smo ugotovili, da so energenti in vodne zaloge eden izmed svetovno najpomembnejših virov privlačnosti, ki pa žal povzroča tudi, da mehka moč postaja poligon za njeno zlorabo oz. še huje, vzrok za bitke, torej za trdo moč. To je gotovo zelo negativno sporočilo, ki pa mu je potrebno nameniti vso pozornost. V primeru Turčije smo ugotovili, da bi bila implementacija človekovih pravic v temeljne pravne podlage usodna za turško mehko moč, za zmožnost vstopa v evropsko integracijo (človekove pravice so same po sebi mehka moč, obenem vplivajo na privlačnost). V primeru Grčije pa smo ugotovili, da gospodarska kriza krni ne samo realno moč države, pač pa vpliva tudi na krnitev njene mehke moči, saj postaja vse manj privlačna in s tem seva tudi v širše okolje, vpliva na neprivlačnost širše skupnosti, v katero je vključena.

Dokazali smo torej, da je tudi pri državah mehka moč pomemben dejavnik, direktno povezan z razumevanjem privlačnosti.

Tudi pri analizi Berlina in Trsta smo analizirali njuno privlačnost. V primeru Berlina je ta privlačnost povezana s kulturo in smo torej podobno kot v primeru regij potrdili, da gre za direktne referenčne okvire, po katerih definiramo mehko moč (razmerje privlačnost – kultura). V primeru Trsta je šlo za privlačnost glede na zgodovinsko pozicijo in dileme, ki jih zastavlja izguba teh zgodovinskih danosti. Tudi tu lahko govorimo o širšem vidiku kulture.

V četrti hipotezi smo trdili, da sta nivo voditeljstva (osebni vidik) in nivo meta-geopolitike prepletene in da se ju lahko uporabi v vidiku mehke moči tudi aplikativno. To dokazujemo z naslednjim:

- privlačnost ZRN je temeljno soodvisna od političnih vrednot Angele Merkel
- privlačnost ZDA je temeljno soodvisna od implementacije doktrine mehke/pametne moči Obame in Hillary Clinton
- privlačnost Poljske je soodvisna od političnih vrednot Tuska
- privlačnost Velike Britanije je bila soodvisna od političnih vrednot Browna
- Nicolas Sarkozy, Zapatero (delno Klaus) sta ustvarjala privlačnost Francije in Španije s pomočjo kulture v obeh državah
- Bildt ustvarja privlačnost Švedske tudi z zunanjo politiko (mehke moči)

- reševanja Tibeta si ni mogoče zamisliti brez političnih vrednot mehke moči Dalajlame
- Jordanija ima uspešno zunanjo politiko tudi zaradi implementacije vidikov mehke moči s strani njenega kralja

Obenem pa smo prišli do ugotovitve, da so najbolj uspešne države v svojem temelju povezane z implementacijo mehke moči v elementih voditeljstva, v sprejemanju odločitev, ki so povezane z mehko močjo. Aplikacija mehke moči v proces političnega odločanja je zato eksistencialno pomembna za uspešnost države. To je glavni izsledek naše naloge.

S to ugotovitvijo si tudi upamo zapisati, da bo bodoče tudi pri nas v Sloveniji še kako pomembno, da vso potrebno pozornost namenimo vprašanju: kaj je mehka moč, zakaj je potrebna, zakaj je potrebna v elementih voditeljstva, kako se prepleta z uspešnostjo države in kako se jo implementira. Menimo namreč, da je v tem zajeto bistvo prihodnosti mehke moči, ki se spreminja v pametno obenem s številnimi konteksti našega visokotehnološko razvitega časa (bodočnosti).

Pri tem pa bo seveda posebno pozornost potrebno nameniti tudi zlorabi mehke moči, predvsem podaljšani postmodernistični igri s trivialnim vidikom, s plehkostjo.

LITERATURA

- Al-Rodham, Nayef R. F. (2009) *Neo-statecraft and Meta-Geopolitics*, Geneva: LIT Verlag
- Arnold, Sven, Stemmler, Suanne (2008) *Kulturen in der Stadt*, Göttingen: Wallstein Verlag
- Aronoff, Yael S. (2001) *When and Why Do Hard-Liners Become Soft? An Examination of Israeli Prime Ministers Shamir, Rabin, Peres, and Netanyahu*, v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), (2001) *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger, 185–201
- Bannoura, Saed (2006) *Naveh: "King Abdullah is liable to be the last king of Jordan"*, IMEMC & Agencies. Occupation magazine, 23. 2. 2006
- Beck, Ulrich (1997) *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp
- Beinart, Peter (2008) *The New Liberal Order*, Time, 13. 11. 2008
- Benko, Vladimir (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Benko, Vladimir (1998) *Mesto in funkcije diplomacije v razvoju mednarodne skupnosti*, v: Jazbec, Milan (ur.) *Diplomacija in Slovenci: Zbornik tekstov o diplomaciji in prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, Celovec: Drava, 40
- Berridge, Geoff, R. (2005) *Diplomacy: Theory and Practice*, Houndmills: Palgrave
- Brown, Gordon (2010) *Beyond the Crash*, London: Simon & Shuster
- Brstovšek, Andrej (2009) *Afganistan bo Obamov Irak*, Dnevnik, 29. 1. 2009
- Burnham, Peter (2004) *Research methods in politics*, New York: Palgrave Macmillan
- Champion, Marc, Gauthier, David (2007) *Sarkozy elected President by solid Margin*, Wall Street Journal, 7. 5. 2007
- Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) (2010) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge
- Crafword, Leslie (2007) *Zapatero to Honour Civil War Victims*, Financial Times, 9. 10. 2008

- Dickey, Christopher (2007) *Hard Man, Tough Job*, Newsweek, 4. 4. 2007
- Dismorr, Ann (2008) *Turkey Decoded*, London: SAQI
- Engelhardt, Tom (2010) *The American Way of War: How Bush's Wars Became Obama's*, Chicago, Illinois: Haymarket Books
- Fabiani, Anja (2013) *Soft and Smart Power in the Light of Leadership with some Policy Remarks on the Western Balkans*, European Perspectives, 5 / 2 (9), 113-137
- Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), (2001) *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger
- Fierke, K. M. (2005) *Diplomatic Interventions: Conflict and Change in a Globalizing World*, New York: Palgrave MacMillan
- Flere, Sergij (2000) *Sociološka metoda. Temelji družboslovnega raziskovanja*, Maribor: Pedagoška fakulteta
- Frieden, A. Jeffry (2006) *Global Capitalism: Its Rise and Fall in the Twentieth Century*, New York: W. W. Norton & Company
- Friedman, George (2009) *The Next 100 Years*, London: Allison & Busby
- Fukai, Shigeko N. (2001) *Building the War Economy and Rebuilding Postwar Japan: A Profile of Pragmatic Nationalist Nobusuke Kishi*, v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger, 67–201
- Gaube, Aleš (2011) *Rojstvo nove države*, Dnevnik, 8. 1. 2011
- Geiger, Till (2010) *The Power Game, soft power and the international historian*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 83–107
- Ghattas, Kim (2013) *The Secretary: A Journey with Hillary Clinton from Beirut to the Heart of American Power*, New York: Times Books
- Gregorčič, Milan (2008) *Veliki boj za luške tranzitne tovore in transportne poti*, Acta Histriae, 3
- Habermas, Jürgen (1992) *Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe*, Praxis International 12 (1)
- Harris, Robin (2013) *Not for Turning: The life of Margaret Thatcher*, London: Bantam Press
- Hart, Paul't, Kane, John, Patapan, Haig (2009) *Dispersed Democratic Leadership: Origins, Dynamics and Implications*, Oxford: Oxford Press

- Harvey, David (1989) *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Oxford, Cambridge: Basil Blackwell
- Henderson, John (2001) *Predicting the Performance of Leaders in Parliamentary Systems: New Zealand Prime Minister David Lange*, v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds.) *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger, 203–216
- Hoffmann, Bert, Nolte, Detlef (2007) *Latin America's New Geopolitical Position and Its Implications for Europe (A Discussion Paper)*, Hamburg: GIGA (German Institute of Global and Area Studies)
- Holland, Heidi (2008) *Dinner with Mugabe: The Untold Story of a Freedom Fighter who Became a Tyrant*, SA: Penguin Books
- Horvat, Marjan (2010) *Na poti demokracije ali avtoritarne države*, Mladina, 30. 9. 2010
- Hosking, Geoffrey (2001) *Russia and the Russians*, London: Allen Lane
- Huntington, Samuel (1996) *The Clash of Civilisations*, New York: Simon & Schuster
- Huntington, P. Samuel (2004) *Who are we: America's Great Debate*, London: Simon & Shuster
- Jazbec, Milan (2001) *The Diplomacies of New Small States: The Case of Slovenia with some comparison from the Baltics*, Aldershot: Ashgate
- Jazbec, Milan (2007) *Postmoderna diplomacija*, Teorija in praksa, XLIV (6)
- Jazbec, Milan (2009) *Osnove diplomacije*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Jazbec, Milan (2010) *Small States and Diplomacy: An Indispensable, though Much Diversified Relation*, Halduskultuur, 11 (1)
- Jazbec, Milan (2012) *Sociologija diplomacije*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Kashmeri, A. Sarwar (2008) *America and Europe After the 9/11 and Iraq: The Great Divide*, Washington: Potomac Books
- Kastelic, Brane (2009) *Brown pa rešuje svet (spet)!*, Dnevnik, 26. 3. 2009
- Keller, Patrick (2009) *Die Smart-Power-Präsidentschaft*, Internationale Politik, 2728
- Klein, Joe (2008a) *Passing the Torch*, Time, Commemorative Issue, 172/20

- Klein, Joe (2008b) *Seeing green*, Time, Commemorative Issue, 172/20
- Klein, Joe (2009) *The Rock Builder*, Time, 23. 4. 2009
- Klein, Joe (2010) *The Return of the Good Soldier*, Time, 24. 6. 2010
- Klein, Naomi (2008) *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, New York: Picador
- Kober, Stanley (1990) *Idealpolitik*, Foreign Policy, 79
- Kosin, Marko (2000) *Diplomacija z Italijo 1991–1996*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Krige, John (2010) *Technological leadership and American soft power*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 121–136
- Lander, Mark (2010) *Obama coldly decisive after wide debate*, International Herald Tribune, 25. 6. 2010
- Layne, Christopher (2010) *The unbearable lightness of soft power*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 51–82
- Lee, Donna, Melissen, Jan, Sharp, Paul (eds.) (2005) *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, New York: Palgrave Mac Millan
- Leidl, Christoph /Verheugen, Günther (Hrsg.) (2011) *Europa? Europa! Wo liegt die Zukunft unseres Kontinents?* Baden-Baden: Nomos
- Lind, Michael (1995) *The Next American Nation: The New Nationalism and the Fourth American Revolution*, New York: Simon & Schuster
- Lock, Edward (2010) *Soft power and strategy: developing a 'strategic' concept of power*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 32–50
- Machiavelli, Niccolò (2006) *Vladar*, Ljubljana: Slovenska matica
- Maalouf, Amin (2011) *Disordered World: Setting a New Course for the Twenty-First Century*, London: Bloomsbury
- Mastnak, Tomaž (2010) *Je vojna oče vseh stvari?*, Dnevnik, 19. 6. 2010
- McQuaid, David, Walker, Marcus (2007) *In Poland, Victors Press for Change*, 23. 7. 2007
- McRae, Hamish (1994) *The World in 2020*, London: Harper Collins Publishers

- Meacham, Jon (2008) *The American Dream*, Newsweek, 21. 6. 2012
- Micklethwait, John, Wooldridge, Adrian (2004) *The Right Nation: Why America is Different*, London: Allan Lane
- Mlinar, Zdravko (1995) *Territorial Dehierarchization in the Emerging New Europe*, v Langer, Joseph, Pöllauer, Wolfgang (eds.) *Kleine Staaten in grösser Gesellschaft / Small States in the Emerging New Europe*, Eisenstadt: Verlag für Soziologie und Humanethologie, 161–180
- Morgenthau, Hans (1995) *Politika med narodi*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Morris, Jan (2001) *Trieste and the Meaning of Nowhere*, Cambridge: Da Capo
- Muck, Anja (2001) *Kultura in nova Evropa*, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani: magistrsko delo
- Nay, Catherine (2007) *Un Povoit Nommé Désir*, Pariz: Grasset & Fasquelle
- Nicolson, Harold (1988) *Diplomacy*, Washington: Georgetown University
- Nye, Joseph S. (2004) *Soft Power*, New York: Public Affairs
- Nye, Joseph S. (2011) *Future of Power*, New York: Public Affairs
- Pečjak, Vid (1995) *Politična psihologija*, Ljubljana: Samozaložba
- Phillips, Kay, Rejai, Mostafa (2002) *Concepts of Leadership in Western Political Thought*, Westport: Praeger
- Pirjevec, Jože (2005) *Trst in zaledje*, Primorski dnevnik, 102
- Post, Jerrold M. (2004) *Leaders and Their Followers in a Dangerous World*, Ithaca and London: Cornell University Press
- Ragin, Charles, C. (2007) *Družboslovno raziskovanje – enotnost in raznolikost metode*, Ljubljana: FDV
- Rasmussen, Anders Fogh (1993) *From Social State to Minimal State*, Kopenhagen: Samleren
- Rawnsley, Andrew (2000) *Servants of the People*, London: Penguin Books
- Rehnsen, Stanley A. (2001) *The Comparative Study of Political Leaders: John McCain and the Limits of Trait Psychology*, v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger
- Riasanovsky, V. Nicholas (2005) *Russian Identities: A Historical Survey*, Oxford: Oxford University Press

- Robertson, Roland (1992) *Globalization, Social Theory and Global Culture*, London: Sage
- Rošker, Jana (1992) *Zmajeva hiša*, Ljubljana: Cankarjeva založba
- Saighal, Vinod (1998) *Third Millennium Equipoise*, London, New Delhi: Lancer Publishers
- Schafer, Mark, Walker, Stephen G. (2001) *Political Leadership and the Democratic Peace: The Operational Code of Prime Minister Tony Blair*, v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), *Profiling Political Leader*, Westport: Praeger, 21–35
- Schloming, C. Gordon (1990) *Power and Principle in International Affairs*, USA: Harcourt Brace Jovanovich
- Schütz, Astrid (2001) *Self-Presentation of Political Leaders in Germany: The Case of Helmut Kohl*, v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger, 217–232
- Scott-Smith, Giles (2010) *Soft power in an era of US decline*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 165–181
- Shaw, Martin (1994) *Global Society and International Relations: Sociological Concepts and Political Perspectives*, Cambridge: Polity Press
- Shlaim, Avi (2007) *The Lion of Jordan: The Life of King Hussein in War and Peace*, London: Allen Lane
- Širok, Mojca (2010a) *Oblast brez obraza*, Ljubljana: Mladinska knjiga
- Širok, Mojca (2010b) *Zadnji rimski cesar*, Ljubljana: Finance
- Štefančič, Marcel (2008) *Oktobrska revolucija*, Mladina, 6. 11. 2008
- Taverner, Angus (2010) *The Military use of soft power in formation campaigns: the challenge of application, their audiences and effects*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 137–151
- Taylor, Philip, M. (2010) *Public diplomacy and the information war on terror*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 152–164
- Taysi, Tanyel, Preston, Thomas (2001) *The Personality and Leadership Style of President Khatami: Implications for the Future of Iranian Political Reform*,

- v Feldman, Ofer, Valenty, Linda O. (eds), (2001) *Profiling Political Leaders*, Westport: Praeger, 57–77
- Tremlet, Giles (2006) *Ghosts of Spain: Travels through Spain and its Past*, New York: Walker and Company
  - Vargas, Llosa, Mario (2008) *The Paradoxes of Latin America*, The American Interest, III (3)
  - Viereck, Peter (2004) *Metapolitics: From Wagner and the German Romantics to Hitler*, New Brunswick, London: Transaction Publishers
  - Volk, Vojko (2005) *Zahodu ne more biti več do Jugoslavije, kot je Jugoslaviji do Zahoda*, Dnevnik, 12. 11. 2005
  - Wallerstein, Immanuel (2007) *Sarkozy and Gaullism*, International Herald Tribune, 16. 5. 2007
  - Watson, Adam (1991) *Diplomacy: The Dialogue between States*, London: Routledge
  - Williams, Christopher (2012) *Researching Power, Elites and Leadership*, London: Sage
  - Wood, Steve (2004) *Germany and East-Central Europe: Political, Economic and Socio-Cultural Relations in the Era of EU Enlargement*, Hants: Ashgate
  - Woodward, Bob (2010) *Obama's Wars*, New York: Simon & Schuster
  - Zahran, Gerald, Ramos, Leonardo (2010) *From hegemony to soft power: implications of a conceptual change*, v Cox, Michael, Parmar, Inderjeet (eds.) *Soft Power and US Foreign Policy*, London, New York: Routledge, 12–31
  - Žerjavič, Peter (2009) *Obamov posluh za evropske zaveznike*, Delo, 28. 1. 2009

Seznam spletne literature:

- Alessi, Christopher (2013) *Poland's Economic Model*, Council on Foreign Relations, na <http://www.cfr.org/poland/polands-economic-model/p29506>, datum ogleda 8. 4. 2013
- Alexander, George L. (2013) *The Operational Code: A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision Making*, na http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_memoranda/2008/RM5427.pdf, datum ogleda 18. 7. 2013
- Alvaro, Francesc-Marc (2013) *Razprava o zgodovinskem spominu v Španiji*, Razpotja, na <http://www.razpotja.si/razprava-o-zgodovinskem-spominu-v-spaniji/>, datum ogleda 15. 11. 2013
- Amos, Machel (2013) *South Sudan rejects the colonial Nile Waters Agreement*, na <http://www.meleszenawi.com/south-sudan-rejects-the-colonial-nile-waters-agreement/>, datum ogleda 2. 6. 2013
- Bals, Cristoph (2013) *Angela Merkel – the new climate leader*, na <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2007/02/09/EDGRJN76RI1.DTL&type=printable>, datum ogleda 26. 3. 2013
- Bassin, Mark (2013) *Classical Eurasianism and the Geopolitics of Russian Identity*, na http://www.dartmouth.edu/~crn/crn_papers/Bassin.pdf, datum ogleda 5. 5. 2013
- Bildt, Carl (2013) *The Decline of Hard and Soft Power*, na <http://www.diplomaatia.ee/en/article/the-decline-of-hard-and-soft-power>, datum ogleda 25. 5. 2013
- Bruno, Greg, Bajoria, Jayshree (2013) *Iran's Revolutionary Guards*, Council on Foreign Relations, na <http://www.cfr.org/iran/irans-revolutionary-guards/p14324>, datum ogleda 21. 5. 2013
- Charboneau, Louis (2013) *Darfur: Africa's latest neglected Conflict*, Reuters, na <http://www.reuters.com/article/2011/01/28/us-sudan-darfur-idUSTRE70R4PP20110128>, datum ogleda 10. 5. 2013
- Cianciara K. Agnieszka (2013) *The European Policy of Donald Tusk's Government*, na

<http://www.isp.org.pl/files/630252560327361001238678141.pdf>, datum ogleđa 14. 11. 2013

- Clinton, Hillary Rodham (2013) *Leading Through Civilian Power: Redefining American Diplomacy and Development*, Foreign Affairs, na <http://www.foreignaffairs.com/articles/66799/hillary-rodham-clinton/leading-through-civilian-power>, datum ogleđa 1. 6. 2013
- Connolly, Kate (2013) *Merkel's Modest Rise to Summit*, Guardian, na <http://www.guardian.co.uk/world/2007/may/13/g8.germany>, datum ogleđa 26. 3. 2013
- Debusmann, Bernard (2013) *Obama and a makeover for the 'ugly American'*, International Herald Tribune, na <http://www.ihrt.com/articles/2008/11/13/america/letter.php>, datum ogleđa 16. 4. 2013
- DeFilippo, Cynthia (2013) *20th Century Latin American Art: Critical Issues of Influence*, na http://www.chatham.edu/pti/Contemp_Latin/DeFilippo_01.htm, datum ogleđa 5. 5. 2013
- Dimitrova, Anna (2013) *Obama's Foreign Policy: Between Pragmatic Realism and Smart Diplomacy*, Culturaldiplomacy, na <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/academy/Anna-Dimitrova-Obama%27s-Foreign-Policy-Between-Pragmatic-Realism-and-Smart-Diplomacy.pdf>, datum ogleđa 31. 5. 2013
- Dombey, Daniel (2013) *Clinton hails new era on diplomacy*, Financial Times, na http://www.ft.com/cms/s/0/1dd5e25e-e8b3-11dd-a4d0-0000779fd2ac.html?nclick_check=1, datum ogleđa 8. 5. 2013
- Downie, Richard (2013) *Sudan's 2011 Referendum: The Main Challenges*, CSIS, na: <http://www.csis.org/print/28202>, datum ogleđa 10. 5. 2013
- Ewing, Jack (2013) *Down So Long, It Looks Like Up to the Euro Zone*, New York Times, na <http://www.nytimes.com/2013/06/07/business/economy/euro-zone-leaders-hail-even-weak-economic-news.html?pagewanted=all>, datum ogleđa 12. 6. 2013
- Fortini, Amanda (2013) *The Feminist Reawakening*, New York Magazine, na <http://nymag.com/news/features/46011/>, datum ogleđa 3. 5. 2013

- Frelih, Polona (2013) *Françoise Hollande v Moskvi: doma ni priljubljen, v Rusiji pa še manj*, Delo, na <http://www.delo.si/novice/svet/francois-hollande-v-moskvi-doma-ni-priljubljen-v-rusiji-pa-se-manj.html>, datum ogleda 26. 3. 2013
- Glucksmann, Andre (2013) *The Victory of Euro-nihilism*, na <http://www.signandsight.com/features/201.html>, datum ogleda 25. 3. 2013
- Graff, James (2013) *The Zen of Zapatero*, *Time*, na <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,699333,00.html>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Grass, Günther (2013) *We must not be blackmailed by Merkel's neoliberal Gang*, *Guardian*, na <http://www.guardian.co.uk/world/2005/sep/16/germany.comment>, datum ogleda 26. 3. 2013
- Habermas, Jürgen (2013) *Opening Up Fortress Europe*, na <http://www.signandsight.com/features/1048.html>, datum ogleda 25. 3. 2013
- Hammod, Andrew (2013) *Addressing China's "soft power deficit"*, *The Great Debate*, na <http://www.chinausfocus.com/print/?id=27438>, datum ogleda 12. 6. 2013
- Harding, Tom (2013) *Lybia: Secret documents link Tony Blair to Gaddafi Son Saif al-Islam and his suspect thesis*, *The Telegraph*, na <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8740464/Libya-secret-documents-link-Tony-Blair-to-Gaddafi-son-Saif-al-Islam-and-his-suspect-thesis.html>, datum ogleda 17. 7. 2013
- Hartman, Trinity (2013) *Sócrates faces Daunting Task as Portugal heads EU Presidency*, na <http://www.dw.de/socrates-faces-daunting-task-as-portugal-heads-eu-presidency/a-2650490>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Hastings, Michael (2013) *The Runaway General*, *Rolling Stone*, na <http://www.rollingstone.com/politics/news/the-runaway-general-20100622>, datum ogleda 14. 11. 2013
- Hengst, Björn, Wittrock, Philipp (2013) *Hungary's Prime Minister: The Honest Liar*, *Economist*, <http://www.spiegel.de/international/hungary-s-prime-minister-the-honest-liar-a-438172.html>, datum ogleda 19. 11. 2013

- Hit, Jack (2013) *Hit, Jack Harpy, Hero, Heretic: Hillary*, Mother Jones, <http://www.motherjones.com/politics/2007/01/harpy-hero-heretic-hillary>, datum ogleda 3. 5. 2013
- Hočevar, Tone (2013) *Farsa, kakršne Italijani ne pomnijo*, Delo, na <http://www.delo.si/clanek/102089>, datum ogleda 20. 5. 2013
- Hopper, John (2013) *Anti-immigrant support rises as Italian far right makes big gains in poll*, Guardian, na <http://www.guardian.co.uk/world/2010/mar/30/italy-elections-far-right-berlusconi>, datum ogleda 20. 5. 2013
- Hren, Barbara (2013) *Berlusconi bi sodnikom za napake naložil finančne kazni*, Dnevnik, na <http://www.dnevnik.si/svet/1042430007>, datum ogleda 15. 11. 2013
- Ivanov, Igor (2013) *The New Russian Identity: Innovation and Continuity in Russian Foreign Policy*, na <http://www.twq.com/01summer/ivanov.pdf>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Kantor, Jodi (2013) *Women's Support for Clinton Rises in Wake of Perceived Sexism*, The New York Times, na http://www.nytimes.com/2008/01/10/us/politics/10women.html?pagewanted=all&_r=0, datum ogleda 3. 5. 2013
- Karnitschnig, Matthew, Walker, Marcus (2013) *Berlin pushes Turkey's EU Bid*, The Wall Street Journal, na <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703860104575508182126534548.html>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Kesler, R. Charles (2013) *The Crisis of American National Identity*, Heritage Lectures, na <http://www.heritage.org/Research/PoliticalPhilosophy/hl906.cfm>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Kissinger, Henry (2013) *A great team of rivals*, International Herald Tribune, na <http://www.nytimes.com/2008/12/05/opinion/05iht-edkissinger.1.18438468.html?pagewanted=all>, datum ogleda 3. 5. 2013
- Klaus, Vaclav (2013) *Freedom, not Climate, is at Risk*, Financial Times, na <http://www.ft.com/cms/s/2/9deb730a-19ca-11dc-99c5-000b5df10621.html#axzz2l6csjOXr>, datum ogleda 19. 11. 2013

- Kortunov, S. V. (2013) *The Fate of Russia: Several Observations on »New« Russian Identity*, na <http://www.stanford.edu/group/Russia20/volumepdf/Kortunov.pdf>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Lookman, Paul-Robert (2013) *After the Referendum: Turkey Headed Toward EU Membership*, Atlantic Community, na http://archive.atlantic-community.org/index/Open_Think_Tank_Article/After_the_Referendum:_Turkey_Headed_Toward_EU_Membership, datum ogleda 20. 6. 2013
- MacAskill, Ewen (2013) *US Treads Warily to preserve Hope of Teheran Talks*, Guardian, <http://www.theguardian.com/world/2009/jun/15/iran-obama-administration-election-results>, datum ogleda 20. 11. 2013.
- Madison, Lucy (2013) *In farewell speech, Clinton calls for »smart power« on global stage*, CBS News, na http://www.cbsnews.com/8301-250_162-57566994/in-farewell-speech-clinton-calls-for-smart-power-on-global-stage/, datum ogleda 1. 6. 2013
- Mašanović, Božo (2013a) *Bruselj postavil Atenam vrsto ostrih zahtev*, Delo, <http://www.delo.si/clanek/99452>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Mašanović, Božo (2013b) *Grški sindrom*, Delo, na <http://www.delo.si/clanek/98565>, datum ogleda 8. 5. 2013
- McLean, Renwick (2013) *Spain's Zapatero shows backbone in his »soft power« Europe*, New York Times, na http://www.nytimes.com/2006/12/06/world/europe/06iht-spain.3800732.html?pagewanted=all&_r=0, datum ogleda 1. 6. 2013
- Meacham, Jon (2013) *Letting Hillary be Hillary*, Newsweek, na <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2008/01/12/letting-hillary-be-hillary.html>, datum ogleda 3. 5. 2013
- Mrak, Mojmir (2013) *Grčija brez zunanje podpore ne bo mogla rešiti težav*, Dnevnik, na <http://www.preberi.si/content/view/1934946-Mojmir-Mrak-Grcija-brez-zunanje--podpore--ne-bo-mogla-resiti-tezav.html>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Nared, Marjetka (2013) *Iran – dežela tisoč in ene (nasilne) zgodbe*, RTVSlo, <http://www.rtvsllo.si/svet/iran-dezela-tisoc-in-ene-nasilne-zgodbe/206170>, datum ogleda 21. 5. 2013

- Neate, Rupert (2013) *Françoise Hollande: the eurozone crisis is over*, Guardian, na <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jun/09/francois-holland-eurozone-crisis-over>, datum ogleda 12. 6. 2013
- Nye, Joseph (2013) *What China and Russia Don't get about Soft Power*, Chinafocus, na <http://www.chinausfocus.com/print/?id=27438>, datum ogleda 12. 6. 2013
- Parkinson, Joe, Champion, Marc (2013) *Turkey's Economy Surged in Quarter*, Wall Street Journal, na <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703376504575491163720633820.html>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Polanič, Matjaž (2013) *V East Capital zanikajo, da bi Bildt za njih aktivno lobiral*, Dnevnik, na <http://www.dnevnik.si/poslovni/novice/232591>, datum ogleda 19. 11. 2013
- Rachman, Gideon (2013a) *France braces itself for a stiff dose of Thatcherism*, Financial Times, na <http://www.ft.com/cms/s/0/11810d3a-fd00-11db-9971-000b5df10621.html#axzz2OBm6s2Z2>, datum ogleda 21. 3. 2013
- Rachman, Gideon (2013b) *Greece threatens more than euro*, Financial Times, <http://www.ft.com/cms/s/0/c5aadd7e-1fe7-11df-8deb-00144feab49a.html>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Reitman, Andrew (2013) *Merkel gives up on God in EU treaty*, EUObserver, na <http://euobserver.com/enlargement/24066>, datum ogleda 26. 3. 2013
- Rettman, Andrew (2013) *Nato Chief: EU Soft Power is no Power at all*, EUObserver, na <http://euobserver.com/defence/120046>, datum ogleda 25. 5. 2013
- Risen, Clay (2013) *Deutschland's Iron Lady – Is Angela Merkel the Next Maggie Thatcher*, na <http://www.unz.org/Pub/Slate-2005jul-00035>, datum ogleda 26. 3. 2013
- Sailer, Steve (2013) *Obama's Identity Crisis*, The American Conservative, na http://www.amconmag.com/2007/2007_03_12/feature.html, datum ogleda 5. 5. 2013
- Sajovic, Kaja (2013) *Gadafi in hinavščina Zahoda: včeraj poslovni partner, danes osovraženi diktator*, RTVSlo, na <http://www.rtvsl.si/svet/gadafi-in>

[hinavscina-zahoda-vceraj-poslovni-partner-danes-osovrazeni-diktator/268918](http://www.delo.si/hinavscina-zahoda-vceraj-poslovni-partner-danes-osovrazeni-diktator/268918),

datum ogleda 1. 6. 2013

- Smith, Ben (2013) *Da Hillary Code*, The New York Observer, <http://observer.com/2006/03/da-hillary-code/>, datum ogleda 3. 5. 2013
- Soros, George (2013) *The euro will face bigger test than Greece*, Financial Times, na <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/88790e8e-1f16-11df-9584-00144feab49a.html>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Thompson, Ewa (2013) *Russian Identity, Nationalism, Colonialism and Postcolonialism*, na <http://www.postcolonialweb.org/poldiscourse/ewt/1.html>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Tumulty, Karen (2013) *Hillary: Love Her, hate Her*, Time, na <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1229103,00.html>, datum ogleda 3. 5. 2013
- Uhler, C. Walter (2013) *Russian Identity and the Prospects for Democracy in Putin's Russia*, na <http://www.walter-c-uhler.com/Reviews/Russian%20Identity.html>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Vatikiotis, Michael (2013) *High Drama in the Himalayas*, na <http://www.asiaone.com/News/The+Straits+Times/Story/A1Story20080402-57470.html>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Videmšek, Boštjan (2013a) *Grčija ni evropska izjema, postala bo primer* (Intervju z dr. Nikitasom Kanakisem, vodjem grške podružnice Zdravnikov sveta), Delo, na <http://www.delo.si/novice/svet/grcija-ni-evropska-izjema-postala-bo-primer.html>, datum ogleda 2. 6. 2013
- Videmšek, Boštjan (2013b) *Nil, vzrok prihodnjih vojn?*, Delo, na <http://www.delo.si/novice/svet/nil-vzrok-prihodnjih-vojn.html>, datum ogleda 10. 5. 2013
- Vidmajer, Saša (2013) *Poljski manevri z referendumom o evru*, Delo, na <http://www.delo.si/novice/svet/poljski-manevri-z-referendumom-o-evru.html>, datum ogleda 27. 5. 2013
- Von Rohr, Mathieu (2013) *Monsieur Unpopular: Hollande's Spectacular Fall from Grace*, Spiegel, na <http://www.spiegel.de/international/europe/popularity-of-french-president-francois-hollande-in-steep-decline-a-888568.html>, datum ogleda 26. 3. 2013

- Whitlock, Craig (2013) *General McChrystal: Kandahar Operation will take longer*, Washingtonpost, na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/06/10/AR2010061000781.html>, datum ogleda 14. 11. 2013
- Winter, Jospeh (2013) *Robert Mugabe: The Survivor*, BBC, na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/643737.stm>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Žerjavič, Peter (2013) *Mora z juga Balkana*, Delo, na <http://www.delo.si/clanek/99635>, datum ogleda 8. 5. 2013

Seznam primarnih virov:

- 2859th Council Meeting General Affairs and External Relations, External Relations, izjava za tisk, 10. 3. 2008, Bruselj, na (2013) http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/99285.pdf, datum ogleda 20. 11. 2013
- Arabska iniciativa (Dansko-arabski program partnerstva), na (2013) <http://www.detarabiskeinitiativ.dk/english/>, datum ogleda 19. 11. 2013
- Deklaracija voditeljev G20 »Agenda for Growth and Resilience in 2014«, 5.–6. 9. 2013, St. Peterburg, na (2013) https://www.g20.org/g20_priorities/g20_agenda_growth_and_resilience_2014, datum ogleda 12. 6. 2013
- Dokumenti in viri o skupni strategiji EU-Afrika, na (2013) <http://europafrika.net/2007/05/20/lisbon-summit/>, datum ogleda 21. 11. 2013
- Francosko predsedovanje Svetu EU, 1. 7. 2008–31. 12. 2008, na (2013) <http://www.affaires-strategiques.info/spip.php?article465> datum ogleda 14. 11. 2013
- Govor Baracka Obame, 4. 6. 2009, Kairo, na (2013) http://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html?pagewanted=all&_r=0 datum ogleda 8. 5. 2013
- Govor Hillary Clinton pred Senatnim odborom za zunanje zadeve, 13. 1. 2009, Washington, na (2013) <http://www.nytimes.com/2009/01/13/us/politics/13text-clinton.html>, datum ogleda 14. 11. 2013

- Govor Klausua v okviru *Cato* inštituta, 2. 4. 2013, na (2013):
<http://www.cato.org/multimedia/cato-video/european-crisis-continues-no-solution-horizon-vaacuteclav-klaus-part-ii>, datum ogleda 21. 5. 2013
- Govor Muammerja Gadafija na Generalni skupščini OZN, 23. 9. 2009, New York, na (2013) <http://www.youtube.com/watch?v=BKMyY2V0J0Y>, datum ogleda 20. 11. 2013
- Govor predsednika Klausua na češkem ustavnem sodišču, v zvezi z Lizbonsko pogodbo, 25. 12. 2008, na (2013) <http://www.klaus.cz/clanky/1277>, datum ogleda 19. 11. 2013
- Inauguracijski govor Baracka Obame, Washington, 20. 1. 2009, na (2013) <http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20text-obama.html?pagewanted=all>, datum ogleda 14. 11. 2013
- Izjava predsednikov držav in vlad, neformalni vrh EU, 11. 2. 2010, Bruselj, na (2013) http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/112856.pdf, datum ogleda 20. 11. 2013
- Izjava predsedstva G8, 26. 6. 2009, Trst, na (2013) <http://www.g8.utoronto.ca/foreign/formin090626.html>, datum ogleda 20. 11. 2013
- Nemško predsedovanje Svetu EU, 1. 1. 2007–30. 6. 2007 (2013) <http://www.eu2007.de/de/index.html>, datum ogleda 14. 11. 2013
- Nicolas Sarkozy, spletna stran in predsedniška kampanja, na (2013) http://www.support-sarkozy-france.com/2007_presidentials/press_review.php, datum ogleda 14. 11. 2013
- Poljsko-nemški forum, na (2013) http://www.deutschland-polen.diplo.de/Vertretung/deutschland-polen/de/_01_Politik/Deutsch-polnischesForum.html, datum ogleda 8. 4. 2013
- Poročilo s konference »Successful Partnerships for Africa's Growth Challenge«, 10.–11. 3. 2009, Tanzanija, na (2013) <http://www.imf.org/external/country/nga/rr/2009/tzn.pdf>, datum ogleda 20. 11. 2013
- Poslovilni govor Hillary Clinton, 31. 1. 2013, Washington, Council on Foreign Relations, na (2013) <http://blogs.defensenews.com/intercepts/2013/02/photo->

- [of-the-day-feb-1-2013-clintons-last-day/#more-4129](#), datum ogleda 14. 11. 2013
- Rezultati vrha G20: Deklaracija voditeljev G20 »Agenda for Growth and Resilience in 2014«, 5.–6. 9. 2013, St. Peterburg, https://www.g20.org/g20_priorities/g20_agenda_growth_and_resilience_2014, datum ogleda 12. 6. 2013
  - Skupna izjava Anana, Solane in Ihsanogluja, v kateri pozivajo na mir in zadržanost v zvezi z objavo karikatur Mohameda, 7. 2. 2006, na (2013) http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_5663_en.htm, datum ogleda 19. 11. 2013
  - Skupna izjava vrha EU-Brazilija, 4. 4. 2007, Lizbona, na (2013) http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/95167.pdf, datum ogleda 15. 11. 2013
  - Tekst deklaracije ETA o prekinitvi ognja, 22. 3. 2006, na (2013) <http://gara.naiz.info/idatzia/20060323/art156940.php>, datum ogleda 15. 11. 2013
  - Tekst preambule statuta o avtonomiji Katalonije iz leta 2006, na (2013) <http://www.gencat.cat/generalitat/eng/estatut/preambul.htm>, datum ogleda 15. 11. 2013
  - Tiskovna konferenca predsednika Baracka Obame po izvolitvi – predstavitev ekipe za nacionalno varnost, 1. 12. 2008, Washington, na (2013) http://en.wikisource.org/wiki/Barack_Obama%27s_president-elect_press_conference_-_1_December_2008, datum ogleda 27. 11. 2013
  - *Trailer* filma Trst je naš, na (2013) http://www.youtube.com/watch?v=k_pV_XKO4r0, datum ogleda 21. 11. 2013
  - Vrh Južna Amerika – Afrika, na (2013) http://asasummit.itamaraty.gov.br/asa-ingles?set_language=en, datum ogleda 20. 11. 2013
  - Weimarski trikotnik, na (2013), http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Europa/DeutschlandInEuropa/BilateraleBeziehungen/Weimarer-Dreieck_node.html, datum ogleda 8. 4. 2013
  - Zakon o zaščiti slovenske jezikovne skupnosti v Italiji (Zakon št. 38/01), na (2013) <http://www.slovenskaskupnost.org/downloads/2%20-%20Zakon%2038-2001.pdf>, datum ogleda 21. 11. 2013

Seznam sekundarnih virov:

- *Delo* (2009) "Prvi delovni dan novega ameriškega predsednika: Začetni korak k zaprtju Guantanamo", 22. 1. 2009
- *Delo* (2010) "Vse na novo, vse po starem", 3. 4. 2010
- *Economist* (2007) "Terrorism in Spain: A Winning Streak for Zapatero", 2. 8. 2007
- *Economist* (2010) "Afghanistan: More than a one-man problem", 24. 6. 2010
- *Financial Times* (2008) "Zimbabwe's knife-edge elections", 24. 3. 2008
- *Newsweek* (2008) »Reflecting on Race Barriers«, 14. 11. 2008
- *Spiegel* (2008) »Ein Volk entdeckt sich selbst«, 22. 1. 2007
- *Wall Street Journal* (2010) "The McChrystal Mess", 24. 6. 2010

-
- 40 best directors, *Guardian*, na (2013)
<http://film.guardian.co.uk/features/page/0,11456,1082823,00.html>, datum ogleda 21. 5. 2013
  - A New Sick Man of Europe, *Economist*, na (2013)
<http://www.economist.com/node/9009032>, datum ogleda 5. 5. 2013
  - Africa's Economy: Trying to weather the storm, *Economist*, na (2013)
http://www.economist.com/world/mideast-africa/displaystory.cfm?story_id=12516656, datum ogleda 5. 5. 2013
  - Berlusconi manjšini dodelil manjkajoča sredstva, *Večer*, na (2013)
<http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2010022405515563>, datum ogleda 21. 11. 2012
  - Berlusconi's bounce, *Economist*, na (2013)
http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=15810534, datum ogleda 20. 5. 2013
  - Bildt Declines Karadžić witness invitation, *Balkan Insight*, na (2013)
<http://www.balkaninsight.com/en/article/bildt-declines-karadzic-witness-invitation>, datum ogleda 19. 11. 2013
  - Brown spregovoril o izpustitvi lockerbijskega bombaša, *Delo*, na (2013)
<http://www.delo.si/clanek/87486>, datum ogleda 5. 5. 2013

- Brown: World is watching Zimbabwe, *BBC*, na (2013)
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7323042.stm, *BBC*, datum ogleda 20. 11. 2013
- Centre Leadership Meets With King Abdullah, na (2013)
<http://www.cija.ca/middle-east/jordan/centre-leadership-meets-with-king-abdullah/>, datum ogleda 2. 6. 2013
- Chavez and Gaddafi call for balanced world, *France 24*, na (2013)
<http://www.france24.com/en/20090927-chavez-gaddafi-call-balanced-world-libya-venezuela-asa-summit>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Colonel Gaddafi Dead: David Cameron says he is proud of UK's Role in Lybia, *Huffington Post*, na (2013)
http://www.huffingtonpost.co.uk/2011/10/20/david-cameron-on-the-deat_n_1021851.html, datum ogleda 20. 11. 2013
- Counter Insurgency, na (2013) <http://en.wikipedia.org/wiki/Counter-insurgency>, datum ogleda 14. 11. 2013
- Culture of Iran, na (2013) <http://www.cultureofiran.com/>, datum ogleda 21. 5. 2013
- Čas je, da Združeni narodi postanejo združeni, *RTVSlo*, na (2013)
<http://www.rtvsl.si/svet/cas-je-da-zdruzeni-narodi-postanejo-zdruzeni/212982>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Članek Davida Camerona za *Wall Street Journal*, na (2013)
<https://www.gov.uk/government/news/the-uks-g8-agenda-increasing-trade-fairer-taxes-and-greater-transparency>, datum ogleda 12. 6. 2013
- Davutoglu Promoting »Strategic Depth« in Turkish Foreign Policy, na (2013)
[http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=34973&cHash=f6f626dc32#.UcNGNthqMUM](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=34973&cHash=f6f626dc32#.UcNGNthqMUM), datum ogleda 20. 6. 2013
- Dealing with Today's Asymmetric Threat, na (2013)
http://asymmetricthreat.net/docs/asymmetric_threat_3_paper.pdf, datum ogleda 15. 6. 2013
- Democracy in Poland 1989–2009, na (2013)
<http://isp.org.pl/files/8271284100947554001281523312.pdf>, datum ogleda 14. 11. 2013

- Domino Theory, *Economist*, na (2013) http://www.economist.com/business-finance/displaystory.cfm?story_id=15542877, datum ogleda 8. 5. 2013
- Države območja evra zagotovile polno podporo Grčiji, *Delo*, na (2013) <http://delo.si/clanek/99018>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Dutch Labour MPs reject EU, *BBC*, na (2013) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7013912.stm>, datum ogleda 24. 5. 2013
- Foresight Project, na (2013) <http://www.foresightproject.net/index.html>, datum ogleda 20. 6. 2013
- Foresight: Strategy and Communications, na (2013) <http://www.foresight.gr/index.php?lan=en>, datum ogleda 20. 6. 2013
- Francija in Nemčija: 50 let prijateljstva in skupna odgovornost, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/novice/svet/francija-in-nemcija-50-let-prijateljstva-in-skupna-odgovornost.html>, datum ogleda 27. 5. 2013
- G8 graja nasilje v Iranu, ostrejšje obsodbe ni, *RTVSlo*, na (2013) <http://www.rtvsl.si/svet/iran-deli-mnenja-zunanjih-ministrov-g8/206181>, datum ogleda 21. 5. 2013
- Gaddafi bi ozemlje Švice razdelil med sosede", *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/clanek/87557>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Gaddafi zdaj kliče k ženski revoluciji, *Delo*, na (2013) <http://delo.si/clanek/82577>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Gostujoče pero: Priložnost za Sudan, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/clanek/136096>, datum ogleda 10. 5. 2013, datum ogleda 5. 5. 2013
- Grumpy Uncle Vaclav", *Economist*, na (2013) http://www.theelectroniceconomist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=12724780, datum ogleda 21. 5. 2013
- IMF wants Africa to be part of crisis solution, *France 24*, na (2013) <http://www.france24.com/en/20090312-economy-business-imf-tanzania-conference-africa-financial-crisis-solution-kahn>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Intervju s polkovnikom Muammerjem Gadafijem, *Time*, na <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1926125,00.html>, datum ogleda 5. 5. 2013

- Intervju z Andersom Foghom Rasmussenom (v danščini), *Al Arabiya*, na (2013) <http://www.dr.dk/Nyheder/Udland/2006/02/02/02205208.htm>, datum ogleda 19. 11. 2013
- Intervjuju z Davidom Storeyem, *Exploring Geopolitics*, na (2013) http://www.exploringgeopolitics.org/Interview_Storey_David_Territories_Landscapes_Spaces_Places_States_Borderless_World_Territorialisation_Territoriality_Claims_Independence_Legitimate_Government_Transnistria.html, datum ogleda 7. 12. 2013
- Intervju s kraljem Abdullahom II., *Spiegel*, na (2013) <http://wissen.spiegel.de/wissen/dokument/dokument-druck.html?id=54002256&top=S>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Intervju z Jurijem Gustinčičem, *Dnevnik*, na (2013) <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042220452>, datum ogleda 16. 4. 2013
- Intervju z Mojco Širok, *Dnevnik*, na (2013) <http://www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/1042361196>, datum ogleda 20. 5. 2013
- Iran – dejavnik nestabilnosti na Bližnjem vzhodu, *IFIMES*, na (2013) <http://www.ifimes.org/si/raziskave/iran-dejavnik-nestabilnosti-na-bliznjem-vzhodu-2013-01-24/>, datum ogleda 21. 5. 2013
- Iran 'to downgrade ties with UK' after accusing London of interference in election, *Telegraph*, na (2013) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/5623094/Iran-to-downgrade-ties-with-UK-after-accusing-London-of-interference-in-election.html>, datum ogleda 20. 11. 2013
- Italian regional elections 2010, na (2013) http://en.wikipedia.org/wiki/Italian_regional_elections,_2010, datum ogleda 15. 11. 2013
- Južni Sudan: Nova država se rojeva, *IFIMES*, na (2013) <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=573>, datum ogleda 10. 5. 2013
- Jóse Sócrates: Močnejša Evropa za boljši svet, na (2013) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=->

//EP//NONSGML+IM-

PRESS+20070705STO08864+0+DOC+PDF+V0//SL&language=SL, datum ogleda 5. 5. 2013

- Kancler za 214 dvojezičnih krajev, *Dnevnik*, na (2013) <http://www.dnevnik.si/svet/253638>, datum ogleda 19. 11. 2013
- Končno so priznali: izpustitev Megrahija je bil del dogovora, *RTVSlo*, na (2013) <http://www.rtvsl.si/svet/koncno-so-priznali-izpustitev-megrahija-je-bil-del-dogovora/211624>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Lawrence of Arabia, na (2013) http://www.pbs.org/lawrenceofarabia/features/flash_maps.html, datum ogleda 5. 5. 2013
- Madrid train bombings, na (2013) http://en.wikipedia.org/wiki/2004_Madrid_train_bombings, datum ogleda 15. 11. 2013
- Manj sredstev za slovensko manjšino, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/clanek/89413>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Mugabe stripped of degree honour", *BBC*, na (2013) http://news.bbc.co.uk/1/hi/scotland/edinburgh_and_east/6724271.stm, datum ogleda 5. 5. 2013
- Na protestih v Turčiji več kot 900 aretacij, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/novice/svet/na-protestih-v-turciji-vec-kot-900-aretacij.html>, datum ogleda 2. 6. 2013
- Napolitano potrdil seznam 32 občin, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/clanek/o238910>, datum ogleda 19. 11. 2013
- New Philosophers, na (2013) http://en.wikipedia.org/wiki/New_Philosophers, datum ogleda 22. 3. 2013
- Not so welcome in Vienna, *Economist*, na (2013) <http://www.economist.com/node/8934958>, datum ogleda 10. 5. 2013
- Obama v Tel Avivu obljubil trajno zaveznitvo, *RTVSlo*, na (2013) <http://www.rtvsl.si/svet/foto-obama-v-tel-avivu-izraelu-obljubil-trajno-zaveznitvo/304887>, datum ogleda 31. 5. 2013

- Obama: zaprl bom Guantanamo, *24ur*, na (2013) <http://www.24ur.com/novice/svet/obama-zaprl-bom-guantanamo.html>, datum ogleda 13. 4. 2013
- Parallel Universes in Paris and Berlin: Is the Franco-German Axis Kaput?, *Spiegel*, na (2013) <http://www.spiegel.de/international/europe/crisis-of-confidence-develops-between-merkel-and-hollande-a-862644.html>, datum ogleda 26. 3. 2013
- Prihodnost evra: ali grška finančna kriza pomeni konec skupne evropske valute, *Dnevnik*, na (2013) http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042339366, datum ogleda 8. 5. 2013
- Profile: Jan Peter Balkenende, *Financial Times*, na (2013) <http://www.ft.com/cms/s/0/0eeec7d8-7a6f-11db-8838-0000779e2340.html>, datum ogleda 24. 5. 2013
- Rekord med lisjaki, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/clanek/87711>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Ru486, il no dei governatori leghisti
Zaia: "Mai nei nostri ospedali", *Corriere*, na (2013) http://www.corriere.it/politica/10_marzo_31/cota-pillola-abortiva_a605b466-3cee-11df-80d0-00144f02aabe.shtml, datum ogleda 15. 11. 2013
- SAA Ratification only after Mladić arrest, *B92*, na (2013) http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2008&mm=07&dd=27&nav_id=52246, datum ogleda 19. 11. 2013
- Signed,sealed, delivered, *Economist*, na (2013) <http://www.economist.com/node/12566893>, datum ogleda 16. 4. 2013
- Smart Power, na (2013) http://en.wikipedia.org/wiki/Smart_power#cite_note-21, datum ogleda 15. 6. 2013
- Socrates, Portugal's centrist, telegenic PM, takes EU helm, na (2013) http://archive.macaudailytimes.com.mo/index.php?option=com_content&view=article&id=1072:-socrates-portugals-centrist-telegenic-pm-takes-eu-helm&catid=20:world-news&Itemid=5, datum ogleda 5. 5. 2013
- Soft Power Survey 2012, na (2013) <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>, datum ogleda 15. 6. 2013

- Spanish Martyrs, na (2013) http://en.wikipedia.org/wiki/498_Spanish_Martyrs, datum ogleđa 5. 5. 2013
- Strategic *foresight* initiative, na (2013) <http://www.atlanticcouncil.org/programs/brent-scowcroft-center/strategic-foresight>, datum ogleđa 20. 6. 2013
- Stratfor, na (2013) <http://www.stratfor.com/>, datum ogleđa 20. 6. 2013
- Sudan: Obama Team in Strong Push for Peaceful Split, *AllAfrica*, na (2013) <http://allafrica.com/stories/201101100614.html>, datum ogleđa 10. 5. 2013
- Sustainable History, na (2013) <http://www.sustainablehistory.com/index.html>, datum ogleđa 21. 12. 2013
- The enduring Mr Prodi, *Economist*, na (2013) http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=9163417, datum ogleđa 10. 5. 2013
- The European Crisis Continues: No Solution on the Horizon, na (2013) <http://www.cato.org/multimedia/cato-video/european-crisis-continues-no-solution-horizon-vaacuteclav-klaus-part-ii>, datum ogleđa 21. 5. 2013
- The Gaullist revolutionary, *Economist*, na (2013) <http://www.economist.com/node/9149752>, datum ogleđa 21. 3. 2013
- The Heretical Czechs, *Economist*, na (2013) http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=12053172, datum ogleđa 25. 5. 2013
- The making of a monster, *Economist*, na (2013) http://www.economist.com/books/PrinterFriendly.cfm?story_id=10875586, datum ogleđa 5. 5. 2013
- The man behind the fist, *Economist*, na (2013) http://www.economist.com/world/PrinterFriendly.cfm?story_id=8922493, datum ogleđa 5. 5. 2013
- The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power, *Institute of Government*, na (2013) http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf, datum ogleđa 21. 12. 2013
- The World Bank Group: Call for Action to Mitigate Effects of the Financial Crisis on Africa, na (2013) [238](http://4g-

</div>
<div data-bbox=)

wirelessevolution.tmcnet.com/news/2009/02/05/3967420.htm, datum ogleda 5. 5. 2013

- The world's most Powerful People, *Forbes*, na (2013) <http://www.forbes.com/pictures/lmh45kjle/no-5-angela-merkel/>, datum ogleda 14. 11. 2013
- Thousands march in Poland over Acta internet treaty, *BBC*, na (2013) <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-16735219>, datum ogleda 8. 4. 2013
- Tibet: A Colonial Uprising, *Economist*, na (2013) <http://www.economist.com/node/10880709>, datum ogleda 5. 5. 2013
- Time for the rescue, *Economist*, na (2013) http://www.economist.com/opinion/PrinterFriendly.cfm?story_id=10880534, datum ogleda 5. 5. 2013
- Umwelt-Gipfel Rio+20: Bedauern bei Uno über Merkels Fernbleiben, *Spiegel*, na (2013) <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/umwelt-gipfel-rio-20-uno-bedauert-fernbleiben-von-merkel-a-839478.html>, datum ogleda 21. 3. 2013
- V središču Kijeva zavrelo, *Delo*, na (2013) <http://www.delo.si/novice/svet/v-srediscu-kijeva-zavrelo.html>, datum ogleda 11. 12. 2013
- Verfassungsänderung: Türken stimmen für Staatsreform, *Spiegel*, na (2013) <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,717066,00.html>, datum ogleda 8. 5. 2013
- Začetek vrha EU v znamenju razlik med Francijo in Nemčijo, na (2013) http://www.siol.net/novice/svet/2012/10/vrh_eu_veliko_idej_in_malo_odlocite_v.aspx, *Siol*, datum ogleda 19. 3. 2013